

ЛЮБОВ ДАЄТЬСЯ НАМ НА ВСЕ ЖИТТЯ

Чи замислювалися Ви, шановний читачу, чому Слово й Любов у людському житті — суть величини, що дорівнюють лишень Духу Святому? Зневажені, потоптані почуття озиваються такими ж понівеченими словами... Чи тишить нас мова, яку чуємо щодня? Чи вчимося говорити до ближнього так, аби у нашому слові лунало співчуття? Та й взагалі чи мислимо себе причетними до мовлення, щоденного спілкування, як до суто Божої справи? Звичайно, ні — відповісте Ви. Адже зі школи знаємо, що мова постала зі звуконаслідувальних потуг людини. Так ось і триває цей матеріалістичний процес — дойти вийти на вулицю, аби переконатися в усій немилостивості сфер, що нас оточують.

Але чи надаємо цьому належного значення? Чи відчуваємо дисгармонію, що приходить у світ разом із "киво" мовленням нами словом? Уявімо собі на мить співочого птаха, котрий озвучується гучномовцем тваринного походження — чи не скидаємося подеколи на зіпсованих роботів, які те лиш і знають, що "я — тобі, ти — мені". Такі собі вульгарноматеріальні відповідники образу й подоби Божої.

Якщо Україна хоче жити за космічними законами — хай українізується, а земні закони — за російською мовою, якою розмовляє півкраїни — твердить один із кореспондентів сайту "Корреспондент", ясно, якою мовою, маючи на оці "земні" закони, котрими й жили ми дотепер, але зовсім забуваючи про всі спричинені ними наслідки. Тільки ж негідні були закони! Не варті ані нашої історії, ані покликання українця на своїй, Богом даній землі.

Любов жива саме космічними законами.

"Чи маєш свій дім багатий, чи убогий, все те з Божого промислу, і всім тим не скупися. Не мов про свій маєток — він мій, тільки скажи: доручений мені на короткий час, і, як ключар, роздавай те, що тобі поручене" — сказано в Святославовому Ізборнику від 1076 року, писаному в Києві "грішним Іоанном" для прийдешніх поколінь. Та чи прилучилися ми, прийдешні, до мудрості віків? Чи зберегли Слово, чи зберегли Любов, що дані нам щедро й довечно?!

Ми просто забули про них. Ми попливли в море "дикого" капіта-

ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ

лізму за течією, що зносить суспільство на мілину захланного споживацтва.

Одним із найтяжчих злочинів перед культурою стала узаконена зневага до мистецтва слова — писемного й усного. Недарма ж і закордонні фахівці, як-от Джек Санден ("ГК" № 50 — 2000 р.) безпомилково вказуючи на деформацію людської душі, підкреслюють, що 70 років більшовизму не минули безслідно, бо виявляються в сьогоднішніх справах і планах державних чиновників і політиків. А взагалі більшовизм насправді був великою заздрістю невдах успішним людям... Замість того, щоб самим створювати щось, вони просто створили систему, котра дозволяла обкрадати когось, привласнюючи крадене на кожному кроці. Подивіться на сьогодинішній бізнес-клімат в Україні та спитайте у себе: "А чи знищена ця система, чи вона просто мімікрувала?"

І чим тут заперечити?

Проголошуючи відомі істини, повторюючи високі слова, забуваємо про саму суть демократії, що не мислима без відстоювання людської гідності — на кожному суспільному шаблі, в кожному конкретному випадку. Саме тому держава, яка потоптує зубожілих старих, не бачить проблем дітей і вчителів, не усвідомлює своєї відповідальності за належну винагороду чи бодай відшкодування людської праці, не має права на існування. Переконаємося й у тому, що вона — ворожа природі.

Дисгармонія, заронена в душу зневагою до святих істин, вибухає в копальнях, на шляхах, у небі... Сплундрованість Природи — Любові, даної людству на радість, обертається болем, що скрапує рядками, ніби кров: "Ми — атомні заручники прогресу. Вже в нас нема ні лісу, ні небес. Так і живем — од стресу і до стресу. Абетку смерті маємо — АЕС".

Так бачить нашу епоху поет і філософ Ліна Костенко. Не залишмо ж Україну такою онукам. Не даймо світові оніміти на пісню.

Остап СВИТЛИК

Продовження теми на с. 8 — 9.

Фото Олексія Семененка

Сьогодні в номері:

Несповідимі шляхи національної ідеї

стор. 4

Генерал Пасько відповідає

стор. 5—6

Притчі од Віктора Міняйла

стор. 12

Оксана Забужко про світ і Україну

стор. 14

ВИСТАВКА

Саме тут у червні-липні презентовано творчий доробок художника Володимира Гончаренка — живописні роботи, монотипії, ілюстрації до книжок, видання з ілюстраціями митця. Всі вони виконані впродовж останніх 10–15 років його діяльності, тобто в найбільш плідний, зрілий період зростання таланту. На початку серпня нинішнього року Володимиру виповниться 55 років. Отож цю виставку можна вважати певною мірою ювілейною. Художнику вже вдалося багато зробити, і є всі підстави сподіватися — буде не менше зроблено. В. Гончаренко, як і кожна творча людина, плекає нові заповітні мрії, що мають неодмінно здійснитися.

Він — митець, щедро обдарований добрим, світлоносним талантом.

Його творам властива гармонійна цілісність і та внутрішня єдність поліфонічного звучання, що так вражає виразно, пластично виявляються і в композиції, і в усьому спектрі насичених кольорів, і в кожній промовистій деталі — все це працює на основну ідею, що розкривається, як квітка під сонцем.

Володимир Гончаренко володіє загадкою якогось філософсько-медитативного, глибинно-втаємниченого осягнення суті природних зримих речей. Творений ним художній образ ніколи не є даниною пануючій хвилинній примхливій моді. Він не вдається до чогось такого занадто зарозумілого, химерного, до тих хитромудрих абстракцій, візій, що покликані передусім спантелічити глядача і які так скоро й легко забуваються. Художник не фантазує намером, не потішає і не утішає. Сплавлена в одне ціле

ОСВІДЧЕННЯ В ЛЮБОВІ

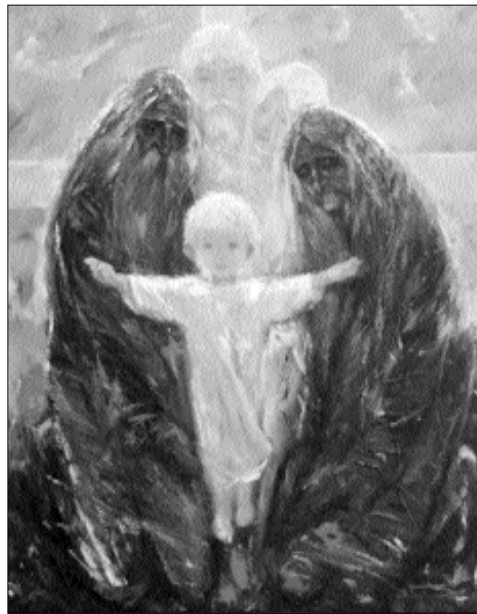
Коли вперше зустрічаєшся з людиною, знайомишся з нею, спочатку миттєво охоплюєш поглядом всю її постать. Придивившись пильніше, відзначаєш подумки характерні риси її обличчя, вираз очей, якісь інші особливі прикмети, що запам'ятовуються. Та головне — внутрішня суть, секрет її видимого віддзеркалення. Мабуть, щось подібне відбувається, коли оглянеш виставку художніх робіт досі невідомого тобі майстра. Зокрема, якщо вона представлена так вдало, компактно, вся розгорнута на видноті в одному великому (площею понад 235 м. кв.) окремому залі, як у Музеї книги і

потужна енергія його думки і почуття по вінця наповнює вашу душу, хвилює її. Ви співпереживаєте.

Приклад — картина “Зародження життя”. На фоні вібруючого довкола первісного хаосу двоєдні тіло пружно сплетених, злитих чоловіка і жінки, а в епіцентрі сформованого ними кільця — дитя. Від них і від немовляти струмує золотаво-сонячне тепло — апофеоз сотворіння нового, передача естафети життя в безкінечності часу. А своєрідне продовження цієї теми

Чорнобильська мадонна

В життя

має відповідну назву — “В життя”. Просто на глядача йде, точніше летить, легко, мов пташка, маленька дитина. Розкриті янгольські рученята несуть її у великий безмежний світ. Дитина вся у сяйві самої себе. Очікування щастя? За нею в глибині картини силуети молодих батька і матері. А ліворуч і праворуч на полотні важкі, кострубато зігнуті фігури старезних, віджилих діда і баби. Отож знову передача естафети життя в поколіннях, його торжество. Та чому за людськими постатями зображено хрест? Передбачення? Засторога?

Картина “Материнство”. Іконообразні святі лиця. Але такий близький, рідний їх вираз: зачасний смуток в задумі очей і проблески надії на майбутнє. Дивившись і згадуєш безсмертні шевченкові слова: “У нашім раї на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитятком малим...”

А ось трагічна Чорнобильська мадонна з дитям. Серце судомить від пекла, на яке вони приречені.

А це вже вражаючий символ нашого сьогодення. Назва йому “Розп'яття”. Видовжена людська постать,

глухо запеленена в одіж, із напівзакритим обличчям, із вінцем на голові. Вона намертво прикута до велетенського хреста. В її очах жах і страждання. Вона вся — мука. Навкруги все горить, палає, вибухає, обвалюється — апокаліптичне видіння загибелі сучасного міста. Чи є спасіння? Страшно за людину...

У Володимира Гончаренка досить відчутні ремінісценції, породжені біблійними текстами. Давнина для нього — не минуле. Її перегук із сучасністю вловлюється в картинах: “Диспут”, “Сліпці”, “Стіна”, “Камінь кинутий”, “Той, що веде”, “Зелено-блакитна куля”, “Розстріляний політ” та ін.

Автор — художник широкого творчого діапазону. Про це переконливо свідчить розмаїття тем, сюжетів, їх вправне мистецьке вираження (“Нічні НКВД-янгольські” викликають кудись закатованого, “Пожежники Чорнобиля” вступають у двобій зі смертельним ядерним монстром).

Цікаві у В. Гончаренка дещо стилізовані сучасні жанрові сценки: “За образом і подобою...”, “Спокуса”, “Дами”, “У кафе”, “Двоє з минулого”, “Вітер”, “Засмучена”, привабливі натюрморти, чарує соковита барвистість “Квітів”, цнотлива ніжність жіночого “Ню”.

Художник тривалий час плідно співпрацює з провідними вітчизняними видавництвами, оформив і проілюстрував десятки видань класичної і сучасної літератури (тут і античний Гораций, і німецька середньовічна сатира “Листи темних людей”, і твори О. М. Толстого, В. Маяковського, Є. Пермяка і багато книжок для дітей).

Його успіхи неодноразово відзначені престижними нагородами Міжнародних і Республіканських виставок книжкового мистецтва, художні твори прикрашають приватні колекції в Україні, Данії, Ізраїлі, Іспанії, Канаді, Німеччині, Норвегії, США, Швеції, Японії.

● **Микола ГЛАМАЗДА**, Музей книги і друкарства, м. Київ

ЮВІЛЕЙ

ДВОХСОТА ВИСТАВКА ВІРИ РОЇК

Переконливим свідченням творчого довголіття стала виставка художньої вишивки “Український рушничок” у Будинку художника Сімферополя заслуженої художниці, майстрині народної творчості України, кавалера ордена княгині Ольги Віри Сергіївни Роїк. Їй уже за дев'яносто...

Ім'я “кримської полтавки” серед понад 20 тисяч імен славних українців зустрічаємо в книзі “Жінки України”, Словнику художників України, творчо-біографічному довіднику про 150 наших знаменитих художників серії “Творча Україна”, у багатьох інших довідкових та періодичних виданнях.

У свій поважний вік вишивальниця, роботи якої експонуються в тридцяти музеях світу, і звісно ж, у заснованому нею в Криму музеї декоративно-прикладного мистецтва народних умільців півострова, у безлічі приватних колекцій, сповнена бадьорості, оптимізму й творчої енергії. Вона продовжує натхненно працювати, кладе на полотно нові візерунки, щоб радувати ними людей. Як завжди її вишукані роботи викликають велике зацікавлення глядачів, щедрих на зворушливі записи в книзі відгуків.

Щойно порадував знану вишивальницю і лист від дирекції краєзнавчого музею Лубен — міста її народження, юності й сходження до висот майстерності. У ньому повідомляється, що тут відкрито постійно діючу виставку її робіт.

Широкому показу її нинішніх творчих надбань у Криму передувала серія останніх персональних виставок вишивальниці: в Італії, Естонії, в Культурному центрі України в Москві, у Саратові, у Казані, Краснодарі, рідній її серцю Полтаві.

Згадає, що, коли жила тут, в їх будинку бував письменник В. Г. Короленко, до якого через прадіда В. Яворського тяглася родина ниточка, а сусідом був відомий артист Д. І. Козачковський, який дав путівку на велику сцену І. С. Козловському. Заходив до їхньої господи і Панас Мирний.

За все своє творче життя Віра Сергіївна вишила і роздарувала безліч рушників, сорочок, серветок, фіранок, подушок, доріжок, скатертин.

Тему підбору узорів, ниток, тканин вважає невичерпною, бо володіє понад 180 техніками вишивок, а їх на Україні майже 300. Гапування вважає цілющим заняттям, яке має позитивний вплив на психофізичний стан, дозволяє і в її віці подорожувати із власними виставками містами і країнами, бо вишивання заспокоює нервову систему, розвиває увагу і смак. А ще ж захоплюється етнографією, звичаями, традиціями, національними костюмами, кухнею різних народів. Мабуть, тому в щоденній праці з голкою над полотном і не стариться, чарує жвавою мовою і веселим блиском очей, творить власний світ краси, віри і любові, який дає їй опору і радість у житті.

Віктор ХОМЕНКО, Крим

ДИВОСВІТ КАТЕРИНИ РОМАНЕНКО

“Боже великий, єдиний, нам Україну храни. Волі і світу промінням ти її осіни”, — співала я, коли вишивала рушник “Христос воскрес!”, — зізнається Катерина Романенко. Посміхається... У конференц-залі Національної бібліотеки України імені В. Вернадського відкрито виставку її робіт “Вишивка”.

— Моя світлої пам'яті мама прекрасно пряла і вишивала. А також гарно співала українські народні пісні. Знала “Кобзар” Тараса Шевченка напам'ять. По вишивках можна було прочитати її душевний стан. Вона прищепила мені палку любов до пісні, вишивання. Без них я не можу жити. До щему серця боляче дивитися на супервбрання так званих нових українців. Пам'ятаю, колись

на площі Толстого у центрі Києва був спеціальний державний магазин “Українська вишивка”, де я могла годинами простоювати, милуючись. Слава Богу, є ще Андріївський узвіз, де талановиті люди пропонують свою художню творчість...

— Правда, не всяке вишивання може бути еталоном прекрасного. В ідеалі, обов'язково повинно мати своє ім'я і свою адресу. Адже майже кожна область, кожний район, а часто навіть окремі села в Україні віддавали перевагу тим чи іншим малюнкам, кольорам, тобто своїм місцевим вишивкам.

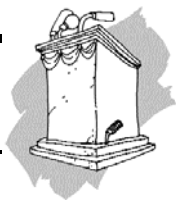
Не зроблю ніякого відкриття, коли скажу, що останнім часом з географічної карти України зникла велика кількість сіл. Одні зго-

ріли в полум'ї громадянської і Великої Вітчизняної воєн, інші залишилися без мешканців у роки сталінського голодомору, примусової депортації населення. Чимало населених пунктів ліквідовано в часи індустріалізації, “епоху” рукотворних морів... А кожне селище, хутірці були не лише маленькою позначкою на карті, а, насамперед, певним духовним середовищем. Тут народжувалися, жили і працювали наші предки. Тут протягом віків линули ласкаві материнські пісні, зберігалися народні традиції і звичаї, вимріявалося майбутнє для нащадків. А ніні що? Та навіть онуки і правнуки не знаходять отих кладовищ, де поховані їхні діди-прадіди. Але попри все, в Україні є села, що зберегли свою автенти-

УКРАЇНЬСЬКА ВИШИВКА

ку. Насамперед назвала б Яблунівку, що за 25 кілометрів від райцентру міста Прилуки. Прекрасне-пречудове село, дуже мальовниче. Колишній райцентр. Тішить око ставок, над яким схилилися верби. Щоліта приїжджають туди. І в Яблунівці не полишають улюблену справу — вишивання. Намагаюся прилучити до цього мистецтва місцевих жителів. Вірю в те, що воно природно ввійде у життя нашого народу. Хочу вірити...

Розмову записав **Анатолій ТУРКЕНЯ**

“РОСІЙСЬКІ ВИДАННЯ В УКРАЇНІ НЕ ВИКОНУЮТЬ НАШОГО ЗАКОНОДАВСТВА”

— *Навіть офіційні цифри свідчать, що кількість російськомовних видань у нас невеличезно збільшується. Що планується зробити для підтримки українськомовної преси?*

— Маємо кілька напрямів. Перший стосується тінного книговидавництва, в тому числі видавництва газет і журналів. Фактично, ми мусили б через митницю встановити чіткий контроль і зупинити контрабандний ввіз в Україну еротичної чи іншої літератури. Загалом наш книжковий ринок є достатньо тінновим, і за рахунок контрабандних видань за демпінговою ціною майже знищено українську книжку. В останні роки її видають більше, але об'єктивно вона набагато дорожча від тієї ж контрабандної.

Друга проблема — це ініціативи уряду, законодавчі акти з митного контролю. Хоча насправді навіть без нових законодавчих актів контрабанду можна контролювати — було б бажання уряду і митних структур.

Нарешті, потрібно змінити статус і функціонування легалізованих в Україні російських видань. Свого часу система влади дозволила перереєструвати і фактично видавати у нас російську пресу з додатком “в Україні”. Хоча насправді ці часописи не виконують чинного законодавства. Вони мусять бути або іноземними виданнями, тоді на них поширюється відповідний статус, відповідне податкування, ставлення до них законодавства. Якщо ж це українські видання, то на них мають поширюватися такі ж норми, як на вітчизняні телебачення і радіо. Вони, звісно, не виконуються. Є вимога 50% авторського продукту. Якби вона працювала, автоматично позбулися б реєстрації “Московский комсомолец в Украине”, “Комсомольская правда в Украине” і так далі. Бо в них друкується одна, максимум — дві шпальти про Україну. В цьому, звичайно, вони є іноземними виданнями. Або ми визначаємо їх як іноземні видання, тоді вони будуть набагато дорожчі. Я сумніваюся, що в цьому випадку будуть спроможними конкурувати на ринку. Інший варіант — вони повинні українізуватися, поки що не у мовному режимі, а хоч би з точки зору авторських матеріалів. Сумніваюся, що вони на це підуть: якщо 50% інформації — про Україну, їм тут треба створювати редакції, платити зарплату журналістам. А так вони мають корупції з одного-двох чоловік.

Якщо ж говорити про мовний аспект, то в законодавстві ця проблема майже не врегульована. Під нашим тиском Нацрада зараз прийняла рішення, що до кінця року теле- і радіоорганізації повинні свої авторські програми перевести

тільки на українську. А стосовно друкованих ЗМІ цю тему ніби закрито. Тому очевидна необхідність внесення закону про засоби масової інформації і уточнення мовної політики. Ми досі живемо фактично за радянським законом про мови. Сьогодні я не готовий сказати, що парламент спроможний без серйозної підготовки зробити тут якісь революційні зміни. Це серйозна робота, щоб сьогоднішній парламент зробив якісь кроки в напрямку українізації.

Передусім має відбутися українізація національного інформаційного простору в економічному та правовому сенсі — всі повинні стати суб'єктами правових відносин. Всі повинні платити податки тут, як і за рекламу — в Київ, а не в Москву, так само і митні збори. Відповідно треба будувати ситуацію так, щоб виконувалася конституційна норма про мову.

— *Сьогодні вже можна*

невиконанням ними своїх обов'язків, нові члени Нацради, незалежно від ступеня їхньої професійності, добре подумують, перш ніж видавати ліцензію чи приймати рішення про незаконний технічний аудит.

Чого варта ліцензія “Русскому радио”, коли відбулося фантастично цинічне обговорення. Радіо лише зареєстроване, а йому дають ліцензію по всій території України, воно створюється як мережовий канал, що може включитися в будь-яке село. Ця структура, створена за кілька днів, ще нічим себе не показала. При цьому один із членів Нацради говорить: ми знаємо, що це радіо вестиме мовлення лише українською. Решта кивають: так, звичайно, тільки українською. Уявляєте? Радіо, що досі не мало жодної україномовної програми і лише сьогодні ставить півторахвилинні новини державною мовою, є російським за своєю суттю,

показує, що він є добрим автором книжок про піар, але не знаю, чим він показав себе як практик в інформаційному просторі.

Є більша небезпека: Віктор Медведчук вирішив зайнятися інформаційною політикою і створив відповідне управління, до якого запросив дуже цікаву особистість — Сергія Васильєва, колишнього президента “Альтернативи”. В українських виборчих технологіях вона тримає першість із антиреклами. Тут робилися ролики проти столичного мера Омельченка. Васильєв — це людина, яка працювала виключно з чорним піаром. Я думаю, що Васильєв допомагатиме Медведчуку займатися дискредитацією Ющенка, Мороза, Тимошенко чи ще когось іншого. На здоров'я — якщо це не суперечить закону. Проблема в іншому — Адміністрація Президента (АП) вирішила займатися інформаційною політикою, що повністю суперечить за-

скажімо, до нічного часу. Відповідно будемо намагатися знайти формат, щоб фільми з еротикою і насильством не з'являлися в “сімейний час”. Водночас шукаємо формулу, як телебачення не повинно втратити гроші від реклами і поставити заробляння грошей за неї в залежність від творення власних авторських програм. Сьогодні “1+1” за кількістю російських програм і російських серіалів вже обганяє “Інтер”.

З одного боку, нам хотілося б звільнити суспільство від негативної реклами, з іншого — щоб канали не втратили. Пропонується зробити так: у нічні години ми дозволяємо рекламу алкоголю й тютюну, але витримуємо певні пропорції. Наприклад, кожна 10-та чи 5-та гривня від цих надходжень витрачається на соціальну рекламу, що йде у денний час. Сума грошей у рекламному пакеті залишається такою ж, а ми пози-

дозволеної законом, суми позову до ЗМІ — саме з ними сьогодні судяться чи не найбільше. Потім це питання “спустили на гальмах”.

— Тут треба, так би мовити, перевернути піраміду. Сьогодні вона виглядає так, як антижурналістська логіка законодавства. Журналіст, написавши статтю, мусить доводити в суді, що чиновник, про якого написано, таки не правий. Чому це журналіст має робити? Чиновник має доводити. Він щоденно, щонічно має усвідомлювати, що завжди перебуває під контролем суспільства і ЗМІ. Якщо його критикують за той чи інший крок, він не повинен знищувати медіа, а знати, що це нормально. Коли ми створимо ситуацію, за якої прецедентне право буде захищати виключно журналіста, то апriori зменшиться кількість позовів. А абсурдні мільйонні позови таким чином зникнуть взагалі.

Паралельно я вважаю, що судові позови до ЗМІ мають бути, має бути інструмент протидії. Скажімо, моя історія з “Киевскими ведомостями” (в яких з Миколою Томенком давня і взаємна “любов” — ред.) Та спочатку треба легалізувати медіа в системі правових відносин, щоб не робити заручником журналіста. Я відмовляюся позивати до суду журналістів, бо розумію, що є певні статті — або ніким не підписані, або надруковані на замовлення засновників. Які заховані десь в офшорі, а їхня олігархічна газета планомірно нищить якихось політиків.

— *Ви особисто можете судитися з якимось ЗМІ?*

— Я позивав би видання, не журналіста. Журналіст, на жаль, є найбільш незахищеною людиною. Зазвичай він працює за контрактом і є цілком залежним від працедавця. Він щасливий вже тим, що отримав роботу, тут не йдеться про його можливість захищати свої права. Я буду судитися з засновниками — якщо відбуватиметься системна дезінформація чи пропагування якихось антиукраїнських, антидемократичних речей. Якщо і надалі Національний телеканал поширюватиме дезінформацію, що рішення Верховної Ради стосовно Нацради незаконне, як голова комітету позиватиму до суду керівника каналу, що не мав часу прочитати закон про Нацраду. Треба створювати прецеденти відповідальності. Якщо ти є керівником ЗМІ і граєш у велику політику, то повинен елементарно до цього бути підготовленим — знати законодавство і діяти згідно з ним. Навіть якщо цей закон поганий. Тоді не буде цього маразму, коли Олександр Мороз чи ще хтось із політиків виграв суд у телеканалі, а його президент каже: “Ми не будемо підкорятися рішенням суду, бо нам не подобається закон, суд чи голова суду”. Якщо ліквідувати цей правовий нігілізм, то ситуація зміниться, навіть коли не зміняться власники ЗМІ. Моя страте-

фото П. Гончара

говорити у минулому часі про протистояння Вашого комітету і Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. До її нового складу потрапив “нашоукраїнець” Понеділко.

— Я б не сказав, що було протистояння. Взагалі, склалася унікальна ситуація, коли члени Нацради і багато людей, що вважаються експертами у галузі теле-радіопростору, не зрозуміли, що відбулося. Вперше в історії українського парламента було рішення не про ротацію, а про висловлення недовіри. Відповідно — про обрання нових членів Нацради, згідно з законодавством.

Коли мене запитують — нові люди в Нацраді будуть кращі чи гірші професіоналі — це дивує. Ступінь професіоналізму — це фантастично суб'єктивна річ. Об'єктивним є те, що члени Нацради виконують чи не виконують закон. Після того, як попередньому складу було оголошено недовіру у зв'язку з

Нацрада називала українським. Тимчасом, як воно працює фактором іноземного інформаційного впливу не тільки на ниві масової культури.

“РЕКЛАМІ АЛКОГОЛЮ Й ТЮТЮНУ НЕ МІСЦЕ НА ТЕЛЕБАЧЕННІ”

— *Нацраду старого складу традиційно вважали відповідником президентської лінії в інформаційній політиці. Тепер президентську складову підсилює відомий Георгій Почепцов, який очолив управління стратегічних ініціатив у президентській адміністрації. Цей крок пов'язують і з небажаною для Президента на посаді голови інформаційного комітету Вашою кандидатурою.*

— Я спокійно до цього ставлюся. Георгій Почепцов свого часу займався створенням суспільного телебачення. Те, що нічого не було зроблено в цій сфері,

МИКОЛА ТОМЕНКО ХОЧЕ, ЩОБ УСІ ГРАЛИ ЗА ПРАВИЛАМИ

Новообраний голова парламентського комітету з питань свободи слова та інформації Микола Томенко розповідає про своє бачення українського інформаційного продукту і тих, хто його створює.

кону. Згадану політику здійснює Верховна Рада, АП є дорадчим органом.

— *Більшість громадян інформаційну політику, і не тільки, сприймає засобами телебачення. Українське — майже повністю комерціалізоване. Як можна змінити становище?*

— Мої опоненти знайшли нібито серйозний аргумент проти мене — мовляв, телебачення вже поділено, а якщо я його критикую, то я за те, щоб знову переділити. Доволі примітивний підхід — я бізнесом не займався і не збираюся.

Моя позиція така: всі телерадіоорганізації, які отримали ліцензію, повинні діяти у відповідності до законів і тих принципів суспільної моралі й культури, які сповідаються українською нацією. Що можна зробити? — Змусити всіх виконувати те, що є. Вчора дивлюся “1+1”, в середині фільму йде реклама, хоча це пряме порушення закону про рекламу. Або на всіх каналах йде пряма реклама алкогольних виробів, не брендів, — теж порушення закону. Нацрада давно мусила б: а) попередити; б) поставити питання про відкликання ліцензії. І не треба жодних законодавчих актів.

У вересні-жовтні винесемо нову редакцію закону про рекламу, де буде пряма заборона — включно з торговими марками — реклами алкоголю й тютюну,

тивно впливаємо на суспільну мораль.

Є друга проблема: змусити телерадіоорганізації діяти згідно із законом з точки зору сплати податків. Є достатня кількість ЗМІ, заснованих через офшорні компанії. Податки, звичайно, сплачують не в Україні.

Я також вважаю великою несправедливістю, коли в бідній країні голови держадміністрацій фінансують по три-чотири обласні видання. Не питаючи в територіальній громаді, яка сплачує податки, чи вона з цим погоджується. З осені пропагуватимемо концепцію роздержавлення ЗМІ.

Так само я сподіваюся, що найближчим часом Національна телерадіокомпанія виглядатиме так, як її світові аналоги. В усьому світі національні ЗМІ пропагують освіту, культуру, спорт, охорону здоров'я і таке інше — це не політичні канали. Вони не розповідають цілодобово, що роблять Президент чи Верховна Рада. Для цього достатньо однієї прямої ефірної програми. Принагідно скажу — будемо відстоювати ідею кабельного парламентського телеканалу. Ті, хто побажають, будуть його вмикати.

“... І ВСЕ Ж ТАКИ ПОЗОВИ ПРОТИ ЗМІ ПОТРІБНІ”

— *Колись у Верховній Раді обговорювалося питання максимальної,*

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибусь на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проніс текст пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пініть-ся напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючи щоразу несподіваними закрутками заглибленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилась його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопа-лі і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосажним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смерек, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однійменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замряний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвигляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вишницею не заходили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вишницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводив перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було форміліано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вишниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можемо не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

КВІТИ УСЛІД ГАСТРОЛЕ-

Протягом першого тижня найспекотнішого місяця липня у Дніпропетровську було справді жарко. Сім днів місто на Дніпрі, а точніше сказати, місцевих театралів по-справжньому лихоманило. Зі

ЛИ ЦЕ!" І знову та сама рятівна, психологічно вмотивована і вистраждана прекрасними акторами підказка — вихід є! І завжди є можливість, навіть у найстрашнішої антилюдської ситуації, врятувати свою людську гідність. Не вмикань телевизора, то нічого! Стати перед порожнім екраном і натхненно коментувати бейсбольну гру, радіти удаваному, вдало забитому м'ячу, і нехай мурашки божевілля поповзуть тепер вже у медперсоналу! О цей медперсонал, о ці лікарі і санітари! Куди подітися від їхніх безбожних ліків, від їхньої жорстокої дисципліни, від їхньої звірачої антигуманної медицини. Думай, глядачу!

Виселюю та змістовною забавою стала для нас романтична опера «Шарік» забутого й забороного автора музики й лібретто Я. Барича. Стрільці січові, що дедалі більше стають знайомими українському школяреві з підручників історії, були, виявляється, не тільки відчайдушними воїнами, оборонцями України, а ще й уміли красиво кохати, страждати і залишатися вірними своїй обраниці, як то Степан Балинський (засл. арт. С. Глова). Виявляється, не всі усусуси (українці січові стрільці — УСС) загинули на дорогах Першої світової, а деякі дожили до миру, ставали підприємцями, відкривали порцелянові фабрики, давали багаті бали, розважалися, закохувалися у розкішних жінок, були грайливими серцеїдами (виконавці ролей — актори В. Гончаренко, В. Яковенко, Р. Биль, Т. Жирко, О. Гарда). Українські музичні театри здебільшого не можуть похизуватися різноманітністю жанрового репертуару, а заньківчани і тут ідуть попереду, відкриваючи приховані колись

від народу скарги національної музики, демонструючи зі сцени високу вокальну і хореографічну культуру. І коли купаєшся у цьому різнобарв'ї іскрометних фольклорних мелодій, пісень у виконанні цілого акторського ансамблю, і насамперед Шаріки (О. Бонковської), веселі вдови

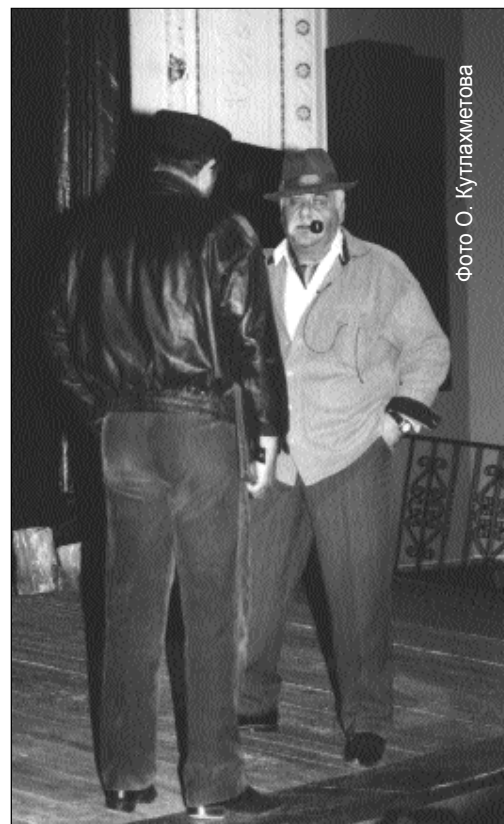
Завершувалися гастролі Театру ім. М. Заньковецької показом іронічної мелодрами «Тріумфальна жінка» (режисер-постановник нар. арт. Ф. Стригун) за п'єсою талановитої львівської письменниці Надії Ковалик. Як і в попередній своїй п'єсі «Се ля ві», авторка зосередила увагу на ніби пересічній і водночас такій непростій жіночій долі. Лідуся у майстерному виконанні І. Шумейко викликала тапозни не в одній глядацькій такій впізнаваності життєвих перипетій. Іван Мотринюк (блискучий С. Глова) завоював симпатії жіноцтва своєю чоловічою вірністю, яку мріяла б зустріти у житті не одна представниця прекрасної статі. Органічну комічність вносив у подію трагічні ситуації з життя родини Мотринюків батько Лідусі, пан Богдан (зас. арт. Є. Федорченко), який не встигав у своїй, може, трохи архаїчній, і такій милій порядності за перебігом подій через капризну поведінку його доньки-художниці, що подалася світ за очі за українцем-французом П'єром Костенком (Т. Жирко) аж до Марселя, покинувши власного чоловіка. Глядачі залюбки аплодували артистизмові пані Ірини (нар. арт. Т. Литвиненко), свахи пані Катрусі (засл. арт. К. Хом'як) та селячці-покритці Христі (А. Сотникова), яка з гідкого каченяти обернулася на справжню лебідоньку. Вузол суперечливих родинних колізій лагідно розв'язав у кінці вистави малий Андрійко (Я. Поглод), роздаючи з кошика яблука усім цим дорослим, правим і неправим, що інколи поводяться як малі діти.

Отакі були гастролі, що закінчилися, як і все хороше, що має свій кінець. Не все ж коту масляна!

А тепер ще трохи про нашого "кота". Майже двомільйонний град на Дніпрі давно вже вважається нетеатральним, і не тому, що тут немає театрів (іх тут добрий десяток), а тому, що заводчани, які складають демографічну доміанту міста, були і залишаються байдужими до принада Мельпомени. Як з'ясувалося, спроби адміністратора Львівського театру О. Гоzi поширити квитки у численних колективах заводів не мали успіху. Йому відповідали: "Ми би купили білети, еслі би нам дали указаніе сверху". (О Господи! А я думала, що робітники так тільки голосують на парламентських та президентських виборах, а виявляється, вони ще й у театри ходять за вказівкою "згори".)

У місті на короткий час таки запанувала справжня театральна АТМОСФЕРА, і протягом тижня у різних коридорах Спільки письменників, Національного університету, в інших місцях можна було чути такі діалоги: "А чи Ви бачили "У.Б.Н."? Ні? І Ви після цього ще вважаєте себе інтелігентною людиною?" — "Ти не був на виставою заныківчан? Який ти тоді в біса український патріот!"

Знайомо художниця, вельми далека від політики, виходячи з театру, сказала мені: "Зі мною зараз буде істерика! Цей Зенон-Стригун, ці галичани з їхніми вусами, чемними манерами, ці Сінді-психопатка, це ж я, це ж про мене", — бурмотіла вона, а я раділа, що уражених галицьким П'ємонт ставало більше у нашому степовому краї. Бо Львів — це завжди опік на шкірі, це — шок, від якого вже, на щастя, ніколи не вилікується. Львів — це свято, яке зав-

Заньківцями такі врятували Дніпропетровськ від неминучої ганьби, яку було б уже ніколи не відмити, як тавро тупості з імені нашого міста. І не тільки. Вони грали усі своєї вистави так вільно, немов олімпійські боги, яким, крім святої любові до мистецтва, більше нічого не треба. Вони несли свою офіру, кидали нам під ноги свої безцінні мистецькі діаманти так високо і шляхетно, що обдаровані їхньою милістю навіть не відчували припинення.

“Чому Ви все ж таки не згорнули, як то мовиться, свої речі, й не поїхали від нас?” — беру інтерв'ю в пана Федора Стригуна, вже перед самісіньким від'їздом, гамуючи в собі зливу почуттів із радості, захоплення і непереборного сорому. — Адже те, що відбулося, скоріше нагадує гуманітарну допомогу, ніж нормальні цивілізовані гаули”. — “Останній раз ми були в Дніпропетровську двадцять років тому. Якби ми поїхали від вас, — відповідає цей дивовижний Батько театру, — то Бог би нам цього не пробачив”.

Отак, і не менше! — З оглядкою на Бога. То й не дивно, що луцькі православні священники після вистави "Андрей Шептицький" цілували руки Федору-Андрею і розчулено шепотіли кризь слози: "Ви — наш Митрополит!" І я дякувала панові Стригуну від імені бідних, "безгірих" моїх земляків-східняків за заныківчанські гастролі, що обернулися для нас усіх шляхетною соборною акцією.

У цьому огляді я нічого не перебільшила і не побоюлася перехвалити акторів, бо їх перехвалити просто неможливо. А щире слово подяки, вірю, значно більше потрібне мудрим лицедіям, відданим служителям Мельомени, аніж тупа, недолуга байдужість і зневага. Боляче згадати, але навіть не кожному з них дісталися наші квіти, тож нехай добрі слова цієї рецензії-огляду стануть для них букетом степових волошок і духмяного чебрецю, — услід їхньому потягу на захід.

Леся СТЕПОВИЧКА

- м. Дніпропетровськ

РІЧКОВА БОГІНЯ І ВОСЬМИЙ СИН ЦАРЯ ШАНТАНУ

Цар Пратіпа усамітнівся біля священної Гангі для ревного подвижництва. І якось річка в подоби богині підійшла до відлюдника й сіла на його праве стегно. Здивований Пратіпа мовив до чарівної гості:

— Що привело тебе до мене, красуне? Чим можу прислужитися?

— Я покохала тебе, царю, — мовила юна дівчина. — Покохай і ти мене. Адже кажуть мудрі: закохану жінку не слід відштовхувати.

— Я не можу покохати чужу дружину або жінку не свого стану. Така моя свята обітниця, — відповів Пратіпа.

— Я не заміжня і не з іншого стану. То невже відштовхнеш мене?

— Не можу я пристати на таке. Ти сіла мені на праве стегно, а воно лише для дочок і невісток. Закохана жінка сідає на ліве стегно. Тому й відмовляю тобі, красуне! Будь краще мою невісткою. Я вибираю тебе для свого сина.

— Що ж, нехай так, — погодилася дівчина, — я одружуся з ним. Але він не мусить знати, хто я і що я. Що б я не чинила, нехай він не перешкоджає і ні про що не розпитує. Тільки тоді доля пошле нам щастя, а тобі — внуків.

Дівчина зникла. А згодом у Пратіпи та його дружини народився син. А що народився він тоді, коли Пратіпа перебував у смиренному відлюдництві, то й назвали його *Шантану* — *Спокійний*.

Коли Шантану виріс, цар-батько закликав його до себе:

— Колись, сину, провідала мене невимовно чарівна дівчина. Якщо раптом вона прийде до тебе, візьми її заміж, але не розпитуй — ні хто вона, ні звідки. І що б не робила, ти на те не зважай.

Посадовив сина на царський престол й подався в ліс доживати віку. Шантану ж, ставши царем, часто вирушав на полювання. І якось на березі Гангі помітив юну дівчину, наче богиню краси на лотосі.

Дівчина зашарілася під його захопленням поглядом. А Шантану лагідно мовив до неї:

— Хто б ти не була, стань мені любовою дружиною!

Дівчина підійшла ближче:

— Але з однією умовою: не стримуй і не картай мене, що б я не чинила. Приймаєш цю умову, і я — твоя дружина.

— Авжеж! Авжеж! Звичайно, приймаю! — палко запевнив її цар.

І богиня Ганга стала дружиною Шантану. Та що вона богиня, молодий цар тоді ще не знав. Обоє нестямно кохали одне одного й не помічали, як летять дні, тижні, місяці й роки. У них народилося семеро синів, і кожного дружина бігцем відносила до річки й кидала в бурхливі хвилі. Шантану бачив те, але мовчав, боячися втратити кохану. Та коли народився восьмий син, а дружина і з ним кинулася до річки, Шантану не витримав.

— Не губи безневинної дитини! — заблагав він. — Хто ти й звідки, що так безжально позбавляєш життя моїх синів? Зупинися, не бери на душу ще одного неспокутного гріха!

Тоді дружина прибрала подобу богині й мовила:

— Ти хочеш знати, хто я? Втілення Небесної Гангі, мати восьми напівбогів, які через прокльон мали жити на землі. З тобою я жила, щоб сповнити божий замір — зняти той прокльон. А для цього їхніми батьками могли бути

тільки я і ти. Я позбавляла дітей земного життя і вже врятувала сімох наших синів. Але восьмого не встигла, тож він залишився при тобі. Назви його на мою честь. Дбай про нього, і він стане могутнім воїном, неподоланим у битві. А я полишаю тебе, бо ти порушив дане слово.

Мовила так Ганга й зникла. А невимовно засмучений цар повернувся до столиці, де назвав сина *Гангадатта* — “Даний Гангою”.

Йшли роки. Одного разу Шантану, вже вдівець, знову зустрів біля річки юну вродливицю. І запитав:

— Хто ти й звідки, красуне?

— Дочка рибалки, достославний царю, — чемно відповіла незнайомка. — Човном перевозжу людей через ріку. А батько мій — рибальський ватажок.

Шантану закохався в красуню-перевізницю. І пішов до її батька, просити руки дівчини.

— Ти можеш одружитися з нею, але за однієї умови, — відповів той.

— І що ж то за умова? — пос-

БГІШМА-МГІШМАКА, БУШМА-БУШМАКА

У міфі про Бгішму чимало точок дотикання з Україною. Зокрема, суто воїнське ім'я *Бгішма* відповідає українському прізвищу *Бушма* й означає “Грізний”, “Кого боється вороги”. Компонент *bhish* (синоніми *bhi*, *bhaya*) — “страх”, “побоювання”, “ляк” (СРС, 475, 482) споріднений з укр. *боятися*, *безбоязний*, *боязкий*, *боягуз*.

Імені *Бгішма* відповідає інше воїнське ім'я — *Бгішмака*, що й собі тотожне українському прізвищу *Бушмака*. Його мав цар Бгішмака, батько Рукміні, дружини Крішні, ім'я якої, в свою чергу, споріднене з латиським прізвиськом *Рукмане*.

Інше ім'я Пратіпи, діда Бгішми — *Пар'яшравас*. Воно тотожне імені *Переяслав*, досить рясно відбитому в давній і сучасній слов'янській топонімії: Переяслав на Київщині, Переяслав-Заліський і Переяслав-Рязанський у Росії, Преслав у Болгарії, Бреслау в Німеччині тощо. Санскр.

БГІШМА-АПАГЕЯ І СВЯЩЕННА ГАНГА

питав цар.

— Умова така: син, який у вас народиться, посяде царський трон.

Пообіцяти цього Шантану не міг, хоч і палав коханням до Сат'яваті — так звали дівчину. Невеселий повернувся цар до палацу: він не міг калічити життя єдиного сина заради власного щастя.

Гангадатта невдовзі дізнався, чому батько засмучений. Він сам пішов до рибалок і заявив, що зрікається свого права на престол. Але батько Сат'яваті поставив нову вимогу: щоб він ніколи не одружувався і не мав дітей. Заради батька Гангадатта пристав і на це.

На своїй колісниці він одвіз Сат'яваті до царського палацу. Шантану вразив самовідданий вчинок сина. Розчулений батько прорік йому бути неперевершеним воїном. А Гангадату після його страхітливої клятви стали називати *Бгішма* — “Грізний”.

У Шантану й Сат'яваті народився син, котрий виріс і посів престол, але невдовзі помер. Дві його дружини, яких викрав йому Бгішма, народили двох синів — Панду й Дгіртараштру. Перший мав п'ятьох синів, другий — сто синів і одну дочку. Нашадки Панду називалися *пандави*, а Дгіртараштри — *каурави*. Битві двоюрідних братів пандавів та каурів і присвячена “Махабгарата”. Бгішма в цій війні був полководцем, він очолював військо каурів. На 10-й день 18-денної битви Бгішму смертельно поранив Арджун, теж могутній воїн, одружений із сестрою Крішні. Він поступно пустив у нього стрілу з-за спини дівчини, в яку Бгішма відмовився стріляти. Бгішма прожив ще 58 днів і виклав Юдгіштхірі, найстаршому з пандавів, настанови про те, як керувати державою. Ці настанови склали “Шантіпарву”, “Книгу миру” — 12-ту книгу “Махабгарати” (всіх книг — 18).

Тоді ж Бгішма виклав і воїнський кодекс честі, особливо властивий раджпутам, багато чим схожим на запорозьких козаків.

Смерть Бгішми

рага означає “багато”, “дуже”, “винятково” й тотожне українським префіксам *пере* й *пре*. Тобто імена *Пар'яшравас* і *Переяслав* означають “Багатославний”, “Преславний”.

У Шантану був старший брат *Бахліка*, а внука Бахліки звали *Бгурішравас* — “Багатославний”. Це воїнське ім'я тотожне українському імені *Борислав* (наприклад, у відомого українського поета, фронтовика *Борислава* Степанюка) й відбите в назві сучасного міста на Львівщині. Санскр. *bhuri* теж означає “дуже”, “багато”. Тобто *Бгурішравас* та *Борислав* і собі означають “Багатославний”, “Преславний”. *Бгурі* також — імена Брахми, Вішну та Шиви, а ця трійця верховних індуїстських богів уособлює тризуб і праве, ліве й середнє вістря у ньому. Тож ім'я *Бгурішравас* може означати й *Брахмослав*, *Вішнуслав* або *Шівослав*. А оскільки Шіва — спадкоємець ведійського Рудри, тотожного слов'янському Родові, то й *Родослав*.

Бгурішравас, цар бахліків, теж підтримував каурів. На 14-й день битви (війна “Махабгарати” тривала 18 днів) Бгурішравас зігнувся в герці з царем Са-

т'які, прибічником пандавів. Сат'які почав знемагати, і тоді Крішна попрахав Арджуну підсоби́ти йому. Той, неперевершений лучник, пустив у Бгурішраваса стрілу й відтяв праву руку (сам Арджун — лівша). Лише тоді Сат'які здолав Бгурішраваса.

Бахліка й назва країни (інші назви її — *Бактрія*, *Балх*) на південь від ріки Окс (нинішня Амудар'я), батьківщина царів-кеїв. Територія на північ по Оксу називалася *Согдіана* (пор. *Сугдею* і *сугдейців-кравенців* у Криму, про яких пише “Влесова книга”). *Окс* — грецький варіант назви *Вахш*, “Бик”, а *Биком* у давнину називався й Дніпро.

Бахліки-бактрійці разом із шаками (скіфами), парфянами й сіндами-сугірами воювали на боці каурів, тобто проти Арджуни й Крішні. Хоча саме плем'я Крішні і його старший брат Баладева підтримували каурів. Зазначимо, що імена воїнського й пастушницького божества Крішні рясно відбиті в українських прізвиськах (*Кришень*, *Кришененко*, *Гупал*, *Гупало*, *Гупалюк*, *Гупален-*

ко), як і його старшого брата, землеробського божества (*Болудей*, *Білдей*, *Балвір*, *Бальвір*, *Балбір*, *Балбиренко*). Якщо врахувати, що сінди-сугіри жили на теренах Давньої України, що вони споріднені з українськими сіверами-кімерами (ТРС, 10 — 17), то виходить, що на боці каурів воювали й кімери-сівери. А *каурави* — це *кравенци*, тобто *коровичи* “Влесові книги”. *Кравенци* ж — давня форма сучасного терміну *українці*.

ГІДРОНІМНІ Й ТОПОНІМНІ ПАРАЛЕЛІ

Бгішма — син Гангі, тому зовється *Гангадатта* — “Даний Гангою”, “Гангодан”. Але Ганга має і назву *Апага*, тому інше ім'я Бгішми — *Апагея*, тобто “Апажин”, “Син Апагі-Гангі”. А також *Апагасута* — “Народжений Апагою”. У “Махабгараті” річка *Апага* пов'язується з Араттою, а *Аратта* — давня назва Пенджабу, з яким Україна виявляє багато зв'язків на різних рівнях.

Арага в санскриті — “ріка”, “потік”, досл. “Водоплинна” або “Плинновода” (санскр. *ара* “вода” + *га* “тексти”, “плинути”; SED, 82).

У ведях *ара* означає найперший із п'яти елементів світу — воду. Різновидами *ара* є *арах*, *арат*, *арас*, *арсу*. *Арас*, *арсу* — “вода” містить санскр. *apsara*; так називаються водні діви, згадувані ще у ведах, слов'янські русалки. Як і русалки, апсари зваблюють і занапащають людей. Вони й небесні танцівниці, розважають небожителів і полеглих воїнів у сварзі-раю — небесному царстві Індри (про Інду й сваргу мовить “Влесова книга”). На його прохання апсари-русалки іноді сходять на землю і спокушають праведників, щоб ті нечуваним подвижництвом не похитнули могутності богів (див. статтю “Бгарата — Калідаса — Україна”, № 25 за минулий рік).

Імена *Apadeva* — “Бог вод”, *Arampati*, *Arapati*, *Apara* — “Вла-

Клятва Бгішми

дика вод” (санскр. *pati* тотожне укр. *батько*, рос. *батьа*) має ведійський Варуна, тотожний грецькому Посейдонові, скіфському Тагимасадові й слов'янському Дажбогові (ТРС, 68 — 81). У ведах атмосферні води-апас звуться матерями й дарують зцілення, довгий вік, а то й безсмертя. Води — дружини Сомі-Чандри, тобто Місяця (на Київщині є річка *Шандра*, у басейні Дністра — річки *Шандрова*, *Шандровець* та інші, а в Пенджабі — *Чандра* й *Чандрабгага*).

Річка *Апака* є в басейні Сейму, *Апажа* — в басейні Десни. У басейні Сіверського Дінця фіксується яр *Опаківський* (*Апоков колодязь* — XVII ст.). *Апока* — назва річки в Криму. Там же в Криму — гора *Опук* (с. Тарасівка Нижньогірського р-ну), де збереглися руїни античного міста Кімеріка. *Опочно* (Опічна) — притока Синохи (бас. Південного Бугу, Кіровоградщина). Сюди ж річка й село *Опішня* на Полтавщині (СГУ, 399).

Особливо промовисті прикарпатські й закарпатські факти:

Опака (варіант — *Опока*) — притока Бистриці-Тисменицької (бас. Дністра); витік у лісі *Опачка*, населений пункт *Опака*, гірло Залокоть (Дрогобицький р-н на Львівщині). У верхів'ях — *Опачка*.

У басейні Дунаю річка *Апшиця* (притока Тиси) тече з-під гори *Апещий Пласць* північніше с. *Водиця* (Рахівський р-н Закарпатської обл.). У тому ж Рахівському районі були села *Апшиця* (суч. *Водиця*), *Вишня Апша* (суч. *Верхнє Водяне*), *Середня Апша* (суч. *Середнє Водяне*). *Нижня Апша* (суч. *Діброва*) — в Тячівському районі. Варіанти їх: *Апса*, *Апсиця*, *Апсавиця*. Там же — потічок *Апшинець* (п. Чорної Тиси п. Тиси л. Дунаю). Пор. також — гребля *Апшинец*, гора *Апшенеска* тощо (СГУ, 23).

Як бачимо, тут *Апшиця* = *Водиця*, *Апша* = *Водяне*. Отже, пов'язування закарпатських назв *Апса-Апша*, *Апсиця-Апшиця* з санскр. *арас*, *арсу* — “вода” цілком слушне й умотивоване.

Ці дані ще раз засвідчують існування третього, західного ареалу індоарійської мови (інші два — Індія і держава Мітанні на Близькому Сході, II тис. до н.е.), який простягається від Північного Кавказу до Закарпаття і охоплює всю Україну.

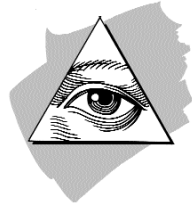
СГУ — Словник гідронімів України. К., 1979.

СРС — Санскритско-русский словарь. М., 1978.

ТРС — *Наливайко С.І.* Таємниці розкриває санскрит. К., 2000.

SED — Sanskrit-English Dictionary. New Delhi, 1993.

● Степан НАЛИВАЙКО

Продовження. Початок у ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7—9, 11, 13—18, 20, 21, 23, 25—27, 29 (2002

Існує таке психологічне явище, як домінанта, відкрите відомим ученим О. О. Ухтомський, суть якого полягає в тому, що піддослідним паціюкам тривалий час не давали їжі. І коли вони допадалися до неї, то вони, паціюки, не звертали уваги на те, як їм відтинають хвости. Цей закон домінанти поширюється майже на всі види, в тому числі і на людину, про що може свідчити хроніка голодоморів ув Україні. З голодомором вкрай людиною можна чинити щохотя... Власне, лише після голодоморів можна було запроваджувати нову форму власності — колективну...

Гідність і відповідальність зникають, бо домінантою стає споживання... У відомому американському кінофільмі "Зав'язані вітром" героїня виголошує у фіналі фільму сентиментальні слова: "Я піду на все, аби ніколи не голодувати". Багато хто ці слова сприймає як кредо, як символ віри західного світу, як формулу американської мрії.

Ідея американського земного раю без спокути і перетворення можлива лише для обмеженого кола тих, що втратили свою людську подобу, отже з відступами від божеської природи людини. Остання вже не раз оголошувала себе впродовж історії "альфою і омегою", замуруючись у піраміди, засипаючи себе в скіфські кургани. Українські чорноземи законсервували велич царів наших і їхнє марновірство. Нині мільяртери, застосовуючи новітні досягнення науки, досягають того ж, заморожуючи свою згаслу плоть на потонні віки: на поглум і безчестя. Ціннісні критерії, які формувалися в Україні протягом довгих віків (від Трипільської доби до Шевченкової) візьмуть неодмінно гору над прагматизмом, зиском і комфортністю... Якщо людство не хоче закінчити самогубством, воно мусить враховувати й українські історичні уроки... У тому числі й уроки трьох голодоморів...

Сентенція Ісуса Христа: "Шукайте царства небесного і все дасться вам", — можливо, звучить сьогодні і не переконливо, і декларативно. Але ще ніхто її не спростував облаштуванням власного земного царства. Настав час, і розлука з цим царством ставала неминучою. І вислів Анатолія Солов'яненка про те, що в гробу кишень немає, лише осучаснює сказане майже дві тисячі років тому: "І порошинки не візьмете з собою". В есхатологічному двобої добра зі злом, сумління із зиском наші пращури були завжди на боці добра й сумління, чим і забезпечували собі місце під сонцем...

Благополуччя і свобода без істини, без духовної рівноваги, без душевного самовдосконалення — нічого не варті. І деякі західні країни, що домоглися земних благ, є цьому підтвердженням.

Не може бути продуктивною ідея установлення такого світогляду, де б одні розкошували, захрясаючи в переситі, жадобі, перелюбстві й ксенофобії, а інші — животіли. Ідея Едему для обраних — це абсурдна ідея, це антилюдська, антибожа ідея, тому моральні критерії ніколи не стануть архаїчними, як не зістаряться принципи добра, душевного вдосконалення і творчого осмислення світу, в якому є лише один пан, Ісус Христос...

"Стародавнє минуло — ото сталося нове".

Інакше потрактовувати — означає сприймати і нашу українську історію як безглузду: тому витoki визначають і перспективу. Вони, ці дві категорії, взаємозумовлені і взаємопов'язані, як книги Старого Завіту з усіма Євангеліями.

І наша мета: не захоплення старожитності і величчю наших пращурів, а чітке бачення власної української перспективи... Отже, до витоків.

СИЛА ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ

Суцї фактом самого життя переважають померлих, тому, власне, і не квапляться засвоювати уроки своїх попередників або зв'язати на їх мудрі висновки, застереження, сентенції, вчення. І саме це є, напевне, причиною деградації моральної величч людини, її духовної збідненості, її дріб'язковості, підступності. Видатний український мислитель

Памфіл Юркевич ще в середині XIX ст. у своїх роздумах про "Історію філософії права", якими він ділився зі студентами Московського університету, де він очолював кафедру філософії, зазначав, що людина мусить бути цілісною і в знаннях, і в житті.

Двадцятье сторіччя довело, що ці категорії розведені до своїх полярностей: життя знаннями не корегується, більше того — знання стають інструментом до здобуття комфорту для життєвляштування.

"Сучасна людина, — казав П. Юркевич, — мало схильна до абстракцій і надто розп'ята дріб'язковими життєвими інтересами, якими вона надзвичайно дорожить.

Множинність світу витіснила єдність, спеціалізація — універсальність... Людина, здавалося б, озброюючись новими казковими досягненнями, мусила б ставати досконалішою, духовно значущою, адже, як зазначає Макс Планк: "Релігія і наука зовсім не виключають одна одну, як це вважа-

світу. Для того, щоб виплекати таку національну одиницю як українець упродовж багатьох сторіч потрібна була участь не лише самого природного фактора, на який посилюються наші антропологі, а й надзвичайна дбайливість роду, матерів, батьків. Ми часто вживаємо такий термін: здоров'я нації, відриваючи його від не менш важливішої і вирішальнішої категорії, такої як "моральне здоров'я". Вселюдська історія, як і національні, — свідчать про те, що наукові та інші засоби пізнання світу і віра в надприродні сили, якщо хочете, космічні, існували завжди. І важко стверджувати, що було більше помічним: чи цілюща сила рослин, а чи сама молитва, якою супроводжувалося лікування. Але і тут стався розрив.

Проте тисячоліття формування українського етносу свідчать, що цей шлях був найпродуктивнішим. Багато істориків (від Геродота до Павла Крушевана) звернуло

зом очей і задушевним сміхом. Там під вічно сірим похмурим небом людина набула якогось пригніченого нежиттєвого виразу: це олов'яне, пригнічуючи його душу з віку у вік, убило в ньому життєрадісність; тут він ріс під ясним синім небом, вбираючи в себе разом із сонячним промінням і життєві сили: він дихав на повні груди, дихав здоров'ям, з насолодою, і, відчувачи себе здоровим, вже інакше дивиться на світ. Дивлячись на цю юрбу, ви передовсім відчуваєте, що в ній переважає здорова людина, що це не скалічена і вироджувана юрба столиць та інших великих центрів життя, а ще свіжа, вічно оновлювана приливом цнотливих сил природи.

Придивіться до городових, до двірників, до кондукторів на конках — все люд крупний, широкоплечий, з рум'янцем та засмагою, бадьорим виглядом, меткими, блискучими очима. У Києві дуже багато вродливих людей... Особливо вродливі киянки. Назустріч весь час трапляються миловидні симпатичні личка чисто малоросійського типу, інколи широколиці, є частіше кругловіди, з тонкими рисами, красиво обведеними брівками і глибокими очима, які подекуди вже втратили свою малоросійську характерність, але з очима світлими, — то сірими, то голубими при смаглий шкірі і чорному волоссі "южанок"... Малорос, при глибокому розумі, в усьому безпосередній. У цьому особливо яскраво виявляється історична канва, по якій вишивався склад малоросійської натури. Ні-ні та й прозирне в ньому геть запорізький розмах, з його пристрастю і широтою..."

Можна було б цитувати сторінку за сторінкою це захоплення російського великодержавника від історичності нашої нації, від природності та оригінальності. Але я вашу увагу звертаю не на розум і вроду, не на темперамент, не на жвавість і розважливість, а на здоров'я: в ній, в юрбі "переважає здорова людина", "життєрадісна", що "ввбирала в себе разом з сонячним промінням життєві сили"... Ці сили вбиралися не одним поколінням. Для формування "такого типу" потрібні були віки. І духовно-моральні чинники відігравали найважливішу роль при етногенезі. Людина жила не другорядним, побутовим, егоїстичним, а цілісним, магістральним, національним. Цей життєвий простір, простір осілости наших пращурів не був простором спокою і вічної злагоди: його не захищали високі гори та неподоланні бурхливі ріки чи моря.

Життєвий простір відроджувався одразу і збіжжя лінійності списів і... — був наменшення... — завойованими жінками давніх часів... був завсїх тирнатські чащурів все вляглося в один етнонім: татарин. "Сонечко-сонечко, виглянь у віконечко, там татари йдуть і тебе заберуть..."

Кафа, як і Сурож, завдовго до появи тут татар були ринками невідьників, вилонених по селах та містах давніх українців. Це в новітні часи витворилася міфологія про носіїв культури і цивілізаційних здобутків колонізаторами наших південних кресів. Головна мета була — "людоздобичництво". Раби потрібні були і для Карфагена і для Рима, так само, як для Афін чи Єрусалима... чи Вавилона... А хіба Дарій не брав полонених на будівництво своєї імперії? Работоргівля — як і проституція — найдревніші, так би мовити, ремесла людські...

Далі буде.

Старі, вироджувані архаїчні етноси весь час омолоджувалися свіжою здоровою кров'ю наших пращурів... Тому питання вольності, питання незалежності ставало проблемою простого виживання. Відвага гартувала людину. І походи наших славетних князів від Олега, Святослава та Ігоря до Богдана Хмельницького — ставали фактично визвольними походами. Чому історія замовчує ці сторінки? Сторінки роботи, що інтенсивно провадилася про-

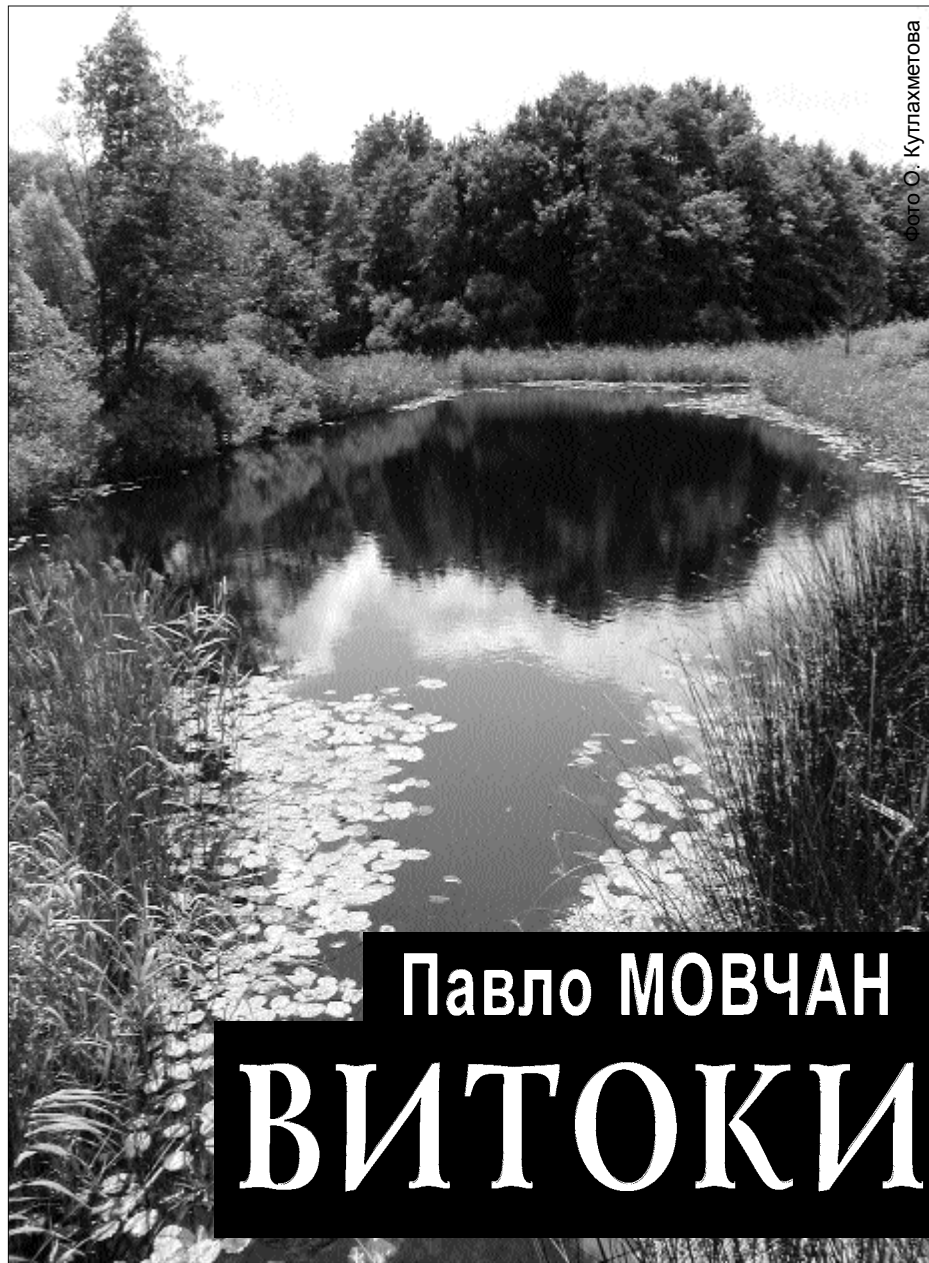
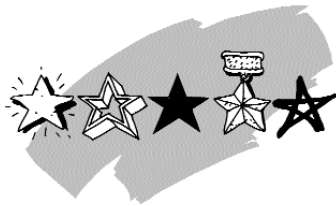

фото О. Кутахметова

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна мала командира, політичного і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військово-з'єднання, що за чисельністю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня—листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи було кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для завдання відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30–40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3–5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівле-

гальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в полі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали. Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєт) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

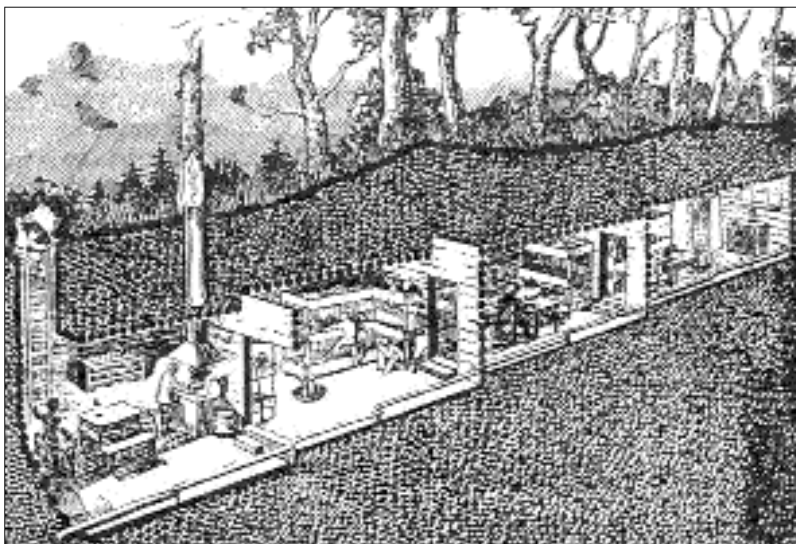
Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребков", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечуваними звірствами проти мирного населення західних областей України. До будь-якого села, хутора, оселі, запідозрюваних у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястребки" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти мос-

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає ці визначення, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

Хоча свого часу московські військспеци досить

РЕТРОСПЕКТИВА І СПЕКТР ОДНІЄ ІНІЦІАТИВИ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

ковсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпеку мирні оселі, в яких залишилися жінки і діти, командування УПА наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів. Якщо криївка (від слів *укритися, сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то схрон — під поверхню землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. Схрони — це свідчення і форма бо-

ротьби титульної Нації проти чужоземних загартників, окупантів. Схрони — це, значною мірою, символ На-

ції, переконливий доказ її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них як до новаків був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурами не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівництві бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишдітніше (...). Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128–131.

ОУН-УПА.

Невеликі схрони (найчастіше — для бойок, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли собою одноповерхові приміщення на 5–6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі на кільканадцять осіб.

Протягом 1945–1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, із підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогонем і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, у Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душати на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації —

усе це вимагає не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в лавах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, варту гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема схрону, очевидно, не втрачає своєї актуальності. Зрештою, явно антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно виривали його просянку кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвоснями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Совітська армія здеморалізована, голодна, обдерта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси й інший виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жадливий спосіб поведуться з рядовиками, що... бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы искупить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики сразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постої забирають усе, говорять: "Ми воюємо, нам усе можна".

*) Літопис УПА, Нова серія, Том 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577–579, 650–652.

ЖИВОТІННЯ ТЕАТРУ — ПРАВДА ЖИТТЯ

ПІДСУМКИ ТЕАТРАЛЬНОГО СЕЗОНУ ТА ВЛАДНОГО РЕФОРМУВАННЯ БУКОВИНСЬКОГО ТЕАТРУ, ТИПОВІ НЕ ЛИШЕ ДЛЯ ЧЕРНІВЦІВ

Ще в 1996 році з метою порятунку Чернівецького обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської та піднесення його до рівня європейського, влада розпочала його реформування. Наслідком такої владної опіки стала зміна дирекції та художнього керівництва театру, — жоден театральний сезон не минав без гучних скандалів у пресі. Не обійшлося без нього і під завісу цьогорічного театального сезону, що дало підстави констатувати: керівництво мистецького колективу намагається приховати свою творчу неспроможність і адміністративну бездіяльність за соціально-економічними проблемами.

Як тоді, так і тепер залишається актуальним запитання: чому занепадає театр у місті, де так багато навчальних закладів, молоді? Чому глядач збайдужів до театру? Узвичаєне пояснення, що люди не ходять, бо, начебто, нецікаво, є поверховим. Дисгармонія стосунків театру і публіки має соціальне підґрунтя.

Слідкуючи за адміністративними змінами в обласному театрі, які, за волею владним рішенням, тривають ось уже понад 10 років, буковинці-шанувальники Мельпомени стали свідками того, як професійний колектив, у якому ще донедавна були справжні народні і справжні заслужені артисти, талановита молодь, поступово зводиться на аматорський рівень, рівень агіткульбригади, вибудовуючи вистави за законами шкільних монтажів: трошки музики, трошки танців, трошки діалогів, трошки монологів — і жодної психології. І це для таких, скажімо, творців, як "Кайдашева сім'я" за І. Нечум-Левицьким, "Ціною крові" за Лесею Українкою, суть яких — в глибинному внутрішньому конфлікті. Тим часом керівництво театру подекуди скаржиться на відсутність хороших акторів, молоді в театрі, вдячних глядачів, доброзичливої критики, а головне — належного фінансування театру з боку місцевої влади...

Але, якщо пригадати історію українського професійного театру, то процес його становлення і розвитку, як і української театральної культури взагалі, відбувався в умовах дії Емського указу, в якому був спеціальний пункт про театр. Це стало справжньою перешкодою аж до 1917 року, бо заборонялися сценічні вистави "на малоруському наріччі", а також друкування на ньому текстів до музичних нот. Але ці політичні й, зрозуміло, фінансові утиски жодним чином не завадили корифеям української сцени (І. Карпенку-Карому, М. Кропивницькому, М. Садовському, П. Сакс-Ганському, М. Заньковецькій, Г. Затиркевич-Карпинській) піднятися до високого рівня художнього узагаль-

Сучасний театр працює в умовах перелицьованого колись ідеологічного диктату на персональний нинішній, де першу скрипку, як правило, грає дружина художнього керівника. А ще — фінансової кризи, загальної апатії до проблем громадського і культурного життя. Щоправда, криза сучасного театру, в тому числі й буковинського, — це, насамперед, криза свідомості, яка перебуває у стані летаргії. Нею уражені не лише викинуті на вулицю безробітні і вимучені безгросів'ям люди, змушені жити тільки пеку-

нення образу, до опанування методу переживання й удавання, до технічної досконалості акторської майстерності. Сценічне мистецтво театру корифеїв витримало іспит часом внаслідок вияву його митцями високої громадянської свідомості, стійкості й мужності в умовах жорстоких урядових переслідувань демократичного театру у царській Росії, виїзкової працездатності, а головне, відданості мистецтву та ідеї служіння народу.

Хтось скаже: це історія... Так! Але це була б погана історія, якби не стала добрим уроком для нащадків, а з її досвіду ми не зробили б належних висновків. Саме з огляду на історію ми можемо стверджувати, що в усі часи і за всіх режимів шлях українського професійного театру був тернистим, але його майстри завжди були тісно пов'язані з передовою громадською думкою і, зокрема, з передовою теоретичною думкою в світовому театральному мистецтві.

Із сумних реалій, які спостерігаємо сьогодні, можна зробити висновок, що найбільшої шкоди українському мистецтву, культурі, театральній зокрема, заподіяла тоталітарна радянська система, яка зняла з творчих організацій, установ, закладів мистецтва та культури фінансові проблеми, зруйнувавши тим самим психологію мислення і творчості та розбестивши справним фінансуванням збиткові театри.

У такий спосіб держава перетворила митців на облужувуючий владу та її представників на місцях персонал, доля якого повністю залежала від ласки чиновників. За умов такої комуністичної "зрівнялівки" психологія митців стала споживацькою, а театр вдовільнився представницькою роллю. І коли в 70-ті роки стає вже відчутною криза в театрі, то про неї вголос ще ніхто не наважується говорити, оскільки браку фінансування з боку держави немає. Критерії ж самооцінки поруйновані саме такою психологією, а відсутність у залі глядача вже тоді "не біла" по кишені театри. Представницька ж роль, звісно, не передбачає праці, вона передбачає лише деклара-

чими потребами дня. Летаргією уражені і ті, хто приніс психологію миттєвого зиску й триумфу в середовище, де повинні панувати інтелект і вміння бачити й визначати перспективу. У відчутній руйнації чернівецького театру — не що інше, як намагання зберегти цей летаргійний стан свідомості, що деморалізує наше громадянство, дебілізує нашу молодь, нищить таланти. Актори театру марнують свій талант на безпо-

радні, надто далекі за змістом від запитів сучасного глядача вистави і приречені жити під тягарем емоційного стресу. До професійної творчої невдоволеності "додається" низька зарплата, і актори, як і інші працівники театру, підробляють десь на базарах, по грецьких, італійських маєтках тощо. Такий спосіб виживання митців унеможливлює головну вимогу творчості — концентрацію духовних і душевних сил. Таких поневірянь не знали навіть колективи ані М. Кропивницького й Г. Хоткевича, яким дово-

лом, спільно з режисером з Києва Юлією Гасиліною поставили виставу за п'єсою Р. Феденіова "Жіночі ігри".

Незважаючи на те, що зал театру здебільшого вільний, дирекція і художнє керівництво знаходили різні приводи, щоб вісім разів відмовити актрисам у наданні сцени навіть на умовах оренди. І сьогодні Валентина Головка та Лариса Попенко грають свою виставу у переповнених залах міських палаців культури та філармонії, в той час як зал театру надається усім бажаним гастролерам, учасникам художньої самодіяльності, підприємствам для проведення заходів.

Чернівецький театр дедалі менше нагадує храм мистецтва і за своїм використанням перетворюється на звичайнісіньке орендне приміщення, фінансовий зиск з якого, на жаль, також не завжди йде на користь театру. То хіба слово "катастрофа" надто сильне для означення існуючого там процесу? І як інакше можна визначити стан, коли театр не має, ось уже понад десять років, у своєму репертуарі вистав за творами своєї патронеси?!

Але художній керівник театру сьогодні, схоже, більше переймається не цими нагальними проблемами, а з'ясовує стосунки з журналістами, оголошуючи деяких з них персонами "нон грата", іншим у відповідь на критичні публікації зі шпальт газети "Буковина" відверто погрожує: "Бережіться, бо може трапитися непоправне: хребетик не витримає" і поблажливо обіцяє перерахувати спонсорський відсоток, "бо медицина нині зовсім не безкоштовна" (якщо, звичайно, витримає хребет і знадобиться той відсоток на лікування). Переймається художній керівник не оновленням трупі і залученням до колективу молодих акторів, а пошуком тих, хто, на його думку, сприяє витокі інформації з театру; все частіше киває на неувагу до театру з боку влади та на відсутність в області меценатів, які б накривали на прем'єри фуршетні столи, як це робиться в Києві. Хоча на владу та меценатів панові Мосійчуку гріх кива-

Тетяна та Петро Магі

ції.

На жаль, впродовж років "реформувань" керівництво театру, як попереднє, так і нинішнє, окрім таких декларацій, буковинським глядачам досі не запропонувало сценічної роботи високого художнього рівня. Судячи з публікацій у місцевій пресі, схвалені і часом захоплені рецензії і відгуки дістали вистави, постановку яких здійснили запрошені режисери — Грицак, Мага, Юрців, Суржа, — роботи яких помітно відрізняються високим творчим і художнім рівнем від постановок художнього керівника театру, заслуженого арт. України О. Мосійчука, що змушує глядача вдовольнятися виставами, перенесеними зі сцени Рівненського театру без врахування творчих можливостей чернівецької трупи. Як що ж на перших порах таку діяльність нового художнього керівника театру сприймали як бажання заповнити чи поновити репертуарну афішу, то відкриття так званого "ювілейного" театального сезону (який вирішили чомусь відзначати в сезоні 2000—2001 року, хоча за історією театру він припадає на 2001—2002 рік) лише потвердив тенденцію вистав "з чужого плеча".

Відсутність фінансування, з огляду на соціально-економічну ситуацію в державі, сьогодні можна мотивувати багатьма, приховуючи свою творчу неспроможність. Але не варто так безоглядно спекулювати... Бо далеко не всі актори, які пішли за ці роки з театру чи виїхали на заробітки за кордон, зробили свій вибір через брак

грошей. У працівників театру на пам'яті слова заслуженого артиста України Василя Лещика, який, звільняючись, сказав: "Не хочу працювати в топорівському драмгуртку!"

Не всі актори ладні були змиритися з перспективою творчої деградації. Петро Мага та Михайло Войчук вирушили до столиці. Перший став шоуменом популярної "Телефортуні", другий — ведучим на "Радіо-2". Олег Мельничук сьогодні успішно працює в Мукачівському театрі, а заслужений артист України Василь Лещик — у столичному. Зате спроба актриси театру Людмили Скрипки порушити цей летаргійний стан свідомості в театрі самостійною роботою над виставою "Я чекаю тебе, коханий" (реж. П. Мага) — викликала негативну реакцію у керівництва. Тим часом у 2001 році актриса була удостоєна звання дипломанта Міжнародного незалежного фестивалю мовно-новистав "Відлуння" саме за яскраву емоційність акторської майстерності в ролі Марії у виставі "Я чекаю тебе, коханий", який проходив у Києві і організатором якого була Міжнародна Асоціація Фестивалів Мовноновистав (ІАФМ).

Після визнання на міжнародному фестивалі керівництво театру влаштовує актрисі обструкцію, а виставу "Я чекаю тебе, коханий" знімає з репертуару. І сьогодні виставу Людмили Скрипки можна побачити на сценах обласного лялькового театру та кафе-театру "Голос". Не кращою була доля на сцені рідного театру самостійної роботи двох інших актрис театру — Валентини Головки та Лариси Попенко, які власним кош-

ти — принаймні про нього особисто влада гарно подбала, за державний кошт забезпечивши в старому фонді пристойним пристановищем, — за кошт тих же меценатів це пристановище було відремонтовано за європейськими стандартами. Тим часом саме влада, окрім нинішнього 100% фінансування театру, допомогла механізувати сцену, відремонтувати дах і фасад приміщення. А от куди поділися виділені облдержадміністрацією на потреби театру 50 тисяч гривень — залишається таємницею не тільки для колективу, але й для губернатора.

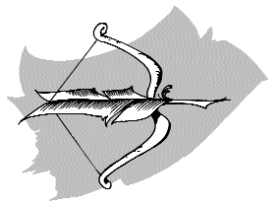
Чим далі в часі від початку "реформування" театру, тим очевиднішими є наслідки грубого владного втручання у творчий колектив, як, зрештою, і сам факт, що винні у занепаді не стільки актори чи фінансування — театрові здебільшого бракувало хорошої режисури і хорошого керівника, який би поклав край тінювими фінансовими оборудкам і всім тим чварам, які на шматки розривають творчий колектив, виливаючись на шпальти місцевих газет черговими скандалами. Саме про все це відверто й писали професійні театральні режисери і критики, які були подивовані елементами самодіяльності і плагіату в роботах Олега Мосійчука.

Здається, прийшов час чесно визнати: за майже три роки перебування на посаді художнього керівника Олега Мосійчука чернівецький театр не зазнав творчих злетів і удач. Врешті, питати треба не стільки з пана художнього керівника, як з місцевої влади, що запросила його до Чернівців і відразу забезпечила за державний кошт євростандартами життя. Хто ж це конкретно зробив і на яких умовах?

Як не прикро, знову владним рішенням, призначається директор театру. Під завісу цьогорічного театального сезону ним став колишній начальник оргвідділу облдержадміністрації, автор і дослідник коломийок, кандидат філологічних наук Дмитро Жмундуляк.

Чи пощастить новому керівнику, фах якого далекий від економічної та господарської діяльності, що їх потребує посада директора театру, продемонструвати позитивні зміни і нове творче обличчя нинішнього Чернівецького музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської, покаже наступний театральний сезон. Чи витримають митці ще один, черговий іспит, мають засвідчити високохудожні сценічні твори, акторська та режисерська майстерність, доведені до технічної досконалості, які залежать не стільки від грошей, як від інтелекту, професіоналізму і таланту!

• **Марія ВИШНЕВСЬКА,**
театрознавець

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: "Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй".

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилась непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу "картину" він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком іздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заа-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

рештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневіряння, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський єпархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були ак-

тивними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна "Доісторичний період", "Первісна людина" високо оцінюють фахівці, а дипломну картину "Адам і Єва, що вигнані з раю", преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві "Світ дитини". Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довгими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника ХХ сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відома, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважно більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідомою у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати "для себе". Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

• Тетяна ЦИМБАЛ

1933 рік (Голод)

НЕ МІСЦЕВА ПРОБЛЕМА

Після публікації в пресі першої статті про тривожну ситуацію щодо подальшого визначення статусу трьох провідних музеїв Криму — знаменитих південнобережних шедеврів палацо-паркового мистецтва Алупки, Лівадії та Массандри, викликаною бажанню високопоставлених чиновників перепідпорядкувати їх Державному управлінню справами Президента, Асоціація заповідників і музеїв автономії провела в Массандрівському палаці «круглий стіл» з проблеми «Палаці-музеї Південнобережжя: доля спадщини». Такого представницького рання еліти музейної ви, представницької і навчої влади історія автономії ще не знала. Директор наукові співробітники значних кримських м. Алупки, Бахчисарая, фа, Лівадії, Севастополя, Сімферополя, Ялти, депутати і представники уряду автономії, Мінкульту, висловили стурбованість повідомленням про можливу передачу трьох вищезазначених архітектурних перлин світового рівня у власність Держуправління справами, бо на гіршому попередньому досвіді знають: передбачувані нові «перетворення» можуть повторити прикрі помилки минулих.

Навіть якщо грядуще перепідпорядкування знаних у світі музеїв приймається заради їх порятунку від напівголодного існування, інтелігенція півострова, не лише подвижники музейної справи, а й депутати і урядовці, — однозначно проти. Про це вони неодноразово заявили у відповідях на листи за підписом голови Кабінету Міністрів України Анатолія Кінаха, котрий вже не вперше цікавиться тим, як вирішується питання про передачу Алупкинського палацо-паркового музею-заповідника і Лівадійського палацу-музею в розпорядження Державного управління справами Президента України.

Проте висока чиновна переписка триває, обростає епізодами, затягується. Всіх учасників «круглого столу» особливо турбує те, що й нинішній запит з Києва, вже четвертий, як і всі інші, не супроводжують жодні пояснювальні документи, які мали б окреслити подальшу долю палаців-перлин з їх музейними скарбами-колекціями. Ситуація схожа на примху вередливого царедворця, який на прохання пояснити мотивацію своєї чергової забаганки, відбувається звичним: «хочу і все!».

Людей же найбільше цікавлять найпростіші речі: якщо палаци таки змінять свій статус, чи буде дозволено в них доступ? А якщо так, то як його організувати для екскурсантів і для спеціалістів, які прагнуть озаймитися або вивчати музейні експозиції чи архіви? Які будуть межі допуску?

Наскільки однотайними будуть у своїй нинішній твердій позиції не віддати палаци кримські депутати надалі? Адже саме від них залежить майбутній ранг краєнів Південнобережжя, бо без відповідного рішення Верховної Ради Криму жодна зміна статусу музеїв, які є власністю автономії, неможлива.

Та мінливість настроїв місцевих депутатів відома всім. Ще свіжі в пам'яті кримчан епізоди прийняття ними бюджету, тексту якого дехто з народних обранців і в очі не бачив. Та й депутати минулого скликання за-

вони погодилися віддати тому ж таки Держуправлінню справами Кримський природний заповідник, а ялтинські (знову ж таки Держуправлінню тими ж справами) — славетний Юсуповський палац. Тепер на екскурсію туди не потрапити не лише звичайному туристу, — навіть музейні фахівці не знають, що робитися за його огорожею, до якої не підпускають суворі охоронці.

Спеціалістів і рядових кримчан цікавить і те, що

лися на труднощі, викликані необхідністю підтримувати південнобережні палацо-паркові комплекси у належному стані в умовах недостатнього фінансування, і прохали вищих чиновників не лише про моральну підтримку, ухвалили звернення на адресу уряду Криму і України. У ньому йдеться про необхідність звернути увагу владників і громадськості країни на ту виключну роль, яку відіграють музеї в долі Криму та формуванні його привабливого

відбудеться з десятками тисяч дорожочіних експонатів, які вимагають особливого режиму умов зберігання цінностей. І де ці всі величезні скарби у разі зміни господаря розмістять та хто тоді за них відповідатиме, якщо знову вони почнуть зникати? Врешті, яким стане новий статус палаців-музеїв?

Про це з київських листів не довідатися. Але чому б, справді, не відповісти на всі ці запитання, які вже давно турбують громадськість не лише сонячного півострова, викликають пересуди, чутки, не відповісти конкретно і відкрито? Врешті, люди мають право знати про долю всенародних національних скарбів! Це ж вони обирали владу, яка, включно з найпершими персонами, обіцяла слугувати їхній волі.

Учасники «круглого столу», які вважають, що почасти самі спровокували «ситуацію непевності і тривоги», бо повсякчас скаржи-

міджу; про те, що втрата музейними палацами їх нинішнього статусу стане помилкою і значним кроком назад, згубно позначиться на подальшому розвитку півострова. Встановлення нового статусу південнобережних шедеврів, який безперечно обмежить їх загальнодоступність, суперечить сучасним європейським підходам до об'єктів культури, основним пріоритетом яких визначено відкритість. А ще, на думку учасників «круглого столу», зміна статусу цих перлин півострова, викликають порушення Закону України «Про музейну справу», створити прецедент довільного, адміністративного поводження з об'єктами культурної спадщини національного значення. Ще й юридична нісенітниця виходить: як можна ці об'єкти державної власності, що безроздільно належать українській державі, невід'ємною часткою якої є Крим, намагатися зробити ще більш «держав-

нішими і власнішими»?

Та й у випадку перепідпорядкування музеїв-палаців і пристосування для інших потреб їх приміщень виникає загроза збереженості й цілісності музейних колекцій, буде ускладнена діяльність збирання, збереження і популяризації культурного спадку; це може також завдати втрат розвитку туризму в традиційних туристичних регіонах усього Південнобережжя. Архітектурні шедеври такого рівня популярності не можна позбавляти їх рангу об'єктів туристичного бізнесу.

Нарешті, враховуючи те, що південнобережні красені є культурним надбанням не лише Криму, України, а й усього світу — зміну їх звичного і визнаного статусу негативно сприймуть не лише кримчани, а й авторитетні міжнародні кола. Адже унікальні палацо-паркові ансамблі кримського Південнобережжя з їх музейними скарбами створюють позитивний імідж України, який легко може зруйнувати поспішне, невиважене рішення рідного чиновництва, про деяких не останніх представників котрого у світі вже й так склалася певна думка.

Натомість, замість потаємних але енергійних і настійних намагань зробити архітектурні шедеври палаців вотчиною обмеженого кола осіб, професіонали музейної справи, глибоко знаючи проблеми реставрації, охорони, благоустрою, зсувів, які обсіли палацово-паркові комплекси, пропонують розробити і реалізувати загальнодержавну Програму збереження і розвитку всіх південнобережних палаців-музеїв, що врахує інтереси як державного управління, так і розвитку загальнонаціональної культури, охорони і використання вітчизняної історико-культурної спадщини.

Чи не доцільніше високим державним чиновникам звернути увагу на те, що вірус «палацоманії», який стрімко поширюється по

всій Україні, найбільшій б'є саме по кримському Південнобережжю, бо практика його сучасної масштабної, хаотичної і швидкої застройки не враховує необхідної мірою наявності пам'яток археології, архітектури, історії та культури, що надто часто призводить до їх загибелі?

А може, замість того, щоб займати імперські палаци, вищому керівництву нашої незалежної держави варто постаратися про власні? Он скільки їх, еkleктичних, поспиналося навіть в охоронних зонах Південнобережжя! Кроку ніді ступити. Ростуть, як гриби, поруч зі справжніми шедеврами палацо-паркового мистецтва минулих століть, занедбаними настільки, що нагадують руїни минулих цивілізацій, які, замість того щоб милувати очі туристів і курортників, стали пристановищем для натовпів бомжів.

Час уже нарешті знайти власні кошти чи закордонні інвестиції і такі відреставрувати десятки занедбаних палаців і колись розкішних вілл кримського узбережжя, більшу частину з яких оголошено державною власністю, що не вберегло їх від руйнації, масштаби якої ми окреслили в мартирологу «архітектурного лахміття» колишніх шедеврів зодчества світового рівня в попередньому матеріалі на цю тему.

А палаци, які натерпілися від епохи переворотів минулих століть, завергли в очікуванні ще невідомих змін, що їх готує їм нове сто-

ліття. Згадати є що.

ВАЖКО БУТИ ПАЛАЦОМ

Грандіозний, величний і неповторний палацовий комплекс Алупки, який несе в собі ідею універсальної спільності між середньовічною архітектурою Заходу і Сходу, завдяки власній славі залишився музеєм навіть в часи нещадного переділу власності і війни, оголошеної палацам більшовиками. Це вже потім вони, перемігши «колишніх», почали організовувати різні надзвичайні комісії, які здійснювали для Москви «выемку и вывоз из дворцов ценностей, в том

переві відкрито виставили в ящиків, полишених у Ялтинському порту, все найцінніше з мистецьких шедеврів вісімнадцятого і давніших століть. І від пізнішого перепідпорядкування трьох знаменитих палаців — Алупкинського, Лівадійського і Кореїзького (Юсуповського) зі структур, відповідалних за мистецтво, у відомство НКВД, якому було доручено «провести необходимые работы по приведению в порядок указанных дворцов для обслуживания ответственных работников СНК СССР и ЦК ВКП(б)».

Тоді весь другий поверх найфешенебельнішого корпусу відвели під... «жилую квартиру в составе 9 помещений», загальною площею понад 200 кв. м завсідниками якої стали Берія, Каганович, Молотов та інша сталінська камарилья. Круті дворянські сходи не сподобалися, тож новим господарям влаштували ліфт, а життя їхньої челяді полегшили особливі підйомники, якими сюди ж доставляли страви для безупинних банкетів.

Під час них, після особливо патетичних тостів, модно було бити безцінний фамільний криштал. Пролетарські просто ставили до всіх 43780 безцінних експонатів колишнього музею невідиклі все експропріювати мешканці тепер вже не палацу, а держави № 2 і спецоб'єкту № 3.

Ці штампи, які в'їлися в усі втрачені й суцільні експонати музею, досі ніяк не зіт-

руть з них нинішні його хранителі. До книг кремлівські вожді тоді були не дуже охочі. Їх повивозили досхожу чемаданами і машинами пізніше, в 1952 році, коли держдача стала санаторієм ВЦРПС. Усі раритетні цінності тоді спільно розподілили російські музеї, а понад 33 тисячі найрідкісніших книг, дорожніх креслень, карт і планів XV – XVI століть відправили в бібліотечні фонди Академії наук СРСР.

Нині в Алупкинському музеї 26 тисяч експонатів, на кілька десятків тисяч менше ніж було, що не заважає йому бути одним із кращих в Україні як за цінністю колекції, так і за рівнем наукового потенціалу наукових працівників, котрі з острахом чекають нововведень і нових господарів музейно-палацового комплексу.

Не кращі сподівання і в музейників Лівадійського палацу, який в 1918-1920 роках благополучно пережив сусідство іноземних легіонів і військ Білої армії, а пізніше — й фашистських окупантів. Нині ж царський парк методично грабують “нові” палацомани Південнобережжя. Неодноразово зникала з-над колодязя знаменита Лівадійська химера. Вже викрадено деякі мармурові царські фонтани, безслідно зникли: балюстрада відомої всім мистецтвознавцям Турецької альтанки, 22 мармурові вази Монігетті, остання металева лавочка середини позаминулого століття... Розгул вандалізму в унікальному парку, який має оберігати Закон, спокійно спостерігають охоронці різних відомств, які апетитно споживають гроші, зароблені Палацом екскурсійною діяльністю, та ніяк не розберуться з територією своїх постів. Цікаво, чи так же пильно забезпечують тут охорону учасників великих політичних заходів — самітів глав держав Балто-

ли руїни римської цитаделі Харакс I – II ст. н. е.? Чи матеріали постійно діючих виставок “Кримська конференція”, “Кабінет-лабораторія Рузвельта”, де міститься 260 прижиттєвих видань президента Америки з його власноручними написами, унікальні екземпляри листування Сталіна і Черчіля, ще недавно засекречені документи з так званої “папки Сталіна”...

Про стан цінностей Корейського палацу Юсупова, менше знаного загалом через його надсекретність, яку й зараз зберігає охорона Адміністрації Президента України, нам невідомо нічого. Спершу, відразу ж піс-

не розсварилися за суму орендної плати з ялтинським фондом майна, якому вона й у 210 000 доларів на рік здалася замалою. Кажуть, цікавився “об’єктом” і скандально відомий російський багатій Борис Березовський та інші небідні люди.

Колись мармурові венеціанські леви охороняли князів, графів, тиранів і диктаторів, тепер їх самих та нових лідерів України стереже мовчазна, вишколона президентська охорона...

У відомому дорученні Президента України від 12 листопада минулого року про палаці світового значення теж, зокрема, сказа-

но: “З метою забезпечення необхідної збереженості Лівадійського палацу-музею і Алупкинського державного палацо-паркового музею-заповідника, як пам’яток історії і культури, а також їх використання для проведення офіційних державних заходів, всебічно вивчити питання належності (форм власності) цих пам’яток, і за результатами дослідження вжити в установленому законодавством порядку заходи до їх передачі в Управління Державного управління ділами...”

Історія повторюється? Змінено лише гасло нинішньої боротьби. Сьогодні воно звучить так: “Мир палацам — війна музеям!” Так пишемо нову історію молодій державі України.

Світлана ПИСАРЕНКО, Віктор ХОМЕНКО

ля більшовицького перевороту, її тут забезпечувала ВЧК, потім НКВД. Під час Ялтинської конференції 1945 року в цих апартаментах розташувалася радянська делегація на чолі зі Сталіним, де він влаштував і урочистий прийом для Черчіля і Рузвельта. Була тут і штаб-квартира Молотова. Із 1961 року палац перетворили на держдачу № 4, призначену для лідерів комуністичного руху з країн третього світу. Її останньою з одинадцяти кримських держдач ненадовго передали свого часу в комунальну власність Ялти. Певний час, попередньо відреставрувавши, арендатори російського БАТ “Академпроект”, АТ “Яліта” — групи нафтопереробних підприємств Росії, “покачали” тут гроші за право “нових росіян” екзотично розслабитися в апартаментах вождя всіх народів і його поплічників, від 500 доларів і вище. Доки

Адже тут, у літній резиденції останнього царя Російської імперії вирішувалися питання політичного життя того періоду, а в 1945 — долі народів світу і підвалини ООН, нині ж — України, СНД, країн Причорномор’я. Куди ж перемістиш звідси експозиції “Романови в Лівадії”, з унікальними понад 2000-літніми предметами приватної царської колекції, знайденими поруч — біля Ластівчиного гнізда і Ай-Тодорського маяка, де вияви-

АДРЕСИ ЗДОРОВ’Я

ЛІКУЄ ЗЕЛЕНИЙ КРАСЕНЬ

Визнаний у світі національний перлини — Нікітському ботанічному саду вдалося нарешті узаконити право користування всією землею, на якій він розташований. Акт землекористування на 269 гектарів отримала Українська академія аграрних наук, до якої належить і сам сад.

Це зняло проблему незаконної забудови саду національного значення суперлітніми котеджами, а на ще вчора спірних ділянках починають розбивати ландшафтний парк з деревами рідкісних порід. Тут вже відкрили майже чотиригектарний розарій, де найвишуканішими ароматами і кольорами та формами пелюсток протягом всього літа відвідувачів радують понад 220 сортів троянд. У липні запрошують на виставку бансаї, у серпні — канн.

Майже півмільйона екскурсантів відвідали торік Нікітський ботанічний сад, тоді, як перед цим їх кількість не перевищувала 200 тисяч. Нині в його тінистих дивної краси алеях туристів ще більше. Підвищений інтерес до унікального ботсаду його керівники пов’язують з успішною організацією реклами і розширенням сфери діяльності. Сьогодні не віриться, що зовсім недавно бюджетного фінансування тут ледве вистачало на зарплату співробітникам. Про розвиток науки взагалі говорити не доводилося. Щоб хоч якось зберегти науковий потенціал керівництво Нікітського ботсаду ухвалило рішення про створення торговельного дому з такою ж назвою. Сьогодні завдяки його успішній діяльності вдається належно займатися не лише селекційною роботою, але й виділяти кошти на утримання житлово-комунальної сфери селища Нікіта, яке знаходиться на балансі саду. Запрацювала й котельня, яка опалює будинки й теплиці.

Торік оборот Торгового дому склав 1 млн. 600 тис. грн., і основний грошовий потік йшов на те, щоб ботсад краще знав у світі. З’явилася своя система Інтернет, а в ній — ВЕБ-сайт, серйозніше стали займатися видавничою діяльністю.

Особлива увага розширенню лікувальних властивостей цілющого саду. Активніше стали реалізовувати власну чудодійну продукцію: майже 200 назв консервованих фруктів і овочів, лікувальні препарати. Вони настільки успішно продаються сертифікацію, що найближчим часом планується збільшити їх асортимент до 500 найменувань.

Запрацювали на оздоровлення людей нові напрямки медицини — аромато- і ландшафтотерапія. Адже Південнобережжя Криму — це оаза з 2400 рослин, багато з яких ендеміки. Алеї в лікувально-профілактичному “пахучому саду” поділено на зони з однорідних дерев, які виділяють летючі фітонциди. Тут екскурсанти позбуваються життєвої втоми і найрізноманітніших захворювань завдяки пахучій дафнії і ленкоранській акації, жасмину і східному лоху, ранньому зимоцвіту і чубушнику... Вишукані пахощі гімалайського і атласького кедр, ягідного тису, вічнозеленої калини, європейського багрянника, східного грабінника, крупноквіткової магнолії, пахучого османтуса і благородного лавра підвищують фізіологічну активність людей, благотворно впливають на нервову систему, гоять бронхолегеневі хвороби. Кримська сосна вбивчо діє на збудників різноманітних захворювань, затримує розвиток туберкульозу, корисна для хворих на серце. Справді чудодійним є ялівець, якому немає рівних за вмістом бактерицидних ефірних речовин.

Ще більше уваги на цих мальовничих зелених кручах нині приділяють субтропічним плодовим культурам, здатним допомогти подолати недугу чорнобильцям. Визнаним не лише оригінальним десертом, а й унікальним за ефективністю лікарем щитовидки є фейхоа, плоди якої містять рекордну кількість йоду. Вважається, що рослини всотують його з чорноморських бризів, які розносять йодисті летючі з’єднання. Тож чим ближче фейхоа до берега, тим цілющими є його багаті на біологічно активні речовини і вітаміни плоди. З виведених вченими усавленого ботсаду нових сортів нині готують варення, джеми і навіть пюре з фейхоа, популярні в оздоровничих усього Криму. А ще ж з цього диво-плоду готують неповторні за смаком компоти, желе, мармелади й цукати. Як і з теж рекомендованого для харчування дітей з чорнобильської зони — зізіфуса. Нові його ранньоспілі сорти — Метеор і Таврика, виведені селекціонерами саду, містять колосальну кількість вітамінів і дають плоди універсального використання. Віднині зелений цілющий конвеєр, що несе здоров’я, нарешті запрацював на повну силу. Побувайте тут — переконаєтесь і зачаруєтесь дивною красою одного з найпишніших садів Європи.

КОНФЛІКТ

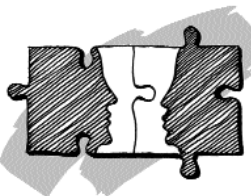
НЕ ДОПУСТІТЬ ГРОШЕЛЮБЦІВ ДО ХРАМУ...

Українське козацтво Криму стурбоване черговим чиновницьким наступом на діючий ще з ранньохристиянських часів Свято-Успенський монастир, який місцеві “кабінетники” намагаються повернути під управління Бахчисарайського заповідника, “щоб перетворити монашеску обитель на джерело екскурсійних прибутків”. На пресконференції в Сімферополі козаки зачитали звернення до Президента Леоніда Кучми і гетьмана Івана Біласа, в якому вимагають припинити зловживання навколо земель монастиря, передати всі приміщення й споруди, розташовані на історичних землях християнської святині — стародавньої православної обителі, — у безпосереднє користування ченцям, упорядкувати проведення екскурсій у відповідності з діючим розпорядком служб у монастирі, передати право проведення груп туристів по цьому комплексу людям, обізнаним із православ’ям.

Згадавши свої давні права, кримське козацтво зажадало від гаранта Конституції і гетьмана України негайної відповіді, щоб не допустити нових зіткнень поборників віри, рабів Момони і місцевої му-

сульманської общини. Конфлікт між ними виник ще торік: боролися за спірні терени так, що правоохоронці ледве розборонили. Із видачею монастирю держактів на землю суперечки припинилися. Та, за словами козаків, дії деяких засліплених наживою місцевих чиновників ускладнюють нормальне функціонування монастиря: “через протидію функціонерів з районної адміністрації не виконується указ про відродження історико-культурних і господарських традицій українського козацтва”, а те, що нині чиниться на землях монастиря, суперечить підвалинам православ’я.

Усюдишні підприємці направляють на територію храму все численніші групи туристів, які заходять в обитель майже голими навіть під час молитовних служб, намагаються прокласти через територію монастиря канатну дорогу, встановити все більше торговельних точок, а козаки і ченці вважають, що провести екскурсії територією однієї з найдавніших колисок християнства вони здатні самі, причому відвідання храму повинно бути безплат-

Закінчення. Поч. на с. 6

ностей в засадничих правилах моралі тієї книги з вимогами Біблії, обов'язками комуніста у відповідності до Статуту КПРС, "моральним кодексом будівника комунізму", був і такий. Тобто: якби християни, мусульмани, атеїсти тощо — жили, дотримуючись кожний своєї моралі — у світі було б значно спокійніше й безпечніше. Але тільки за однієї принципової умови — не нав'язуючи одне одному своїх богів і вчень.

Багато років по тому, вже в незалежній Україні, мені довелося приймати одного з німецьких колег. Інтелегентна, освічена людина, об'їздив мало не весь світ, він був дуже здивований побаченням в Україні. Очікував, як я зрозумів, що в нас вулицями ведмеді ходять, чи щось — на кшталт того... Однак потім, у дружній розмові ми обидва дійшли висновку, що в принципі в нас, в людей, переважає те, що об'єднує, аніж те, що роз'єднує. Незалежно від віри, раси, національності. Треба тільки вміти шукати те спільне і поважати в кожному народові його особіне. Останнє — обов'язково. Тим більше, що й Бог у нас нібито один, просто ми, вірні різних конфесій, дещо по-різному його сприймаємо. Але зробив він нас усе ж такі різними...

— *Ось ви самі й підійшли до мого наступного питання. Людина і нація, людина й Україна, — з точки зору лікаря.*

— Навряд чи доцільно говорити про такі високі поняття як "нація", "Україна" з погляду якоїсь певної професії. Бодай для лікаря, бодай для інженера або учителя це мусить бути святом. І кожен мусить про те пам'ятати, здобуваючи собі хліб насущний. Бо не хлібом єдиним живе людина. І "ніким" вона бути не може. Кожний є кимось, членом якоїсь певної нації — російської, німецької, польської, американської... Ми — тут, в Україні суцільно — української.

— *А як же глобалізація, об'єднана Європа, тощо?*

— Дуже позитивно. Бо ж хіба хто сказав, що в об'єднаній Європі не стане, приміром, Польщі або Литви, із відповідними подіями? Або що в результаті глобалізації чезнуть чеська, італійська чи болгарська мови? Про глобалізацію почали активно говорити років п'ятнадцять-двадцять. Але ж цей термін — то майже ніщо в кількох тисячоліттях людської цивілізації. Хіба "еллінський світ" — це не свого роду глобалізація? У масштабах тієї епохи, з її розвитком продуктивних сил, звісно. А "Pax Romana"? Могутній Рим? Від гір Атласких і до

гір Шотландських по широті, від Іберійських гір до Карпатських по довготі? І де вони, оті "світи"? На їх руїнах продовжували жити й розвиватися своїм шляхом автохтонні народи, які лише культурно збагатилися від участі в такій глобалізації.

Візьмемо ближчі часи. Переможний поступ християнства по планеті — це хіба не свого роду глобалізація? І богослужіння, й церковне письмо спочатку були виключно грецькою і латинською мовами. А потім? Потім набуття церквами національних рис, розвиток власної письменності і літературної мови в різних народів. І нинішня криза християнства, коли в одній з великих європейських

— Звичайно. Причому готовий до дискусії, але не до відступу. Отже, перша засада — **Земля**, територія. Немає жодного народу, який не мав би своєї землі. Це обов'язкова умова існування народу. Ми повинні цю землю чітко для себе окреслити і захистити її.

Народ. Не буває людини, яка не належала б до якогось народу. Кожен є кимось. Отже, він повинен шанувати свій народ, свою спільноту.

Мова. Кожен народ має свою мову. Це є те, що різнить його від інших народів. Що дає можливість народів єднатися і розуміти одне одного. Мова — передумова всієї культури народу, її хліб, якщо можна так сказати.

Релігія і мораль. Кожен народ має свою релігію і свою мораль, які виражають душу народу. Навіть якщо ці релігія й мораль мають спільний з іншими народами базис.

Держава. Для того, щоб, відповідно до своєї моралі, народ жив на своїй терито-

— Ні в якому разі. Хоча б тому, що гасло "всьо во ім'я человека, всьо для блага человека" моє покоління чуло мало не з пелюшок. І річ не в тім, що як тоді не збулося, так і тепер не видно перспектив, — коли воно ділом обернеться, оте гасло?! А річ в тому, що це не є коректним — протиставляти права людини і права спільноти людей, відокремлювати права людини від її обов'язків перед іншими членами спільноти і суспільством в цілому. Оскільки тоді це з великою вірогідністю може загрожувати зміною і назви, і, головне, суті. Тобто, замість прав — може постати всюдозволеність. Схильність до трактування прав людини саме таким чином, як на мій погляд, досить реальна, особливо людьми, не обтяженими мораллю. А в умовах краху ідеології й кризи моралі таких людей, на жаль, більше, ніж потрібно. Причому, на превеликий жаль, на всіх щаблях суспільства. Враховуючи нетривалість демократичних традицій, неструктурованість громадянського суспільства і слабкість державних інституцій, не підпертих багатолітнім досвідом і традиціями, все озна-

— Наскільки я зрозумів з характеру питання, наше інтерв'ю доходить кінця. І слава Богу, бо на сьогодні, мабуть досить. Що ж до любові... Я вважаю, що це є світле почуття, яке одне робить життя людини повноцінним. Однак життя — дуже непросте і нелегка річ. Для більшості людей і за більшості випадків це як плисти проти течії або проти хвилі. Важко, а іноді й безнадійно. І не зірпте любов'ю серце таких навантажень просто не витримує. Це одне. Інше, не менш важливе, — це те, що людська любов — вона багата, багатогранна. Скільки є різновидів стосунків людини зі світом — стільки є й різновидів цього почуття — любові. І чим більше в людини цих різновидів любові — тим більше в неї права називатися справжньою людиною. Бо без любові до родини не станеш достойним сином, братом, чоловіком, батьком. Без любові до своєї землі, до свого народу не станеш патріотом. Без любові до своєї роботи, служби не станеш справжнім професіоналом. Без любові до людини не станеш людиною. Та й книжку не писатимеш й інтерв'ю не даватимеш

Корчинського, "політичного діяча і поета", — що я навіть засумнівався. Бо що можу іще додати до думок великих? Тому радив би всім — придбайте, прочитайте і тримайте за настільну цю книгу, бо вона того варта. Сприймійте серцем і розумом всі ті хороші думки про наш народ і нашу Батьківщину, якими рясніє ця книга. Та головне — працюйте, щоб ці прекрасні гасла перетворилися в решті в потужні справи. Щоб не потрібно було більше заклику до єднання нації, до патріотизму, до любові до рідної мови, до самоповаги, до формулювання й відстоювання національних інтересів. Тобто — до фундаментальних речей, давно усвідомлених і властивих кожній успішній нації. Бо високих слів і гетьманів з отаманами нам ніколи не бракувало — не вистачало завжди тільки вождів нації та їхньої опори: розумних і працьовитих, а головне — скромних щодо себе і амбітних стосовно своєї держави й нації людей. Дай Боже, щоб ми це зрозуміли і цю свою спадкову хворобу, цю свою національну анемію зліквідували. Бо ніхто нам не допоможе, якщо самі собі не допоможемо. Ми мусимо пам'ятати, що ми — українці! Що ми є народ! Державотворча нація! І — працювати, працювати, працювати... Ні на кого не сподіваючись і до сьогомого поту. Як колись наші предки, освоюючи Дике поле і Слобожанщину, Кубань і Зелений Клин, сибірську тайгу і канадські прерії. Іншого шляху до побудови сучасної України, як гідного члена Європейського і світового співтовариства, просто немає.

Розпитувала
Любов ГОЛОТА

ВОЛОДИМИР ПАСЬКО: НЕ ВТРАЧАЙТЕ РЕАЛЬНОСТІ Й МІРИ

держав до церкви ходить всього лише п'ять відсотків населення... Тому не потрібно поспішати з висновками і навипередки зрікатися своєї нації й держави від гіпнотичного страху перед черговою цивілізаційною хвилею. Щоб, не дай Боже, не захлеснула, щоб встигнути нагору... Хто на ногах стоїть міцно, того не захлесне.

— *Для того, щоб міцно стояти, треба мати на чому стояти. Ви особисто маєте?*

— Безперечно. Як на мене, є сім основних засад, які повинна сповідувати кожна людина, свідомо своєї гідності й покликання. Щоб не збитися, бува, на манівці... Це земля, народ, мова, релігія, держава, родина і людина. Складають вони для окремої людини і нації в цілому морально-світоглядну основу в своєму природному співвідношенні і взаємозв'язку — ніяка цивілізаційна хвиля для них не страшна. Не вистачає якихось компонентів або їх збалансованості — слабне життєздатність нації, втрачаються духовні орієнтири в окремої людини.

— *Цікава думка. Можете пояснити?*

рії, мав свою мову й культуру, він ще повинен мати свою державу. Обов'язково. Бо тільки вона забезпечує йому користування означеними благами і вільний розвій.

Потім, кожна людина має батька і матір, хтось ще братів і сестер. Тобто — родину. А вже тоді вивершує цю піраміду побудови нації сама людина. І, не дай Боже, перекидати цю піраміду. Бо тоді це — крах... А в нас зараз намагаються увіпхати в основу піраміди, з дозволу сказати, — людину, яка, окрім жаги задоволення власних побутово-інстинктивного рівня потреб, не сповідує фактично нічого більш високого. Людину, яка не сповідує ні власної території, ні власного народу, ні власної мови, власної релігії й моралі. Але має немовби всі абстрактні демократичні глобальні права робити що і як завгодно, причому не нести ніякої відповідальності ні перед державою, ні перед своїм народом, ні перед пам'яттю предків, ні перед долею наступних поколінь.

— *Невже ви, гуманіст і воїн в одній іпостасі, проти прав людини як індивіда? Проти їх недоторканності?*

чене може скласти серйозну небезпеку.

— *Що ж ви пропонуєте? Обмежити права людини і демократію?*

— А хіба можна зупинити течію світових процесів? Звичайно, що ні. Просто, я хотів би, щоб кожний українець сам для себе усвідомив, що реалізація його особистих прав неможлива без виконання відповідних обов'язків перед своєю родиною, перед своєю міською громадою і перед своєю Батьківщиною в іпостасі її офіційного представника — Української держави. А для цього треба їх всіх любити і чесно працювати. І мати совість. У тому числі і в своїх апетитах щодо своїх особистих прав.

— *Дещо архаїчний у вас, як на нинішні часи, понятійний апарат, пане генерал.*

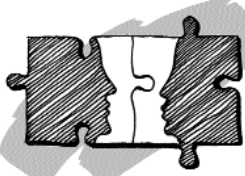
— Не подобається? Щось погане сказав?

— *Та ні, все правильно, але дуже вже це малосучасне — чесна праця, совість... Принаймні, багато хто нас намагається в тому переконати. Але одне слово у нас подобається всім — любов. Що є вона для вас в житті, творчості, коханні?*

без знову ж такі любові — до всіх і всього, про кого й що пишеш і говориш.

— *Якби вам треба було сформулювати свій заповіт людям, то це б звучало..?*

— По-перше, я поки що нікуди не поспішаю, маю надто багато роботи і задумів на майбутнє. Тому над такою серйозною річчю, як заповіт, поки що не замислювався. По-друге, не хотів би бути настільки самовпевненим, щоб заповідати щось людству загалом. Краще, а головне — плідніше, корисніше для справи, було б не втрачати відчуття реальності й міри. І, як на мене, обмежитися своїми співвітчизниками. По-третє, ви б хотіли, мабуть, почути щось на кшталт афоризму. Однак я щойно перечитав виданий "Просвітою" перший том української афористики, сто майстрів цього жанру за ціле тисячоліття, — і дещо підупав духом стосовно вашого останнього питання. Стільки там "дисциплінованої думки, яка пройшла вишкіл серйозної інтелектуальної культури", стільки "глибокої змістовності, сформульованої естетично бездоганно" — від князя Святослава І Хороброго і аж до Дмитра

— **Володимире Василювичу! Ваше життя, професія і доля сформували унікальний людський досвід. Коли б ви — даруйте за несподіваність — захопили сформулювати суть цього досвіду, — якими б словами ви її озвучили?**

— Щодо унікальності, то я Вам вдячний, але сам оцінив би все те, що стосується моєї особи, значно скромніше. І не від надмірної цнотливості, просто — маю серед своїх знайомих достатньо людей по-справжньому значних. Відносно суті мого людського досвіду, кредо так би мовити... Як казав хтось із мудрих, всі розумні думки щодо людського життя давно прийшли в світлі голови наших попередників, і для нас було б найкращим насамперед дотримуватися мудрості, вистражданої віками.

— **І що ж то за мудрість? Як і чий думки й слова?**

— “Життя дається людині лише раз. І прожити його треба так, щоб не було нестерпно боляче за безцінно прожиті роки”. Або “Життя наше — це швидкоплинний перехід від миті народження до миті смерті. Призначення людини в цей короткий період — трудитися задля блага суспільства”.

— **Перший вислів достатньо відомий, принаймні старшому поколінню. А другий? І наскільки доречно нині брати за взірць світогляд “полум’яного більшовика” Миколи Островського?**

— Йдеться не про наслідування комуністичних ідеалів в їх “есересерівському” виконанні. Мова про інше — про принциповий підхід до побудови власного життя, про його засади — порядності й корисності для суспільства. У цьому, як бачите, збігаються погляди і українського комуніста-інтернаціоналіста, і одного з німецьких курфюрстів вісімнадцятого століття. Зусиллями таких як перший була створена одна з наймогутніших держав двадцятого століття, інший перетворив захланну міні-монархію на потужну державу — предтечу нинішнього “локомотива Європи”.

— **Дуже вже полярні у вас приклади, але зрозумілі. А що ви можете сказати про генофонд нації? Вам, як нікому, відомо все (або майже все) про генофонд нації, — перед вами проходять тисячі юнаків. У чому наша сила і в чому біда?**

— Наша сила в тому, що нас ще 48,5 мільйонів, наша біда в тому, що нас уже всього 48,5 мільйонів. Мабуть, поки що. Причому біда не тільки в кількісних змінах, а й у якісних. Вони очевидні, достатньо подивитися довкола. Не можна не помітити численних нездорового вигляду людей літнього віку, астеничності

більшості молодих. І навпаки — нечисленності молодих матусь з дитячими візочками і малюків. Все це називається по-науковому байдуже-холодним терміном “депопуляція”. Є інший термін, але про нього навіть згадувати б не хотілося. Хоча неухильне, на жаль, зростання алкоголізації і наркотизації широких верств населення на тлі зростаючої деморалізації суспільства дає достатньо підстав для побоювань, що згодом доведеться вести мову вже не про арифметичне зменшення кількості індивідів, а про погіршення біоекологічних ознак організму, зниження пристосовуваності до умов життєдіяльності, здатності до відтворення, тобто плодючості, стійкості проти різних хвороб. Іншими словами — дискутувати вже не про депопуляцію, а про дегенерацію.

— **Як тому запобігти? Що, на ваш погляд, робити?**

— Запобігти можна лише одним — не констатувати до безкінечності очевидне, не бідкатися про генофонд нації, а опікуватися ним. Не базикати, а працювати. Робити бодай те, що роблять всі люди у світі — запроваджувати здоровий спосіб життя у всіх сферах життєдіяльності кожної людини без винятку. Візьмемо виробництво, продаж і рекламування алкогольної й тютюнової продукції. У всьому світі діяльність цієї сфери всіляко обмежують, оберігаючи здоров’я громадян. У нас же на який рекламний щит погляд не кинь — то цигарки, то горілка. Та все ж таке гарне, привабливе на вигляд — будь-кого спокусить, не те що юнака. Мало не третина торговельних місць під алкогольом та тютюном. Нормальні люди спортивні споруди будують, а в нас їх переобладнують під базари та автомобільні стоянки. І при тому глибокодумно теоретизують, яке то щастя — надходження податків від того всього, та скільки людей робочі місця отримують. Щоправда, на зарубіжний досвід чомусь не посилаються, мовчать про “ци-

вілізовані країни”, немов ніколи там і не були, і не бачили. Просторікувати про генофонд нації, про якість там світле її майбуття, коли молоді дівчата “ловлять кайф” від сигарети, та ще й з “травичкою”, і вгамовують спрагу пивом, а хлопці — на десятий вечір тверезі або “не вколоти” — погодяться, що це просто блюзнірство. Тим більше, коли нас у світі мало не “зоною лиха” зі СНІДу вважають....

— **Багато нині говориться про “людину третього тисячоліття”.**

25 червня цього року 138 випускників Української військово-медичної Академії залишили стіни навчального закладу, аби поповнити ряди військових медиків Збройних Сил України. За 9 років існування цей, єдиний в Україні вищий військовий медичний заклад післядипломної освіти 4-го рівня акредитації підготував 700 військових лікарів, тут пройшли перепідготовку, удосконалення та підвищення кваліфікації понад 3,5 тисячі чоловік, здобули вчений ступінь доктора чи кандидата медичних наук 30 офіцерів.

Володимир Васильович Пасько — начальник Академії, професор, генерал-лейтенант медичної служби, доктор медичних наук, заслужений лікар України, а ще — письменник, автор книги “Ніч забутих пісень”, події якої сам пережив, будучи начальником військово-медичної служби мотострілецької дивізії в Афганістані.

Ми раді вітати високого гостя на сторінках газети “Слово Просвіти” і запрошуємо читачів прилучитися до нашої розмови.

А що ска-

ВОЛОДИМИР ПАСЬКО: НЕ ВТРАЧАЙТЕ РЕАЛЬНОСТІ Й МІРИ

жете ви?

— “Людина третього тисячоліття”... Як щодо окремої людини, то таку постановку питання навряд чи можна вважати коректною. За таким підходом ми з вами мали б належити до другого тисячоліття, оскільки прожили в ньому більшу частину життя. Але тисячоліття — часовий простір надто великий. Навряд чи людина двадцятого століття має право отождествлювати себе з людиною одинадцятого століття. Треба звужувати рамки. Реально ми з вами можемо емоційно-особистісно мислити з минувшини категоріями двох століть: двадцятого, в якому жили і дев’ятого, на культурі якого, значною мірою, виховані. Так що говорити про третє тисячоліття якщо і можна, то лише про його перше століття. Це по-перше. По-друге: застосовувати термін “людина XXI століття” також не зовсім коректно. Яка людина? Та, яка входить до “золотого мільярду” людства, чи “педерічний українець”? Тут є велика різниця. І з кожним роком вона, складається враження, не так зменшу-

ється, як зростає. Цей чинник, у сукупності з багатьма іншими, спричиняє перманентну культурно-духовну кризу, кінця-краю якій поки що не видно і яка також створюватиме додаткові навантаження на психіку людини. Нехай не зовсім усвідомлені, але з можливими несприятливими наслідками. До того ж є ще й третій вельми важливий аспект.

— **Що ви маєте на увазі?**

— Навчальний розвиток науки і техніки. Для звичайної людини попереду

— **Якщо без вуалі — то саме так.**

— Моральні засади в будь-якій професії не можуть стати анахронізмом, тим більше в такій специфічній і суспільнозначній, як лікарська. Інша справа — справедлива винагорода лікарю за його працю. Що стосується конкретно військових медиків, то для нас ця проблема не є актуальною. Але не тому, що отри-муємо велику платню, а насамперед тому, що весь наш обов’язковий контингент хворих захищений законом — має право на без-

ще буде, мабуть непростий коштовне лікування. Не з

солдатів же нам брати гроші за надану допомогу. Або ветеранів війни і Збройних Сил... Тож мусимо задовольнятися тим, що платить держава і працювати, незважаючи ні на що. Кому не вистає — знімай пого-ни і йди, куди вважаєш за краще. Але наш мундир і халат військового лікаря — не ганьби.

— **А якщо це питання стане актуальним і для вас? Як ви тоді відповісте?**

— У будь-якому розвитку суспільстві для людини середнього класу найближчими є представники трьох професій: адвокат, лікар і священник. Адвокат — тому, що опікується безпекою, правами і свободами, оберігає здобутий з такими труднощами статус. Лікар — оскільки опікується здоров’ям, щоб можна було якомога довше насолоджуватися життям, а не страждати і передчасно померти. Священник — бо опікується душевним спокоєм тут і блаженством там, де потрібні вже ні лікар, ні юрист. І в жодній країні світу представники цих професій не бідують. Тобто, мусить бути вироблений

такий механізм фінансових взаємин у системі охорони здоров’я, при якому б необхідний отримував належну допомогу безкоштовно, заможний — сплачував за себе належне, а лікар не при-нижував свою гідність всілякими поборами. Причому вироблення такого механізму — це справа насамперед суспільства. Оскільки це передусім в його інтересах, як за великим раху-нком. Інакше закон з’єдна-них посудин все одно буде діяти, тільки з дедалі більшою шкодою для всіх. І ядучий струмок “зелені” де-далі більше роз’їдатиме підмурівок клятви Гіпократа...

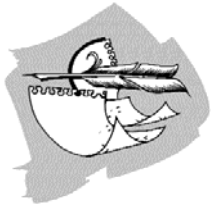
— **Лікар і афганець, ви бачили смерть. Бог і душа, Бог і життя, Бог і людина, — що скаже про це лікар?**

— Душа є невіддільною від людини, як людина — від життя. Тому це все, мабуть, таке ж триєдине, як Отець, Син і Святий дух. Що ж стосується власне Бога, то я належу до того покоління і до тієї верстви, перебування в якій і релігій-ність були несумісними. Тому що саме медиків, а тим більше — військових, ви-ховували як затятих атеїстів. Питання тоді ставили руба: або ти радянський офіцер і комуніст — або ти віриш в Бога. Або — або... Третього було не дано. Тому мені досить дивно чути й спос-терігати декого з таких, як я, нині. Як вони удають з себе тих, що “вийшли з ка-такомб”. Я, мовляв, все життя в душі Бога носив. А в нагрудній кишені, на серці — що? Забув? То ким же ти був насправді: дворуш-ним офіцером-комуністом чи слабкодушним віруючим? Я особисто ніколи ні тим, ні іншим не страждав... Про сам факт мого хрещення неможливо і про інше своє ім’я я дізнався лише в п’ят-десять років, і то випадково. Так що в ті часи, в Афгані-стані, наші йшли в бій з ін-шими словами на устах, здебільшого для Бога ма-лоприйнятними...

— **Але тепер, “коли можна”? Тепер ви в Бога вірите?**

— Складне питання. В принципі, як в силу якогось вищого морально-духового порядку — мабуть, що ві-рю. Але у всілякі зовнішні атрибути — не дуже. Розу-мієте, якимось в Афганістані, в одній з бойових операцій, наші розгромили душман-ський штаб і захопили купу документів і книг. Серед них був Коран, священна книга мусульман — корот-кий виклад, спеціально для радянських “щурів” росій-ською мовою. Перевага бу-ла за нами, поранених бу-ло мало, тож я сів собі в ав-топерев’язувальний і почав читати — чим же вони ди-хають, наші вороги, в чому ми з ними принципово так дуже вже не сходимося, що аж місяця на одній землі нам мало. І чим більше читав, тим більше знаходив подіб-

Закінчення на с. 6

Далекого 1961 року відомим тепер українським поетом Василем Симоненком було написано кількадесят віршованих творів, що стали класичною нашою спадщиною в царині красного письменства. Це, зокрема, такі, як "Чую, земле, твоє дихання", "Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з рідною хатою", "Варвари", "Прокляття", "Береги в снігу занімілі", "Дотліває холод мій у ватрі", "Моралісти нас довго вчили", цикл творів "Тиша і грім", низка епітафій "Мандрівка по цвинтарю", поема "Червоні конвалії", поема для дітей "Цар Плаксіс та Лоскотон", також чимало ліричних шедеврів про кохання, та де-що інше.

У грудні 1961 він написав кілька творів і серед них 14-го "Скільки в тебе очей..." і 26-го "Україно, п'ю твої зіниці".

Щодо цього останнього вірша, то у, можна сказати, поважному київському видавництві "Наукова думка" у книжці "Ти знаєш, що ти — людина" (упорядник В. А. Гончаренко, наклад 10 тисяч примірників), що вийшла нинішнього року, на сторінці 97 стоїть дата під цим віршем 26.12.1961, а на сторінці 138 під тим-таки твором, лише з назвою "Задивляюся у твої зіниці", дата — 1962. Книжка, очевидно, мала вийти найповніша — це помітно неозброєним оком з перших сторінок, а вийшла лише з претензіями на найповніше видання творів. Немає в ній ні прози, ні публіцистики, ні критичних заміток, ні листів, ні, тим паче, щоденника. Та й примітки, хай вибачать видавці, примітивні.

Можливо, це просто недогляд чи неувважність видавців, хоча для деяких читачів, мабуть, це не має суттєвого значення, для більшості це байдуже, але на істориків літератури подібне просто справляє прикре враження. Особливо, якщо йдеться про життя поета і його творчість. Адже нині вже написані та оприлюднені на шпальтах часописів спогади знайомих, колег, очевидців про те, що Василя Симоненка було в Черкасах жорстоко побито й це стало, ймовірно, причиною його ранньої смерті у 28-літньому віці у грудні 1963 року. Подейкують, за злочинною змовою тодішніх місцевих владців, а може, була і вказівка з центру. А хто ж про це скаже...? Лише тогочасні свідки... Вони ж не вороги собі...

Підтвердження цьому — самі поетові твори, рядки з поезій того часу, уривки зі спогадів, поетових листів і щоденникових записів.

Згадаймо хоча б отакі віршовані рядки із "Монолог маленького привида" ("Кипатий барометр"): "Моє життя потрошене, мов жито, Ціпами божевілля і злоби", "І кров моя червоно цебеніла У банку із рожевої руки", "І чорна ніч звелась в очах у мене", "Моїм убивцям у голодні вени Влили мою дитинно-чисту кров", "Розтоптаний жорстокістю нікчем". Це помста правдоборцєві за його відстоювання українських інтересів, а на той час за подібне "нагороджували" тортюрами і знущанням, в'язницями і засланням.

Автор закликає в образі малого привида до боротьби з катами. Це не просто кати, а одвічний і підступний ворог, це "відгодована злість, і хитрість, і закута в броню брехня", це вузьколюб і куцоногі, які правлять світом. Хоч, як пише поет, у нього немає

«ОДІЙДІТЕ, НЕДРУГИ ЛУКАВІ... ДРУЗІ, ЗАЧЕКАЙТЕ НА ПУТІ»

страху за плечима, він з докором дивиться на світ і закликає спопеляти байдужі серця, а сліпоту й холопство проклясти. І хоча авторова печаль не має межі, він закликає нас "у відчаї не гнутися, А вибухати, як нові сонця!"

І він вибухає, бореться словом правди і свого синівського обов'язку перед Україною, перед рідною матір'ю. Якими б не були матері, які нас породили, ми їх не вибираємо, ми лише завдячуємо їм своєю появою на світ. Інша річ, які ми вдячні сини і дочки. І рідній землі також.

*Можна вибрать друга і по
духу брата,
Та не можна рідну матір
вибирати.*

Бо то вже буде чужа мати, як і чужа, не рідна Батьківщина. Це не вибирається. Це дано вищим смислом Природи. І від неї нікуди не дінешся. Хіба, відцуравшись рідної матері чи Батьківщини, станеш злочинцем, бандюгою. Прикладів більше, ніж удосталь.

Всі ці роздуми пов'язані у Василя Симоненка з майбутнім: "Щоб квітував на диво всього світу Козацький геніальний родовід!" Хоч:

*Ми винуваті, що міліють рі-
ки
І лисинами світять береги.
Що десь духовні лупляться
калі-*

*ки
І виростають ваші вороги.
Тут на думку спливають ряд-
ки великого поета Олександра
Олеса, написані ним у 1909 році:
Ми останні вже весла лама-
ли
І далекі були береги...*

*А над нами мушкети блиска-
ли,
І сміялися з нас вороги.*

Протягом століть та і в нинішні, здавалось би, вільніші часи щодо висловлення власних свободолюбних думок, над Українським (в Основному Законі з великої літери — прим. М. В.) народом не просто сміялися, а його нищили фізично й духовно будь-якими засобами. Війни і голодомори, терори і переслідування, звичайнісінькі вбивства і постійні здирства, винищення і вигнання тощо — все це та багато іншого застосовувалося і випробовувалося на нас, українцях. Здається, у світі немає такого іншого народу, як наш, котрий витерпів стільки страждань і мук, горя і лиха.

*Уже народ — одна суцільна
рана,*

*Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.*

("Пророцтво 17-го року")

Та завжди є застереження, все стверджується через "але":

*Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили...*

Згадуються мені часи закриття літературної студії, точніше, обласного літературного об'єднання імені Василя Симоненка в Черкасах 1972 року.

Для нас, молодих тоді літстудійців, хоча й не всіх — це добре відомо, його ім'я було мало не святом. Літстудійці збиралися на другому поверсі бібліотеки в редакції газети "Молодь Черкащини". Там висів праворуч на стіні портрет поета в рушнику, були книжки, лежали підшивки різноманітних газет. Ми читали кла-

сичні, модернові й свої твори, обговорювали їх у міру свого розуміння й освіти, читали власноруч підготовлені лекції з історії рідного краю, країни, розбирали, аналізували літературні течії, їхні школи чи то в Україні, чи в світі, намагаючись застосовувати тодішні критичні праці зі світової й вітчизняної філософії, філології, літературознавства тощо. Це була, принаймні для мене особисто, велика школа не лише літературознавства, історії чи філософії, а й школа життя...

Пересвідчився: багато добрих, освічених, щирих і працьовитих людей живе і творить як у цьому наддніпрянському місті, так і по всій Україні. Розумні й гарні бібліотекарки, дотепні художники, з широким світоглядом архітектори, веселуни-журналісти, тодішні початківці й "почарківці" поети, прості звичайнісінькі люди давали читати заборонені на той час рукописи, книжки, окремі вірші й щоденникові записи Василя Симоненка, різноманітні народознавчі, літературознавчі, філософські, історичні праці. Хто підтримував морально, порадою, втишенням заспокійливим словом... Усім нині і завжди буду я вдячний...

І от навесні, в одну з літературних п'ятниць нас просто не допустили в приміщення черкаської "молодіжки". Спочатку говорили, що, буцімто, десь немає

тися, одурені, можливо, прозріють, і "одійде в морок підле і лукаве", "пощезнуть всі перевертні й прибуду і орди завойовників-заброд". Хочеться дуже вірити в це пророцтво великого поета.

Пригадуються його вірші й думки про "цвинтар розстріляних ілюзій", "мільярди вір заритих у чорнозем", "міста-ренегати", поетових колег, ровесників, нині відомих людей у політиці і в літературі.

У щоденнику за місяць до відходу у вічність пише, що в Черкасах він став ще самотнішим, що ті, на кого він сподівався, "виявився звичайнісіньким флюгером", стали користолобцями... А скільки їх ("Нікчемна, продажна челядь, Банда кривляк для втіх..."), лакуз і холупів ще тепер, разом із шовіністами, намагаються донизити наш народ і Україну?!

*Вони прийшли не тільки за
добром,
Прийшли забрати ім'я твоє,
мову.*

*Пустити твого сина
байстрюком.
З гнобителем не житимеш
у згоді:*

*Йому "панять", тобі тягну-
ти*

віз.

("Курдському братові")
Василь Симоненко не зламався. Він дивився прямо правді в очі. І боровся до загибелі. І запівав це нам, якщо для нас нині суцільно він щось та означає.

*Не заколисує ненависті силу,
Тоді привітність візьмеш за
девіз,*

*Як упаде в роззявлену моги-
лу*

*Останній на планеті
шовініст.*

Для нього, в його думках і творчості понад усе була Україна. Він щогодини, щомиті бився з чортами ("Ходить їх до біса на землі"). Задля України він жив. Окрім неї для нього не існувало авторитетів, нікого, особливо ж держав-монстрів:

*Хай мовчать Америки й Ро-
сії,*

Коли я з тобою говорю.

Мається на увазі США, що на захоплених землях знищеного тубільного населення ("Жиріє з крові змучених народів") сьогодні, під приводом пошуку терористів, бомбить вже іншу державу, при цьому там руйнується все, гинуть невинні люди. І Московщина. Історія завоювань нею інших земель і народів відома. Хоч є в нього і такі студентські вірші як "Завжди ми, Росіє, з тобою", але є й "Брама", де "Сотні літ наруга і тортури Мертвих повертають у гробах...", а сторожа (вже не при мечях) Нову жертву киде під мури З тряпкою брудною на очах, є й твір "47-й рік" про голод, "Українська мелодія".

Ось тому пише він у поезії "Де зараз ви, кати мого народу?", щоб "кати осатанілі" не забували ніде, що:

*Народ мій є! В його гарячих
ж и -*

лах

Козацька кров пульсує і гуде!

Будучи літературним консультантом, редактором видавництва "Молодь", працюючи над виданням книжки Василя Симоненка "Лебеді материнства", цю строфу, що починається словами "Ради тебе перли в душу сію, Ра-
ди тебе мислю і творю" не вдало-

ВОЯЖ

Якби дрібних вампірчиків та сатаністів не розмаїли тріумфальний поступ цивілізації в образі шовкових кальсон, глянцевого клозету, "кривавої мери", шрамування шкіри, інших уніс екс-забабахів, вони покинули б свої блискучо-чадні притони, шукаючи справжнього пекла. Блукаючи, перебираючи варіанти жакітів, не варто. Ласкаво просимо до рідного потягу.

Найкраще влітку, коли зашкалює під тридцять п'ять. Вагон — солдатська лазня. В горлі гарячий сопух, вас заливає потом... Пропасниця, лихоманка? Сіро-брудний тунель вагону, під стелею анемічні лампи. Ваше місце ікс, там уже хтось сидить, розкладає паляницю, лупить "натхненні" яйця, посьорбує розтопочений помідор. Не пропадати ж добру. І, звичайно, вона — оковита, чий різкий сивушний букет бродитиме плацкартом до рання... Дивний сиропчик. Що він тільки не виробляє з лудом. Глянеш, мовби сиділо, руки, ноги, балачку вив'язує: "А Василе, що за мостом живе, знаєш?" Чарівний бальзам з острова Кірки. "По чуть-чуть..."

фото О. Кутляжметова

ВНОЧІ ЧИТАЮТЬ ГАЗЕТИ, ПІД РАНОК ВІДКРИВАЮТЬ ПОВІКИ...

Хтось уже рие підлогу рилом, хтось витирає кров, а хто вмів додавати в школі, вираховує в гривнях горілку і ковбасу. Скільки пішло маєтків на чужака-приблуду, на оте брудне одоробило, що тепер вибиває морзянку в ритмо-дуєті з потягом.

Якась літня пані, пуш-

ка духу, пробираючись до туалету: "Якби американська жінка вздріла таке — через вікно би вискочила". Затаючись у тамбурі тонкими дамськими сигаретами... У клозет заходить, як у лепрозорій. З обличчям ображеного карлика балансує назад, до "койко-місця". Якими вітрами за-

несло сюди цю діаспорну леді...

А потяг слимаком повзе далі. Його європейський брат у кліп ока прорізає Альпи...

Ближче до ночі — заробітчани гучнішають, повітря гусне, смердить погано причиненим сортиром, чий неповторний дух можуть

перебити хіба що зашкарублі в багатолітніх перелютах шкарпетки. "Ти Василе коло мосту знаєш?" "Я його мав..."

Жовті плями збитих ковтунами матраців, зруділі простирадла, каміння подушок... Блідий, іржавого кольору чай — доповнення сервісу. А ще таргани. Расові, вгодовані. Вночі читають газети, під ранок відкривають повіки...

Соне, де ти?.. "Я його мав" — тихіше, з приплюснутим похрупуванням. Навіть той, хто знав "Василе", забувся. Хропе. Шурхліво-вертлява хода провідника: "Пані не

Уляна ГЛІБЧУК

ПРИРУЧЕННЯ БЕЗОДНІ...

ВИСТАВКА

Давно забуті фундаментальні мистецькі ідеї початку ХХ ст. про значення позасвідомого у народному досвіді та досвіді перших народів оживають знову у цій експозиції. В одному залі експонуються безіменні картини 20–30-х років, народні примітиви 80-річної Анастасії Рак, створені впродовж кількох останніх років, та твори художників-професіоналів, які відчують нерв народного світобачення: Петро Гончар, Микола Малишко, Ніна Денисова, Олександр Мельник, Володимир Рак. Концепт виставки доволі інтригуючий: "Приручення безодні". На тлі "народних картин", з їх ангеліками, кумедними кониками та дитинними обличчями старців...Надто помпезно? Володимир Рак, автор проекту, так не вважає. На його думку, причиною виникнення саме такого проекту є усвідомлення "недостатності" мис-

У галереї "Dim Art" (на території Софійського заповідника) — презентація. П'ятдесят творів "народної картини" та близько двадцяти творів професіоналів — сучасних українських художників. На думку організаторів, така виставка започаковує дослідження галереєю витоків національної естетики, аналіз психології сучасного

Народний примітив Анастасії Рак тецтва постмодернізму, оскільки воно є не стільки мистецтвом, скільки типом мислення та практичною філософією нашої доби. Другою причиною повернення до етнологічного мистецтва є нове розуміння цієї течії. Воно пов'язане сьогодні з духовним станом суспільства, котре, виявляється, "повернулося до первісного джерела життя, до міфологічних глибин підсвідомості, до ритуалів..."

Важко погодити-

У. М.

ІЗ ЗАПИСНИКА ГУРМАНА

Панове! (Дві груші впало). Щовечора і щодня ми з вами кайфуємо. І я вам скажу відверто — ця пляшка "Марлотт" ще краща за попередню. (Майнула якась смішна штука). Ви знаєте, як я обожнюю мандрівський "Херес". О! Нема на світі нічого вартого його! Але (п'ять груш впало) на завтра питиму "Божоле".

Вона така приваблива! І я страшенно п'янію від "Божоле". А які в неї пальчики! А від мене в неї червоніє личко і пахнуть губки. Але все, що вона думає про мене, знає лише Паганель. Геть, пернаті терористи! Бо ці Грайливі Амурчики — пройдисвіти. І я їм не вірю.

О, вона дивиться на мене.

Вони постійно пустотливі, плутаються, весь час під ногами, верещать і бешкетують. Вони не дають красуні ні спокою, ні сну, але вони це роблять лише заради самих себе. І вони, мабуть, думають, що все це несерйозно. Але ж вони чоловічої статі! Ці хлопчики ніколи не стануть чоловіками. Так ось чому красуні кохають саме їх, а не нас! Треба буде підказати панові художнику,

БОЖОЛЕ

щоб намалював Амурчиками дорослих чоловіків. З крильцями. Ні, ці Амурчики — підступні дітки.

О, якби не моя музика! А вона дивиться на мене.

Хіба ви, Поважне Панство, не розумієте, що, якби не моя флейта, не відбувся б поцілунок! Тсссс... Він відбувається. Гм. Час іде, а вони цього не помічають. Запитайте у риби: "Котра вже година?"

Так, так. А вона мені посміхається. Вона — кокетка.

А вони бешкетують. І такі голі. До речі, ця колона — теж гола! О! Яка чудова колона під цими одежами! Наливай ще трошки "Марлотт". (Ще одна груша впала). Це "Божоле" — найкраще в світі! А з

м'ясом? (Шепоче). Мене трошки бентежить ота Пані. Вона постійно дивиться на нас і ледь посміхається. Вона щось про нас знає, чого ми про себе не знаємо самі. Але ж вона ніколи не скаже нам про те, бо їй треба ледь посміхатися. І її обличчя надто вродливе, щоб ризикнути змінитися. І для того, щоб розповісти нам, їй потрібно було б ворухнути губами. Вона собі цього ніколи не дозволить! Вона занадто шляхетна і мудра. І всі вони такі. (Сім груш упало). Тост, Панове!

Володимир
БОВКУН

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редактори: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Фото Олекси Ващенко

ПІСНЯ ЗБИРАЧА НЕКТАРУ

На щастя, трапляються серед нас люди, які немов акумулюють у собі кращі риси нації — терплячі, завзяті, кмітливі й лагідні. Стане така людина садівником — і сади плодоноситимуть навіть у посуху, очолюватиме школу чи училище — і держава матиме прекрасних громадян, над усе відданих своєму громадянському обов'язку, а якщо раптом оберуть і на найвищу державну посаду — лад і справедливість запанують у державі на цілих два терміни. Цікаво, що коли такий чоловік опиняється зненацька за кордоном, його відразу ж помічають і запрошують “робити великі гроші”, бо “хазяйську дитину” й за версту видно. Стати добрим господарем удома важко так само, як і стати пророком — після

десятиріч стагнації національного характеру — індивідуума — у нас витворився тип лукавого хохлюства, жадібного і заздрісного, ласого на чуже. Ось чому цей чоловік, якого Ви, шановний читачу, бачите на знімку, заслуговує найвищої поваги — немов українська дбайлива бджола, старається він про нектар мудрості для свого народу. Старається і вірить, що кращі часи не за горами, потрібно лишень беручкіше налягати на чепіги, працювати так, як і співати!

Ніхто ж не скаже, що до цього останнього ми незугарні?!

Отож, будьмо знайомі!

Продовження
на с. 8–9

Сьогодні в номері:

**Чи взяти
ввічливістю
цитадель
здоров'я?**

стор. 4

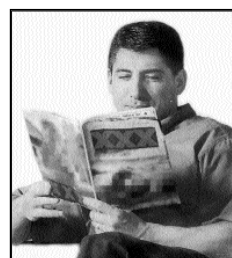
**Історія,
що полишає
прикре враження**

стор. 7

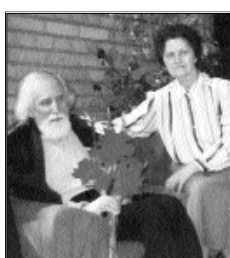
**Не дитина
для школи,
а школа
для дитини!**

стор. 6

**Старі віхи
і нові міхи**

стор. 13

**Земне світло
Таміли
Решетнікової**

стор. 11

**Чому цар
бахліків
підтримував
українців**

стор. 15

ВИСТАВКА

Саме тут у червні-липні презентовано творчий доробок художника Володимира Гончаренка — живописні роботи, монотипії, ілюстрації до книжок, видання з ілюстраціями митця. Всі вони виконані впродовж останніх 10–15 років його діяльності, тобто в найбільш плідний, зрілий період зростання таланту. На початку серпня нинішнього року Володимирі виповниться 55 років. Отож цю виставку можна вважати певною мірою ювілейною. Художнику вже вдалося багато зробити, і є всі підстави сподіватися — буде не менше зроблено. В. Гончаренко, як і кожна творча людина, плекає нові заповітні мрії, що мають неодмінно здійснитися.

Він — митець, щедро обдарований добрим, світлоносним талантом.

Його творам властива гармонійна цілісність і та внутрішня єдність поліфонічного звучання, що так вражає виразно, пластично виявляються і в композиції, і в усьому спектрі насичених кольорів, і в кожній промовистій деталі — все це працює на основну ідею, що розкривається, як квітка під сонцем.

Володимир Гончаренко володіє загадкою якогось філософсько-медитативного, глибинно-втаємниченого осягнення суті природних зримих речей. Творений ним художній образ ніколи не є даниною пануючій хвилинній примхливій моді. Він не вдається до чогось такого занадто зарозумілого, химерного, до тих хитромудрих абстракцій, візій, що покликані передусім спантеличити глядача і які так скоро й легко забуваються. Художник не фантазує намером, не потішає і не утішає. Сплавлена в одне ціле

ОСВІДЧЕННЯ В ЛЮБОВІ

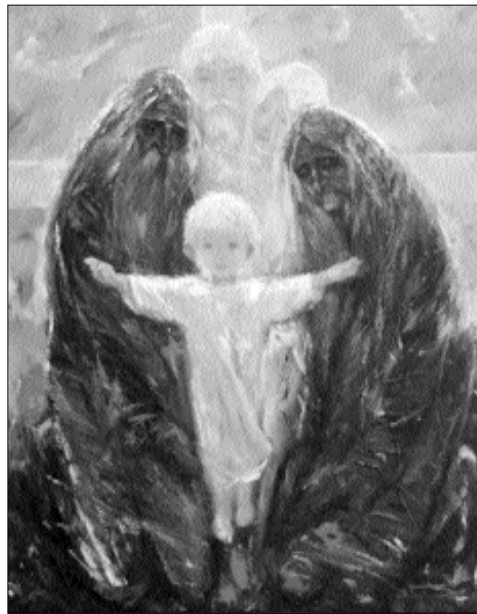
Коли вперше зустрічаєшся з людиною, знайомишся з нею, спочатку миттєво охоплюєш поглядом всю її постать. Придивившись пильніше, відзначаєш подумки характерні риси її обличчя, вираз очей, якісь інші особливі прикмети, що запам'ятовуються. Та головне — внутрішня суть, секрет її видимого віддзеркалення. Мабуть, щось подібне відбувається, коли оглянеш виставку художніх робіт досі невідомого тобі майстра. Зокрема, якщо вона представлена так вдало, компактно, вся розгорнута на видноті в одному великому (площею понад 235 м. кв.) окремому залі, як у Музеї книги і

потужна енергія його думки і почуття по вінця наповнює вашу душу, хвилює її. Ви співпереживаєте.

Приклад — картина “Зародження життя”. На фоні вібруючого довкола первісного хаосу двоєдине тіло пружно сплелених, злитих чоловіка і жінки, а в епіцентрі сформованого ними кільця — дитя. Від них і від немовляти струмує золотаво-сонячне тепло — апофеоз сотворіння нового, передача естафети життя в безкінечності часу. А своєрідне продовження цієї теми

Чорнобильська мадонна

В життя

має відповідну назву — “В життя”. Просто на глядача йде, точніше летить, легко, мов пташка, маленька дитина. Розкриті янгольські рученята несуть її у великий безмежний світ. Дитина вся у сяйві самої себе. Очікування щастя? За нею в глибині картини силуети молодих батька і матері. А ліворуч і праворуч на полотні важкі, кострубато зігнуті фігури старезних, віджилих діда і баби. Отож знову передача естафети життя в поколіннях, його торжество. Та чому за людськими постатями зображено хрест? Передбачення? Засторога?

Картина “Материнство”. Іконообразні святі лиця. Але такий близький, рідний їх вираз: зачасний смуток в задумі очей і проблески надії на майбутнє. Дивившись і згадуєш безсмертні шевченкові слова: “У нашім раї на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитятком малим...”

А ось трагічна Чорнобильська мадонна з дитям. Серце судомить від пекла, на яке вони приречені.

А це вже вражаючий символ нашого сьогодення. Назва йому “Розп'яття”. Видовжена людська постать,

глухо запеленена в оджі, із напівзакритим обличчям, із вінцем на голові. Вона намертво прикута до велетенського хреста. В її очах жах і страждання. Вона вся — мука. Навкруги все горить, палає, вибухає, обвалюється — апокаліптичне видіння загибелі сучасного міста. Чи є спасіння? Страшно за людину...

У Володимира Гончаренка досить відчутні ремінісценції, породжені біблійними текстами. Давнина для нього — не минуле. Її перегук із сучасністю вловлюється в картинах: “Диспут”, “Сліпці”, “Стіна”, “Камінь кинутий”, “Той, що веде”, “Зелено-блакитна куля”, “Розстріляний політ” та ін.

Автор — художник широкого творчого діапазону. Про це переконливо свідчить розмаїття тем, сюжетів, їх вправне мистецьке вираження (“Нічні НКВД-янгولی” викликають кудись закатованого, “Пожежники Чорнобиля” вступають у двобій зі смертельним ядерним монстром).

Цікаві у В. Гончаренка дещо стилізовані сучасні жанрові сценки: “За образом і подобою...”, “Спокуса”, “Дами”, “У кафе”, “Двоє з минулого”, “Вітер”, “Засмучена”, привабливі натюрморти, чарує соковита барвистість “Квітів”, цнотлива ніжність жіночого “Ню”.

Художник тривалий час плідно співпрацює з провідними вітчизняними видавництвами, оформив і проілюстрував десятки видань класичної і сучасної літератури (тут і античний Гораций, і німецька середньовічна сатира “Листи темних людей”, і твори О. М. Толстого, В. Маяковського, Є. Пермяка і багато книжок для дітей).

Його успіхи неодноразово відзначені престижними нагородами Міжнародних і Республіканських виставок книжкового мистецтва, художні твори прикрашають приватні колекції в Україні, Данії, Ізраїлі, Іспанії, Канаді, Німеччині, Норвегії, США, Швеції, Японії.

● **Микола ГЛАМАЗДА**, Музей книги і друкарства, м. Київ

ЮВІЛЕЙ

ДВОХСОТА ВИСТАВКА ВІРИ РОЇК

Переконливим свідченням творчого довголіття стала виставка художньої вишивки “Український рушничок” у Будинку художника Сімферополя заслуженої художниці, майстрині народної творчості України, кавалера ордена княгині Ольги Віри Сергіївни Роїк. Їй уже за дев'яносто...

Ім'я “кримської полтавки” серед понад 20 тисяч імен славних українців зустрічаємо в книзі “Жінки України”, Словнику художників України, творчо-біографічному довіднику про 150 наших знаменитих художників серії “Творча Україна”, у багатьох інших довідкових та періодичних виданнях.

У свій поважний вік вишивальниця, роботи якої експонуються в тридцяти музеях світу, і звісно ж, у заснованому нею в Криму музеї декоративно-прикладного мистецтва народних умільців півострова, у безлічі приватних колекцій, сповнена бадьорості, оптимізму й творчої енергії. Вона продовжує натхненно працювати, кладе на полотно нові візерунки, щоб радувати ними людей. Як завжди її вишукані роботи викликають велике зацікавлення глядачів, щедрих на зворушливі записи в книзі відгуків.

Щойно порадував знану вишивальницю і лист від дирекції краєзнавчого музею Лубен — міста її народження, юності й сходження до висот майстерності. У ньому повідомляється, що тут відкрито постійно діючу виставку її робіт.

Широкому показу її нинішніх творчих надбань у Криму передувала серія останніх персональних виставок вишивальниці: в Італії, Естонії, в Культурному центрі України в Москві, у Саратові, у Казані, Краснодарі, рідній її серцю Полтаві.

Згадає, що, коли жила тут, в їх будинку бував письменник В. Г. Короленко, до якого через прадіда В. Яворського тяглася родина ниточка, а сусідом був відомий артист Д. І. Козачковський, який дав путівку на велику сцену І. С. Козловському. Заходив до їхньої господи і Панас Мирний.

За все своє творче життя Віра Сергіївна вишила і роздарувала безліч рушників, сорочок, серветок, фіранок, подушок, доріжок, скатертин.

Тему підбору узорів, ниток, тканин вважає невичерпною, бо володіє понад 180 техніками вишивок, а їх на Україні майже 300. Гапування вважає цілющим заняттям, яке має позитивний вплив на психофізичний стан, дозволяє і в її віці подорожувати із власними виставками містами і країнами, бо вишивання заспокоює нервову систему, розвиває увагу і смак. А ще ж захоплюється етнографією, звичаями, традиціями, національними костюмами, кухнею різних народів. Мабуть, тому в щоденній праці з голкою над полотном і не стариться, чарує жвавою мовою і веселим блиском очей, творить власний світ краси, віри і любові, який дає їй опору і радість у житті.

Віктор ХОМЕНКО, Крим

ДИВОСВІТ КАТЕРИНИ РОМАНЕНКО

“Боже великий, єдиний, нам Україну храни. Волі і світу промінням ти її осіни”, — співала я, коли вишивала рушник “Христос воскрес!”, — зізнається Катерина Романенко. Посміхається... У конференц-залі Національної бібліотеки України імені В. Вернадського відкрито виставку її робіт “Вишивка”.

— Моя світлої пам'яті мама прекрасно пряла і вишивала. А також гарно співала українські народні пісні. Знала “Кобзар” Тараса Шевченка напам'ять. По вишивках можна було прочитати її душевний стан. Вона прищепила мені палку любов до пісні, вишивання. Без них я не можу жити. До щему серця боляче дивитися на супервбрання так званих нових українців. Пам'ятаю, колись

на площі Толстого у центрі Києва був спеціальний державний магазин “Українська вишивка”, де я могла годинами простоювати, милуючись. Слава Богу, є ще Андріївський узвіз, де талановиті люди пропонують свою художню творчість...

— Правда, не всяке вишивання може бути еталоном прекрасного. В ідеалі, обов'язково повинно мати своє ім'я і свою адресу. Адже майже кожна область, кожний район, а часто навіть окремі села в Україні віддавали перевагу тим чи іншим малюнкам, кольорам, тобто своїм місцевим вишивкам.

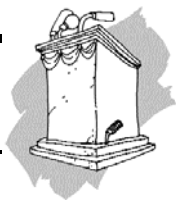
Не зроблю ніякого відкриття, коли скажу, що останнім часом з географічної карти України зникла велика кількість сіл. Одні зго-

ріли в полум'ї громадянської і Великої Вітчизняної воєн, інші залишилися без мешканців у роки сталінського голодомору, примусової депортації населення. Чимало населених пунктів ліквідовано в часи індустріалізації, “епоху” рукотворних морів... А кожне селище, хутірці були не лише маленькою позначкою на карті, а, насамперед, певним духовним середовищем. Тут народжувалися, жили і працювали наші предки. Тут протягом віків линули ласкаві материнські пісні, зберігалися народні традиції і звичаї, вимірювалося майбутнє для нащадків. А ніні що? Та навіть онуки і правнуки не знаходять отих кладовищ, де поховані їхні діди-прадіди. Але попри все, в Україні є села, що зберегли свою автенти-

УКРАЇНЬСЬКА ВИШИВКА

ку. Насамперед назвала б Яблунівку, що за 25 кілометрів від райцентру міста Прилуки. Прекрасне-пречудове село, дуже мальовниче. Колишній райцентр. Тішить око ставок, над яким схилилися верби. Щоліта приїжджають туди. І в Яблунівці не полишають улюблену справу — вишивання. Намагаюся прилучити до цього мистецтва місцевих жителів. Вірю в те, що воно природно ввійде у життя нашого народу. Хочу вірити...

Розмову записав **Анатолій ТУРКЕНЯ**

“РОСІЙСЬКІ ВИДАННЯ В УКРАЇНІ НЕ ВИКОНУЮТЬ НАШОГО ЗАКОНОДАВСТВА”

— *Навіть офіційні цифри свідчать, що кількість російськомовних видань у нас невпинно збільшується. Що планується зробити для підтримки українськомовної преси?*

— Маємо кілька напрямів. Перший стосується тінного книговидавництва, в тому числі видавництва газет і журналів. Фактично, ми мусили б через митницю встановити чіткий контроль і зупинити контрабандний ввіз в Україну еротичної чи іншої літератури. Загалом наш книжковий ринок є достатньо тінновим, і за рахунок контрабандних видань за демпінговою ціною майже знищено українську книжку. В останні роки її видають більше, але об'єктивно вона набагато дорожча від тієї ж контрабандної.

Друга проблема — це ініціативи уряду, законодавчі акти з митного контролю. Хоча насправді навіть без нових законодавчих актів контрабанду можна контролювати — було б бажання уряду і митних структур.

Нарешті, потрібно змінити статус і функціонування легалізованих в Україні російських видань. Свого часу система влади дозволила перереєструвати і фактично видавати у нас російську пресу з додатком “в Україні”. Хоча насправді ці часописи не виконують чинного законодавства. Вони мусять бути або іноземними виданнями, тоді на них поширюється відповідний статус, відповідне податкування, ставлення до них законодавства. Якщо ж це українські видання, то на них мають поширюватися такі ж норми, як на вітчизняні телебачення і радіо. Вони, звісно, не виконуються. Є вимога 50% авторського продукту. Якби вона працювала, автоматично позбулися б реєстрації “Московский комсомолец в Украине”, “Комсомольская правда в Украине” і так далі. Бо в них друкується одна, максимум — дві шпальти про Україну. В цьому, звичайно, вони є іноземними виданнями. Або ми визначаємо їх як іноземні видання, тоді вони будуть набагато дорожчі. Я сумніваюся, що в цьому випадку будуть спроможними конкурувати на ринку. Інший варіант — вони повинні українізуватися, поки що не у мовному режимі, а хоч би з точки зору авторських матеріалів. Сумніваюся, що вони на це підуть: якщо 50% інформації — про Україну, їм тут треба створювати редакції, платити зарплату журналістам. А так вони мають корупції з одного-двох чоловік.

Якщо ж говорити про мовний аспект, то в законодавстві ця проблема майже не врегульована. Під нашим тиском Нацрада зараз прийняла рішення, що до кінця року теле- і радіоорганізації повинні свої авторські програми перевести

тільки на українську. А стосовно друкованих ЗМІ цю тему ніби закрито. Тому очевидна необхідність внесення закону про засоби масової інформації і уточнення мовної політики. Ми досі живемо фактично за радянським законом про мови. Сьогодні я не готовий сказати, що парламент спроможний без серйозної підготовки зробити тут якісь революційні зміни. Це серйозна робота, щоб сьогоднішній парламент зробив якісь кроки в напрямку українізації.

Передусім має відбутися українізація національного інформаційного простору в економічному та правовому сенсі — всі повинні стати суб'єктами правових відносин. Всі повинні платити податки тут, як і за рекламу — в Київ, а не в Москву, так само і митні збори. Відповідно треба будувати ситуацію так, щоб виконувалася конституційна норма про мову.

— *Сьогодні вже можна*

невиконанням ними своїх обов'язків, нові члени Нацради, незалежно від ступеня їхньої професійності, добре подумують, перш ніж видавати ліцензію чи приймати рішення про незаконний технічний аудит.

Чого варта ліцензія “Русскому радио”, коли відбулося фантастично цинічне обговорення. Радіо лише зареєстроване, а йому дають ліцензію по всій території України, воно створюється як мережовий канал, що може включитися в будь-яке село. Ця структура, створена за кілька днів, ще нічим себе не показала. При цьому один із членів Нацради говорить: ми знаємо, що це радіо вестиме мовлення лише українською. Решта кивають: так, звичайно, тільки українською. Уявляєте? Радіо, що досі не мало жодної україномовної програми і лише сьогодні ставить півторахвилинні новини державною мовою, є російським за своєю суттю,

показує, що він є добрим автором книжок про піар, але не знаю, чим він показав себе як практик в інформаційному просторі.

Є більша небезпека: Віктор Медведчук вирішив зайнятися інформаційною політикою і створив відповідне управління, до якого запросив дуже цікаву особистість — Сергія Васильєва, колишнього президента “Альтернативи”. В українських виборчих технологіях вона тримає першість із антиреклами. Тут робилися ролики проти столичного мера Омельченка. Васильєв — це людина, яка працювала виключно з чорним піаром. Я думаю, що Васильєв допомагатиме Медведчуку займатися дискредитацією Ющенка, Мороза, Тимошенко чи ще когось іншого. На здоров'я — якщо це не суперечить закону. Проблема в іншому — Адміністрація Президента (АП) вирішила займатися інформаційною політикою, що повністю суперечить за-

скажімо, до нічного часу. Відповідно будемо намагатися знайти формат, щоб фільми з еротикою і насильством не з'являлися в “сімейний час”. Водночас шукаємо формулу, як телебачення не повинно втратити гроші від реклами і поставити заробляння грошей за неї в залежність від творення власних авторських програм. Сьогодні “1+1” за кількістю російських програм і російських серіалів вже обганяє “Інтер”.

З одного боку, нам хотілося б звільнити суспільство від негативної реклами, з іншого — щоб канали не втратили. Пропонується зробити так: у нічні години ми дозволяємо рекламу алкоголю й тютюну, але витримуємо певні пропорції. Наприклад, кожна 10-та чи 5-та гривня від цих надходжень витрачається на соціальну рекламу, що йде у денний час. Сума грошей у рекламному пакеті залишається такою ж, а ми пози-

дозволеної законом, суми позову до ЗМІ — саме з ними сьогодні судяться чи не найбільше. Потім це питання “спустили на гальмах”.

— Тут треба, так би мовити, перевернути піраміду. Сьогодні вона виглядає так, як антижурналістська логіка законодавства. Журналіст, написавши статтю, мусить доводити в суді, що чиновник, про якого написано, таки не правий. Чому це журналіст має робити? Чиновник має доводити. Він щоденно, щонічно має усвідомлювати, що завжди перебуває під контролем суспільства і ЗМІ. Якщо його критикують за той чи інший крок, він не повинен знищувати медіа, а знати, що це нормально. Коли ми створимо ситуацію, за якої прецедентне право буде захищати виключно журналіста, то апriori зменшиться кількість позовів. А абсурдні мільйонні позови таким чином зникнуть взагалі.

Паралельно я вважаю, що судові позови до ЗМІ мають бути, має бути інструмент протидії. Скажімо, моя історія з “Киевскими ведомостями” (в яких з Миколою Томенком давня і взаємна “любов” — ред.) Та спочатку треба легалізувати медіа в системі правових відносин, щоб не робити заручником журналіста. Я відмовляюся позивати до суду журналістів, бо розумію, що є певні статті — або ніким не підписані, або надруковані на замовлення засновників. Які заховані десь в офшорі, а їхня олігархічна газета планомірно нищить якихось політиків.

— *Ви особисто можете судитися з якимось ЗМІ?*

— Я позивав би видання, не журналіста. Журналіст, на жаль, є найбільш незахищеною людиною. Зазвичай він працює за контрактом і є цілком залежним від працедавця. Він щасливий вже тим, що отримав роботу, тут не йдеться про його можливість захищати свої права. Я буду судитися з засновниками — якщо відбуватиметься системна дезінформація чи пропагування якихось антиукраїнських, антидемократичних речей. Якщо і надалі Національний телеканал поширюватиме дезінформацію, що рішення Верховної Ради стосовно Нацради незаконне, як голова комітету позиватиму до суду керівника каналу, що не мав часу прочитати закон про Нацраду. Треба створювати прецеденти відповідальності. Якщо ти є керівником ЗМІ і граєш у велику політику, то повинен елементарно до цього бути підготовленим — знати законодавство і діяти згідно з ним. Навіть якщо цей закон поганий. Тоді не буде цього маразму, коли Олександр Мороз чи ще хтось із політиків виграв суд у телеканалі, а його президент каже: “Ми не будемо підкорятися рішенням суду, бо нам не подобається закон, суд чи голова суду”. Якщо ліквідувати цей правовий нігілізм, то ситуація зміниться, навіть коли не зміняться власники ЗМІ. Моя страте-

фото П. Гончара

говорити у минулому часі про протистояння Вашого комітету і Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. До її нового складу потрапив “нашоукраїнець” Понеділко.

— Я б не сказав, що було протистояння. Взагалі, склалася унікальна ситуація, коли члени Нацради і багато людей, що вважаються експертами у галузі теле-радіопростору, не зрозуміли, що відбулося. Вперше в історії українського парламента було рішення не про ротацію, а про висловлення недовіри. Відповідно — про обрання нових членів Нацради, згідно з законодавством.

Коли мене запитують — нові люди в Нацраді будуть кращі чи гірші професіоналі — це дивує. Ступінь професіоналізму — це фантастично суб'єктивна річ. Об'єктивним є те, що члени Нацради виконують чи не виконують закон. Після того, як попередньому складу було оголошено недовіру у зв'язку з

Нацрада називала українським. Тимчасом, як воно працює фактором іноземного інформаційного впливу не тільки на ниві масової культури.

“РЕКЛАМІ АЛКОГОЛЮ Й ТЮТЮНУ НЕ МІСЦЕ НА ТЕЛЕБАЧЕННІ”

— *Нацраду старого складу традиційно вважали відповідником президентської лінії в інформаційній політиці. Тепер президентську складову підсилює відомий Георгій Почепцов, який очолив управління стратегічних ініціатив у президентській адміністрації. Цей крок пов'язують і з небажаною для Президента на посаді голови інформаційного комітету Вашою кандидатурою.*

— Я спокійно до цього ставлюся. Георгій Почепцов свого часу займався створенням суспільного телебачення. Те, що нічого не було зроблено в цій сфері,

МИКОЛА ТОМЕНКО ХОЧЕ, ЩОБ УСІ ГРАЛИ ЗА ПРАВИЛАМИ

Новообраний голова парламентського комітету з питань свободи слова та інформації Микола Томенко розповідає про своє бачення українського інформаційного продукту і тих, хто його створює.

кону. Згадану політику здійснює Верховна Рада, АП є дорадчим органом.

— *Більшість громадян інформаційну політику, і не тільки, сприймає засобами телебачення. Українське — майже повністю комерціалізоване. Як можна змінити становище?*

— Мої опоненти знайшли нібито серйозний аргумент проти мене — мовляв, телебачення вже поділено, а якщо я його критикую, то я за те, щоб знову переділити. Доволі примітивний підхід — я бізнесом не займався і не збираюся.

Моя позиція така: всі телерадіоорганізації, які отримали ліцензію, повинні діяти у відповідності до законів і тих принципів суспільної моралі й культури, які сповідаються українською нацією. Що можна зробити? — Змусити всіх виконувати те, що є. Вчора дивлюся “1+1”, в середині фільму йде реклама, хоча це пряме порушення закону про рекламу. Або на всіх каналах йде пряма реклама алкогольних виробів, не брендів, — теж порушення закону. Нацрада давно мусила б: а) попередити; б) поставити питання про відкликання ліцензії. І не треба жодних законодавчих актів.

У вересні-жовтні винесемо нову редакцію закону про рекламу, де буде пряма заборона — включно з торговими марками — реклами алкоголю й тютюну,

тивно впливаємо на суспільну мораль.

Є друга проблема: змусити телерадіоорганізації діяти згідно із законом з точки зору сплати податків. Є достатня кількість ЗМІ, заснованих через офшорні компанії. Податки, звичайно, сплачують не в Україні.

Я також вважаю великою несправедливістю, коли в бідній країні голови держадміністрацій фінансують по три-чотири обласні видання. Не питаючи в територіальній громаді, яка сплачує податки, чи вона з цим погоджується. З осені пропагуватимемо концепцію роздержавлення ЗМІ.

Так само я сподіваюся, що найближчим часом Національна телерадіокомпанія виглядатиме так, як її світові аналоги. В усьому світі національні ЗМІ пропагують освіту, культуру, спорт, охорону здоров'я і таке інше — це не політичні канали. Вони не розповідають цілодобово, що роблять Президент чи Верховна Рада. Для цього достатньо однієї прямої ефірної програми. Принагідно скажу — будемо відстоювати ідею кабельного парламентського телеканалу. Ті, хто побажають, будуть його вмикати.

“... І ВСЕ Ж ТАКИ ПОЗОВИ ПРОТИ ЗМІ ПОТРІБНІ”

— *Колись у Верховній Раді обговорювалося питання максимальної,*

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибує на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копіткого шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невіддивно дивився на поля зеленої Буковини, впивався спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залюбленої у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомусь одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загальному слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недосажним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смerek, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошному серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замріяний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдивляючись через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдував його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантьєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижницею не заохотили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всім таку гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотнім і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було формально. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високих нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ла у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво бдав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потому був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед джерима юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ушент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи подіяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного ґудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знихок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш ґудзики...

“СЛОВО Просвіти” ● ч. 31 (147), 2—8 серпня 2002 р.

Структура Української Повстанської Армії була збудована за територіально-ієрархічним принципом на підставі чітких організаційно-статутних положень. Уся територія, на якій діяла УПА, була розділена на регіони діяльності (військові округи — ВО). Кожна округа мала командира військової округи, політичного референта і господарчого референта.

На території відповідної округи діяла група, тобто потужне військове з'єднання, що за кількістю відповідало стрілецькій дивізії. Наприклад, на теренах Житомирської області протягом серпня-листопада 1943 року діяла група "Тютюнник". Шефа військового штабу групи призначав командир ВО.

У складі групи діяло кілька загонів (полків), кожен з яких мав по кілька куренів (у перекладі на сучасну структуру — батальйонів), що складалися із сотень. Сотня була основною, найбільш оптимальною бойовою одиницею — достатньо чисельною для нанесення відчутних ударів і протистояння великим підрозділам ворога, а водночас не настільки великою, щоб це стояло на перешкоді мобільності та оперативності виконання поставлених завдань.

У кожній сотні налічувалося по кілька сот чисельністю 30-40 бійців; чота мала в своєму складі в середньому по три рої. Для виконання розвідувальних і диверсійних завдань створювалися також бойки.

Бойка — найменша бойова група бійців ОУН-УПА — складалася із кількох осіб: 3-5, зрідка — до 10, тобто за максимальною чисельністю відповідала роєві. Деякі бойки перебували на напівлегальному становищі: удень — звичайна, на очах у всіх, праця в по-

лі, на обійсті; уночі — час від часу — участь у бойових операціях.

Така організація партизанської боротьби виникла в конкретних умовах гітлерівської, а потім московсько-більшовицької окупації, тобто в умовах, коли Українці, перебуваючи у ворожому оточенні, змушені були приховувати своє прагнення побудувати самостійну Українську Державу.

Совецька комуністична (а по суті — сталінська, тобто фашистська) пропаганда від 1943 року і аж дотепер змальовувала борців за волю України у найчорніших фарбах, приписуючи бійцям ОУН-УПА найогидніші вчинки, яких ті ніколи не здійснювали.

Благородні слова — бандерівець, самостійник, націоналіст — були перетворені на ідеологічний кухні ЦК ВКП(б) у Москві на лайку, використовували ці слова для означення "врагов совєтської влади"; тієї влади, у якій насправді ніхто не слухав порад (совєтов) народу, бо все вирішувалося за вказівкою "наймудрішого вождя".

Саме за його вказівкою було створено в системі НКВС загони "ястребів", котрі діяли у формі і під виглядом бійців УПА, відзначаючи свої "бойові дії" нечуваними звірствами проти мирного населення західних областей України.

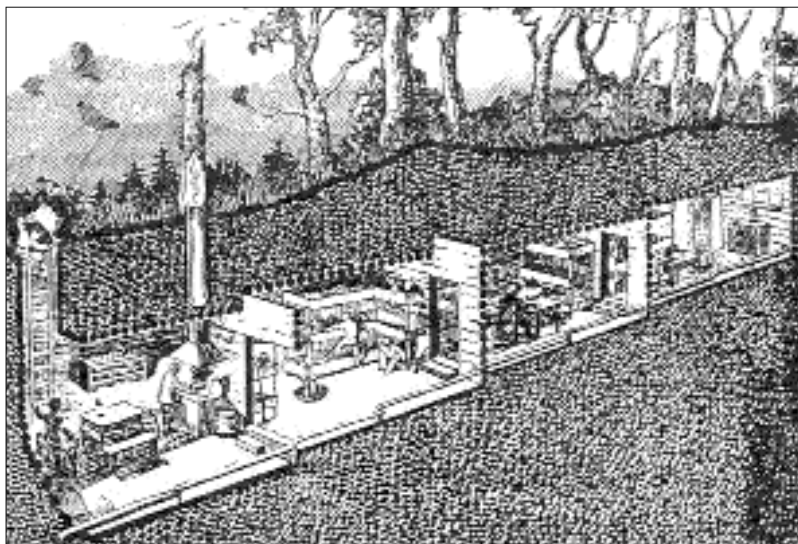
До будь-якого села, хутора, оселі, запліт дозрівалих у зв'язках із бандерівцями, вривалися серед білого дня озброєні "ястреби" і вчиняли жорстоку криваву розправу, не жаліючи навіть дітей.

Продовжуючи активну партизанську боротьбу проти московсько-більшовицьких окупантів у себе вдома і не бажаючи наражати на небезпечку мирні оселі, в яких залишилися жінки і діти, командування УПА

Криївка, бойка, схрон... Мало хто з сучасних юнаків вживає цих визначень, а тим більше, достосовує їх до власної особи. Навіть у нинішньому Українському війську досвід діяльності бойок із застосуванням схронів не є предметом практичного засвоєння.

А шкода, бо цей досвід, чого доброго, може ще стати у нагоді в Україні, так само, як був широко ви-

РЕТРОСПЕКТИВА І ПЕРСПЕКТИВА СХРОНУ

Підземний бункер-шпиталь на горі Хрещатій. Збудований чотою Юрія Борця-Чумака 1946 року

наприкінці 1945 року приймає рішення про масове будівництво схронів.

Якщо криївка (від слів *укритися*, *сховатися*) влаштовувалася як тимчасове укриття, переважно на поверхні, то схрон мав знаходитися під поверхнею землі і використовувався як місце тривалого, стаціонарного розташування підрозділів, штабів, госпіталів, друкарень тощо. Схрони — це свідчення і форма боротьби титульної Нації проти чужоземних загарбників, окупантів. Схрони — це, значною мірою, символ Нації, переконливий до-

каз її нескореності, самовідданості, високого рівня організованості і дисципліни в лавах ОУН-УПА.

Невеликі схрони (найчастіше — для бойків, зв'язкових, розміщення провіанту і амуніції) звичайно являли

Чумак же далі роздумував над тим, що має сказати воякам. Багато з них уже мали за собою чотири роки служби в УПА, і підхід до них, як до новаків, був би помилковим, а то й неправильним.

Про ідею говорити їм немає потреби, бо це такі хлопці, котрі у разі поранення дострілять себе, щоб не потрапити до рук ворога й під тортурями не зрадити друзів.

...Маючи практику в будівні бункерів, а до того перебуваючи раніше в підземному шпиталі, Чумак хотів спорудити цей шпиталь якнайвишідніше (...). Тут можна було розмістити людей. Під цим оглядом (...) терен сотні Громенка мав куди краще забезпечення, бо посідав десятки готових бункерів.

Борець Юрій. У вирі боротьби. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 128—131.

собою одноповерхові приміщення на 5-6 осіб, заглиблені на кілька метрів нижче поверхні землі. Будувалися й "двокімнатні" (інколи — глибокі двоповерхові) схрони, а також невеликі бліндажі неглибокого заглиблення на кільканадцять осіб.

Протягом 1945-1946 років у Прикарпатті і Карпатах було збудовано близько двохсот підземних схронів, а серед них і великі бункери. Прикладом зазначених може слугувати підземний бункер-шпиталь на 19 ліжок для поранених, з підсобними приміщеннями, операційною, кухнею і туалетом, водогonom і каналізацією, що його збудувала чота Юрія Борця-Чумака ранньої осені 1946 року на горі Хрещатій.

Місце для цього шпиталю було обрано командуванням після докладного аналізу тенденцій і оцінки перспектив ведення військових операцій. Гора Хрещата, що на території сучасної Польщі, в Бещадах, недалеко від місця, де сходяться кордони України, Польщі і Словаччини. Її висота — 997 метрів. У семи кілометрах від неї — містечко Душатин на березі річки Ослави, яка впадає у повноводий Сян.

Основна проблема схронів, а особливо, бункерів — збереження конспіративності за умов переміщення людей у районі їх розташування. Маскування підходів і входу, локалізація небажаних свідків і свідчень (димів від кухні, звуків, запахів тощо), дотримання секретності під час передавання інформації — усе це вимагає не тільки організаційної вправності і дисципліни, а й відпрацювання певних навичок поведінки.

Особливих навичок вимагало користування схронами в зимовий період, коли вже випав

сніг. Проте бійці УПА настільки майстерно володіли технологією конспірації і маскування, що це давало їм можливість користуватися так званими зимовиками, тобто схронами на зимовий період, не припиняючи партизанських дій.

Ця публікація — лише невеличка данина шани сотням тисяч безіменних бійців, які свідомо віддали своє життя за волю України, воюючи в рядах Української Повстанської Армії. Їх високий патріотизм і самозречення в ім'я Бога і Української Державності є чи не єдиним прикладом масового героїзму Української Нації в ХХ столітті.

Але річ не тільки у героїзмі в минулому, варту гідного вшанування з боку вдячних нащадків. Судячи з повзучої деукраїнізації і багатоаспектної російсько-імперської експансії в Україну, тема **схрону**, очевидно, не тільки не втратила своєї актуальності, а й стає дедалі важливішою на порядку денному існування Української Держави.

Бо від того, що Москва веде "мирну", а не відкрити війну проти України, вона не перестала бути війною; загарбання, яке відбувається на наших очах, не перестало бути загарбанням, а окупаційній військи на території України не змінили своєї антиукраїнської доктрини.

Зрештою, очевидні антиукраїнські акценти у задемонстрованому 10 травня 2002 року по телеканалу "1+1" сучасному російському фільмі "Брат-2", в якому один з головних героїв називає всіх Українців бандерівцями (не в справжньому, а в лайливому московсько-імперському розумінні цього поняття) — характерне тому підтвердження.

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ДОКУМЕНТИ

...Війна провадиться в інтересах імперіалістичних хижаків, що хочуть коштом інших народів і чужих земель поширити свої впливи... Війну провадять партійні кліки за те, щоб могли вдержатися на поверхні політичного життя...

Воєнна хуртовина не минула також і українських земель. Знайшлося багато охочих "визволити" нас, або "освободити" нашу землю від її багатств. Розстрілами тисяч невинних людей, вивозами на холодні Соловки чи Сибір позначили вже на Україні своє "освободження" червоні московські імперіалісти — більшовики.

В українського селянина насильно вивирали його просянкуту кров'ю і потом землю й увесь доробок, а самого гнали на голодний пайок до колгоспу, де він не був уже вільним господарем, а лише рабом-невільником під нагаєм посіпаки.

...Московський імперіаліст, незважаючи ні на що, не хоче розлучитися з думкою про панування над Україною. Кровожерний сатрап Сталін висилає на наші землі

ХТО МИ І ЧОГО ХОЧЕМО

банди грабіжників, бандитів. І останню одежину, останній шматок хліба, що наш селянин заховав собі перед окупантськими бандами Гітлера, забирають "герої" — "червоні партизани". Вони ще мають відвагу називати себе "народними месниками"! Щоправда, мстяться вони, але не за кривди нашого народу, тільки над нашим народом...

Вроджена ненависть Москви до України каже москалям мститися над нашим народом за їхній нижчий культурний і духовний рівень. Бо таке обходження можна було побачити лише у напівдиких, здеморалізованих племен азійських кочовиків. Червоні бандити своїми "подвигами" тільки наражають населення на помсту з боку німців, але в жодному разі його не боронять. Вони нищать кращих синів України — самостійників.

...Гітлер і Сталін дуже добре зрозуміли, що не зможуть вдержатися на Україні, поки не злікві-

дують останнього свідомого українця — самостійника.

...Ми боремося за визволення нашого народу й тому наша війна є священна. Ми не бандити, не диверсанти, як це нам закидають німці й більшовики з їх завушниками. Ми боремося на рідній землі і в обороні прав нашого народу. Ми несемо високо Прапор Самостійної Соборної Української Держави. З усіма безхребетниками і прихвостнями московського або німецького імперіалізму нам не по дорозі.

Досить неволі! Досить знущання і наруги! Годі вже терпіти! ХОЧЕМО ЖИТИ ВІЛЬНО!

Хочемо вільної, ні від кого не залежної, Української Держави.

Хочемо самі дбати про своє життя, про свою землю і про свої порядки.

Хочемо, щоб український народ був господарем, а не наймитом на своїй землі...

З відозви штабу групи "Озе-

ро" УПА до українського населення із закликом до боротьби проти окупантів за українську державу. Травень, 1943 р.

ДІІ ВІДДІЛУ УПА загону "02" — групи "Озеро" в районах Житомирської області (фрагмент звіту від 27 грудня 1943 р.)

...Стан Червоної Армії. Світська армія здеморалізована, голодна, обдєрта до краю. Бійці і командири міняють все на горілку. Були часті випадки, що за горілку молоді хлопці діставали гранати, кріси і інші виряд. Командний склад переважно зложений з москалів. Вони в жадливий спосіб поведуться з рядовиками, що бійці падали з утоми, а командири купали їх ногами і казали: "Должен ити без никаких разговоров".

Після заняття терену на чет-

вертий день переводять мобілізацію від 16 до 55 років. Залишають тільки калік. Після переслухання мобілізованих у відділі НКВС відсилають їх на передову. Москалі говорять: "Довольно ми уже намучились за вашу Україну, ви жили два года спокойно, а тепер довольно з вас. Ви должны ити на передовую фронта, чтобы испить долг, наложенный на нас Советским Союзом".

...Населення незадоволене більшовицькою дійсністю. Воліли б навіть, щоб були німці, як червоні. Невдоволення це основане на тому, що більшовики зразу мобілізують чоловіків на фронт, а в їхніх жінок забирають всі запаси та худобу, яку придбали на зиму. Червоні на постійно забирають усе, говорять: "Ми воюемо, нам усе можна".

*) Літопис УПА, Нова серія, Том 2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943-1944. Документи і матеріали, НАН України та ін., Київ-Торонто, 1999, с. 577-579, 650-652.

ЖИВОТІННЯ ТЕАТРУ — ПРАВДА ЖИТТЯ

ПІДСУМКИ ТЕАТРАЛЬНОГО СЕЗОНУ ТА ВЛАДНОГО РЕФОРМУВАННЯ БУКОВИНСЬКОГО ТЕАТРУ, ТИПОВІ НЕ ЛИШЕ ДЛЯ ЧЕРНІВЦІВ

Ще в 1996 році з метою порятунку Чернівецького обласного музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської та піднесення його до рівня європейського, влада розпочала його реформування. Наслідком такої владної опіки стала зміна дирекції та художнього керівництва театру, — жоден театральний сезон не минав без гучних скандалів у пресі. Не обійшлося без нього і під завісу цьогорічного театального сезону, що дало підстави констатувати: керівництво мистецького колективу намагається приховати свою творчу неспроможність і адміністративну бездіяльність за соціально-економічними проблемами.

Як тоді, так і тепер залишається актуальним запитання: чому занепадає театр у місті, де так багато навчальних закладів, молоді? Чому глядач збайдужів до театру? Узвичаєне пояснення, що люди не ходять, бо, начебто, нецікаво, є поверховим. Дисгармонія стосунків театру і публіки має соціальне підґрунтя.

Слідкуючи за адміністративними змінами в обласному театрі, які, за волею владним рішенням, тривають ось уже понад 10 років, буковинці-шанувальники Мельпомени стали свідками того, як професійний колектив, у якому ще донедавна були справжні народні і справжні заслужені артисти, талановита молодь, поступово зводиться на аматорський рівень, рівень агіткульбригади, вибудовуючи вистави за законами шкільних монтажів: трошки музики, трошки танців, трошки діалогів, трошки монологів — і жодної психології. І це для таких, скажімо, творців, як "Кайдашева сім'я" за І. Нечум-Левицьким, "Ціною крові" за Лесею Українкою, суть яких — в глибинному внутрішньому конфлікті. Тим часом керівництво театру подекуди скаржиться на відсутність хороших акторів, молоді в театрі, вдячних глядачів, доброзичливої критики, а головне — належного фінансування театру з боку місцевої влади...

Але, якщо пригадати історію українського професійного театру, то процес його становлення і розвитку, як і української театральної культури взагалі, відбувався в умовах дії Емського указу, в якому був спеціальний пункт про театр. Це стало справжньою перешкодою аж до 1917 року, бо заборонялися сценічні вистави "на малоруському наріччі", а також друкування на ньому текстів до музичних нот. Але ці політичні й, зрозуміло, фінансові утиски жодним чином не завадили корифеям української сцени (І. Карпенку-Карому, М. Кропивницькому, М. Садовському, П. Сакс-Ганському, М. Заньковецькій, Г. Затиркевич-Карпинській) піднятися до високого рівня художнього узагаль-

Сучасний театр працює в умовах перелицьованого колись ідеологічного диктату на персональний нинішній, де першу скрипку, як правило, грає дружина художнього керівника. А ще — фінансової кризи, загальної апатії до проблем громадського і культурного життя. Щоправда, криза сучасного театру, в тому числі й буковинського, — це, насамперед, криза свідомості, яка перебуває у стані летаргії. Нею уражені не лише викинуті на вулицю безробітні і вимучені безгрошів'ям люди, змушені жити тільки пеку-

нення образу, до опанування методу переживання й удавання, до технічної досконалості акторської майстерності. Сценічне мистецтво театру корифеїв витримало іспит часом внаслідок вияву його митцями високої громадянської свідомості, стійкості й мужності в умовах жорстоких урядових переслідувань демократичного театру у царській Росії, виїзкової працездатності, а головне, відданості мистецтву та ідеї служіння народу.

Хтось скаже: це історія... Так! Але це була б погана історія, якби не стала добрим уроком для нащадків, а з її досвіду ми не зробили б належних висновків. Саме з огляду на історію ми можемо стверджувати, що в усі часи і за всіх режимів шлях українського професійного театру був тернистим, але його майстри завжди були тісно пов'язані з передовою громадською думкою і, зокрема, з передовою теоретичною думкою в світовому театральному мистецтві.

Із сумних реалій, які спостерігаємо сьогодні, можна зробити висновок, що найбільшої шкоди українському мистецтву, культурі, театральній зокрема, заподіяла тоталітарна радянська система, яка зняла з творчих організацій, установ, закладів мистецтв та культури фінансові проблеми, зруйнувавши тим самим психологію мислення і творчості та розбестивши справним фінансуванням збиткові театри.

У такий спосіб держава перетворила митців на облудовуючий владу та її представників на місцях персонал, доля якого повністю залежала від ласки чиновників. За умов такої комуністичної "зрівнялівки" психологія митців стала споживацькою, а театр вдовільнився представницькою роллю. І коли в 70-ті роки стає вже відчутною криза в театрі, то про неї вголос ще ніхто не наважується говорити, оскільки браку фінансування з боку держави немає. Критерії ж самооцінки поруйновані саме такою психологією, а відсутність у залі глядача вже тоді "не біла" по кишені театри. Представницька ж роль, звісно, не передбачає праці, вона передбачає лише деклара-

чими потребами дня. Летаргією уражені і ті, хто приніс психологію миттєвого зиску й триумфу в середовище, де повинні панувати інтелект і вміння бачити й визначати перспективу. У відчутній руйнації чернівецького театру — не що інше, як намагання зберегти цей летаргійний стан свідомості, що деморалізує наше громадянство, дебілізує нашу молодь, нищить таланти. Актори театру марнують свій талант на безпо-

радні, надто далекі за змістом від запитів сучасного глядача вистави і приречені жити під тягарем емоційного стресу. До професійної творчої невдоволеності "додається" низька зарплата, і актори, як і інші працівники театру, підробляють десь на базарах, по грецьких, італійських маєтках тощо. Такий спосіб виживання митців унеможливлює головну вимогу творчості — концентрацію духовних і душевних сил. Таких поневірянь не знали навіть колективи ані М. Кропивницького й Г. Хоткевича, яким дово-

лом, спільно з режисером з Києва Юлією Гасиліною поставили виставу за п'єсою Р. Феденюва "Жіночі ігри".

Незважаючи на те, що зал театру здебільшого вільний, дирекція і художнє керівництво знаходили різні приводи, щоб вісім разів відмовити актрисам у наданні сцени навіть на умовах оренди. І сьогодні Валентина Головка та Лариса Попенко грають свою виставу у переповнених залах міських палаців культури та філармонії, в той час як зал театру надається усім бажаним гастролерам, учасникам художньої самодіяльності, підприємствам для проведення заходів.

Чернівецький театр дедалі менше нагадує храм мистецтва і за своїм використанням перетворюється на звичайнісіньке орендне приміщення, фінансовий зиск з якого, на жаль, також не завжди йде на користь театру. То хіба слово "катастрофа" надто сильне для означення існуючого там процесу? І як інакше можна визначити стан, коли театр не має, ось уже понад десять років, у своєму репертуарі вистав за творами своєї патронеси?!

Але художній керівник театру сьогодні, схоже, більше переймається не цими нагальними проблемами, а з'ясовує стосунки з журналістами, оголошуючи деяких з них персонами "нон грата", іншим у відповідь на критичні публікації зі шпальт газети "Буковина" відверто погрожує: "Бережіться, бо може трапитися непоправне: хребетик не витримає" і поблажливо обіцяє перерахувати спонсорський відсоток, "бо медицина нині зовсім не безкоштовна" (якщо, звичайно, витримає хребет і знадобиться той відсоток на лікування). Переймається художній керівник не оновленням трупі і залученням до колективу молодих акторів, а пошуком тих, хто, на його думку, сприяє витокі інформації з театру; все частіше киває на неувагу до театру з боку влади та на відсутність в області меценатів, які б накривали на прем'єри фуршетні столи, як це робиться в Києві. Хоча на владу та меценатів панові Мосійчуку гріх кива-

Тетяна та Петро Магі

ції.

На жаль, впродовж років "реформувань" керівництво театру, як попереднє, так і нинішнє, окрім таких декларацій, буковинським глядачам досі не запропонувало сценічної роботи високого художнього рівня. Судячи з публікацій у місцевій пресі, схвалені і часом захоплені рецензії і відгуки дістали вистави, постановку яких здійснили запрошені режисери — Грицак, Мага, Юрців, Суржа, — роботи яких помітно відрізняються високим творчим і художнім рівнем від постановок художнього керівника театру, заслуженого арт. України О. Мосійчука, що змушує глядача вдовольнятися виставами, перенесеними зі сцени Рівненського театру без врахування творчих можливостей чернівецької трупі. Як що ж на перших порах таку діяльність нового художнього керівника театру сприймали як бажання заповнити чи поновити репертуарну афішу, то відкриття так званого "ювілейного" театального сезону (який вирішили чомусь відзначати в сезоні 2000—2001 року, хоча за історією театру він припадає на 2001—2002 рік) лише потвердив тенденцію вистав "з чужого плеча".

Відсутність фінансування, з огляду на соціально-економічну ситуацію в державі, сьогодні можна мотивувати багатьма, приховуючи свою творчу неспроможність. Але не варто так безоглядно спекулювати... Бо далеко не всі актори, які пішли за ці роки з театру чи виїхали на заробітки за кордон, зробили свій вибір через брак

грошей. У працівників театру на пам'яті слова заслуженого артиста України Василя Лещика, який, звільняючись, сказав: "Не хочу працювати в топорівському драмгуртку!"

Не всі актори ладні були змиритися з перспективою творчої деградації. Петро Мага та Михайло Войчук вирушили до столиці. Перший став шоуменом популярної "Телефортуні", другий — ведучим на "Радіо-2". Олег Мельничук сьогодні успішно працює в Мукачівському театрі, а заслужений артист України Василь Лещик — у столичному. Зате спроба актриси театру Людмили Скрипки порушити цей летаргійний стан свідомості в театрі самостійною роботою над виставою "Я чекаю тебе, коханий" (реж. П. Мага) — викликала негативну реакцію у керівництва. Тим часом у 2001 році актриса була удостоєна звання дипломанта Міжнародного незалежного фестивалю мовно-новистав "Відлуння" саме за яскраву емоційність акторської майстерності в ролі Марії у виставі "Я чекаю тебе, коханий", який проходив у Києві і організатором якого була Міжнародна Асоціація Фестивалів Мовноновистав (ІАФМ).

Після визнання на міжнародному фестивалі керівництво театру влаштовує актрисі обструкцію, а виставу "Я чекаю тебе, коханий" знімає з репертуару. І сьогодні виставу Людмили Скрипки можна побачити на сценах обласного лялькового театру та кафе-театру "Голос". Не кращою була доля на сцені рідного театру самостійної роботи двох інших актрис театру — Валентини Головки та Лариси Попенко, які власним кош-

ти — принаймні про нього особисто влада гарно подбала, за державний кошт забезпечивши в старому фонді пристойним пристановищем, — за кошт тих же меценатів це пристановище було відремонтовано за європейськими стандартами. Тим часом саме влада, окрім нинішнього 100% фінансування театру, допомогла механізувати сцену, відремонтувати дах і фасад приміщення. А от куди поділися виділені облдержадміністрацією на потреби театру 50 тисяч гривень — залишається таємницею не тільки для колективу, але й для губернатора.

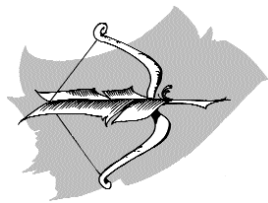
Чим далі в часі від початку "реформування" театру, тим очевиднішими є наслідки грубого владного втручання у творчий колектив, як, зрештою, і сам факт, що винні у занепаді не стільки актори чи фінансування — театрові здебільшого бракувало хорошої режисури і хорошого керівника, який би поклав край тінювим фінансовим оборудкам і всім тим чварам, які на шматки розривають творчий колектив, виливаючись на шпальти місцевих газет черговими скандалами. Саме про все це відверто й писали професійні театральні режисери і критики, які були подивовані елементами самодіяльності і плагіату в роботах Олега Мосійчука.

Здається, прийшов час чесно визнати: за майже три роки перебування на посаді художнього керівника Олега Мосійчука чернівецький театр не зазнав творчих злетів і удач. Врешті, питати треба не стільки з пана художнього керівника, як з місцевої влади, що запросила його до Чернівців і відразу забезпечила за державний кошт євростандартами життя. Хто ж це конкретно зробив і на яких умовах?

Як не прикро, знову владним рішенням, призначається директором театру. Під завісу цьогорічного театального сезону ним став колишній начальник оргвідділу облдержадміністрації, автор і дослідник коломийок, кандидат філологічних наук Дмитро Жмундуляк.

Чи пощастить новому керівнику, фах якого далекий від економічної та господарської діяльності, що їх потребує посада директора театру, продемонструвати позитивні зміни і нове творче обличчя нинішнього Чернівецького музично-драматичного театру ім. Ольги Кобилянської, покаже наступний театральний сезон. Чи витримають митці ще один, черговий іспит, мають засвідчити високохудожні сценічні твори, акторська та режисерська майстерність, доведені до технічної досконалості, які залежать не стільки від грошей, як від інтелекту, професіоналізму і таланту!

• **Марія ВИШНЕВСЬКА,**
театрознавець

Бачила я його востаннє, коли мені було одинадцять. Але все, що пов'язане з братом, пам'ятаю до найменших дрібниць. І, здається, розповідати про нього можу нескінченно, згадуючи наше життя день за днем.

Віктор Цимбал народився 29 квітня 1902 року в селі Ступична Звенигородського повіту Київської губернії. Батьки — молоді вчителі, Іван Федорович Цимбал з Черкас і Лідія Йосипівна (з роду Волошиних) з містечка Сміла на Черкащині. Це була чесна, порядна українська родина, українська не лише за походженням, а й за глибокими переконаннями.

Ідеальне подружжя поєднували щире кохання, глибока взаємна довіра і повага, а відзначали дивовижна чесність, висока освіченість та інтелігентність. І, звичайно ж, безмежна любов до України, безкорисливе служіння рідному народові. Вони не присягалися Батьківщині у любові й вірності, а просто у поті чола працювали для неї, зазнаючи переслідувань від усіх режимів і не знаючи, що таке достаток і добробут. Тато часто повторював: "Для України треба віддавати все, що маєш, і робити все, що потрібно їй".

Так і виховували вони дітей, котрих у родині було четверо. Віктор — первісток. І все найкраще, що батьки мали у своїх душах, вони намагалися вкласти в цю дитину. Дітей виховували власним прикладом, створивши в сім'ї атмосферу доброзичливості, взаємної пошани і любові, в якій не було місця сваркам, неправді, непорозумінням. Тут побутувала рідна українська мова й майже щодня співали українських пісень. У всіх — батьків і дітей — були гарні голоси, і вдома виник своєрідний домашній ансамбль.

А як впливало оточення на маленького Віктора! Спершу чарівне, поетичне село Ступична. А згодом — одинадцять років на київському Подолі з його неперевершеною романтикою, екзотикою, ба, навіть, якоюсь містикою. Це справжнє диво, яке подарувала доля обдарованому хлопчикові, його чутливій душі. Великі й малі церкви, собори, храми, монастирі, каплиці, щоденні симфонії дзвонів. Блискуче дійство Контрактових ярмарків, яке починалося відразу ж за порогом будинку. Все це накопичувалося у вразливій юній душі, заклало основи для його майбутніх творів.

З раннього дитинства виявилася непересічність його особистості. Віктор був від природи щедро, всебічно обдарований, дивовижно цілеспрямований і працьовитий. А над усім домінував потяг і хист до малювання. Свою першу "картину" він створив у два роки, перемалювавши вугіллям на сніжно-білу пошивку лева з килима, що висів над ліжком. Мама згадувала, що цей хижак вийшов напрочуд схожий — з гривою і китицями на вухах і хвості. Досить було дати малому Вікторові аркуш паперу і олівець — і за ним не треба було доглядати: він забував про все і годинами міг сидіти й малювати.

Життя родини складалося нелегко. Віктор завжди болюче згадував про те, як чотирирічним хлопчиком іздив з мамою у Острозьку в'язницю до тата, якого заа-

ГЕРОЇЧНИЙ ТАЛАНТ

рештували за активну просвітницьку роботу на селі і недільні школи для дорослих. А далі — поневірвання, пошуки роботи, поки, нарешті, батькові не пощастило влаштуватися на київський єпархіальний свічковий заводик на Подолі.

Добрий і м'який від природи, Віктор ніколи не був схильний до насильницьких дій. Та коли Україні, яка вперше після сторіч неволі зітхнула на повні груди, почала загрожувати страшна, кривава сила, він довго не вагався. Разом з іншими учнями Другої української гімназії записався до студентського куреня, що згодом поліг у трагічному бою під Крутами, захищаючи Київ від більшовицької навали. А Віктор не загинув лише тому, що батько силоміць затримав удома малолітнього сина-шестикласника і не пустив на вірну смерть. Ця подія потрясла всю українську інтелігенцію, а в душі Віктора залишилася пекучу рану на все життя. Після цього він ще продовжував навчання у гімназії, відвідував вечірні курси професора В. Менка в Київській мистецькій школі, допомагав батькам-учителям, які були ак-

тивними організаторами й учасниками створення української національної школи.

Та тривало це недовго. Події, що відбувалися в Україні, відсунули на деякий час мистецтво на другий план. Віктор стає до лав української армії, бере участь у боях аж до 1920 року, разом з рештками армії опиняється у таборі для інтернованих осіб у Польщі. 1923 року нелегально переходить чехословацький кордон і опиняється у Празі, де одночасно вступає до Вищої мистецько-промислової школи та до Української студії пластичного мистецтва. Вчиться з жадобою, натхненням і невдовзі досягає великих успіхів. Його вважають одним з найкращих студентів. Створені ним монументальні полотна "Доісторичний період", "Первісна людина" високо оцінюють фахівці, а дипломну картину "Адам і Єва, що вигнані з раю", преміюють додатковою стипендією на місячну творчу подорож до Італії. Отже, здійснилась давня Вікторова мрія відвідати чудову країну-музей. Надсилаючи з Італії листівки додому, він ділиться незабутніми враженнями.

Широковідомим Віктор стає в 1925 році. Чехословацький уряд оголосив престижний конкурс на графічний портрет історика Франтішека Палацького, в якому взяли участь близько ста найкращих художників Чехословаччини, а першу премію отримав... невідомий двадцятирічний студент Вищої мистецько-промислової школи, українець-емігрант Віктор Цимбал!!!

Після цього його визнають у мистецьких колах. Він працює у львівському видавництві "Світ дитини". Перед ним — прекрасні перспективи. А тим часом в Україні все більше розкручувався маховик шаленого сталінського терору. І чим більше він набирив обертів, то довгими ставали журавлині ключі емігрантів за океан, що тікали від довгих рук ГПУ. Серед них був і Віктор Цимбал. Страшне враження справило на Віктора вбивство Симона Петлюри, улюбленцем якого він був свого часу.

Цієї весни минуло сто років від народження видатного художника XX сторіччя Віктора Цимбала. Вечір пам'яті, організований Музеєм історії Києва та Музеєм шістдесятників, став першим привселюдним словом про нього в Україні. Автор пропонованих спогадів — Тетяна Цимбал, сестра художника, актриса, шістдесятниця, яка багато зусиль доклала до збереження пам'яті про брата, а передала її для публікації племінниця художника, Вікторія Цимбал.

Знайомлячи читачів із життєвим та творчим шляхом художника, наголошуємо, що саме Віктор Цимбал разом із дружиною Тетя-

злочин проти українського народу, її можна назвати громадянським подвигом митця. 1936 року це полотно привернуло загальну увагу на першій персональній, дуже успішній виставці В. Цимбала в Буенос-Айресі. Байдужих людей біля неї не було.

Відома, що цей твір збирав коло себе юрби глядачів, у тому числі й комуністів, які проти нього протестували і в дискусіях із журналістами неодноразово вчиняли навіть бійки. Тим часом ця картина не має, об'єктивно кажучи, політичного змісту, а радше моральний, проте він волав так голосно, що став гостро актуальним, а разом з тим і політичним.

Так склалося, що понад 33 роки, переважно більшість свого творчого життя, Віктор прожив у Аргентині, відірваний од великих осередків культури Європи та Північної Америки. Тому його творчість тривалий час була маловідомою у широких мистецьких колах світу. А в Південній Америці він був дуже популярний. Участь у кількох виставках рекламної графіки принесла йому, окрім інших відзнак, шість золотих медалей і славу кращого графіка Південної Америки. Окрім цього, декілька персональних виставок у Буенос-Айресі теж мали великий успіх.

Люц Феррандо

У кінці 50-х років — зі зміною політичного клімату в Аргентині — багато українців почали переїздити до США і Канади. 1960 року переїхало до Нью-Йорка і подружжя Цимбалів. Українська громада щиро вітала видатного митця. Популяризації його творчості сприяли персональні виставки та участь в експозиціях Об'єднання митців українців в Америці. Але й тут Віктор мусив працювати для заробітку як графік, мріючи про той час, коли зможе, нарешті, працювати "для себе". Та, на жаль, тяжка недуга не дала здійснитися його планам, — 28 травня 1968 року його не стало. Похований Віктор Цимбал на українському православному цвинтарі Св. Андрія у Бавнд-Бруку. На його могилі стоїть простий козацький хрест із граніту, зроблений за проектом самого митця.

• Тетяна ЦИМБАЛ

1933 рік (Голод)

НЕ МІСЦЕВА ПРОБЛЕМА

Після публікації в пресі першої статті про тривожну ситуацію щодо подальшого визначення статусу трьох провідних музеїв Криму — знаменитих південнобережних шедеврів палацо-паркового мистецтва Алупки, Лівадії та Массандри, викликаною бажанню високопоставлених чиновників перепідпорядкувати їх Державному управлінню справами Президента, Асоціація заповідників і музеїв автономії провела в Массандрівському палаці «круглий стіл» з проблеми «Палаці-музеї Південнобережжя: доля спадщини». Такого представницького рання еліти музейної ви, представницької і навчої влади історія автономії ще не знала. Директор наукові співробітники значних кримських Алупки, Бахчисарая, фа, Лівадії, Севастополя, Сімферополя, Ялти, депутати і представники уряду автономії, Мінкульту, висловили стурбованість повідомленням про можливу передачу трьох вищезазначених архітектурних перлин світового рівня у власність Держуправління справами, бо на гіршому попередньому досвіді знають: передбачувані нові «перетворення» можуть повторити прикрий помилки минулих.

Навіть якщо грядуще перепідпорядкування знаних у світі музеїв приймається заради їх порятунку від напівголодного існування, інтелігенція півострова, не лише подвижники музейної справи, а й депутати і урядовці, — однозначно заявили у відповідях на листи за підписом голови Кабінету Міністрів України Анатолія Кінаха, котрий вже не вперше цікавиться тим, як вирішується питання про передачу Алупкинського палацо-паркового музею-заповідника і Лівадійського палацу-музею в розпорядження Державного управління справами Президента України.

Проте висока чиновна переписка триває, обростає епізодами, затягується. Всіх учасників «круглого столу» особливо турбує те, що й нинішній запит з Києва, вже четвертий, як і всі інші, не супроводжують жодні пояснювальні документи, які мали б окреслити подальшу долю палаців-перлин з їх музейними скарбами-колекціями. Ситуація схожа на примху вередливого царедворця, який на прохання пояснити мотивацію своєї чергової забаганки, відбувається звичним: «хочу і все!».

Людей же найбільше цікавлять найпростіші речі: якщо палаці такі змінять свій статус, чи буде дозволено в них доступ? А якщо так, то як його організувати для екскурсантів і для спеціалістів, які прагнуть озаймитися або вивчати музейні експозиції чи архіви? Які будуть межі допуску?

Наскільки однотайними будуть у своїй нинішній твердій позиції не віддати палаці кримські депутати надалі? Адже саме від них залежить майбутній ранг краєних Південнобережжя, бо без відповідного рішення Верховної Ради Криму жодна зміна статусу музеїв, які є власністю автономії, неможлива.

Та мінливість настроїв місцевих депутатів відома всім. Ще свіжі в пам'яті кримчан епізоди прийняття ними бюджету, тексту якого дехто з народних обранців і в очі не бачив. Та й депутати минулого скликання за-

вони погодилися віддати тому ж таки Держуправлінню справами Кримський природний заповідник, а ялтинські (знову ж таки Держуправлінню тим же справами) — славетний Юсуповський палац. Тепер на екскурсію туди не потрапити не лише звичайному туристу, — навіть музейні фахівці не знають, що робитися за його огорожею, до якої не підпускають суворі охоронці.

Спеціалістів і рядових кримчан цікавить і те, що

лися на труднощі, викликані необхідністю підтримувати південнобережні палацо-паркові комплекси у належному стані в умовах недостатнього фінансування, і прохали вищих чиновників не лише про моральну підтримку, ухвалили звернення на адресу уряду Криму і України. У ньому йдеться про необхідність звернути увагу владників і громадськості країни на ту виключну роль, яку відіграють музеї в долі Криму та формуванні його привабливого

відбудеться з десятками тисяч дорожочинних експонатів, які вимагають особливого режиму умов зберігання цінностей. І де ці всі величезні скарби у разі зміни господаря розмістять та хто тоді за них відповідатиме, якщо знову вони почнуть зникати? Врешті, яким стане новий статус палаців-музеїв?

Про це з київських листів не довідатися. Але чому б, справді, не відповісти на всі ці запитання, які вже давно турбують громадськість не лише сонячного півострова, викликають пересуди, чутки, не відповісти конкретно і відкрито? Врешті, люди мають право знати про долю всенародних національних скарбів! Це ж вони обирали владу, яка, включно з найпершими персонами, обіцяла слугувати їхній волі.

Учасники «круглого столу», які вважають, що почасти самі спровокували «ситуацію непевності і тривоги», бо повсякчас скаржи-

міджу; про те, що втрата музейними палацами їх нинішнього статусу стане помилкою і значним кроком назад, згубно позначиться на подальшому розвитку півострова. Встановлення нового статусу південнобережних шедеврів, який безперечно обмежить їх загальнодоступність, суперечить сучасним європейським підходам до об'єктів культури, основним пріоритетом яких визначено відкритість. А ще, на думку учасників «круглого столу», зміна статусу цих перлин півострова, викликають порушення Закону України «Про музейну справу», створити прецедент довільного, адміністративного поводження з об'єктами культурної спадщини національного значення. Ще й юридична нісенітниця виходить: як можна ці об'єкти державної власності, що безроздільно належать українській державі, невід'ємною часткою якої є Крим, намагатися зробити ще більш «держав-

нішими і власнішими»?

Та й у випадку перепідпорядкування музеїв-палаців і пристосування для інших потреб їх приміщень виникає загроза збереженості й цілісності музейних колекцій, буде ускладнена діяльність збирання, збереження і популяризації культурного спадку; це може також завдати втрат розвитку туризму в традиційних туристичних регіонах усього Південнобережжя. Архітектурні шедеври такого рівня популярності не можна позбавляти їх рангу об'єктів туристичного бізнесу.

Нарешті, враховуючи те, що південнобережні красені є культурним надбанням не лише Криму, України, а й усього світу — зміну їх звичного і визнаного статусу негативно сприймуть не лише кримчани, а й авторитетні міжнародні кола. Адже унікальні палацо-паркові ансамблі кримського Південнобережжя з їх музейними скарбами створюють позитивний імідж України, який легко може зруйнувати поспішне, невиважене рішення рідного чиновництва, про деяких не останніх представників котрого у світі вже й так склалася певна думка.

Натомість, замість потаємних але енергійних і настійних намагань зробити архітектурні шедеври палаців вочиною обмеженого кола осіб, професіонали музейної справи, глибоко знаючи проблеми реставрації, охорони, благоустрою, зсувів, які обсіли палацово-паркові комплекси, пропонують розробити і реалізувати загальнодержавну Програму збереження і розвитку всіх південнобережних палаців-музеїв, що врахує інтереси як державного управління, так і розвитку загальнонаціональної культури, охорони і використання вітчизняної історико-культурної спадщини.

Чи не доцільніше високим державним чиновникам звернути увагу на те, що вірус «палацоманії», який стрімко поширюється по

всій Україні, найбільшій б'є саме по кримському Південнобережжю, бо практика його сучасної масштабної, хаотичної і швидкої забудови не враховує необхідної мірою наявності пам'яток археології, архітектури, історії та культури, що надто часто призводить до їх загибелі?

А може, замість того, щоб займати імперські палаці, вищому керівництву нашої незалежної держави варто постаратися про власні? Он скільки їх, еkleктичних, поспиналося навіть в охоронних зонах Південнобережжя! Кроку ніді ступити. Ростуть, як гриби, поруч зі справжніми шедеврами палацо-паркового мистецтва минулих століть, занедбаними настільки, що нагадують руїни минулих цивілізацій, які, замість того щоб милувати очі туристів і курортників, стали пристановищем для натовпів бомжів.

Час уже нарешті знайти власні кошти чи закордонні інвестиції і такі відреставрувати десятки занедбаних палаців і колись розкішних вілл кримського узбережжя, більшу частину з яких оголошено державною власністю, що не вберегло їх від руїнації, масштаби якої ми окреслили в мартирологу «архітектурного лахміття» колишніх шедеврів зодчества світового рівня в попередньому матеріалі на цю тему.

А палаці, які натерпілися від епохи переворотів минулих століть, завергли в очікуванні ще невідомих змін, що їх готує їм нове сто-

ліття. Згадати є що.

ВАЖКО БУТИ ПАЛАЦОМ

Грандіозний, величний і неповторний палацовий комплекс Алупки, який несе в собі ідею універсальної спільності між середньовічною архітектурою Заходу і Сходу, завдяки власній славі залишився музеєм навіть в часи нещадного переділу власності і війни, оголошеної палацам більшовиками. Це вже потім вони, перемігши «колишніх», почали організовувати різні надзвичайні комісії, які здійснювали для Москви «выемку и вывоз из дворцов ценностей, в том

переві відкрито використати ящиків, полишених у Ялтинському порту, все найцінніше з мистецьких шедеврів вісімнадцятого і давніших століть. І від пізнішого перепідпорядкування трьох знаменитих палаців — Алупкинського, Лівадійського і Кореїзького (Юсуповського) зі структур, відповідалних за мистецтво, у відомство НКВД, якому було доручено «провести необходимые работы по приведению в порядок указанных дворцов для обслуживания ответственных работников СНК СССР и ЦК ВКП(б)».

Тоді весь другий поверх найфешенебельнішого корпусу відвели під... «жилую квартиру в составе 9 помещений», загальною площею понад 200 кв. м завсідниками якої стали Берія, Каганович, Молотов та інша сталінська камарилья. Круті дворянські сходи не сподобалися, тож новим господарям влаштували ліфт, а життя їхньої челяді полегшили особливі підйомники, якими сюди ж доставляли страви для безупинних банкетів.

Під час них, після особливо патетичних тостів, модно було бити безцінний фамільний криштал. Пролетарськи просто ставилися до всіх 43780 безцінних експонатів колишнього музею невідиклі все експропріювати мешканці тепер вже не палацу, а держави № 2 і спецоб'єкту № 3.

Ці штампи, які в'їлися в усі втрачені й суцільні експонати музею, досі ніяк не зіт-

руть з них нинішні його хранителі. До книг кремлівські вожді тоді були не дуже охочі. Їх повивозили досхоchu чемаданами і машинами пізніше, в 1952 році, коли держдача стала санаторієм ВЦРПС. Усі раритетні цінності тоді спільно розподілили російські музеї, а понад 33 тисячі найрідкісніших книг, дорожчих креслень, карт і планів XV – XVI століть відправили в бібліотечні фонди Академії наук СРСР.

Нині в Алупкинському музеї 26 тисяч експонатів, на кілька десятків тисяч менше ніж було, що не заважає йому бути одним із кращих в Україні як за цінністю колекції, так і за рівнем наукового потенціалу наукових працівників, котрі з острахом чекають нововведень і нових господарів музейно-палацового комплексу.

Не кращі сподівання і в музейників Лівадійського палацу, який в 1918-1920 роках благополучно пережив сусідство іноземних легіонів і військ Білої армії, а пізніше — й фашистських окупантів. Нині ж царський парк методично грабують “нові” палацомани Південнобережжя. Неодноразово зникала з-над колодязя знаменита Лівадійська химера. Вже викрадено деякі мармурові царські фонтани, безслідно зникли: балюстрада відомої всім мистецтвознавцям Турецької альтанки, 22 мармурові вази Монігетті, остання металева лавочка середини позаминулого століття... Розгул вандалізму в унікальному парку, який має оберігати Закон, спокійно спостерігають охоронці різних відомств, які апетитно поживають гроші, зароблені Палацом екскурсійною діяльністю, та ніяк не розберуться з територією своїх постів. Цікаво, чи так же пильно забезпечують тут охорону учасників великих політичних заходів — самітів глав держав Балто-

ли руїни римської цитаделі Харакс I – II ст. н. е.? Чи матеріали постійно діючих виставок “Кримська конференція”, “Кабінет-лабораторія Рузвельта”, де міститься 260 прижиттєвих видань президента Америки з його власноручними написами, унікальні екземпляри листування Сталіна і Черчіля, ще недавно засекречені документи з так званої “папки Сталіна”...

Про стан цінностей Корейського палацу Юсупова, менше знаного загалом через його надсекретність, яку й зараз зберігає охорона Адміністрації Президента України, нам невідомо нічого. Спершу, відразу ж піс-

не розсварилися за суму орендної плати з ялтинським фондом майна, якому вона й у 210 000 доларів на рік здалася замалою. Кажуть, цікавився “об’єктом” і скандально відомий російський багатій Борис Березовський та інші небідні люди.

Колись мармурові венеціанські леви охороняли князів, графів, тиранів і диктаторів, тепер їх самих та нових лідерів України стереже мовчазна, вишколона президентська охорона...

У відомому дорученні Президента України від 12 листопада минулого року про палаці світового значення теж, зокрема, сказа-

но: “З метою забезпечення необхідної збереженості Лівадійського палацу-музею і Алупкинського державного палацо-паркового музею-заповідника, як пам’яток історії і культури, а також їх використання для проведення офіційних державних заходів, всебічно вивчити питання належності (форм власності) цих пам’яток, і за результатами дослідження вжити в установленому законодавством порядку заходи до їх передачі в Управління Державного управління ділами...”

Історія повторюється? Змінено лише гасло нинішньої боротьби. Сьогодні воно звучить так: “Мир палацам — війна музеям!” Так пишемо нову історію молодій державі України.

Світлана ПИСАРЕНКО, Віктор ХОМЕНКО

ля більшовицького перевороту, її тут забезпечувала ВЧК, потім НКВД. Під час Ялтинської конференції 1945 року в цих апартаментах розташувалася радянська делегація на чолі зі Сталіним, де він влаштував і урочистий прийом для Черчіля і Рузвельта. Була тут і штаб-квартира Молотова. Із 1961 року палац перетворили на держдачу № 4, призначену для лідерів комуністичного руху з країн третього світу. Її останньою з одинадцяти кримських держдач ненадовго передали свого часу в комунальну власність Ялти. Певний час, попередньо відреставрувавши, арендатори російського БАТ “Академпроект”, АТ “Яліта” — групи нафтопереробних підприємств Росії, “покачали” тут гроші за право “нових росіян” екзотично розслабитися в апартаментах вождя всіх народів і його поплічників, від 500 доларів і вище. Доки

Адже тут, у літній резиденції останнього царя Російської імперії вирішувалися питання політичного життя того періоду, а в 1945 — долі народів світу і підвалини ООН, нині ж — України, СНД, країн Причорномор’я. Куди ж перемістиш звідси експозиції “Романови в Лівадії”, з унікальними понад 2000-літніми предметами приватної царської колекції, знайденими поруч — біля Ластівчиного гнізда і Ай-Тодорського маяка, де вияви-

АДРЕСИ ЗДОРОВ’Я

ЛІКУЄ ЗЕЛЕНИЙ КРАСЕНЬ

Визнаний у світі національний перлини — Нікітському ботанічному саду вдалося нарешті узаконити право користування всією землею, на якій він розташований. Акт землекористування на 269 гектарів отримала Українська академія аграрних наук, до якої належить і сам сад.

Це зняло проблему незаконної забудови саду національного значення суперлітніми котеджами, а на ще вчора спірних ділянках починають розбивати ландшафтний парк з деревами рідкісних порід. Тут вже відкрили майже чотиригектарний розарій, де найвишуканішими ароматами і кольорами та формами пелюсток протягом всього літа відвідувачів радують понад 220 сортів троянд. У липні запрошують на виставку бансаї, у серпні — канн.

Майже півмільйона екскурсантів відвідали торік Нікітський ботанічний сад, тоді, як перед цим їх кількість не перевищувала 200 тисяч. Нині в його тінистих дивної краси алеях туристів ще більше. Підвищений інтерес до унікального ботсаду його керівники пов’язують з успішною організацією реклами і розширенням сфери діяльності. Сьогодні не віриться, що зовсім недавно бюджетного фінансування тут ледве вистачало на зарплату співробітникам. Про розвиток науки взагалі говорити не доводилося. Щоб хоч якось зберегти науковий потенціал керівництво Нікітського ботсаду ухвалило рішення про створення торговельного дому з такою ж назвою. Сьогодні завдяки його успішній діяльності вдається належно займатися не лише селекційною роботою, але й виділяти кошти на утримання житлово-комунальної сфери селища Нікіта, яке знаходиться на балансі саду. Запрацювала й котельня, яка опалює будинки й теплиці.

Торік оборот Торгового дому склав 1 млн. 600 тис. грн., і основний грошовий потік йшов на те, щоб ботсад краще знали у світі. З’явилася своя система Інтернет, а в ній — ВЕБ-сайт, серйозніше стали займатися видавничою діяльністю.

Особлива увага розширенню лікувальних властивостей цілющого саду. Активніше стали реалізовувати власну чудодійну продукцію: майже 200 назв консервованих фруктів і овочів, лікувальні препарати. Вони настільки успішно продаються сертифікацію, що найближчим часом планується збільшити їх асортимент до 500 найменувань.

Запрацювали на оздоровлення людей нові напрямки медицини — аромато- і ландшафтотерапія. Адже Південнобережжя Криму — це оаза з 2400 рослин, багато з яких ендеміки. Алеї в лікувально-профілактичному “пахучому саду” поділено на зони з однорідних дерев, які виділяють летючі фітонциди. Тут екскурсанти позбуваються життєвої втоми і найрізноманітніших захворювань завдяки пахучій дафнії і ленкоранській акації, жасмину і східному лоху, ранньому зимоцвіту і чубушнику... Вишукані пахощі гімалайського і атласького кедр, ягідного тису, вічнозеленої калини, європейського багрянника, східного грабінника, крупноквіткової магнолії, пахучого османтуса і благородного лавра підвищують фізіологічну активність людей, благотворно впливають на нервову систему, го- ять бронхолегеневі хвороби. Кримська сосна вбивчо діє на збудників різноманітних захворювань, затримує розвиток туберкульозу, корисна для хворих на серце. Справді чудодійним є ялівець, якому немає рівних за вмістом бактерицидних ефірних речовин.

Ще більше уваги на цих мальовничих зелених кручах нині приділяють субтропічним плодовим культурам, здатним допомогти подолати недугу чорнобильцям. Визнаним не лише оригінальним десертом, а й унікальним за ефективністю лікарем щитовидки є фейхоа, плоди якої містять рекордну кількість йоду. Вважається, що рослини всотують його з чорноморських бризів, які розносять йодисті летючі з’єднання. Тож чим ближче фейхоа до берега, тим цілющими є його багаті на біологічно активні речовини і вітаміни плоди. З виведених вченими устлавеного ботсаду нових сортів нині готують варення, джеми і навіть пюре з фейхоа, популярні в оздоровничих усього Криму. А ще ж з цього диво-плоду готують неповторні за смаком компоти, желе, мармелади й цукати. Як і з теж рекомендованого для харчування дітей з чорнобильської зони — зізіфуса. Нові його ранньоспілі сорти — Метеор і Таврика, виведені селекціонерами саду, містять колосальну кількість вітамінів і дають плоди універсального використання. Віднині зелений цілющий конвеєр, що несе здоров’я, нарешті запрацював на повну силу. Побувайте тут — переконаєтесь і зачаруєтесь дивною красою одного з найпишніших садів Європи.

КОНФЛІКТ

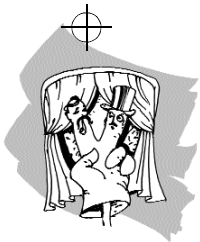
НЕ ДОПУСТІТЬ ГРОШЕЛЮБЦІВ ДО ХРАМУ...

Українське козацтво Криму стурбоване черговим чиновницьким наступом на діючий ще з ранньохристиянських часів Свято-Успенський монастир, який місцеві “кабінетники” намагаються повернути під управління Бахчисарайського заповідника, “щоб перетворити монашеску обитель на джерело екскурсійних прибутків”. На пресконференції в Сімферополі козаки зачитали звернення до Президента Леоніда Кучми і гетьмана Івана Біласа, в якому вимагають припинити зловживання навколо земель монастиря, передати всі приміщення й споруди, розташовані на історичних землях християнської святині — стародавньої православної обителі, — у безпосереднє користування ченцям, упорядкувати проведення екскурсій у відповідності з діючим розпорядком служб у монастирі, передати право проведення груп туристів по цьому комплексу людям, обізнаним із православ’ям.

Згадавши свої давні права, кримське козацтво зажадало від гаранта Конституції і гетьмана України негайної відповіді, щоб не допустити нових зіткнень поборників віри, рабів Момони і місцевої му-

сульманської общини. Конфлікт між ними виник ще торік: боролися за спірні терени так, що правоохоронці ледве розборонили. Із видачею монастирю держактів на землю суперечки припинилися. Та, за словами козаків, дії деяких засліплених наживою місцевих чиновників ускладнюють нормальне функціонування монастиря: “через протидію функціонерів з районної адміністрації не виконується указ про відродження історико-культурних і господарських традицій українського козацтва”, а те, що нині чиниться на землях монастиря, суперечить підвалинам православ’я.

Усюдишні підприємці направляють на територію храму все численніші групи туристів, які заходять в обитель майже голими навіть під час молитовних служб, намагаються прокласти через територію монастиря канатну дорогу, встановити все більше торговельних точок, а козаки і ченці вважають, що провести екскурсії територією однієї з найдавніших колисок християнства вони здатні самі, причому відвідання храму повинно бути безплат-

ДВІ СЕРІЇ НЕВГАМОВНОГО ПЛАЧУ, або ТИРАНОВІ СЛЬОЗИ

ПРЕМ'ЄРА

Нова двосерійна стрічка "Тасмниці Чингісхана" (режисер-постановник Володимир Савельєв у співавторстві з Іваном Драчем), презентація якої відбулася нещодавно у столичному Будинку кіно, викликала у колах шанувальників українського художнього фільму неабиякий резонанс. На саму прем'єру потрапити було нелегко, адже бажаючих насолодитися романтикою виявилось чимало — ті, хто не прийшов заздалегідь, ледве пристосовувалися попід стінами. Протягом першої серії глядачі старанно змагались у витягуванні шиї, прагнучи прилучитися до мистецтва. Далі почали здаватись і поодинокі та групами залишати залу, зрозумівши, що марно очікувати масових батальних сцен і навіть натяків на буденну еротику...

Сам режисер ніби сором'язливо вибачився перед публікою, що зняв не звичайнісінький бойовик, а всього лише філософський діалог двох людей: самого Чингісхана (роль виконує Богдан Ступка) та полоненої цариці однієї із завойованих ним держав Акерке (актриса Поліна Лозова). Усе б нічого, якби протягом двох серій (!) помираючий Чингісхан, який підкорив півсвіту, не намагався переконати тендітну жінку дати йому ліки від смертельної хвороби. Ніде правди діти — роль Великого Хана Богдану Ступці вдалася на славу. А от сюжет картини нагадував театральну виставу зі студентського "капусника" за участю представників тюркських народів.

Тиранів народ любить. Ну, може, не любить, а поважає. А якщо не поважає, то, певна річ, боїться. То пам'ятники їм "нерукотворні" і рукотворні ще за життя ставить, то валить їх і руйнує після смерті. Одне слово, геть як в анекдоті. Засяч зустрів лежачого лева: "Що, левонько, відпочиваєш на соначку?" "Та ні, — каже цар зеїрів. — У капкан нога потрапила. Видно, буду помирати..." На що зайчик, хоч який боягуз, підскачів до лева та як вгатить йому ногою під ребра: "Ти ба, знайшов де розлягтися!" Особистості, що проливали кров людську ріками, завжди хвилювали людську уяву, їх чорна харизма діяла на маси не гірше (ба навіть краще!), за сучасні політичні технології. Про них пишуть книжки, знімають фільми...

Подейкують, що перша версія фільму, який мав знімати Савельєв, була набагато динамічнішою і цікавішою. Та повернімося до показаної у Будинку кіно. Ліки винайшов чоловік полонянки, якого безжально вбили воїни хана... Під час нападу загинули діти Акерке. Певна річ, що Чингісханові не вдається переконати у своїх "добрих намірах" жінку, котра зазнала таких втрат. Проте добру годину екранного часу він лише цим і займається. Божевільна уява та щире прагнення кращої долі

Богдан Ступка (Чингісхан)

Поліна Лозова в ролі полонянки Акерке

рідній Монголії (де, як відомо, його вважають національним героєм) штовхали жорстокого хана до

підкорення народів, але перед обличчям смерті виявляються рівними і раби, і володарі. На тлі їхньої філософської суперечки на теми життя і смерті, любові та ненависті, свободи і рабства викристалізовується людська сутність — те, що відрізняє її від просто біологічної істоти, інтелектуальної тварини, звіра в людській подобі. Він пізнав славу (хоч би якою чорною вона була), багатство та владу, проте йому не було відоме те, що пізнала полонянка — любов та людяність. Фільм, як це не дивно, не оспівує велич відомого

дожньою літературою та кінематографом. Та після фільму режисера В. Савельєва замислюєшся над тим, що велич Чингісхана, Атилли, Македонського, Наполеона, Гітлера, Сталіна та багатьох інших будувалася на крові. І мабуть, не щире захоплення діяльністю, а потаємний страх, що гніздиться у сутінках душі, змушує людей шукати таємницю їхньої сили. Проте, "Тасмниці Чингісхана" — це, швидше, пошук слабого місця у, на перший погляд, сильній особистості.

• **Сергій РУЖЕНЦЕВ**

ПЕРЕДЧУТТЯ НЕВІДВОРОТНОСТІ

Він приходить тихенько, мов кіт. Затискає горло в холодні лещата — повітря ледь відчутним струменем насичує киснем кров... Паморочиться в голову; льодово-пронизливий лоскіт: страх прийшов.

"Герої перших п'ятирічок" приречено волали "Слава!", спаралізовані шеренги "передового класу" беззвучно голосили "Хліба!", а він вже йшов. Щоб ніхто не помітив щілини очей — кепі, кашне, капелюх — насунуті на самі брови. "Чорний ворон" — для мобільності. Ніч — для ефекту. Ідеально сприяли дрібному виляску зубів і

судомі м'язів. Час великого терору і страху. Зіниці розширені до бездонної чорноти... Збездушені манекени. Здавали, зникали, тягли за собою друзів, сім'ю сусіда, невинного перехожого. Гадючий погляд, глухе пальто знерухомлювали, паралізували.

Періодами страх затихав... Видозмінювався. Збавляючи оберти, "чорний ворон" вводив в оману. Вибіркове "свободомисліє", публічне прання пліснявої совісті пана. Наелектризовані шеренги сканують: "Во-лю, во-лю Україні, во-лю...лю-лю-лю-лі...лю-у-у-у..."

Розгойданий маятник часів новітніх, колись, сон під приручений шелест "зарізяцького гопака".

А страх, мов тарган...Тісниться по щілинах. Депресія, сморід, красиві "семушкі слів" — то його ласощі. Розкошує. Ставить свічку і пестить сатану. Дебілувано всміхаючись, вишпитує "слава", боязливо подразнює голодний ген, у несамовитому мазохізмі трамбує злиднями хату, творить метаморфози. Сон розуму вибухає іклами, щелепами, хвостами, пазурами. "Слава!" — реве більмастий, багатолікий, помножений на безконечність.

"Хліба!" — пищить провінційний мішух, "видовищ!" — вигойдує сусальний батюшка. В унісон їм, ковзаючись у свинячому кишлі, пускає слину вчорашній борець..."Хліба!" — волають обездушені манекени...

Потім приходить той, кого кликали. Безшелесний, мов кіт. Для мобільності — джип. Білий день — для ефекту...

Уляна ГЛІБЧУК

ТИРАНОЗАВРИ

ЗАДИВЛЕНИЙ У ПАЩЕКУ АЗІАТСЬКОЇ ЗМІЇ ТУШКАНЧИК...

Тиранів ненавидять. Проте якось так "трепетно" і нелогічно, немов задивлений в пащеку азіатської змії тушканчик. Страх породжує небайдужість. Така тонка межа, що ненароком можна сплутати з примарою любові... З'являється якась схиба в людській психіці, своєрідна форма божевілья. "Ненормальність" перетворюється в норму. Сила дикості поборює чуття гідності і здорового глузду. "Не той правий, у кого більше мізків, а той, у кого важчий дубець..."

Їх було немало, тиранів-диктаторів. Упродовж історії людства. Від антики, коли влада нетривко й почергово коливалася від демократії до тиранії, до залізних феліксів, сталезних менів минулого століття. Лише масштабність злодіянь їх вирізняє.

Зупинюся на одному з них. Такий собі Бокасса, Жан-Бедель. У середині 70-х років проголосив себе "імператором" Південно-Африканської Республіки. "Чорний Калігула". Народився у 1921р. в селіщі народу мбака на півдні країни. Слухняний, добрий хлопчина. Успішно закінчив місіонерську школу, служив у французькій армії (ПАР — колишня колонія Франції). Сягнув офіцерського чину. Після колоніального краху і проголошення незалежності країни став начальником генштабу збройних сил. У 1966 здійснив державний переворот. Типова кар'єра африканського лідера: армійська юність у колоніальних військах та блискучий злет здібного офіцера. Початок правління гідний поваги. Навчений дисципліни, воєнка мало не в кліп ока проклав прекрасні дороги, відкрив університет, стадіони. Але людська і тваринна репутація однаково не стійка... Жорстка дисципліна змінюється жахливою жорстокістю. Жадання збагачення на межі з клептоманією. Мабуть, ніхто так пишно не "обставляв" свої виїзди, як Бокасса. Кортж броньованих авто "прикривали" бойові вертольоти. Мало не торкалися лімузинів своїми шассі... Сісти у вантажівку та особисто чавити опозиціонерів у тюремному дворі — також була індивідуальна "причуда" диктатора. Пунктик... Апофеозом стала коронація Бокасси у 1976 р. Прикраси та строї скопювали з аналогів часів Наполеона. Числу діамантів аналогів немає. Коли чорний Калігула набув смаку до канібальства?.. Місіонерська школа, офіцерський чин... Мабуть, гени? Вже після повернення тирана розкрили "кухню" його меню. Холодильники з трупами ворогів...

Сьогодні співвітчизники вважають, що він був не такий вже і поганий. "Громадяни ПАР повинні мати самостійну думку про Бокассу, а не черпати знання з французьких книжок. Період його правління, одиннадцять років нашої історії, зовсім не вивчається в школі", — невдоволено "резує" молодший брат "імператора". Тепер він підмітає двір колишнього палацу Бокасси. І не самотній. Має прихильників навіть поміж колишніх жертв тирана. Чи то пам'ять людська коротка, чи між жертвою і катом якась специфічна небайдужість... Все те належить царству "темного". І ті, що бродять із червоними гвоздиками, прикриваючись портретами "Вісаріонича", також виповзають звідти.

УМ.

У замітці "Далі прірва..." (ч. 30) сталося механічне скорочення, що спричинило викривлення її змісту. Просимо вибачення в автора за прикрі помилку.

Уляна ГЛІБЧУК

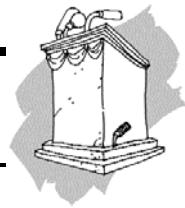
СЛОВО Просвіти

Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ючук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук, Олег Бесський та Іван Сак.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. Е-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

ПЛЮВАЛИ ВОНИ НА СУВЕРЕНІТЕТ

Під гаслом боротьби з тероризмом Москва розширює поле війни на Кавказі. Загін із понад 100 російських вояків, підтриманих абхазькими сепаратистами, вторгся до Кодорської ущелини на території Грузії. Вертоліт із грузинськими прикордонниками, які мали перешкодити подальшому просуванню ворожого війська, був обстріляний нападами.

Міністр оборони Росії С. Іванов звинуватив Грузію в тому, що вона не може дати собі ради з чеченськими повстанцями, котрі буцімто переходять на її територію.

Офіційна Москва попередила Тбілісі, що може застосувати силу проти чеченських бойовиків, які перебува-

ють на території Грузії. Натомість у Тбілісі серйозно побоюються реальної загрози агресії з боку Росії. Ситуація ускладнюється тим, що в Грузії ще з совєцьких часів і досі у двох військових містечках розміщуються частини російської армії.

Голова парламентського комітету з питань оборони Грузії Іраклій Батіашвілі вважає, що "треба діяти стримано і не піддаватися на можливі провокації з боку російського війська". Він повідомив, що останній інцидент — це тільки одна ланка довгого ланцюга дій Росії, спрямованих проти суверенної Грузії:

"Час від часу вони бомбують нашу територію, висилають до нас збройні

КОНФЛІКТ

угруповання і тримають нас у стані постійної напруги. Ми повинні не забувати про те, що ці сили вже уклали свій план акту агресії..."

Тим часом, американські інструктори розпочинають вишкіл грузинського війська, що, як вважають деякі оглядачі, може слугувати каталізатором подальшого розвитку подій.

У кожному разі, офіційний Кремль ще раніше висловив своє невдоволення з приводу ділових контактів між офіцерами США і Грузії.

● **Євген ҐОЛИБАРД**

P.S. Офіційний Київ, наразі, ніяк не прореагував на факт порушення суверенітету Грузії з боку Росії. Не прореагував ні як член ГУАМ, ні як традиційний друг в історичному контексті. Цікаво, чому не прореагував — боїться Москви чи її підтримує?

АКТУАЛЬНО

ГЕНЕРАЛИ, ШУКАЙТЕ ГРОШІ!

За попередніми результатами розслідування, як секретар РНБО України генерал Є. Марчук доповів Президентові України, в трагедії на летищі у Львові винні відповідальні особи Міноборони, організатори, місцева влада і льотчики. Оприлюднено й факт першого позову до Міноборони, що подав до суду батько одного з загиблих, з вимогою виплати грошової компенсації. Готуються позови й від інших осіб. Сума компенсації, яку вимагають постраждалі, оцінюється в середньому 350 000 грн. за одного загиблого, а також у різних сумах — за поранених і покалічених.

Отже, сума у якихось 40—50 млн. грн., яку постраждалі і їх рідні вимагатимуть від організаторів того, що сталося, не видається малою.

Щоправда, Міноборони — бюджетна організація (про торгівлю зброєю і військовим спорядженням, що свого часу було темою численних публікацій, наразі згадувати не будемо). А отже, джерел покриття витрат на виплату компенсації постраждалим та членам їхніх родин може бути лише два: 1) гроші, стягнуті за рішенням суду з винуватців трагедії; 2) державний бюджет.

Навряд чи варто серйозно сподіватися на перше (з відомих причин); ніхто не робитиме опис майна генералів, не продаватиме їхніх котеджів і мерседесів. Скоріше за все, гроші буде "знайдено" у державній скарбниці, тобто — наші з вами гроші, шановні громадяни.

● **Стефан КОСТКА**

ВІДЛУННЯ ВІЗИТУ

ВОНИ ПРОСТО ВІДПОЧИВАЛИ

"Мені здається, що ми взагалі припускаємося помилки, коли намагаємося аналізувати дії українських чи російських керівників з політичної точки зору. З усім цим можна було б погоджуватися або не погоджуватися, якщо ми взагалі вважали б, що російські чи українські політики діють саме як державні мужи, а не як звичайні представники інтересів політично-підприємницьких кланів або угруповань."

...Упродовж останніх десяти років президентам Росії і України досі не вдалося на своїх двосторонніх зустрічах домовитися з жодного питання...

Леонід Кучма... просто втікає до Москви, щоб... відтягти термін розгляду питання про те, хто буде наступним Президентом України".

● **Віталій ПОРТНІКОВ,**

Москва

АКЦІЯ

ПРОДОВЖИТИ СЛАВУ УКРАЇНИ

поклалися на Софійській площі в Києві учасники мотопробігу "Соборна Україна — 2002", що проходить дорогами шести східних областей України. Організатори цієї просвітницької акції — УРП "Собор", Благодійний фонд "Україна Інкогніта" та Інститут відкритої політики — мають намір проїхати по периметру вздовж усіх кордонів України. Головна мета — роз'яснювати громадянам засади і методи державного будівництва в

контексті сучасної ситуації.

Як зазначив керівник акції, народний депутат України академік Костянтин Ситник, цьогорічний мотопробіг є продовженням традиційних літніх експедицій, які, починаючи від 1999 року, проводять його політичні однодумці.

У складі експедиції — відомі українські політики: Анатолій Матвієнко, Левко Лук'яненко, інші знані особи держави.

● **Прес-служба УРП "Собор"**

ФОРУМ

рога.

Луганську обласну організацію СФУЛТУ, яка налічує понад 100 членів, очолює В. С. Пікалюк — професор Луганського державного медичного університету. Активну участь в роботі організації беруть працівники медичного університету: Я. М. Кременський, Б. П. Романюк, Валентина Чугуєвцева (т-во "Просвіта").

Організатори Конгресу ставлять собі за мету бути візиром для всіх лікарів-українців нашої планети.

● **Ярослав КРЕМІНСЬКИЙ,** голова п/о "Просвіта" Луганського державного медінституту

ЛЕКСИКА ВЛАДИ

об'єднати зусилля, об'єднати зусилля у вирішенні головного питання: надати можливість народу демократичним шляхом обрати владу.

Таким чином, поставивши за мету сьогодні громадянські акції протесту проти режиму в цілому, який очолює Кучма, ми повинні якраз надати можливість вже після того, коли так само вирішимо питання щодо, так скажемо, системи влади, то народ повинен обрати сам, як він вважає за потрібне".

● **Петро Симоненко,** народний депутат України, голова КПУ

ВОСЕНИ РАХУЮТЬ НЕ ТІЛЬКИ КУРЧАТ

Рахують і перераховують також зібраний врожай, макропоказники, нові обіцянки уряду, надходження (чи радше — ненадходження) до бюджету, а також кримінальні справи, порушені проти тих, хто заважає нинішньому керівництву рахувати.

Політиків, які залишилися вірними слову і честі, нараховується менше, ніж хотілося б. Під тиском погроз, шантажу і певним чином організованої "господарчої практики" (в тому числі шляхом розірвання контрактів) деякі депутати-позитивісти були вимушені вийти зі складу тих фракцій, що знаходяться в опозиції до нинішнього режиму.

А до тих, кого режим вже порухував, як безнадійно чесних і послідовних у свої переконаннях, застосовуються заходи особливого впливу. Особливо після того, як лідери опозиції прийняли рішення підняти народ на демократичні осінні виступи.

Два тижні тому Генпрокуратура України порушила справу за кількома статтями Кримінального кодексу України проти народного депутата України пані Юлії Тимошенко. Їй інкримінується привласнення коштів в особливо великих розмірах від реалізації в Україні російського природного газу, зловживання владою або службовим становищем та інше.

До заходів проти Ю. Тимошенко, її колег і родичів Генпрокуратура вдається далеко не вперше. Добре пам'ятаємо перебування Юлії Володимирівни у Лук'янівській в'язниці, куди її кинуто майже просто з крісла віце-прем'єра уряду, в якому вона не просто відсиджувала, а повернула до бюджету майже 11 млрд. грн., вилучивши їх з корупційно-тінювих мереж. Таке враховується.

Психологічний тиск, залякування, принизливі допити, арешт чоловіка, автомобільна катастрофа —

УКРАЇНА ДО ІРАКУ НЕ ПРИЧЕТНА?

Попри численні звинувачувальні публікації, офіційний Київ заявив, що не продавав Багдаду системи протиповітряної оборони "Кольчуга". Це втішає. Бо в такому разі іракські сили ППО не вражатимуть українського зброєю ті самі літаки, які вже тисячі разів безпечно перетинали повітряний простір України на шляху до Афганістану. Міжнародна спільнота сподівається, що й підстави для того, щоб вражати, не буде, бо вдається уникнути збройного конфлікту.

Як повідомляє кореспондент Бі-Бі-Сі з Багдаду, серед рядових мешканців цього міста не відчувається ані страху, ані паніки. Люди купують звичайну кількість товарів і не переймаються напругою, яка нагнітається керівництвом країни. Час від часу війсьсько демонструє свою майстерність на парадних шоу, а лідер Іраку обіцяє можливим нападникам, що "вони понесуть свої гроби".

Тим часом, США почали всебічну — штабну, матеріальну, організаційну, політичну, пропагандистську, дипломатичну — підготовку до війни на ліквідацію режиму Саддама Хусейна. І хоча США і Велика Британія вже стягнули війська до Перської затоки, а в Ірані мобілізовано майже 100 тисяч резервістів, ситуація поки що не виходить за межі гри, в якій кожна зі сторін маневрує фігурами, намагаючись відтягнути момент переходу від шахів до кікбоксингу.

США переконують світ, що Ірак має і може застосувати зброю масового знищення.

Міністр закордонних справ Іраку Н. Сабрі вважає, що опінія міжнародної спільноти поставлена в залежність від агресивних намірів США. Натомість керівництво США намагається не допустити повто-

ПОЛІТАРИФМЕТИКА

це дуже загальна характеристика умов, в яких живе, працює і бореться ця насправді героїчна жінка.

Ю. ТИМОШЕНКО: "Перед цим до мене підходили "добрі люди" і лагідно радили відмовитись од проведення осінніх виступів, не загострювати ситуацію, не піднімати народ проти Президента, знайти спільну мову з Адміністрацією..."

Я вважаю, що тут не може бути місця, щоб ставати на коліна і йти на поступки. Ми вже не маємо жодного дня для того, щоб терпіти надану наругу над народом України".

А що з цього приводу думають колеги пані Юлії по парламенту?

Валерій АКОЛЯН, фракція "За-Єд!" "Вдруге Генпрокуратура не могла б відкрити справу, якщо не було якихось поважних причин. Так здається... Вважаю, що Адміністрація Президента не має до цієї справи жодного відношення".

Натомість пані Юлія вважає, що справа полягає зовсім не у висунутих проти неї звинуваченнях, а в тому, що "Президент та його оточення дуже вірно вираховували епіцентр підготовчих процесів до акцій у вересні, коли громадяни будуть вимагати дострокових виборів Президента. І саме тому таким поспіхом мені інкримінують якісь злочини... У влади є кілька видів зброї: бруд, репресії, відверті наклепи. За допомогою привласнених ЗМІ сьогодні із будь-якого опонента можна зробити карного злочинця".

Професор **Володимир ПОЛОХАЛО** вважає, що Генпрокуратура часів незалежності завжди діяла не бездоганно і дуже вибірково: "Є величезна підозра, що рішення приймалося не в Генеральній прокуратурі, а по вул. Банковій... Ця кримінальна справа фактично порушена не тільки проти Ю. Тимошенко, а й проти 10 відсотків українських виборців, які висловили їй довіру і віддали за неї свої голоси".

Генпрокуратура порушила справу, а тепер збирає необхідні докази причетності звинувачуваної до інкримінованих їй злочинів і підраховує баланс.

● **Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ**

ЩЕ НЕ ВІЙНА

рення подій, подібних до терористичних нападів 11 вересня 2001 року, плануючи превентивні заходи.

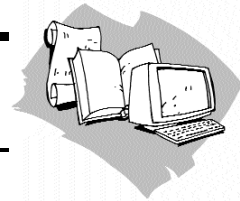
Лідери Німеччини і Франції неоднозначно висловилися проти військової антиіракської кампанії. Економісти вже підрахували, на скільки подорожчають енергоносії, якщо розпочнеться війна в цьому найбільшому нафтоносному регіоні світу. Від підвищення цін на нафту виграє Росія, за позицією невтручання якої стоїть свій інтерес. Досить нагадати про велику дружбу між С. Хусейном і лідером російської ЛДПР В. Жириновським. І не тільки з ним.

Що стосується нинішнього керівництва України, то його сумнозвісна одновекторна багатовекторність з чітким спрямуванням на роль примосквовського сателіта, визначає й відповідне наше майбутнє, в разі, якщо війна все-таки розпочнеться.

● **Стефан КОСТКА**

ДО РЕЧІ

Росія — найбільший торговельний партнер Іраку. Лише та частина товарообігу між цими двома країнами, що здійснюється в рамках програми ООН "Нафта за харчі", становить щорічно 7 млрд. доларів США. Тобто Росія отримує іракську нафту, а постає харчі. Водночас відомо, що Росія імпортує значну частину харчів з України, експортуючи до України нафту. Отже, фактично, Росія виступає торговельним посередником між Україною і Іраком. Подекують, що не тільки у справі обміну харчів на нафту.

«ОКЕАН МРІЙ» ДЛЯ МОЛОДИХ І КМІТЛИВИХ

На фото — одна з найпопулярніших співачок. Впізнаєте?..

Вихід № 6–7 музичної газети, присвячений прихильникам української естради «Океан мрій», став щасливим для групи «Таліта Кум» та її солістки Юлії Міщенко, яка вважає, що «люди не може жити без мрій...» Саме в цьому номері видання в інтерв'ю із зіркою можна детально

дізнатися про всі подробиці життя-буття однієї з, на сьогодні, культових українських груп, яку мали нагоду зустріти і розпитати журналістки Олена Багрянцева, Марта Макушенко та Тетяна Чиж. А в наступних номерах обіцяють надрукувати роздуми Юлії Міщенко про український і

світовий фемінізм та наш національний комплекс меншовартості. Отже, «Океан мрій» інтригує і стимулює до подальшої уваги свого потенційного читача. А стимул уже закладено у попередніх випусках газети, бо так ж вона є і цікавою, і професійною, думаю, що серед молоді — і популярною.

Звичайно, серед молодих, що люблять українську естраду і знають та цікавляться музичним життям у всіх аспектах і проявах та захоплюються музикою взагалі. Є в номері інформація всіх жанрів — інтерв'ю (як правило, ексклюзивні), аналітичні статті чи розвідки («Готика або темна музика України») на теми ексклюзивні, тобто досі не порушені в українських мас-медіа, інформаційні і навіть філософські повідомлення та роздуми, професійні рекламні-іміджеві статті, що навіюють смак бажання побувати чи не бути у тих чи інших розважальних закладах. «Сторінка фана» сімома порадами виховує фанатів, окультурює це реально існуюче і, як правило, розхристане середовище. Побувавши у «Куточку розваг» (остання сторінка видання), я трохи засмутилася, бо на добру половину цікавих музичних запитань для кмітливих та ерудованих відповіді, чесно кажучи, не знаю. Але поліпшив мій настрій карикатурний шарж та фото у підрубриці «пофантазуй» із філософським підтекстом, який може зрозуміти лише той, хто професійно працює у нашому шоу-бізнесі: «Який там біс? Давай піар!»

І завершу я свій експрес у світ «Океану мрій» словами кла-

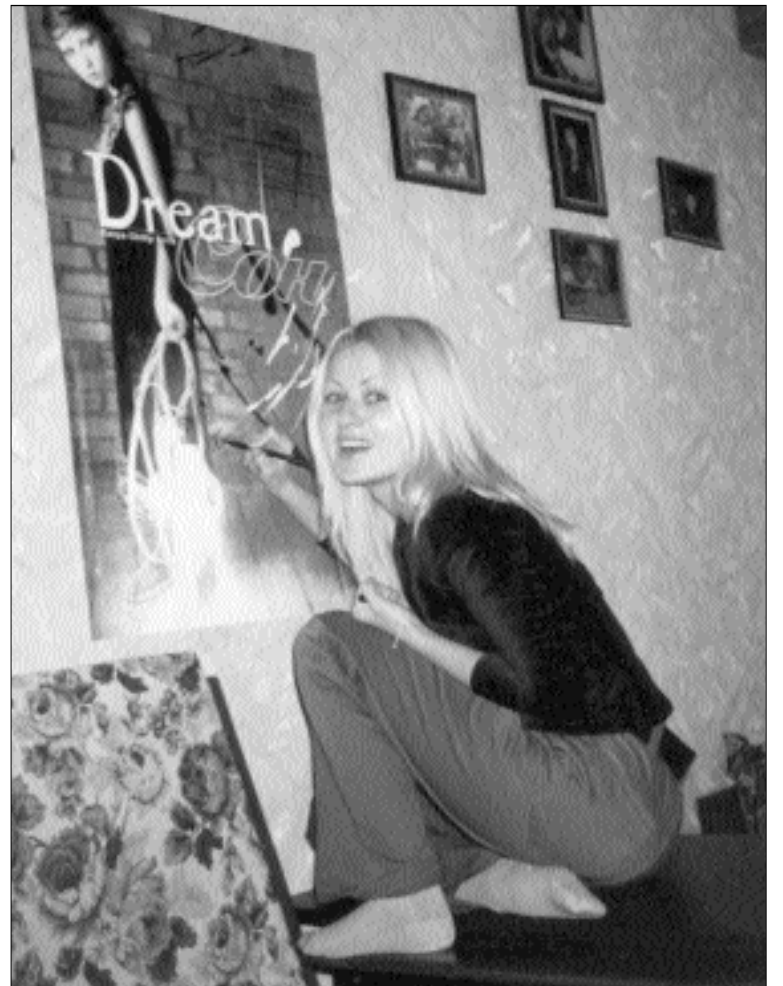
сика, які стали мені відомими завдяки саме цій молодіжній газеті: «В житті, як правило, більше інших досягає успіху той, хто краще володіє інформацією», — сказав чи написав Б. Дізраелі.

Думаю, що журналісти та видавці газети «Океан мрій» мають усі шанси досягти значних успі-

НОВЕ ВИДАННЯ

хів у своїй справі.

Музичний оглядач
• тижневика «Слово Просвіти»,
журналіст
Леся САМІЛЕНКО

Куди поділась Катя Чілі?

СУПЕР-ЛОТО

Пам'ятаєте пісеньку: «Гей, забава, забава, аж до рання». Весела пісенька, заводить. Так хочеться забути про все, відключитися од зайвих проблем і веселитися, веселитися, веселитися. «Гей, забава, забава цілу ніч». Дарма, що грошей в гаманці лише на завтра, та й то лише на півбуханця хліба, а коли зарплата — невідомо; дарма, що забула, коли востаннє купувала собі обновку чи була на концерті; дарма, що чоловікові з вищою освітою доводиться днями стовбичити на базарі, щоб прогодувати родину. Забава.

Стихія свята затягує. Недарма колись під час чуми влаштовували банкет. Всупереч усьому людина хоче бути щасливою. І так хочеться повірити в диво. Особливо, коли розумієш, що в реальному житті тобі нічого не світить. Але ніде не написано, що забороняється мріяти. Наприклад, що ось одного дня хтось тобі принесе на сподочку з блакитною смужечкою омріяну квартиру чи машину, що з неба впаде на тебе мільйон, чи хоча б тебе просто покажуть по телевізору. Адже показують же щотижня все нових і нових щасливчиків-мільйонерів, які просто так отримують по 100-200, а то й більше тисяч за помахом чарівної палички разом з поздоровленнями ведучого чергового лото. І не якісь там зірки політикуму чи недосяжного естрадного небосхилу, а прості трудяги, із сусіднього села, які від хвилювання часом слова не можуть сказати, і тремтячим голосом проказують лише завче-

ну фразу «грайте і вигравайте». А ти чим гірший? Невже і цього разу тобі не пощастить?

Багато хто від такого масованого зомбування не витримує і купується на приманку чергового лото-шоу, яких останнім часом розвелось чимало. Лише ті, що найчастіше впадають в око: «Лото Забава», «Телефортунa», «Мегалот», і ще з десяток «Грайте тут», «Останній шанс», «Миттєва лотерея». Додаймо до цього інтелектуальні шоу на гроші, які стали візитівкою багатьох каналів, сотні гральних автоматів, що під музику «ABBA» «Money,

Цей прийом азартного зомбування — не новий у світовій історії. Свого часу він був успішно випробований в Америці в часи економічної кризи, коли під час «великої депресії» в країні було організовано конкурс на найвитривалішу танцювальну пару, якій було обіцяно велику суму грошей. Більше місяця уся держава, забувши про власні проблеми, слідувала за тупцюванням напівмертвих «танцюристів». Потім про це було відзнято фільм «Загнаних коней пристрілюють, чи не так?». У нас, правда, поки що нікого не

Перша лінія, друга, третя, імена переможців (може там, випадково немає? Ні? Як шкода), посмішки ведучих, вручення призів. Причому, ніхто не замислюється, звідки беруться суми вигравшів і які гроші лишаються за кадром. Забава? Тільки чомусь після того, як ейфорія азарту спаде, на думку вперто йдуть слова Шевченка «за шмат гнилої ковбаси в тебе, хоч матір попроси, то продаси». Продаємося, їй Богу, продаємося, але ж так дешево...

Найцікавіше, що більшість цих забав має назву «державна грошова лотерея». Але поки що невідомо, на які частини державного бюджету спрямовуються «лотерейні» гроші? І чи спрямовуються взагалі? Як то кажуть, історія це замовчує.

... Під час чергового азартного розіграшу лотереї і оголошення наступного володаря космічного виграшу раптом зловила себе на думці, що мені також хочеться зірватися, побігти і скупити у першого зустрічного продавця лотерейних квитків — усе його багатство. А раптом наступного разу і мені пощастить? Вчасно стрималася, відзначивши, однак, ефективність нав'язливого зомбування. Але — немає дурних. Як каже мій старший брат: «Я в азартні ігри з державою не граю». Надто різні вагові категорії.

Наталка ПОЗНЯК

ЗАБАВА ВСЕНАРОДНОГО МАСШТАБУ

money, money», пропонують нам кинути до щілини 50 копійок (а раптом на тебе посиплеться золотий дощ) — виходить країна суцільної гри на гроші. І чим бідніші люди, тим швидше вірять обіцянкам виграшу і тим більше у них бажання виграти. Що там 1-3-10 останніх гривень, якщо можна на дурняк отримати такі гроші. Про те, що можна і не отримати, в цей момент якось не думається. Лотерейний бізнес у державі процвітає як ніколи. Азарт. А за азартом забуваєш про всі проблеми. Яка там політика, яка там влада, які там катастрофи чи шахтарі, яка там невиплата зарплат чи зростання цін! Тут такими грошима перед носом водять.

пристрілюють ні на шоу, ні після, але мізки пудрять добряче.

Ніхто не пробував подивитися черговий розіграш лото тверезими очима? Справжнісінька забава. Двоє клоунів разом з ведучими збиткуються над нами, як їхній душі заманеться. Примітивним суржиком, якого не почуєш навіть на ринках чи в приміському громадському транспорті, закликають усіх «грати і вигравати», і ми слухняно киваємо головами, не помічаючи, як з нас знущуються, як вперто культивується в нас «синдром хохла». Забава. Але ніхто на це не звертає увагу, бо ведучі вміло закрючують інтригу, через кожні 2-3 хвилини сповіщаючи про черговий виграш.

ВІРТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР

ЛІКАРЯ НЕЩАСНИМ...

Якщо російські «паперові медіа» більш-менш відмежуються од вульгарної брехні про Україну, то у віртуальному просторі — вольному воля. Залишається тільки розвести руками, мовляв «платок» на чорний «роток» — справа безнадійна. Надто вже дразлива тема: мовне питання. «Хватіть терпять издевательства кучки сумасшедших националистов», — напружує волю якийсь там Льовушка. В Україні — ївалт. Нехтують права «значительной части граждан». Не дають російській мові статусу державної. Далі Льовушка попускає пасок ще на кілька дірочок: «Або Україна, як європейська держава, буде визнавати європейські звичаї, або ми їй покажемо «мать Кузьми». Нехай розберуться з отими нациками, котрі «мало чем отличаются от талibов». Льова, Льоха та Владлен у цьому не сумніваються.

На жаль, в Україні таких мудрагеліків з «п'ятої колонії» чимало. Українці, знову ж таки, на жаль, ганебно толерантні до таких ось «льовушек». Знайшовся, щоправда один козак із хрестоматійного «мільона свинопасів»... Заправив на форум «Мігньюс сом» цитатник європейських сучасників «гражданіна Росії» Валуєва. Професор університету в Катанні Маріо Рапізарді: «Указ 1876 року є ганьбою цивілізації». Професор Римського університету Де Губернатіс: «Я не знаю самих українців, тільки їх народну літературу, якою захоплююсь. Народ цей був би щасливий, якби виборів собі свободу...». Далі великий гуманіст, посол у Парламенті Швеції доктор Адольф Гедін: «Мова — це дихання народу. Затискати інтелектуально і морально незалежне життя нації — означає відібрати у цивілізації життєві сили для просування вперед...».

У цьому ж дусі — три дрібно списані сторінки, але Льовушкам все це «по барабану». «Интересная информация, — блискавично реагують вони, — Значіт, Австрія всьо-такі готовіла волонсіння на Україне...». Інший братишка, в унісон Льовушкам, ділиться щойно спеченою «мислишкою»: «Не такой он уж иностранный, украинский язык...». Ще інший б'є наповал: «А ось болгарською читати значно важче. Как по-польски. Очевидно, украинська розійшлася з російською не так давно, як «другі слов'янські язичи...».

Читаєш це все і подумки кричиш: «Лікаря нещасним!!». Або ж, цитуючи Булгакова, шепочеш: «Яду мне, яду...».

Уляна ГЛІБЧУК

Людство й досі хвилює старовинний індійський міф про чарівну силу невимовної вроди юнака, що мандрував по світу, озброєний луком із цукрової тростини, тятивою якому служила бринлива вервечка з бджіл. Від пострілу цього лука рятунок не було — найчестівіше серце одразу спалахувало пристрастю. Найзапашніші, наймедоносніші квіти служили лучнику стрілами, що випромінювали казковий аромат. Сяйнисте блакитне вбрання юнака й квіти у його волоссі доповнювали образ бога кохання Ками, як назвав його Брахма, створивши на подив наймогутнішим особам світу цього... Так закарбовувалась у пам'яті людській найважливіша з істин, яка засвідчувала особливу роль у нашому бутті бджіл, квітів і поєднання кольорів убрання. І якщо Брахма напучував Каму, що постріли з його лука потрібні задля продовження життя на Землі, то тим самим утверджувалося й значення емоційного здоров'я закоханих — без належного психофізичного тону, високої температури почуттів зусилля їхні не матимуть належних наслідків.

Але зацікавила нас у цьому міфі саме тремка бджолина тятива, що бринить у ньому, немов нерв оповіді. Адже кожен постріл Ками був можливий саме завдяки пружності й міцності тятиви! Тож, мабуть, знає щось більше, ніж ми, той древній український пасічник, який заповідав онукам: вимруть бджоли, прийде кінець і людям.

Вислів цей по праву вінчає один із залів Національного музею бджільництва. Світового музею!

ПІСНЯ ЗБИРАЧА НЕКТАРУ

ШЛЯХИ БОЖОЇ СПРАВИ

Пам'ятаєть сьому серію багато-серійного художнього фільму про Тараса Шевченка — епізод, який відтворював імовірну зустріч молодого Тараса з Петром Прокоповичем, легендарним винахідником вулика? Це була одна з найкоштовніших сцен фільму "Заповіт", а допомагав акторові Т. Денисенкові належно зіграти її генеральний директор Науково-виробничого об'єднання з бджільництва "Селекційно-виробничий центр", директор Інституту бджільництва ім. П. І. Прокоповича Леонід Іванович Боднарчук, який, власне, й виступив у ролі старого пасічника. Ризикований хід майстровитих творців кінострічки виправдав себе — ми побачили того Прокоповича, якого знали як мудрого, послідовного трудівника української хліборобської цивілізації. Адже завдання, що постало перед Боднарчуком, і полягало в тому, аби зіграти самого себе, — у своїх пощоденних клопотах і в думках про прийдешнє. Талановитий учений, винахідник-експериментатор, він цілком слушно вважає, що тільки з відновленням українського бджільництва зможе відродитися й наша хліборобська культура.

Вульгарно-матеріалістичне ставлення до природи більшовицького режиму не могло не позначитися на бджолярстві, що трималося на ентузіазмі одиниць. У повоєнний цим подвижникам вдалося повернути втрачену славу бджолі — майже в кожному колгоспі була своя пасіка. Коли ж виявилось, що, внаслідок оподаткування, справа не дає жодного зиску, бджолярство згорнулося до критичних меж. Ось якраз під цю пору й нагодився Леонід Іванович зі своєю прекрасною ідеєю заснувати Інститут бджільництва й "Селекційно-виробничий центр", які не дали б занепасти справі, що вижила завдяки незнищенній любові до бджоли кількох сотень селянок-фанатів. Але що то коштувало йому, знають хіба найближчі... Бо щоб із занедбаних корівників і свинарників постав Інститут — таке хіба в кіно побачиш. Слава Богу, що вже не було ні райкому партії, ані райвиконкому — можна було діяти на власний розсуд. Отож і мав змогу переконатися ще раз, хоча ніколи в цьому й не сумнівався, що мрія подеколи сама здатна шукати шляхи до втілення, аби лише не перепиняти їй шлях розпачем і зневірою. Божій справі Бог завжди допоможе.

На сьогодні Центр — рівноправний орган щодо членів-засновників

і лише координує їхню діяльність. А ними є Спілка пасічників, Інститут бджільництва Української академії аграрних наук, 18 бджолопідприємств, Державне підприємство "Скіф", низка акціонерних товариств. Неабияка заслуга Центру — створення семи підприємств, що займаються переробкою воскосировини. Тут бажаючі можуть замовляти й купувати віск у будь-якій кількості через торговельно-заготівельні пункти. До того ж, відповідно до наказу Мінекономіки, розрахунки зі споживачами здійснюються без застосування електронних контрольно-касових апаратів, що дає змогу майже в кожному адмінрайоні займатися торгівлею у сезонних спеціалізованих пунктах із заготівлі воскосировини в обмін на вошину, інші продукти (крім меду) та реалізацією необхідного інвентаря. Адже тільки позбавивши пасічників дрібних клопотів і непотрібної опіки, можна допомогти їм сконцентрувати зусилля на безпосередньому догляді за вуликами, яких нам поки що явно не вистачає. Так, вважалося, що в Україні було 5 мільйонів

бджолиних опиливачів з метою підвищення врожаю ентомофільних сільгоспкультур. Разом із тим учені працюють над удосконаленням методів профілактики й боротьби з хворобами та шкідниками бджіл, вишукують розмаїті способи отримання екологічно чистої продукції бджільництва. Селекційну роботу науковців зосереджено на вивченні властивостей та збереженні в чистоті таких порід бджіл, як українська степова, карпатська та поліська, що постали внаслідок своєрідних природно-кліматичних умов і тисячолітнього природного відбору, започаткованого місцевими пасічниками. А відділення апітерапії займається вивченням біологічно-активних сполук продуктів бджільництва, створенням нових препаратів та комплексно-оздоровчих засобів харчування на основі лікарських трав та апіпродуктів, дослідженням їх впливу на людей різних вікових груп, які проживають за умов тривалої дії малих доз радіоактивного опромінення.

— Як завідувач відділу медоносної флори, запилення та запи-

Куточок давньої української пасіки на інститутському обійсті

бджолосімей, але цієї кількості вони щойно сягають. Усе ж бо в нас учора трималося на приписках — не минула ця доля й бджіл, бо цукор видавався з розрахунку на бджолосімей...

Розповідаючи про діяльність Інституту, Леонід Іванович підкреслює: 13 наукових підрозділів функціонують тут, займаючись удосконаленням існуючих та розробкою нових технологій утримання медоносних бджіл і використання диких

лювачів, докладаю зусиль, щоб робота всіх ланок, зокрема й у лабораторіях, — як-от, наприклад, оптимальні режими одержування воску із забрудненої радіоактивною восковою сировиною, — підпорядковувалася максимальній практичній віддачі...

Леонід Іванович замовкає, миттєво заглиблюючись у себе. Звичайно, багато чого хотілося б йому розказати, але чи кожен збагне, що болить йому за всю Україну?

БАТЬКО

Пам'ять про батька — мов ясна зоря, що світить Леонідові Івановичу все життя. Саме батько був для нього й залишається тією візцевою людиною, з якої треба брати приклад у всьому — у ставленні до сім'ї, до роботи й друзів, своєї ролі в цьому житті. Здобувши вчительську освіту, хлопець із Прикарпаття знав кілька іноземних мов, залюбки грав на скрипці, вчив сина любити життя, природу, а ще — золотавих несподіюючих комах — маленьке крилате диво — які з ранку до вечора снували між небом і землею, видобуваючи із квітів нектар... Але це вже було не в тому краю, де народився батько, і не в тому, де він, по суті, займався просвітництвом, організувавши просвітнянський хор і на кошти громади збудувавши школу, а в далекій Читинській області, куди батька запроторили нібито за шпигунство, а насправді за те, що любив пісню.

Леонід Іванович спеціально їздив у Шостаківку, що на Шаргородщині, аби побачити батькову школу. Ще живуть там люди, які добре пам'ятають Івана Боднарчука, старшого й увічнити його ім'я, адже доля народного вчителя неспроста переплелася з долею народу — мусив пройти всі ті ж пекельні кола приниження і знущань. Але й крихти болю чи зневіри не передав синаві — тільки непохитну віру в добро, у високе покликання людини, у любов до тієї справи, яку обираєш у житті. З легкої руки батька цією справою й стали бджоли, хоча спочатку Леонід Іванович утверджував себе знавцем тваринного світу — Інститут бджільництва будував уже в ранзі заступника директора Інституту зоології.

Невтоленна батькова пристрасть до збирання досвіду пробивається у пощоденному побуті, а батьківський вулик — як оберіг у всіх його замірах. І навіть крізь сон іноді вчувається йому батьків голос: "Не квапся, не поспішай... Але якщо вже зважив усі "за" і "проти" — не відступай."

"Що це він за тобою, як нитка за голкою? — ревниво допитувалася матінка у батька. — Ти себе часом не медом намазав?..."

Але найсолідний мед — взаєморозуміння. Ця золота ниточка й поєднувала їх найбільше. Так і передалося Леонідові Івановичу оте відчуття цілковитого довіря до людей, які над усе цінують благовісний сенс взаєморозуміння.

Пам'ятник Петру Прокоповичу, споруджений коштом співробітників Інституту бджільництва

ДИВО ВІДОМЕ Й НЕВІДОМЕ

Ще п'ять тисячоріч тому бджіл у Єгипті розводили як суто домашню живність, а мед слугував не тільки смачною й поживною стравою, але і як лікувальний та неабиякий косметичний засіб. Особливо зацікавив спеціалістів папірус, який містив безліч рецептів із застосуванням меду — мазей, припарок і промивок для гоєння ран, різних очних, ниркових і шлунково-кишкових хвороб. Цікаво, що й при бальзамуванні тіл небіжчиків обов'язково застосовували мед, а в одній із древніх індійських книг ("Аюрведа") стверджується, що за допомогою спеціалістів і зваженої медомолочної дієти людське життя можна продовжувати до п'яти сторіч.

Знаменитий давньогрецький філософ і математик Піфагор переконував сучасників, що дожив до 80 років у доброму гуморі лише завдяки щоденному вживанню меду, а не менш відомий його земляк Демокріт, який жив 105 років, радив ближнім утробу постійно зрошувати медом, а подобу — маслом. Арістотель, вияв-

ляється, заклав не тільки основи матеріалістичного світогляду, але й основи наукового бджільництва, а засновник античної медицини Гіппократ, описуючи лікувальні властивості меду, настійно радив уживати його для лікування гнійних ран, захворювань печінки й шлунку. Не менш високо ставив лікувальні властивості меду відомий арабський цілитель Авіценна — його "Канони лікувальної науки" містять понад півтора сторінки рекомендацій щодо застосування бджолоїного меду для зцілення від найрозмаїтіших недуг. І подібних прикладів — не злічити.

Україна з давніх-давен славиться своїми медами й восками. Недарма ж середньовічні європейські джерела змальовують нашу землю з медовими ріками та молочними луками. А з часів Київської Русі достеменно знаємо навіть, які напої, ласощі та ліки вироблялися з нашого меду. Тому й у Інституті бджільництва надзвичайним властивостям меду приділяють особливу увагу. Адже й створений він як головна науководослідна, селекційна й технологічна навчально-виробнича установа з проблем вітчизняного бджільництва. Колектив Інституту, працюючи вже тринадцятий рік, постійно впроваджує власні наукові розробки поліпшення та створення нових порід бджіл, методів розведення й використання їх для запліднення сілhogоспкультур тощо. Боротьба з хворобами й шкідниками бджіл — також одне з основних його завдань. Але не менш важливе завдання полягає в дослідженні можливостей апітерапії, властивостей маточного молочка, прополісу, бджолоїного обніжжя й отрути. До речі, властивості бджолоїної отрути нині взагалі оцінюються надзвичайно високо, хоча нічого зайвого, як переконує Леонід Іванович, у сфері життєвого циклу бджоли взагалі немає — це найдоскона-

ліший у екологічному плані вид комах, який трудиться, власне, задля гармонізації багатьох природних процесів. І відомо нам із обсягу їхньої праці далеко не все.

Ми наближаємось до входу в Національний музей і Леонід Іванович готує нас із Олексієм Ващенко, фотографом, аби могли сприйняти інформацію "в натурі".

ЯКІ ВОНИ, ЦІЛЮЩІ ВЛАСТИВОСТІ?

Уявімо хоча б те, що за своїми імунобіологічними й протимікробними властивостями мед не знає рівних собі, до того ж цей концентрований висококалорійний продукт за мінеральним своїм складом нагадує кров'яну плазму й суттєво вирізняється серед усіх інших продуктів харчування саме гармонійним поєднанням оздоровчих компонентів. Так, до складу меду входить 70 речовин, що благотворно впливають на людський організм. Цілющих властивостей медові надають природні біокаталізатори — калій, кальцій, магній, натрій, залізо, ензими, глюкоза, фітонциди, фруктоза, срібло, літій, фосфор, молібден, вітаміни та ціла низка рідкісних хімічних елементів, яких потребує організм, особливо молодий. Леонід Іванович особисто неодноразово звертався до високих посадових осіб і Києва, і держави, аби налагодити відповідне постачання продуктами бджільництва й медопрепаратами дитячих будинків, ясел, шкіл, та кожного разу нашоувхувався на глуху стіну якщо не байдужості, то явного незрозуміння суті проблеми. Але ж потрібно зовсім не орієнтуватися в цілющих властивостях меду, щоби відмовляти дітям одночасно в ласощах і ліках!

Глюкоза й фруктоза, наприклад, яких у медові майже порівну — відповідно 35% і 40% — сприяють регуляції нервової діяльності, розширюють кровоносні судини, поліпшують живлення серцевого м'язу, діурез і обмін речовин, а ще глюкоза збільшує кількість глікогену в печінці, що значно підвищує її антитоксичні функції. До того ж постійне вживання меду взагалі зміцнює імунобіологічну реактивність організму, робить його стійкішим до інфекцій, а якщо вже дитина й захворіє, то перенесе хворобу набагато легше — цілющі властивості меду завжди стануть у пригоді.

Цікаво, що сортів меду існує стільки ж, скільки є медоносних рослин, а темніші з цих сортів значно багатші на мікроелементи, вкрай необхідні для кровотворення. Окрім того, неабиякі цілющі властивості мають пилко та перга — продукт із пилку.

Про них — трохи докладніше.

ТАЄМНИЦЯ, ЩО РОЗКРИВАЄТЬСЯ САМА

Мед бджоли збирають для себе й для свого дорослого потомства. А для личинок і молодих бджіл вони

Разом із вірним другом і дружиною Віолеттою Амвросіївною

припасують особливий харч — пергу, яку виробляють саме ті бджоли, що збирають нектар. Змішуючи пилкове обніжжя з нектаром і власним слиновиділенням, на дві третини заповнюють соти пилком, а решту заливають медом. Так ось і народжується "бджолиний хліб" — дивовижний життєдайний продукт, що не знає собі рівних.

Соти бджоли роблять самі, а служать вони приблизно 3 роки. За сезон бджолина сім'я виробляє ще й зо 2 кг воску — досі штучно його створити не вдається. Якось частинна прополісу, маточного молочка, в якому дозріває матка, й пилку так чи інак потрапляють у мед, але від цього його лікувальний ефект тільки посилюється.

Леонід Боднарчук вважає, що таємниця пилку — це таємниця рослини, яку відкриває нам природа задля зцілення від недуг. Учені медики давно з'ясували: пилко нормалізує діяльність нервової та ендокринної систем, активізує процес виділення інсуліну клітинами підшлункової залози, що дуже важливо при цукровому діабеті. Окрім того, він знижує вміст холестерину в крові, зміцнює капіляри, має радіозахисну і протипухлинну дію, підвищує розумову й фізичну діяльність, а також властивості статевих функцій — особливо чоловічої.

Інститут бджільництва, успішно працюючи в царині апітерапії, постійно впроваджує клінічно перевірені препарати, створені на основі бджолопродуктів і лікарських рослин, що допомагають і дорослим, і дітям успішно боротися з недугами. Особливо корисні такі препарати як профілактичний засіб. І тут Інститут перебуває на порозі нових відкриттів.

А ми, нарешті, — на порозі легендарного музею, про який уже стільки начувані.

МУЗЕЙ

Заснування Національного музею бджільництва при Інституті пос-

тало як необхідність усвідомлення багатющого набутку предків, а також потребою увічнити пам'ять про батька та ще одну дорогу йому людину, чие ім'я носить Інститут — Петра Прокоповича. Небайдуже серце не може не озватися на віхи національної історії, що чітко позначилися на бджолярстві. З великою любов'ю зібрано ці експонати, що засвідчують мудрість і винахідливість українських пасічників, з усіх регіонів нашої землі. Але винахід рамкового вулика докорінно змінив традицію — пасічник зі збирача

В одному із залів музею

податей перетворювався на доброго друга бджоли. До того ж, працюючи за методом Прокоповича, пасічники не турбують бджіл — рої самі влітають у ровні та знімаються без жодних ускладнень.

175 років тому Петро Іванович Прокопович, видатний український пасічник і етнопедagog, заснував найпершу в Європі школу з основ бджільництва, де навчалися не тільки українці, а й чимало здібних юнаків з інших країв. Це з тієї славної когорти вийшли такі визначні вчені в царині бджільництва як О. Андріашев, В. Ващенко, М. Боровський, І. Корабльов, В. Нестерводський, М. Михалевич, В. Шимановський та інші. До речі, з життєписом цих визначних діячів можна також познайомитися тут, у Національному музеї

бджільництва, заснованому п'ять років тому.

Ці дві дати пов'язані між собою не тільки генетичною спадковістю поколінь українських бджолярів, але й силою того верховного світла, що сяє з майбуття. Бджоли, квіти й Космос взагалі завжди будуть незгасливою таїною, що вабитиме людство допоки світу й сонця, — вважає Леонід Іванович. Але саме ця внутрішня єдність світу змусила його боротися за встановлення в Україні професійного свята бджолярів — Дня пасічника, що, указом Президента Л. Кучми, відзначається щороку 19 серпня саме з 1997 р. Отож і цього року напередодні Спаса, як і в минулі роки, біля Інституту бджільництва — 17 і 18 серпня — відбудеться всеукраїнський ярмарок, на якому можна буде не тільки вибрати мед до смаку, але й проконсультуватися з найрізноманітніших питань стосовно бджолярства.

Будівля музею в цій оазі — немов справжній Храм Гармонії природи й людини. Недарма зарубіжні гості втрачають біля нього дар мови — нічого подібного ніде в світі немає. І річ не тільки в чудових діарамах урочищ, які відбивають безперервність традицій у плеканні степової та карпатської породи бджіл, чи вміло дібраному бджолярському репертуарі, що свідчить про належну культуру наших пасічників — атмосфера любові до невсипущої праці, якою живе природа, надзвичайно благотворно впливає на відвідувачів. Адже кожен експонат музею ні-

би задокументовує цю любов!

Між входом у музей і виходом — соток 15–20 прекрасної пасіки, скомпонованої з вуликів різних регіонів. Ми стоїмо, немов глядачі дивовижної вистави, що режисується на очах. Помахом руки Леонід Іванович ніби перегортає сторінки в майбут-

не: — Мрію, щоб кожна українська дитина бодай один раз побувала тут, — уроки ботаніки одразу здобудуть необхідну глибину й дохідливість. Адже головне призначення бджоли полягає в опилуванні зав'язі, що плодоносить. На третину врожаї гречки, соняшника, огірків залежать від запліднення, що можливе тільки тоді, коли на кожен гектар припадатиме не менше десяти бджолосімей. У цивілізованому світі навіть є така агротехнічна послуга — бджолоопилення, котра оплачується значно дорожче, ніж коштує мед! Але найголовніша засада бджолоїної праці — безперервне творення добра. Саме тому й напучував мене тато: "Вчись у бджоли — вона робить своє впевнено й неухильно. Вона — як нерв цього світу. Не бринить бджола — чекай біди..."

Гай-гай! А ми ж говоримо про біду лише тоді, коли вона прогупотить по наших спинах. Чи бодай одна партія, котра декларує "інтереси середнього класу", подбала про належну освітню базу для нього? На які ж традиції спиратиметься нове покоління "ділових людей", якщо не матиме жодного поняття про честь і гідність господаря?! І чи можливий господар взагалі, якщо в ньому не біється серце патріота?

Віктор ГРАБОВСЬКИЙ.
Фоторепортаж

ЦІКАВО ЗНАТИ

- ♦ Аби зібрати 1 кг меду, бджолі потрібно здійснити 150 000 вильотів, налітати 300 000 км! При цьому бджола відвідає 10 млн. суцвіть.
- ♦ Бджоли наділені таємничою властивістю подовжувати своє життя в 5–6 разів. Але відбувається це лише у виняткових випадках — задля збереження сім'ї.
- ♦ Колір квітки надзвичайно важливий для бджоли, але ще важливіший — запах. Його молоді бджоли вчаться розрізняти, ще навіпамацки перебуваючи у вулику.
- ♦ У кожній бджолосімейці є свій особливий секрет, що переходить із тіл комах на кінцівки. Якщо давати всім бджолосім'ям пасіки корм із однаковим запахом, це об'єднує сім'ї, вони перестають ворогувати і працюють утричі продуктивніше.
- ♦ Вилітаючи з вулика, бджола має слабкий негативний заряд, але під час роботи вона створює навколо себе таке електрополе, в якому заряд змінюється на позитивний і посилюється до 2 вольт.
- ♦ Бджоли сприймають і розрізняють запахи у 1000 разів гостріше, ніж людина, відчуваючи аромат квітів за кілометр.
- ♦ Надзвичайні математичні здібності бджіл і досі дивують учених: їхні соти найміцніші з усіх конструкцій, до того ж кут гнізда завжди точний — 109° 28'.
- ♦ Личинка матки всього за п'ять днів розвитку збільшується у 3000 разів, а личинка бджоли — у 1500 разів.
- ♦ Досі не розгадана таємниця Блакитної бджоли індійського пантеону, але саме такою бджолою бачимо у легендах і міфах бога Вішну.
- ♦ Часто задля того, щоб мед якомога довше був рідким, його нагрівають до 60—70°C, але мед, нагрітий лише до 45°C, втрачає майже всі свої корисні якості! Отож міркуйте, що Вам потрібніше — поганий рідкий мед, а чи справжній, хоч і закристалізований?

Музейна діарама "Монастирська пасіка", автор Д. В. Добрякова

Видатний український археолог XX ст., історик і лінгвіст, доктор історичних наук Валентин Миколайович Даниленко (1913–1982) народився в с. Ново-Михайлівці, неподалік Мелітополя Запорізької області. Як вчений і дослідник найдавнішої історії України, він починався на Кам'яній Могилі — сільським юнаком-краєзнавцем на неї піднявся, захоплений її зусібів незбагненим видовом. І на Кам'яній Могилі, багато разів поринаючи у праглибини нашої історичної пам'яті й осмислюючи таємниці світобачення наших прапращурів, він дописував останні сторінки багаторічної монографії про верхній палеоліт України — і звідти душа його полетіла у вічність. У 1932–1935 рр. навчався на історичному факультеті Мелітопольського педінституту, а в 1939–1941 рр. закінчив аспірантуру Інституту історії матеріальної культури (Ленінградське відділення Академії Наук СРСР). Звідти у перші дні війни пішов рядовим у народне ополчення. Був розвідником (знав кілька мов) і війну закінчив майором. Мав три ордени і кілька медалей. Його вчитель, дослідник історії первісного суспільства П. П. Єфименко, директор Київського інституту археології АН УРСР, у 1946 р. запрошує В. М. Даниленка у свій колектив на посаду старшого наукового співробітника, на якій той працював усі роки.

Мав поклику душі дошукуватися слідів найдавнішої історії України і присвятив цій темі усе своє життя. Наприкінці 1960-х В. Даниленко виклав у пресі ("Літературна Україна") широку програму завдань Інституту археології задля розвитку української археологічної науки, зокрема там йшлося про створення (вже тоді) колективної праці "Стародавня історія України" — "дослідження бездоганного з джерелознавчого погляду і водночас же час такого, яке містило б значні й оригінальні наукові положення історичного та етноісторичного планів. А також слід мати ряд групових та індивідуальних монографій по-справжньому наукових... Другим завданням може стати колективна монографія "Археологія середньовічної України". (Та чи сумлінно, запитаємо ми, впоралися археологи з цим завданням на сьогоднішньому етапі й на якому науковому рівні?...). І вже тоді В. Даниленко ставив питання консервації археологічних об'єктів — видатних пам'яток, щоб пристосувати їх для відвідування туристами, екскурсіями.

Маючи інтуїцію геніального вченого, він, мов казковий деміург мудро рухав великомасштабною панорамою культурно-історичних процесів, що виснували протягом минулих тисячоліть антропологічну карту материків Європи, Азії і Близького Сходу: у 1950-і рр. В. Даниленко дослідив найстарші ланки археологічних культур, що були першопочатками індоєвропейської та індоіранської спільності — перехід від палеоліту до мезоліту, а од мезоліту до всіх етапів неоліту — й детально відстежив азово-чорноморську лінію розвитку степового енеоліту — "першої лінії розвитку степового енеоліту". Осмислюючи генезис і взаємодію культур неоліту й енеоліту, він упровадив метод синтезу даних міфології, етнографії й порівняльної лексико-етимологічної лінгвістики, історично аргументував послідовність етапів неоліту України, а з нього — і генетичну спадкоємність енеоліту України — власне трипільської культури, яка

ВЕЛИКИЙ ПОДВИЖНИК АРХЕОЛОГІЧНОЇ МИСЛІ

Учасники археологічної експедиції.
Перший справа В. М. Даниленко, 1958 р.

сформувалася з основ буго-дністровської, будучи єдиним етнокультурним процесом індоєвропейської ойкумени між Дніпром і Дунаєм. Історію України осягав у різноманітних духовних обширах, дошукуючись найдавніших витоків її. В. Даниленко був одним із перших учених-емпіриків, який багато років достеменно й всебічно вивчав глибинні шари духовної культури най-

Індія, Східна і Південна Європа, Близький Схід), класифіковано індо-іранську, шумерську, грецьку та ін. міфологічні системи — стала видатним здобутком наукової мислі, що вміщує космологічні знання первісних суспільств. Сам автор визначив їх як космоїзм давніх землеробів. Приступаючи до осмислення охопленого ним різноманітного матеріалу, вчений особливо підкреслив: "...очевидно, що без розкриття давніх релігійно-космогонічних систем, неможливо проникнути в етнічну конкретність найдавнішої історії". Застосований тут науковий метод — знакового аналізу етноісторичної пам'яті — підняв на якісно вищий щабель українську археологію. В. Даниленко поставив основоположником нового розуміння витоків вітчизняної історії, вільної від зашорення догмами класової боротьби, уникаючи ґрат історичного матеріалізму. Законотворно, що найвідоміші археологи Заходу (М. Гімбутас, О. Маршак) і радянські (Б. Рибаків, М. Мерперт та ін.) дали високу оцінку цьому епохальному дослідженню-відкриттю.

Керуючи експедицією на Кам'яній Могилі протягом 1973–1974 рр., розчистив ходи до недосліджених печер ("Печера Чаклуна") і розшифрував зміст і вік знайдених там чуринг (культури предмети рибоподібної форми — вмістилище душ наших прапредків; по всій території колишнього СРСР це єдиний археологічний комплекс, де їх виявлено) та довів, що названий вченими-попередниками "Грот Біка" насправді є "Гротом Мамонта" й відповідно має історію своєї появи у верхньому палеоліті — понад 20–15 тисяч років до н. е. Тоді ж розробив детальний проект: перетворити Кам'яну Могилу у всеукраїнський заповідник як унікальну палеолітичну пам'ятку планети. Для екскурсії. Обнадіюваний обіцянками, багато разів із тим проектом ходив у ЦК КПУ до І. Кураса, який відав питаннями науки. І з того, запланованого Даниленком, відповідними інстанціями анічого не зроблено. Але вчений не встиг викінчити історію Київської держави до династії Рюриковичів, "Етногенез слов'ян", рукопис якої зник безслідно з волі людей чи ворогів науки, що оточували його,

коли був підкошений смертельним недугом. Щедро роздаровував наукові теми, що ставали чи могли стати відкриттями доби. Був цілим інститутом різних планів, наукових проблем, ідей, гіпотез, ракурсів, наукового синтезу і вагомих здобутків. Зібрані ним глиняні таблички з накресленими знаками етапу розвинутого Трипілья дали поштовх до відкриття ним письма крито-мікенської культури на Кам'яній Могилі. На багатьох пряслицях і знахідках, де написано "чертами" і "різами", він відстежив писемну традицію, що існувала за 5–6 тис. літ до християнства, і застосував кирилицю. Ретельно досліджував слов'янську писемність. Його спілкування з видатним чеським мовознавцем Бердржихом Грозним (він розшифрував хеттську мову як індоєвропейську), коли радянські війська у 1945 р. звільнили Прагу, відіграли визначну роль у подальших наукових дослідженнях археолога. І ще. Під час перерви між бойовими завданнями — у клекоті пекельного вису Другої світової — В. Даниленко писав поезії. Не про війну, а про красу землі, дива навколишнього світу, ("філософські", як оцінили їх експерти спецслужб, що виводили у його батька про позанаукові інтереси сина).

НАЙЗАПОВІТНІШЕ

Неначе могутнє глибококореневе Світове Дерево він проріс у спресовані шари археологічних культур рідної землі. Пройнятий жагою вислідження правдивої історії свого народу від першопочатків і понині, всі роки до останніх днів, навіть вже важко хворий, — писав глави "Стародавньої історії України", виношуючи, як мати мале дитя під серцем, кожен її абзац. Усі роки, що вела його археологічна доля, душею, помислами, допитливим оком і діями линує на Кам'яну Могили вловлювати життєдайне світло цього Храму Вічності, у якому вкарбувався дух наших прапращурів. Пізнього осіннього вечора 1973 р.

Північна Індія. Образ космічного бика. VI тис. до н. е.

ми удвох з В. Даниленком працювали в одній з її печер. Лежачи на спині, я ретельно копіював вигравіювані на стелі магічні петрогліфи, щоб сфотографувати їх (на той час то була велика складність), а потім швидко занотував його роздуми-медитації (вони не увійшли до його монографії "Кам'яна Могила" (1986). Ось рядки із заповітного, продиктованого тоді: "Віддавна й досі український народ був і залишається величчям вищим світової історії, він і зараз, у 1973 р., має підстави займати видатне конс-

Кам'яна Могила.
Велика Мати. XV тис. до н. е.

труктивне місце в історії людства. Нові покоління здатні зберегти довіку вироблену і притаманну йому світлосвяну культуру й передати іншим народам. Вони, нові покоління, найзаконніші спадкоємці того, що вміщує Кам'яна Могила. А вона втілює в собі й одвічні сили природи, і вічні сили народу аж до сучасності. Хотів би я бути похованим саме тут. Це оселя, де найчастіше перебував мій дух". (Але тіло вельетня української археології Валентина Миколайовича Даниленка спалено у крематорії (!) — і попел висипано на Байковому кладовищі під нумерованою табличкою).

Останнім часом до імені В. Даниленка у пресі й на різних зібраннях самі приписуються його "учні", зосібна Ю. Шилов, Б. Михайлов та ін. Вношу ясність стосовно цього. Наприкінці сімдесятих на моє запитання (у мене з ним часто були зустрічі, приміром в експедиціях на Кам'яній Могилі та ін.), чому він не має учнів, учений відповів коротко: "Бо немає гідних". І не виявляв прихильності до наукового хисту Б. Михайлова, незмінного директора (вічного солдата на варті) Мелітопольського краєзнавчого музею. Ю. Шилов і Б. Михайлов не є його справжніми учнями, хоча й скористалися його науковим методом. Утім, якщо говорити про молодших колег, яких В. Даниленко підтримував і сприяв науковому формуванню, — зокрема керував роботою над дисертаціями, то у такому розумінні його учнями були М. Смаглій, І. Черняков і М. Чмихов. За масштабами осягання історичних процесів, аналізів духовної сфери попередніх цивілізацій, осмисленням космогонії землеробських суспільств і народів та за інтуїцією великого вченого-мислителя найбільш близький і споріднений до Даниленка як послідовник його — Микола Чмихов. Підтримуваний Даниленком, він продовжив розпочату старшим колегою (і вчителем) новітню концепцію — дослідження міфологічної свідомості древніх суспільств на землях України, оперту на карту зоряного неба, прикладаючи власну методику зодіакального датування археологічних об'єктів давніх культур.

Олександр ФІСУН

ЕПІСТОЛЯРІЯ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА ОГІЄНКА

(З приводу публікації його листів за 1907—1968 роки)

В ІМ'Я ІДЕЇ

Наші й чужинські етносоціологи, етнографи, демографи найчастіше описують українців (як цілість, як націю) неквапливими, мрійливими, незлобливими, довірливими, прихильними до чужинців, помірно роботящими, терплячими, толерантними. Кажуть, що завдяки цим рисам ми вижили після нищівного вторгнення монгольських орд хана Батия у 1240 році на нашу середньовічну Батьківщину — Київську Русь-Україну. Інші кажуть, мовляв, вижили то вижили, але натерли великого мозоля на потилиці від чужинських ярем (монгольських, татарських, литовських, польських, австрійських, угорських, а найбільше — від московитських), тому так повільно оживаємо тепер, коли, нарешті, вибороти самостійність, державну незалежність. Усі ці описи можна сприймати на віру і навіть під оглядом серйозного наукового обґрунтування, але тільки у вимірі нашої багатомільйонної спільноти, але аж ніяк не у відношенні до численних особистостей, які, хоч і складали меншість нації, але були її “моторами”, її пробивною силою, будителями від колоніальної сплячки.

Тут ми знайдемо гарячі натури, самовідданих подвижників, гнівних звинувачувачів, хоробрих лицарів, полум'яних промовців, глибокодумних філософів — тобто таких, що аж ніяк не вписуються в типовий портрет типового українця. Не знаю, хто більшою мірою допоміг нам вижити за ці 750 років (1240—1990) невпинної борні за національне буття, — чи некваплива, неповоротка маса більшості, чи ці полум'яні, несаговиті одиниці-генії. Можливо, одні були базою, а другі надбудовою, що й надало нам феноменальної стійкості на цій відкритій усім вітрам історії благодатній землі.

Яскравою ілюстрацією може бути минуле двадцяте століття. Тепер багато трагедій розкрито, але ще не всі. Нація було поставлено на грань зникнення, але вона вижила! Сталося диво. Після усіх пережитих жахів сьогодні Україна є державою, в якій кількісно питома вага громадян корінної нації (близько 80%) є найбільшою серед інших держав на європейському континенті. Істинно пророчі слова сказав Тарас Шевченко: “Вона знову оживає і сміється знову!”

Хай ми не такі проворні, як наші сусіди в Європі чи деінде, але наші провідники на терені праці й інтелекту значно компенсували цю рису своїм гуманізмом. Часто Господь посилав цим подвижникам праці ще й довгий вік, як-от видатному вченому і духовному пастиреві Іванові Огієнку, який аж у 58-му віці прийняв спочатку чернечий постриг під ім'ям Іларіона, потім був хіротонізований на єпископа, підвищений до сану архієпископа, а відтак і до митрополита. Він прожив 90 років (1882—1972). Здавалося б: що можна зробити видатного в сані архієрея після 58-ми років, тобто на порозі старості? Адаже це час, коли треба більше

відпочивати, ніж працювати. Тим часом, у випадку з владику Іларіоном Огієнком сталося так, що найбільше подвижництво у праці він продемонстрував між 60-ма і 90-ма роками життя. Сталося так тому, що перед посвятою себе Церкві він понад 40 років, з ранньої юності, готувався нести свого тяжкого хреста в сані архієрея. Він був упорядковим крапкою літ молодості цілком світською людиною, займався науково-дослідною, педагогічною працею, був членом Уряду УНР. Він здобув належні академічні кваліфікації — доктора філософії та професора, і навіть пізніше на титулах своїх книг з богослов'я, догматики, історії Церкви ставив після свого архієрейського імені “митрополит Іларіон”, в дужках — “проф. д-р Іван Огієнко”. Не часто духовні особи ставлять після своїх освячених імен суто світські регалії. А Огієнко ставив — і в цьому він був оригінальним, як і в багатьох інших речах.

А коло його інтересів було правді гідним енциклопедиста. У передмові до рецензованої книги перелік його професійних і громадських звань займає мало не цілий абзац: “Єрарх Української Православної Церкви, перекладач українською мовою Святого Письма, відомий учений, педагог, публіцист, архівознавець, книгознавець, бібліотекознавець, бібліограф, бібліофіл, визначний державотворець доби Директорії, член Уряду УНР в Україні й на еміграції, громадський діяч, поет, драматург, редактор, меценат, видавець, науковець-філолог і філософ”. Від себе додаю: це перелік тільки основних напрямів його діяльності. Коли ж звернути погляд у бік його богословських зацікавлень, то можна перерахувати не менший абзац його духовних професій, хоча б найважливіших: основна богослов'я, гомілетика (мистецтво церковної проповіді), апологетика (корпус доказів про буття Бога й істинності християнського віровчення), біблійна історія, історія Вселенської й Української Церков, патристика (святі отці Ранньої Церкви), літургіка, канонічне право, церковна археологія, катехізис, монахознавство, герменевтика (правила пояснення священних догматів). Хай не в усіх цих богословських предметах митрополит Іларіон зробив якісь великі відкриття (адже богословським наукам близько двох тисяч років, і основні постулати вже досліджені), проте дивом є вже сам факт, що він у своїх письмових працях і усних промовах та проповідях безпосередньо торкався цих предметів. Тобто він був фахівцем у кожній з них і мав судження професіонала, а не аматора.

Україна відкрила Огієнка тільки після проголошення незалежності. До 1990 року його ім'я було під суворою забороною. Лиш у деяких замовлених ЦК КПУ й КДБ книжках його згадували в неймовірно лайливих словах і прокляттях. Воно й не дивно: митрополит Іларіон був не просто емігрантом, а видатним емігрантом, натхненником боротьби всіх порядних українців проти комуністичного режиму. Він подавав свій голос правди спочатку з Польщі, Австрії, Швейцарії, а з 1947 року й до кінця життя — з Канади. Природно, що провідники комуністичної ідеології в Україні не могли інакше, а тільки лайкою, характеризувати Огієнка. Він-бо був їм особливо ненависний, бо знав їхнє нутро, аналізував їхню чорну природу як мудрий учений, досвідчений політик і проникливий християнин.

НАСЛІДКИ ПОДВИЖНИЦТВА

На терені ідей в Україні упродовж останніх десяти років сталися справді корінні зміни, якщо після такого несамого видатного відкидання Огієнка і його праць ми сьогодні маємо низку вчених, які спеціально досліджують колосальну спадщину цього діяча. Про нього захищено докторські й кандидатські дисертації, написано з десяток грубих книг, сотні статей і есе. Автор цих рядків чи не перший в Україні написав до 110-річчя від дня народження Івана Огієнка велику,

на цілу шпальту, статтю в газеті “Літературна Україна” (16 січня 1992 року). Мені тоді були погрози; на письмовому столі на місці моєї праці я знаходив анонімні записки з обіцянками помсти за написання статті “про фанатика і мракобіса”. Тепер я можу пишатися, що з тієї статті фактично почалося українське огієнкознавство у нас в незалежній Україні. Дякувати Богу, більшість дослідників Огієнка, які за цей час написали грубі книги й дисертації, не обходять увагою цієї статті як першої об'єктивної публікації про нашого подвижника.

І ось напередодні 120-ї річниці від дня народження Огієнка з'явився том його епістолярної спадщини за шість десятиліть — з 1907 до 1968 року. У підготовку кількох сотень опублікованих у книзі листів доклали великої праці вчені кількох академічних інститутів Національної Академії наук України, Державного комітету архівів України, Науково-дослідного інституту архівної справи та джерелознавства. Їхні прізвища зазначені на звороті титульного аркуша цієї великої книги, яка має солідний формат 60х84/8, надрукована на гарному білому папері і добре оформлена з дизайнерською та друкарською поглядом. Правду кажучи, для мене сам факт виходу у світ листування Івана Огієнка є великою приємністю і не меншою дивиною. Бо я бачив усі ці стоси листів у Вінніпезі 1989 року, в архіві нашого великого пастиря. З січня до червня 1989 року я викладав історію українського мистецтва в Альбертському університеті в Едмонтоні як запрошений професор. На весняні канікули вилетів з Едмонтону у Вінніпег (7—11 квітня 1989 року), щоб вивчити поближче творчість знаменитого скульптора Леоніда Молодожанова, про якого починав тоді писати монографію. Мешкав я при українській православної консисторії, часто зустрічався зі священниками і його блаженством митрополитом Вінніпезьким і всієї Канади Василієм Федаком. Владика Василій подарував мені канадське факсимільне перевидання Острозької Біблії 1581 р., а коли довідався, що я земляк митрополита Іларіона Огієнка з Житомирщини, сам особисто, в супроводі священника Степана Ярмуса, Тимофія Міненка і відомої громадської діячки Анни Фігує-Ралько повів мене у своєрідне Огієнкове “святее святых” — у приміщення, де зберігався його архів. З того квітневого дня 1989 року я виніс уявлення, що титанами праці були не тільки блаженний Августин з його колосальним трактатом “Про місто Боже”, Тома Аквінський з його “Сумою теології”, Мікеланджело Буонароті з його розписами Сікстинської капели, Іван Франко з його ста томами творів: титаном праці був і Огієнко!

ДОСЛІДНИКИ МОЖУТЬ РАДІТИ!

Тоді у Вінніпезі я не міг повірити, що ця його рукописна спадщина, а особливо його епістолярія, колись потрапить в Україну, а тим більше буде в найближче півстоліття видана. Але саме так сталося. І ось перед нами — том його листів. Починається він з листа 25-річного студента Київського університету святого Володимира Івана Огієнка до професора Миколи Сумцова від 2 лютого 1907 року з проханням позичити йому працю Сумцова про видатного релігійного діяча України XVII ст. Йоанікія Галатовського, бо й він, студент Огієнко, пише роботу про Галатовського. А закінчується том листом митрополита Іларіона Огієнка (з приписом: “Кличу Боже благословення на всіх вас і на вашу працю — ваш постійний богомолець”) до Управи вінніпезького товариства “Волинь” з проханням “зайнятися опікою фондів моїх праць (а разом з листом було 13 великих рукописів книг, назви яких митрополит перераховує в цьому листі. — Д. С.), виданих Видавничою комісією, Ініціативним комітетом і Товариством “Волинь”.

І це знаменно, що початок і кінець епістолярії Огієнка — по суті про те саме: про науку, про знання, про Україну. Покликання

цієї людини не змінилося за шість десятиліть. Він збирав духовний врожай по зернині, і за довгий свій вік назбирав цілі засіки добірного духовного хліба.

Звичайно, у томі є багато листів іншого змісту, поза наукою, поза богослов'ям. Тут і актуальні політичні питання в роки, коли Огієнко був членом Уряду Симона Петлюри, тут і нагальні, гострі питання влаштування побуту вояків Армії УНР у Польщі в перші роки еміграції і багато-багато іншого. Навіть важко охопити в думці коло тих проблем, які хвилювали Огієнка упродовж його довгого життя. Листи, щоденники, спогади видатних особистостей тим і цінні, що вони дають повноту подій, завершеність процесів — подібно до того, як маляр картини за допомогою лесировок вимальовує дрібні деталі, що надають творові завершеності і краси.

Українська епістолярія і мемуаристика досить бідні. В умовах тоталітарних режимів люди боялися публікувати свої приватні листи, щоденники і спогади, бо там вони писали ніким не цензурану правду, а за правду тяжко карали. Тому публікація листування митрополита Іларіона Огієнка — видатна подія в українській науці і культурі. Упорядники тому Володимир Ляховський, Наталія Московченко й Ірина Преловська багато потрудилися над списками й написали до них дві вступні статті. Хоч значна частина листів митрополита надійшла з Канади — і в цьому безперечна заслуга вінніпезького священника Тимофія Міненка та його дружини Анастасії, — проте довоєнне листування проф. Івана Огієнка збереглося в Україні, було розпорошене по різних архівах і приватних особах. Упорядники все зібрали (уявіть собі, читачу, скільки на те пішло часу і праці!), проаналізували, поставили в хронологічний ряд, написали коментарі до імен, назв, подій, склали різні покажчики, словники, скорочення. Поїздки у Вінніпег проф. д-ра Миколи Тимошика, який написав дві монографії про Огієнка, налагодили зв'язки з опікунами спадщини митрополита, переконали в необхідності передавати неопубліковані Огієнкові матеріали в Україну, теж важили дуже багато в тому, що ці листи тепер доступні дослідникам.

Зрештою, фахівський міський голова Оксана Власенко і фахівський підприємець Сергій Соколов частину коштів для опублікування книги, — це теж добрий вчинок у дусі давньої української меценатської традиції. Адаже колись вся українська робилася на приватні пожертви, і золотий фонд нашої культури й духовності складався з особистих внесків. Національне Огієнкознавство з виходом у світ цього тому зробило значний крок уперед.

ДМИТРО СТЕПОВИК,

доктор богословських і філософських наук, доктор мистецтвознавства, професор Київської Духовної Академії

Коліс давним-давно (напередодні трагічної колективізації 29-го року) я малим хлопцем разом із бабою Марією ходив на прощу у Києво-Печерську лавру. Окрім храму, побував у підземних галереях, де зберігалися мощі християнських святих від X сторіччя. В одній із могильних ніш, прикритій прозорим склом і ледь освітленій свічкою, побачив загорнуті в траурно-чорні одіяння мощі, які ніби випромінювали енергію, породжували в моїй душі якесь незбагненне сум'яття. Ця згадка ожила під час читання “Руського літопису” (К. — “Дніпро”. — 1989), в якому вміщено Несторів звід “Повісті минулих літ” від 860 до 1111 року.

Із відомих причин в Україні ніколи не було ладу з літописами, тим паче немає його й тепер. Видавалися літописи вряди-годи або й зовсім не видавалися, залежно від кон'юнктури... Пересічний український інтелігент мало що знає про Лаврентіївський, Іпатіївський, Київський чи Галицько-Волинський літописи, і марно зосереджувати його увагу на деталях, якщо неправильні вихідні методологічні засади. А йдеться ж бо насамперед про національну ідею — фундамент українського світогляду. Без історичної самосвідомості не може бути ні розвинутої культури, ні здорової моралі, ні людської гідності.

Історія, як відомо, це процес не ізольований від інших діючих законів у об'єктивному світі. Історичні події — як давні, так і новітні — органічно вписані в контекст планетарного і космічного середовища, котре безпосередньо впливає на життя і вчинки індивідів, народів, груп, суспільних структур тощо. Інакше кажучи, глобальний аналіз історії можливий лише при всеоб'ємному застосуванні теорії біосфери і ноосфери — цього дивовижного, як і Фройдів психоаналіз, епохального відкриття XX сторіччя.

Літописи України цілком надаються до відповідного археографічного і евристичного застосування. Чи то йдеться про всілякі знамення, так звані дива, чи то про незбагненні чудеса природи, ми бачимо, що в літописах вони тісно пов'язані з історичними фактами і подіями. Питається: так що це — космічна закономірність чи звичайна фіксація типових ноосферних знаків?

Термін ноосфера (лат. noos — “розум” + сфера) завдяки авторитету академіка В. І. Вернадського (1863 – 1945) вперше прийшов у 20-х роках із Франції. Під дією космічної і земної енергій формується біосфера — пла-

У ПОЛІ ЗОРУ КОСМОСУ ПРО КОРИСТЬ ВИВЧЕННЯ ЛІТОПИСІВ

нетарна колонія поширення життя, взятого в минулому, теперішньому і майбутньому. Потім під впливом наукової думки і людської праці біосфера переходить у новий стан — ноосферу (сферу розуму). При цьому така перебудова біосфери — натуральний природний процес. Володимир Вернадський вважав, що всяка творчість — реальна енергетична сила, а наукова думка — планетне явище, яке безпосередньо впливає на хід історичного процесу і на ідеологічні домінанті. На думку вченого, наукова праця — геологічний фактор, зумовлений розвитком біосфери.

Сучасна наука продовжує поглиблене дослідження біосфери і ноосфери, згадаймо хоч би так звані торсинові (“скручені”) поля, що сприяють моментальному поширенню будь-якої інформації. Пов'язуючи в одне ціле всі рівні природної ієрархії, вони дають можливість природним чином пояснити багато незрозумілих досі явищ. Окрім того, торсинова теорія світобудови передбачає безперервне накопичення інформації у Всесвіті, її миттєве поширення і можливість зчитування розумною істотою в будь-якій точці Космосу. Ба більше, за законами голографії (винахід недавньої пори), будь-яка матеріальна мікроскопічна структура містить і уможлиблює відтворення інформації про всю світобудову.

Локальні психічні утворення з належними вакуумно-флуктуаційними властивостями, прив'язані до окремого індивіду або групи, не зникають цілковито після смерті і акумулюються в околиках Землі, Сонячної системи і, можливо, далеко за її межами. Щоб переконатися

в цьому, досить поглянути на внутрішній феномен — сновидіння. Наперекір закономірним відчуттям і сприйняттям, ми бачимо себе уві сні мовби зсторонь. Отже, душа — енергетична структура локального порядку — може, саме через те після смерті людини покидає тіло і деякий час (перші 9 днів) перебуває поблизу нього, продовжуючи жити напівсамотнім життям, і тільки через 40 днів зливається із загальним енергоінформаційним простором Всесвіту. Таким чином, як бачимо, у наявності прямий зв'язок із Космосом, який, відповідно до властивих йому об'єктивних закономірностей, програмує, власне, схему взаємодії відсталого, живого і психічного. Інакше кажучи, і в Космосі, і в безмежному його енергоінформаційному полі наявні канали постійного взаємозв'язку з усім живим і розумним. До речі, це явище завжди усвідомлювалося, діставало за кодоване вираження у розмаїтих видіннях і знаменнях, поставало у вигляді одкровень, інтуїтивних творчих осянь та екстазу.

Глибинне енергоінформаційне поле Всесвіту кодує і зберігає у вигляді голограм будь-яку інформацію, що надходить від живих і неживих структур. Але інформація не зберігається пасивно, а збирається, перероблюється і передається в потрібних дозах, у потрібний час і в необхідному напрямі. Процеси ці неможливі без неперервного енергетичного мислення й інформаційного коловороту, в русі якого виникають стійкі змістові структури, що зберігаються і передаються від одних носіїв (живих і неживих) до інших. До речі, це стосується і Слова, котре, як ми знаємо, незнищенне.

Всесвіт безперервно породжує і накопичує різної якості інформацію, включаючи і Слово. Літописці України-Руси це прекрасно розуміли. Так, у “Житії Костянтина Філософа” (Кирила) написано: “Заповідь — світільник закону і світло. Скажи мудрості: “Ти сестра моя” і розум назви рідним твоїм. Мудрість сіє сильніше сонця, і якщо ти візьмеш її за дружину — багатьох лих позбудишся при її допомозі”. У наявному сенсі Слово — розкодована інформація на фізичному рівні, включаючи і глибинний. Священні слова літописець поєднує в одному акті, зливаючи думку і слово, безпосередньо виходить в енергоінформаційне поле, звідки дістає необхідне психологічне і моральне живлення. Екстатичні акти (молитовний екстаз, благодать, катарсис, заспокоєння тощо) безпосередньо пов'язують людину з ноосферою. За такою ж приблизно схемою в ноосфері виникає позитивна або негативна спрямованість дії на об'єктивні історичні явища. Фігурально кажучи, у ноосферному плані літописи не просто словесні пам'ятки подій давно минулих літ, вони ще й матеріалізована система ноосферної інформації, яка сприяє вникненню в минуле, поєднуючи його з теперішнім і майбутнім.

Однак з погляду сьогодення в будь-якому літописі легко помітити істотні лакуни. Наприклад, у Несторовому Начальному літописі з 916 до 940 року 21 хронологічна позиція залишається порожньою: цифрами означені лише дати, натомість інформація відсутня. Трапляються різночитання тих самих подій в Лаврентіївському та Радзивилівському літописах. Це сліди безславної діяльності пізніших редакторів — на догоду. Не будемо цим перейматися, адже припасовувати історію до абстрактних схем — явище не нове. До оскотини приїлися банальні терміни “візантизм”, “норманізм”, “монголізм” і подібні. Суб'єктивні інтереси поклали на світланку цивілізації, а може, й раніше, ніде від них не дітися. Тим часом природна реальність покликала до життя ноосферні закономірності. За їхньою допомогою, незалежно від того, чи йдеться про космічне, фізичне, біологічне, інформаційне середовище, а чи про історичні процеси, людство, спрямувавши погляд у майбутнє, так само не зводить очей як із свого сьогодення, так і з минулих.

Ось чому треба вивчати літописи.

● **Іван ГРИШИН-ГРИЩУК,**
м. Вишніця

МОСКВА НА ВИГАДКИ ШВИДКА!

Зовсім недавно в багатьох газетах друкувалися повідомлення на кшталт: “5 квітня 1242 р. 760 років тому на льоду Чудського озера військо під проводом Олександра Невського розгромило лицарів Тевтонського ордену”. Здавалось би, ця подія та ця особа настільки відомі, що не викликають ніякого заперечення. Насправді ж Олександр Невський не брав ніякої участі в тій Чудській сутичці. Це давня побрехенька російської історичної науки. Як казав М. М. Карамзін, звичайнісінький “домішок неправди”.

Пропоную читачам разом зазирнути у ту далеку минушину. І щоб історики не звинуватили нас у якомусь наклепі, звернемось виключно до російських джерел.

Отож, перше джерело — книжка під назвою: “Листи та папери імператриці Катерини II”, видана О. Ф. Бичковим у 1873 р. Ця книжка зберігається у Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського у Києві. У ній на сторінках 115 – 136 міститься праця Катерини II під назвою: “Размышления о проекте истории России XVIII века, написанная собственноручно и сохранившиеся в черновом подлиннике”. І що цікаво: “Роздуми...” подані французькою мовою — без перекладу російською. Такий собі нонсенс із присмаком таємниці. Отож читаємо: “Коли татари повернулись, то не з боку Дону (я думаю, що вони були зайняті завоюваннями в Сибіру і вздовж Волги у Булгар), і там вони потрапили в землі нащадків Георгія, які не були об'єднані ні між собою, ні з іншими гілками роду. За місяць були підкорені п'ятнадцять міст на Оці і на Волзі. Святий Олександр Невський тоді тільки народився, йому було 5 – 6 років”.

Сподіваюся, що читач розуміє:

йдеться про 1237 рік, коли хан Батий прийшов у Ростово-Суздальські землі, — Катерина II, це засвідчує. Отож, у 1237 році Олександрові, т.зв. Невському, було лише 5—6 років, себто народився він десь у 1230 – 1232 роках. А тепер уявіть собі полководця 8 – 10 років, який у 1242 році керував Чудською сутичкою. Нісенітниця! Між іншим, у російських джерелах про рік народження Олександра написано: “около 1220 или 1221 года”.

А ось іще одне. Хан Батий, як відомо, народився у 1208 році. Хто хоче в цьому переконатися, може зазирнути до Великої Радянської Енциклопедії (третє видання, том III, сторінка 46). Отож його син Сартак міг народитись десь близько 1228 – 1232 років (мова про першого сина). Я вдаюся до цього підрахунку тому, що ніде у московсько-російських джерелах ви не знайдете точної дати народження хана Сартака, який володів Ростово-Суздальською землею десь з 1250 до 1257 року. Річ у тім, що син Батия — Сартак та Олександр, себто

Невський, були андами-побратимами, що давали клятву на крові: обидва різали собі руки, цідили кров до келихів, потім, змішуючи її з кумисом, пили по черзі; дивились на сонце, промовляючи слова вічної клятви, як вепів звичай. Між іншим, сам Чингісхан давав таку клятву та мав анду Джамуху. Хто хоче про це дізнатися більше, може прочитати цікавий художній роман Ісаї Калашнікова “Жорстоке століття”, видання 1985 року.

Зверніть лише увагу: андами можна було стати тільки в дитячому та юнацькому віці, тобто до 16 років. Бо з 16 років юнак-монгол ставав дорослою людиною. Про це теж повідомляє професор Л. М. Гумільов у своїй книзі “В поісках вимышленного царства”, на сторінці 209.

Зрештою, в 1246 році у хана Батия побував посол Папи Інокентія IV Плано Карпіні, який у своїй книзі “Історія монголів” він пише: “І після одноразової вказівки йому (Чернігівському князю Михайлу — В. Б.) поклонитися і його небажання вицезгаданий князь (хан Батий) передав йому через сина Ярослава, що він буде вбитий, якщо не поклониться”. Ця фраза наведена зі стор. 29 книги Джіованні дель Плано Карпіні “Історія монголів”, виданій у Москві в 1957 році. А далі на сторінці 252 дано пояснення, що йдеться про Олександра, так званого Невського. Тобто, у 1246 році Олександр ще не був князем, а перебував у тому віці, коли юнака величали “сином князя Ярослава”.

Ми повинні чітко зрозуміти, що держава Чингісхана мала діючі закони, які називались Яса Чингісхана. І Московія, що була складовою части-

ною імперії, ніколи не становила винятку з тих законів. А діяла Яса Чингісхана в Ростово-Суздальській землі з січня 1238 року, з дня захоплення. Згідно Яси, ні один старший князь не міг отримати “ярлик” на князівство, якщо не передавав в аманати (заручники) свого старшого сина, першого за чергою спадкоємця. Все, що підноситься інакше, — це московські “домішки неправди”. Закон для Москви не робив винятків! Про це чітко писали і Плано Карпіні, і Рубрук, що перебував у Золотій Орді в 1253 – 54 роках. Я вже не кажу про Рашід-ад-Діна та збірники В. Г. Тизенгаузена, де чітко прописані закони, що діяли в імперії Батия.

Так ось; вже на початку 1238 року князь Ярослав Всеволодович надів ярмо на шию та поповз до ніг хана Батия, аби отримати “ярлик” на Володимирське князівство. А перед тим мусив передати ханові в аманати (заручники) свого старшого сина Олександра, т.зв. Невського. Вже в січні 1238 року до Володимира ханом Батием був призначений “великий баскак”, а по удільних князівствах — “малі баскаки”, які правила Ростово-Суздальською землею. Послухаймо нашого великого земляка Миколу Білозерського. У своїх архівах, що зберігаються в Національній бібліотеці України, він залишив такі слова: “Баскаки. В Росії після підкорення її Моголами були баскаки, а у Володимирі-столиці Великого Князя — Великий Баскак. Вони — головні управителі в підкорених державах: мають військо та ін.”.

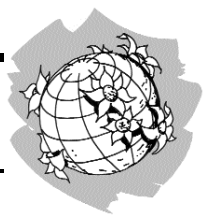
І перебував Олександр при сім'ї

хана аж до 1252 року, коли отримав “ярлик” з рук свого анди Сартака на Володимирське князівство. А було Олександру в 1238 році всього десь близько восьми років. Тому і написав великий свідок Плано Карпіні, що в 1246 році бачив у хана Батия не князя Олександра Невського, а лише — “сина князя Ярослава”.

Сподіваюся, читач розуміє, що, проживаючи з 1238 року при сім'ї хана Батия, Олександр саме в ті роки побратався з Сартаком, вивчив тюркську мову, якою розмовляли в Золотій Орді, та став довіреною людиною хана Батия. Бо хан Батий, приймаючи послів, ні до кого з них не звертався особисто, навіть тоді, коли посли знали тюркську мову, а тільки через довірену, сотні разів перевірену людину. Хан вважався намісником Бога на землі, тож не міг спілкуватись з простим смертним. Про це чітко мовлять всі стародавні джерела.

Такою довіреною та наближеною до хана Батия людиною у 1246 році був побратим його сина Сартака — Олександр, юнак, десь близько 16 років за віком. І вигадана Московією про Олександра Невського та його битви — звичайнісінька нісенітниця.

Володимир БЕЛІНСЬКИЙ

ДЖЕРЕЛО ЇЇ ЛЮБОВІ

ВІРА СМЕРЕКА —
НАЙВІДОМІША В СВІТІ
КРОЛЕВЧАНКА

Мені і моїм друзям, учасникам молодіжного просвітянського гурту “Квітуха калина” (ми були тоді 8—10-річні школярі), ім’я Віри Смереки відкрилося 1994 р. Її пам’ять періодний край, любов до нього перелилася тоді у надіслані нею прекрасні матеріали для українських національних строїв: нитки для вишивання, тканини, стрічки, намисто. Із тих чудових тканин наші мами і бабусі пошили і вишили костюми, в яких ми стали справжніми артистами і виступали на найкращих сценах нашого міста і району.

А книжки свої пані Віра надіслала нам пізніше. Прочитав я їх уже старшокласником, точніше, ліцеїстом Київського військового ліцею ім. Івана Богуна, приїхавши додому в Кролевець на канікули. Книжки ці справили на мене незабутнє враження... Тому я не лише їх перечитав, а й написав по них учнівську наукову роботу про життя і творчість нашої славної кролевчанки.

Адже в цих книгах багато автобіографічного. А ще вони — справжнє вікно Людяності, Добра і Любові до рідної землі, до України.

КРОЛЕВЕЦЬ, ЛЬВІВ
І ЗНОВУ КРОЛЕВЕЦЬ

В автобіографічних нарисах п. Віра точно називає місто, куди вони, сім’я священика, переїхали з Лушників: Кролевець. Знайшовши для родини убогу квартиру, о. Степан зайнявся пошуками хоч якоїсь праці, щоб утримувати дітей... Тут п. Віра у 1940 р. з атестатом відмінниці закінчила середню школу. Поїхала вступати до Київського університету, але її “зрізали” на екзамени з російської мови, — як дочку священика.

Та пошастило їй того-таки 1940-го вступити до Львівського університету — на українську філологію. Вона була щаслива!

Із приходом німців о. Степана знову покликали селяни на священицьку посаду. Сім років Чеплівка не мала церкви (бо її перетворили на “клуб”). До християнського свята Успіння Пресвятої Богородиці 21 вересня 1941 року селяни реставрували клуб у церкву. І запросили

о. Степана на це свято. Тут він з усім сумлінням виконував свій обов’язок священика аж до своєї кончини в 1972 р. Правда, пізніше більшовики знову обернули церкву на клуб. Довелося Службу Божу правити в Молитовному домі. Дружина його, Євгенія, керувала церковним хором. Поки не надійшов наказ розібрати Молитовний Дім... Через три роки після цього мати письменниці й померла.

Навіть із цього короткого опису видно, що батьки п. Віри були справжніми подвижниками християнської віри і моралі.

НІМЕЦЬКА НЕВОЛЯ

У травні 1942 разом із тисячами наших юнаків і дівчат її було вивезено до Німеччини — Віра Ніпот опинилася в робітничих таборах у Берліні. Виснажлива праця, недоїдання зумовили хворобу, через яку потрапила до невідільничої лікарні... А потім у ще суворіші табори.

У Берліні в серпні 1943-го доля звела її з українцем із Закарпаття Іваном Смерекою. Цей кмітливий юнак за часи неволі добре вивчив Берлін, налагодив контакти з впливовими українцями німецької столиці. Він організував втечу Віри із табору, а через рік, коли Берлін уже нагадував пекло, обоє втекли у гори Гарц, а потім у м. Госляр, де дочекалися кінця війни. У липні 1945 одружилися. Скромно, на чужій землі, але з друзями-земляками відзначили весілля... І віддали себе активній громадській діяльності серед українців на чужині. У таборі “ДіПі” п. Віра працювала в українських школах і гуртках до 1947 року.

Враження про Німеччину — це її книга “В німецькій неволі” (1998). Це книга про те, як “остарбайтерів” виснажували важкою працею, голодом, холодом і жорстокістю. Багато хто втрачав віру, ставав злим, навіть божеволів. Це твір нечуваної викривальної сили. На його основі можна створити фільм — хвилюючий і переконливий.

В АНГЛІЇ

Московські агенти підмовляли “тимчасово переміщених осіб” повертатися в СРСР. Але куди було повертатися? У безбожну імперію?.. У травні 1947 молода сім’я

Смерек виїхала до Англії. Отримали обоє роботу на текстильний фабриці у місті Брадфорд. Тут і осіли. Звідси і плаче-тужить вже понад півстоліття сучасна Ярославна над українською недолею.

Як одні з найперших тут поселенців-українців, Смереки заснували у Брадфорді філію Спілки Українців Британії (СУБ), українську бібліотеку, драмгурток ім. Івана Котляревського, школу українонавства для дітей, курси англійської мови для дорослих.

Стали вони і засновниками українського світського хору, а також парафії українських церков. Стала Віра Смерека й одним з ініціаторів Товариства українських жінок імені Олени Теліги в Англії. Водночас поглиблювала вона свої знання на вечірніх студіях Лідського університету в Брадфорді. Головним її заняттям стала літературна творчість.

БОГ І УКРАЇНА

У 1999 році Віру Степанівну Смереку прийнято до Національної Спілки письменників України. У цій уже офіційній письменницькій ролі вона видала нову — третю свою — книжку під назвою “Вічний вогонь”. Бог, Церква, Святі місця, ікони, молитва, Різдво, Великдень і, звичайно, Воля, Україна — ось тематичне коло цієї книги. Але твердження авторки м’які, ненав’язливі — як у народного оповідача. І особливо привабливі, бо сповнені автобіографічності.

Тим більше, що дорога до сумлінного сповідання християнських засад у неї теж пройшла через сумніви і вагання. Їх настирливо прищеплювала “радянська школа”. Про це довірливо розповідає письменниця у повісті “Христос воскрес”. А також в оповіданні “Вислухана молитва коло Святої Софії в Києві”. А збагатившись досвідом життя батька-матері і свого власного, вона прийшла до твердого переконання, що зло можна перемогти лише неухильним дотриманням християнських чеснот. Пані Віра, як свідчать нариси,

побувала чи не в усіх святих для християн місцях: Вифлеєм, Назарет, Єрусалим, Рим із Ватиканом і т.д. Але як патріотка своєї землі, де б не була, думає про Україну, молиться за неї.

Болить нашої письменниці проблема релігійної роз’єднаності українців. Особливо розважливо і справедливо підходить вона до цієї теми в нарисі “Велич Рима”. Вона пише: “З побожністю вклоняюся

святим місцям і думкою лину в новітні часи... Екуменічний рух — це єдність у Христі... Ворожість (релігійна) Рима і Візантії, ворожість (релігійна) Росії і Польщі. А ми, українці, чому маємо терпіти ми? Ми чужі одним і другим... Невинні спадкоємці чужого і мертвого лихоліття... Навіщо цей штучний поділ має роз’їдати наш народ? Ми є нащадки вірування. Але не чужої нам ворожнечі. Чому чужа історія має нас розділяти?.. Абсурд! Усі ми християни! Настала пора відмінити догми старих віків, що поділяють нас на греко-православних і греко-католиків. Вже час знайти верхам одну Церкву, Єдину, щоб народ міг спільно хвалити Бога — в єдиній християнській спільноті”.

Безумовно, за стільки років проживання в Англії засвоїла п. Віра і англійські традиції, але рідне у

неї завжди і скрізь на першому плані. До речі, про життя українців Британії і свої тамтешнє життя готує Віра Смерека свою нову книгу, яка має робочу назву “З берегів Англії”.

НАЙРІДНІШЕ МІСТО

Читаючи книжки нашої землячки, збагачуєшся духовно. Читаються вони легко, швидко, породжують оптимізм, надію і віру. Бо це є священний вогонь Любові до Бога і України. Із цим вогнем у душі не раз приїздило подружжя Смерек в Україну, починаючи з першого року її незалежності. Приїздили на всеукраїнські форуми і конгреси, а також до родичів на Сумщину і на Закарпаття, де Віру з любов’ю називають “закарпатською невісткою”.

Із весни 1997 р. не стало її друга. Відійшов у вічність цей активний громадський діяч і борець за українську ідею, довголітній голова СУБ, правник за фахом. Похований Іван Смерека у Брадфорді, де прожили вони з дружиною 50 років. Але Віра Смерека не пориває зв’язків із Закарпаттям. Саме там, у місті Ужгороді, не тільки шанують, а й перевидають її книжки. Кілька примірників прислали закарпатці кролевецьким просвітянам — міському об’єднанню ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. А просвітяни, в свою чергу, прочитавши, подарували кілька книжок центральному райбібліотеці, краєзнавчому музею, школам міста. Розповіли про славу землячку в районній та обласній газеті.

У своїх листах кролевецьким просвітянам п. Віра не раз зізнається: “Кролевець — моє найрідніше місто”. Славить його у нарисах і віршах.

Всі листи Віри Смереки починаються і закінчуються думою про українство і вірою в його цілковиту перемогу на своїй землі.

А книжки її, на моє переконання, ще стануть посібниками для виховання у всіх нас християнської моралі.

Максим ВІТУШКО,
Кролевець — Київ

ПАМ’ЯТЬ

ла-таки — переїхала до Нью-Йорка. Часто виступала на різних імпрезах. Створила кілька нових сольних хореографічних творів — “Останній вальс”, “Бублейниця”, “Свято княгині Ольги”, “Подоланка”... Коли їй минуло сорок років, вирішила перестати танцювати. Допомогала молодим балеринам, популяризувала українські танцювальні ансамблі.

...Оксана Вікул фізично відійшла від нас, але духовно — поруч. Її пам’ятатимуть як прекрасного пропагандиста української культури в чужомовному середовищі — хорового мистецтва, писанкарства, художніх творів і просто просвітянина, людину щедрого серця.

Віталій МАЦЬКО,
кандидат філологічних наук,
голова обласного товариства
“Просвіта”,
м. Хмельницький

Народилася Оксана Миколаївна Вікул 20 липня 1921 року в м. Кам’янці-Подільському у відомій на всю округу родині священиків Вікулів, що прославили у XIX і на початку XX століття рідний край любов’ю до людей, до України. Батько її також був священиком, а потім, закінчивши Варшавський університет, став доцентом кафедри хімії Кам’янець-Подільського університету. В листопаді 1920-го емігрував, захистив дисертацію і працював професором Українського вільного університету в Празі.

До батька Оксана приїхала разом із матір’ю влітку 1923-го. Спершу жили в Подєбрадах, де батько вчителював у новозаснованій господарській академії, а з 1929-го починається празький період. Прага Оксані подобалася. А головне — більше чути української мови. Та школи української не було. Батько, ніби відчуваючи майбутнє, віддає її до англійської школи, потім — до гімназії.

У Празі Оксана офіційно стала членом Пласту. У цій масово-спортивній освітній організації дівчина зацікавилася танцями. І уже наприкінці 1936 року вона бере участь у виконанні групових народних танців на

Всеслов’янському з’їзді скаутів. Перший сольний номер для Оксани відбувся несподівано на гімназійній вечірці у Ржевниці 1937 року, коли вона з успіхом импровізувала “козачка”. Так прилучилася Оксана Вікул до професійної сценічної діяльності. “Танець — це чиста радість, — гово-

школи Єлизавети Нікольської. Після кожної вистави фантазія подолянки починала інтенсивніше працювати. Із власним хореографічним твором уперше виступила 10 січня 1943 року. Це сталося на концерті групи “Українського сокола”, метою якого було показати, як саме можна опрацювати

музику композитора М. Лисенка, — твердо стала на шлях українського професійного артиста балету та хореографа.

Навесні 1947 року в Регенсбурзі розпочалася підготовка до постановки опери М. Аркаса “Катерина”. Оксани запропонували поставити до неї

ТРОЯНДА ЗІ СЛАВНОГО РОДУ

На початку 90-х мені довелося працювати в газеті “Кам’янець-Подільський вісник”, де бухгалтерську справу вела Анжела Кисіль. Згодом дівчина виїхала до США, виїхала заміж... У Сполучених Штатах Америки знайшла свій притулок й Оксана Вікул, з якою ми листувалися. А потім зв’язок перервався. І тоді я попросив Анжelu Кисіль-Райлі передати ві-

тальну поштівку з нагоди 80-річчя славної діячки української сцени у діаспорі. Завдяки їй вітальна листівка знайшла адресата і, як пише у листі до мене чоловік Оксани Вікул, письменник і богослов Олександр Воронин, “дуже гарно відсвяткували її ювілей”, але 21 вересня Господь покликав її у вічність.

рила не раз. — Як танцювала наші народні танці, то... здавалося, що лечу до України...”

Вирішила паралельно вчитися малювати — записалася до Української студії образотворчого мистецтва під керівництвом графіка Роберта Лісовського. Під осінь 1941 року Оксана стала ученицею балетної

українську тематику в стилі й техніці різних шкіл танку. Вона вирішила танцювати відьму Солоху з “Ночі перед Різдом” М. Гоголя. Використала музику з “Різдвяної ночі” М. Лисенка. З’явилися схвальні відгуки й у пресі. Потім 1944 року створила ще один хореографічний твір “Невдале побачення”, до якого також використала

танці. Це була добра нагода грати з професіоналами — режисер Юрій Григоренко, декоратор Петро Капшученко, диригент Володимир Гавриленко. Оксаніні задуми щодо хореографії “Катерини” повністю вдалися. Переїхавши до Америки, жила в Мінеаполісі й тужила за театральним життям. І ось 1956 року не витрима-

СПРАГА В СПЕКУ: ПОШУК КОЛОДЯЗІВ ПРЕДКІВ

У містечку Старий Крим, де безводдя стало хронічним, обурені бездіяльністю місцевої влади люди 4.07.02. перекрили фєодосійську трасу. Не вірячи обіцянкам градоначальників, вони мають намір повторити акцію протесту, збільшивши кількість її учасників до кількох тисяч.

Від нестачі води, де з цієї причини санепідстанція закрила навіть єдиний дитсадок, місто потерпає вже понад п'ятнадцять років, хоча Старий Крим, (колись за красу й кількість фонтанів названий Старим Багдадом), стоїть на воді. Джерельні струмки з гори Агармиш, одягнені в нині зруйновані керамічні труби, в часи середньовіччя напоювали місто досхочу.

Сьогодні каламутна вода тут залишилася лише в кількох колодязях, черга біля яких не зменшується від світанку до ночі. Натовпи спраглих людей годинами стоять біля двохсотлітнього колодязя на вулиці Суворова, — п'ють звідси воду, незважаючи на те, що вона брудна. Іншої просто немає.

Черги біля іншого колодязя — на вулиці Ванєєва, не зменшує навіть розташоване поруч кладовище. Воду звідси машинами возять і в місцевий протитуберкульозний санаторій, де за 250 тисяч бюджетних гривень недавно пробіли свердловину, не зробивши попередньо експертизу. Ще й єдині в місті старі очисні споруди біля неї “забули” законсервувати.

Безводдя в Старому Криму, де досі взагалі немає очисної системи і всі нечистоти зливаються в річку, загрожує спалахом епідемії. Може, порятує ситуацію, яку вже давно називають надзвичайною, обіцянка

уряду автономії допомогти покрити величезні борги міста перед “Крименерго”, що дозволить знову ввімкнути фільтрувальну станцію...

Про свою готовність перекрити трасу заявили й жителі кількох будинків сімферопольської вулиці Крилова, які потерпають від безводдя вже шість років. За цей час, незважаючи на численні прохання, людям навіть не пояснили, в чому ж річ! Мешканці столиці Криму вимушені пити воду з бочок, які самі виставили в дворі, хоча в ній, аж гарячий від спеки, швидко заводяться пуголки й інші болотні мешканці...

На жаль, прикладів людських страждань від безводдя на вічно посушливому півострові безліч. Сьогодні не віриться, що в давні часи Крим обходився власними запасами води, хоча кримчани користуються ще й дніпровською, якої вже не вистачає. Саме це й спонукає людей організувати в групи шукачів давніх колодязів. Особливо активно займається пошуком альтернативних джерел водопостачання громадська організація — асоціація “Махульдюр”.

У регіонах, де катастрофічно не вистачає чистої питної води, вже два роки розшищують джерела, струмки і колодязі, повертають життя висохлим фонтанам. За спогадами старожилів знаходять і з допомогою місце-

вих жителів — ентузіастів відновлюють нові життєдайні потічки і резервуари вологи. За словами активістів “Махульдюра”, без допомоги місцевого населення, підказок довгожителів, асоціація просто не змогла б існувати. Її активісти переконані, що розчищені ними криниці полегшать гостру проблему дефіциту води, допоможуть забезпечити нею — чистою і джерельною, — кримчан, котрі живуть в селах, де немає дніпровської води, або її недостатньо. У рамках проекту “Друге життя занедбаних колодязів” вже відновили 10 джерел питної води в селах Бахчисарайського району. Нині чистять і відновлюють ще чотири криниці в трьох селах цього району. Взялися реконструювати близько 20 старих колодязів інших особливо посушливих регіонів, сподіваючись охопити весь Крим.

Цей проект асоціація “Махульдюр” реалізує за фінансової підтримки уряду Швейцарії, який виділяє кошти на розчистку і оновлення старих занедбаних громадських колодязів, фонтанів і джерел. Реконструйовані, вони посприяють регенерації природного балансу ґрунтових вод і відновленню екосистеми регіонів, — переконаний президент асоціації Ренат Саранаєв. Тим більше, що вчені-гідрогеологи впевнені: підземні ріки півострова ще не виснажилися. На їхню думку прогнози запаси

підземних вод Криму складають 1300,8 тисяч кубометрів на добу. Фактичний же щодобовий водозбір торік склав 477,3 тисячі кубометрів. Невикористаний резерв підземних питних вод оцінюється в 700 тисяч кубометрів на добу. Його реально ввести в дію на рівнинній частині Криму. Завдяки цьому можна не лише зменшити спрагу населення, а й збільшити подачу води для потреб зрошення. Підраховано, що це може забезпечити приріст вологи улітку на 35–50 %. Важливо й те, що в такий спосіб можна забезпечити водою населені пункти навіть за умови повного відключення джерел поверхневого водопостачання. Звісно, коли виявити належну турботу про підземні запаси, не експлуатувати підземні водні ресурси так нещадно, як в 70–80-ті роки.

Свого часу підземний водозбір перевищував прогнози ресурси вдвічі, — майже весь Первомайський, західна частина Красногвардійського і Джанкойського, південні землі Роздольненського, північні селища Сакського районів виявилися позбавленими підземних вод, придатних для пиття. На щастя, завдяки інфільтрації вологи з Північно-Кримського каналу, останніми роками спостерігається значне поліпшення стану підземних водних горизонтів. От би ще зменшити забруднення підземних запасів азотними добрив-

вами, які випадають з неочищених стічних вод...

Починає радувати й Південнобережжя. Днями центральні вулиці Євпаторії, де торік з'явилися ротонди, прикрасили чотири нові паркові фонтани. Струмені їх високі і чисті, бо перепад води в них від трьох до шести метрів. А оскільки працюють на оборотному водопостачанні — дуже економічні в обслуговуванні. Архітектори кажуть, що подібні красені є лише в наймальовничіших містах України.

На закупівлю устаткування італійських фонтанів виклали 50 тисяч гривень. Це місце відразу ж стало популярним серед євпаторійців і гостей міста. Особливо у вечірній час, коли, завдяки вигадливому підсвіченню, водограї починають сяяти всіма кольорами веселки.

А в Феодосії, біля вежі Святого Костянтина, після багаторічної перерви знову заіскрилися тугі струмені знаменитого фонтану Айвазовського, подарованого великим мариністом землякам ще в позаминулому столітті. Його чистою питною водою з приємністю втолюють спрагу численні жителі й гості сонячного міста-курорту. Щоправда, вже не зі срібних кувалд, як колись, а кожен зі своєї посудини.

Схоже, кримчани нарешті-таки починають турбуватися про відновлення і використання власних природних запасів життєдайної вологи, такої потрібної саме тут, особливо в період нещадної літньої спеки.

Віктор ХОМЕНКО,

Крим

КОНСЕРВАЦІЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ — АЛЬТЕРНАТИВА ЗНИЩЕННЮ ПЛАНЕТИ

Людство докладає потужних зусиль для ліквідації своєї колісця Землі. У геометричній прогресії зростаючі техногенні навантаження, грабіжницька, не обмежена розумними рамками експлуатація надр, флори, фауни планети в недалекому майбутньому загрожують самознищенням людської цивілізації.

ральні ресурси, виробі більшості з яких корозують, окислюються і теж — частково у вигляді газів — потрапляють до атмосфери, “випаровуючись” відтіля у Космос.

Щоправда, Космос “дає здачі”, закидаючи на Землю енну кількість метеоритів, але чи врівноважують вони щодень зростаючі людські апетити на підземні планетарні ресурси (тіло Землі!) — хто робив обрахунки, підбивав баланс “збитків”-“прибутків”?!. Такі обчислення не просто собі вправи математичні для нудьгуючих науковців. Де гарантія, що, змінивши масу, Земля не змінить своєї орбіти навколо Сонця? Людству замислитися над тим ніколи, розбалакуючи про “гуманізацію” своєї спільноти, воно, як і раніше, найбільше зусиль спрямовує на продукування розваг, розкошів і засобів війни, самознищення. Порочне коло?

Гадаємо, ні. Апетити “сильних”, багатих (а чи мудрих?) світу цього можна розумно підкорегувати. Видобуток органічних енергоносіїв суттєво обмежити, з часом, може, й припинити зовсім. Як те зробити, не зниживши різко досягнутий рівень комфортності існування людства? Рішення, на думку автора, є.

Сонце, наш давній бог Ра (віру в якого пройшли колись всі народи, єгиптяни не були першими) посилася достатньо теплової енергії, аби обіг-

Не запитаними виявляється нафантазовані голлівудськими збоченнями кривої прибульці, чудовиська, гігантські астероїди та інші страхіття. Свою загибель — разом із планетою — наближаємо власними руками, мізками.

ріти протягом року всі придатні для життя людини природні зони Землі. Розподіляється лише та енергія нерівномірно. Літом її зайвина, зимою — брак. У тропічній, субтропічній зонах зайвина сонячного тепла практично постійна. На часі людству навчитися “консервувати” надлишкову частину літнього, тропічного тепла з метою використання його взимку в зонах з холодним кліматом. Саме консервувати, як навчилися ми те робити з дарами літа, тропіків, аби споживати їх (дари) у зимовий період. Власне, газ, нафта, вугілля і є такими природними “консервами”, припасеними Сонцем для нас, “енергоїдів”, на стадії споживачької недоскопалості, яку ми необдуманно іменуємо ерою “високих технологій”.

Але сонячні батареї існують, — скажете. Існують: дорогі, малоефективні, з вельми обмеженими зонами вжитку. Та наразі маємо на увазі принципово нове, практичне, екологічно безпечне, що ґрунтується не на процесах окислення, згорання розв'язання проблеми, що забезпечить технологічний прорив в енергетичній галузі, а відтак і поступове скорочення видобутку нафти, газу, вугілля. Не боротися з дарами Ра, а по-господарськи їх використовувати в потрібний час, у потрібному місці.

Чи під силу такі завдання сучасній науці? Безперечно! При необхід-

ній концентрації коштів, інтелекту на розв'язання цієї проблеми знадобиться якихось 10 – 15 років.

Де взяти ті кошти, інтелект? Із військових сфер! Бо теревенячи про мир, залякуючи обивателя тероризмом, світове співтовариство невпинно нарощує військові витрати, паралельно нарощуючи витрати енергоносіїв. Планетарний лідер США, маючи 5% від усього населення Землі, енергоресурсів з'їдає 40%. Чи не багато, шановні янки? Ось і виділіть зі свого колосального воєнного бюджету (понад 400 млрд. доларів щорік) аж 1 – 1,5%. Та й інші лідери в озброєннях — для початку 10 –15 млрд. доларів нашкребеться. Трохи згодом, коли результати розробників стануть зримішими, від охочих вкласти кошти відбою не буде.

Станції та пристрої консервації енергії (СКЕ, ПКЕ), гідро-, вітроелектростанції (себто відновлювальні джерела) зможуть забезпечити енергетичну перспективу людству на дарований Богом найкращій із планет!

...Немає меж людській фантазії. Однак, як відомо, все, що вигадували філософи, фантасти, наступні покоління землян втілювали в життя.

— А ти конструкції тих СКЕ, ПКЕ запропонуй, — закінете. — Не можу, не вмію, панове. Проте, напрацьованим у науці досвідом доведено:

сформульована проблема — на 20% проблема розв'язана.

(ГЕС мають бути оптимальної потужності, щоб не порушувати екологічний баланс територій, на яких вони зводяться. “Гесівська” тема продискутована теоретично і відшліфована досвідом, на жаль, здебільшого негативним. Але то вже відхиляємося за межі публікації).

P.S. Інтенсивно впроваджувані сьогодні у світі технології отримування енергії на базі цирконієвих паливно-камерних установок, що суттєво зменшують шкідливі викиди у довкілля та витрати органічних енергоносіїв, — гігантський крок людства в енергетичній галузі, але не ліквідують в принципі загрозу енергетичного колапсу нашої цивілізації, а лише віддаляють його в часі.

Сергій КОВАЛЬ

СВІТОМ ПРАВЛЯТЬ

ЩО Є “РУШИНОЮ СИЛОЮ СУСПІЛЬСТВА”

Філософські аспекти волевого ставлення до нового розкрив Ф. М. Достоевський у романі “Злочин і покарання”. Герой роману Родіон Раскольников стверджує, що люди за своєю природою консервативні, свято шанують закони, які перейшли їм від батьків їхніх, а ті, хто наважуватися сказати що-небудь нове, є злочинцями, які заслуговують суворого покарання. Переважна більшість народу не схильна визнавати права геніїв висувати нові ідеї, робити винаходи, міняти закони і тим порушувати їхній спокій. Тому зовсім справедливо маса виконує своє консервативне призначення і страчує, вішає, спалює їх, щоб у наступних поколіннях ставити страчених на п’єдестал і поклонятися їм.

Ідеї видатного філософа свого часу — Сократа були визнані небезпечними для суспільства, і його засудили до страти. Джордано Бруно був спалений на вогнищі за поширення геліоцентричної теорії Коперніка. За нові переконання відтяти голову Томасу Мору — видатному англійському філософу, основоположнику утопічного соціалізму. Першодрукар Іван Федоров змушений був утекти з Москви до Києва, оскільки віруючі вимагали розправи над ним за використання друкарського верстата, який вважався дітищем нечистої сили. Навіть у наш “освітчений вік” проти авторів нових наукових ідей і напрямків застосовуються репресії. Так, в СРСР школу генетиків було розгромлено і заборонено, а творців цілого наукового напрямку засуджено до тривалих термінів ув’язнення. Отож для творців нового завжди приготована гірка доля і, як висловився французький філософ Ш. Фур’є, кожний новатор повинен заздалегідь знати, що його переслідуватимуть відповідно до величчї зробленого відкриття.

Книга Г. Тісанд’є “Мученики науки” особливо вдало ілюструє негативне ставлення мас до творців нового. Англійський філософ Бертран Рассел з приводу втілення нових ідей писав: “Люди бояться нових ідей більше всього на світі, більше розорення, навіть більше смерті, бо ідеї руйнівні і страшні. Вони нещадні до привілеїв, встановлених правил і зручних звичок. Нові ідеї анархічні і не підпорядковуються законам, вони байдужі до авторитетів і не піклуються про мудрість, вироблену віками”. Нові ідеї перемагають не методом переконань чи переучування опонентів. Як відзначав лауреат Нобелівської премії фізик М. Планк, зміна ідей відбувається сама по собі.

Носії старих ідей з часом вмирають, а нове покоління приймає нові ідеї як само собою зрозумілу істину — для торжества нових ідей потрібен тільки час.

Трохи раніше до таких висновків дійшов австрійський геолог М. Неймайр (“Історія Землі”, російський переклад 1898 р.). Вивчаючи еволюцію органічного світу, він показав, що прогрес у природі здійснюється внаслідок вимирання старих, малопристосованих організмів і народження нових, досконаліших форм. Вимерли динозаври, мастодонти, пещерні люди. Їм на зміну прийшли ссавці, птахи, цивілізована людина. І Неймайр робить висновок, що розвиток внаслідок чергування

Можна було розраховувати тільки на нове покоління, виховане в нових умовах, для яких нові ідеї були би прийнятними. Тож комуністичні лідери не стали чекати, як пророк Мойсей, 40 років, що би вимерло старе покоління природною смертю. Комуністи прискорили цей процес, фізично знищивши носіїв старих ідей. Для цього були спеціально сфабриковані судові процеси — “Спілка визволення України”, “Шахтинська справа”, Промпартія, троцькістсько-бухаринського блоку, зіннов’євської фракції, розстріляні й депортовані до Сибіру, Далекого Сходу і на Крайню Північ мільйони висококваліфікованих фахівців, учених та адміністраторів.

шансів утриматися при владі.

Тепер у всіх гріхах звинувачують Сталіна, його зробили “козлом відпущення”. Я знову і знову повторюю, що світом правлять ідеї, а не люди. Винна комуністична система, а не окремі її виконавці. Винні також і Хрущов, і Каганович, і Ворошилов, і Калінін, і Молотов, і Косіор, і Постишев, і вся комуністична верхівка. Їхні наступники проводили ту ж політику, і Брежнєв разом зі Щербицьким відправили в заслання і Сахарова, і Чорновола, і Щаранського, і Стуса...

Масові репресії, інтенсивна ідеологічна обробка населення дали ефект — комуністична ідеологія нев-

цивілізації, в основу якої лягла Заповідь Господня, що вчить: “Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі твої дні були на землі”. Та якщо в “Біблії” неодноразово повторювалися заповіді Господні “не вбий”, “не вкради”, то в “Короткому курсі ВКП(б)” схвалювалися масові вбивства так званих буржуазних націоналістів, контрреволюціонерів, троцькістсько-бухаринських відступників, зіннов’євських відщепенців тощо. В усіх школах, піонерських таборах, будинках піонерів висів портрет Павлика Морозова, який написав донос на своїх батьків, і їх стратив НКВС. Виховані на прикладі Павлика Морозова радянські чиновники стали хамами. Ра-

Землі перестане розвиватися вільно і порине в імлу. А навесні й після неї пройдуть грандіозні зміни, падіння королівства і великі землетруси: і все це пов’язане з виникненням нового Вавилону, мерзотною проституцією, огидним духовним спустошенням, що триватиме 73 роки і 17 місяців” (тобто з 1917 до 1991 року).

ДЕРЖАВА ЛИШЕ ІНСТРУМЕНТ

1991 року Україна здобула незалежність, але переміг на президентських виборах комуніст Л. М. Кравчук, який узаконив комуністів на всіх державних посадах. І якщо в Польщі, Чехії, Румунії, Угорщині та в Прибалтійських державах комуністів відсторонили од роботи в державних установах і судили за їхні злочини, то в Україні старі партійні кадри залишилися на своїх постах. Утвердившись на них, комуністи, звичні працювати в умовах бюрократично-адміністративної системи, не змогли ефективно керувати народним господарством.

Хабарництво, крадіжки у великих масштабах високими посадовими особами, у тому числі депутатами Верховної Ради України, вбивство відомих людей, ігнорування законів України, у тому числі й про державну мову, стали нормою в Україні. Доречно нагадати, що, коли представник ізраїльського роду Корей разом зі своїми однодумцями і 250 мужами ізраїльськими збунтувався проти пророка Мойсея і вимагав повернення ізраїльтян у єгипетську неволю, завжди милосердний і терплячий Господь Бог жорстко покарав бунтарів. Земля розступилася під ними і поглинула їх усіх разом із сім’ями. А коли зчинився новий бунт проти Мойсея, Бог послав пошесть на бунтарів — “і було померлим поразкою чотирнадцять тисяч і сімсот”. І тільки після цього бунти серед ізраїльтян припинилися і вони більше не хотіли в милу їм рабство.

...Для мене, як для наукового співробітника Національної академії наук України, зовсім незрозуміла політика наших державних мужів, колишніх комуністів, які узаконили оплату роботи доктора наук, професора академії наук удвічі нижчою, ніж зарплата кондуктора трамвая чи автобуса. Збагнемо: нагодувати народ м’ясом, рибою, бананами і динями — це ж не основна роль держави. Треба створити умови, щоб народ сам розводив свиней на м’ясо, ловив рибу і вирощував огірки й дині. Тільки тоді людська гідність набере належного значення в суспільстві

●

Упродовж 15 років я працював в Інституті геологічних наук АН України з академіком В. Б. Порф’євим (1899–1982), розробляючи нові напрямки в геології, які зустрічали різкий опір офіційної радянської науки. Їх не тільки не допускали до друку — доходило до того, що уже опубліковані роботи вивирали з журналів і знищували. І навіть якщо кому-

небудь ї вдавалося захистити дисертацію, то ВАК СРСР у Москві не затверджував захист. Наші наукові опоненти час від часу звертались у відділ ідеології ЦК КПРС із вимогою заборонити нові ідеї в геології як такі, що підривають основи марксистсько-ленінської ідеології. Тож ми існували в Академії наук завдяки особистому захисту прези-

дента АН України академіка Б. Є. Патона. А для того, щоб якимось активніше відстоювати свій науковий напрямок, почали вивчати основи наукознавства з метою з’ясування умов виникнення, розвитку та закономірностей зміни ідей, щоб цей досвід використувувати в подальшій роботі.

життя й смерті має універсальний характер і поширюється як на матеріальний, так і на духовний світ. Старі ідеї зникають разом зі смертю їх носіїв. Тому-то пророк Мойсей і виводив ізраїльтян з єгипетської неволі сорок років, навмисне блукаючи пустелею, щоб дати вимерти поколінню з рабською психологією.

ІДЕЯ І ЧИН

Створюючи новий суспільний лад на теренах Російської імперії, комуністичні лідери знали, що народ не сприйматиме їхніх ідей.

Щоби знищити селянську цивілізацію, комуністи організували штучний голодомор, найбільш жорстокий за всю історію людства. Голодомор лише в Україні забрав 9 мільйонів життів. Усього при переході “від капіталізму до соціалізму” на теренах Російської імперії було знищено майже 32 мільйони осіб. Те, що Ленін і Сталін поголовно викорчували старе покоління, починаючи від царя і закінчуючи Іваном Денисовичем, було своєрідною історичною необхідністю розвитку комунізму в Російській імперії, в іншому разі комуністи не мали б жодних

довзі запанувала на теренах СРСР. І в 1987 р. Український Радянський Енциклопедичний словник (т. 3, с. 67) відрепортував, що в СРСР уже створена якісно нова спільнота людей — так званий “совєтський народ”, згуртований марксистсько-ленінською ідеологією.

Заради справедливості слід відзначити, що і пророк Мойсей, водячи 40 років ізраїльтян пустелею, постійно і наполегливо викладав їм Божі закони, і в цьому Мойсею допомагав сам Господь Бог. Так, на горі Синай Бог передав пророку 10 заповідей, які в подальшому стали підвалиною моралі західної

цивілізації, в основу якої лягла Заповідь Господня, що вчить: “Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі твої дні були на землі”. Та якщо в “Біблії” неодноразово повторювалися заповіді Господні “не вбий”, “не вкради”, то в “Короткому курсі ВКП(б)” схвалювалися масові вбивства так званих буржуазних націоналістів, контрреволюціонерів, троцькістсько-бухаринських відступників, зіннов’євських відщепенців тощо. В усіх школах, піонерських таборах, будинках піонерів висів портрет Павлика Морозова, який написав донос на своїх батьків, і їх стратив НКВС. Виховані на прикладі Павлика Морозова радянські чиновники стали хамами. Ра-

Землі перестане розвиватися вільно і порине в імлу. А навесні й після неї пройдуть грандіозні зміни, падіння королівства і великі землетруси: і все це пов’язане з виникненням нового Вавилону, мерзотною проституцією, огидним духовним спустошенням, що триватиме 73 роки і 17 місяців” (тобто з 1917 до 1991 року).

ФОРМУВАННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Розв'язання питань про формування трипільської і давньоюмної культур начебто є своєрідним містком між дописемним неолітичним періодом і ранньоісторичним періодом енеолітичної епохи, від якої до наших днів дійшли найдавніші писемні джерела. Досліджуючи питання про складання культури трипільського ареалу, ми приходимо до висновку, що вона виникає в зоні багатовікового контакту, ще на зорі неолітичної епохи, у племен євразійського мисливсько-скотарського масиву з племенами балканодунайського мисливсько-землеробського масиву.

Найдавніші трипільські пам'ятки, зокрема й ті, що в межах західної частини ран-

ЕНЕОЛІТ УКРАЇНИ

Від власне неолітичного цей комплекс відрізняється лише такими рисами: тут відсутні геометричні мікроліти трапецієподібної форми, а вкладиші для серпів різко вирізняються від більш архаїчних вкладишів неолітичних комплексів. Набір крем'яних знарядь неолітичних пам'яток Середній Стог II, поселення на острові Малий Дубовий або Маріупольський могильник, включаючи різні знаряддя з крупних пластин і наконечники дровиків, виконані в техніці двобічної ретуші, безумовно близький до інвентаря пізніших ранньотрипільських пам'яток як Поливанів Яр, Лука-Врублевецька, Солончени Т і навіть Сабатинівка I та Кукутені А.

Інвентар кам'яних знарядь можна звести до однієї характерної трипільської форми — невеликої широкої сокири-тесла асиметрично прямокутного профілю, виготовленої із сланцю. Підкреслюємо, що неолітичний вигляд крем'яного інвентаря несе ознаки впливів архаїчної мікролітичності, типової лише для самого початку трипілья. Дещо згодом, вже на етапі пам'яток типу Гренівки — Луки-Врублевецької, цей архаїзм майже повністю зникає.

З недавніх пір, поки лиш для західного трипілья, виявлено комплекс знарядь, виготовлених з кістки і рогу. Цікаві архаїчні мотики із рогів оленя з повздовжньою постановкою робочої частини, кістяних лощил для обробки поверхні посуду, добре відомих ножів із емалі ікол кабанів, кістяних накопичувачів стріл. Численні, хоча й не характерні, кістяні шила з вістрям правильного округлого перетину виготовлені з "рифельних" кісток копитних.

Перш, ніж вдатися до опису найдавнішого трипільського посуду, необхідно вказати на його неоднорідність, залежну від хронологічного положення конкретних груп керамічних виробів. Прикладом, під час вивчення глиняного посуду ізвальованих жител та землянок другого сабатинівського поселення було встановлено, що в складі керамічних виробів, знайдених в землянках і на поселеннях Гайворон та Чернятка, виділяються всього дві групи посуду: з простої сірої глини, обпаленого на вогні та чорно лощеного, обпаленого в печі, з уповільненою тягою. Ці ж технологічні групи можна відзначити і для глиняного посуду кінця неолітичної доби.

Іншим виявляється технологічний склад керамічних виробів, пов'язаних з пізнішим типом жител — з "майданчиками" поселення Сабатинівка II і його культурних аналогів. У числі керамічних виробів, знайдених на "майданчиках" в Олександрівці, Лука-Врублевецькій, Гренівці та інших, помімо двох названих вище груп посуду, зустрічається третя — посуд світло-коричневого, майже червоного, кольору. Поява цього типу посуду, випал якого вимагав печей із штучною тягою, безумовно, є рисою подальшого розвитку ранньотрипільського керамічного виробництва. Побічним доказом появи керамічних печей як самі "майданчики" по характеру випалювання наближаються до цегли, так і виявлені купольні духові печі в усіх валькованих житлах.з

Прямим доказом їхнього спорудження в ранньотрипільський період буде піч з люфтами, виявлена на ранньотрипільському поселенні Лука-Врублевецька, та деякі інші

аналоги.

Найдавніший трипільський посуд розподіляється на дві основні групи, що різняться своїм призначенням: горщики грубого вироблення, призначені для зберігання продуктів і готування їжі й щоденного вжитку — з відмученої глини, з лощеними стінками. Для обох груп посуду властивий пластичний орнамент у вигляді різноманітних шишечок, а також невеликі ручки, розміщені в один-два яруси у звичному шаховому порядку. Важливо відзначити, що архаїчніші кухонні горщики зберігають деякі впливи керешського орнаменту: звичні нігтеві заглиблення, справжній заціпний колосковий орнамент (рис.4,5,9), а зрідка навіть намазані округлі барботини та ін. У розвиненіший період раннього трипілья виникає особлива група посуду — тара. Вона з'явилася завдяки інтенсивному розвитку землеробства (переважав орний обробіток полів), що потребувало спеціальної тари для зберігання зерна, а також і запасів води для поселень, які розміщалися на високих терасах і плато.

Орнаментальні композиції, розміщені на посудинах, вирізняються особливою складністю, в ній присутнє повне чи часткове відтворення образу фантастичного дракона. Дуже цікава чисто трипільська група посудин, що займають проміжне положення між вазами на ніжках і посудинами з воронкоподібним низом — своєрідні вази з воронкоподібним низом. Однак, помімо такої форми необхідно підкреслити принципovu відмінність ранньотрипільських ваз на ніжках від боянських (Джупешти, Видра, Верешті, Петру-Рареш), де сама форма й характер піддонів цілковито різні — і ті, й інші циліндричніші, а піддони коротші. Ми вже відзначали, що поселення на сході дають посуд з гребінцевим орнаментом, а на заході поселення того ж часу "дають" кераміку бояноподібну і власне боянську". Відзначаючи, що в цьому формулюванні дещо переоцінено значення боянського елементу, підкреслимо своєрідність деяких типів посуду, поширеного в південно-західній частині розселення ранньотрипільських племен. Значення боянських впливів, з точки зору визначення етнографічних відмін у середовищі ранньотрипільських племен, цілком очевидне. Однак, зводити риси західних пам'яток до одних лише боянських впливів було б неправильно. Це слід розуміти в ширшому територіальному контексті, що враховує не лише боянські зв'язки, але й також зв'язки, які відводять нас на Дунай — в область Хаманджії, на захід, в область залишків впливу керешської культури і, нарешті, в область пізніших пам'яток східного крила культури лінійно-стрічкової кераміки.

Тут слід доповнити — багато в природі сусідів Бояня і в природі його самого може бути зрозуміле визнання генетичних зв'язків з буго-дністровською неолітичною культурою. Мова йде про широко відомі за боянськими пам'ятками прийоми творення орнаментальних зон, складених із вирізаних у глині трикутників і квадратиків, які розміщені в лінійно або в шаховому порядку. Або ж скомпонованих у складніші геометричні фігури.

Для з'ясування генезису техніки вирішуваного орнаменту важливо підкреслити, що його шахово-хрестоподібний варіант також притаманний посудові енеолітичного шару анатолійського поселення Алішар, добоюнський і дотрипільський вік якого не викликає сумніву. Слід згадати про архаїзми, що ведуть до керешської культури. Їхню наявність необхідно відзначити як для західної пам'ятки (пам'ятки типу Флорешті),

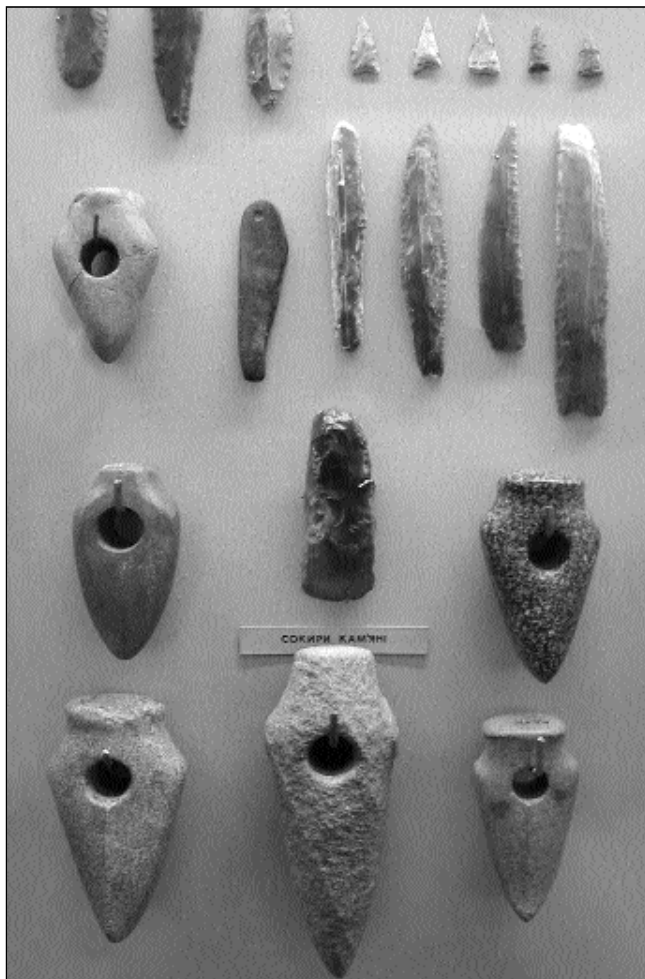
так і для східної частини ранньотрипільського ареалу (Гайворон). Вони проявляються як у вигляді шишечок, вушок та ін., так і в специфічній манері прикрашати лощенням частини вінчика і придонної частини посуду. Проміжки між такими зонами заповнювалися рядами нігтевих заглиблень, парних пальцевих заціпів, намащеними лініями, барботинами і т.ін.

Таким чином з'ясовується, що ранне трипілья мало досить поширені зв'язки південно-західного напрямку (Бояня), у західному (впливи керешської культури), в північно-західному (дунайська культура лінійно-стрічкової кераміки) та ін. **Проте основні ознаки власне ранньотрипільських пам'яток, тобто пам'яток (поширених) розташованих на схід від Дністра, йдуть у глибину часів — до пам'яток місцевої до трипільської культури.**

Досить показово, що антропоморфна пластика, в цілому не характерна для боянської культури, складає обов'язкову рису всіх без винятку найдавніших трипільських пам'яток, розміщених від середньої течії Південного Бугу до верхів'я Бистриці. При цьому належить підкреслити, що названі тут культові статуетки — головним чином жіночі, а також зображення воластої птахи (качки) та ін., виявляють як риси близької схожості, так і помітні відмінності від пластики сусідніх культур, наприклад, Хаманджії (Румунія). Особливо типові невеличкі неорнаментовані напівсидячі жіночі статуетки з підкресленою нижньою частиною і довгою шиєю, що закінчується голівкою, подібною черепахаї або пташиній, а також приліплені до цих статуеток рогаті крисельця.

Досить виразні жіночі статуетки схожого типу зустрічаються як у східній, так і в західній половині ранньотрипільської території. Вони відрізняються від списаних вище притиснутими до грудей і живота руками, що тримають видовжений предмет, який, скоріше всього, є пластичним відтворенням синкретичного священного символу небесно-водно-сонячного змія-дракондтити, пов'язаного з культом зачаття й плодороддя. Помімо антропоморфних зображень у ранню пору розвитку трипілья, поширена і культова зооморфна пластика. Зустрічаються виображення бика, козла, кабана, однак у стилістичному відношенні виконані не так ретельно, аніж антропоморфні статуетки і, відповідно, для характеристики культури дають надто мало. Із числа зооморфних символів найцікавіше пластичне втілення мають образи воластої птахи (качки), що відтворює особливий космогонічний сюжет, розповсюджений по всій ранньотрипільській території.

Володимир ДАНИЛЕНКО
(Скорочено. Переклад з російської і публікацію

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ньотрипільського ареалу, прикладом, на Дністрі, які культурно дотичні з Бояном, на даний час відомі від верхів'я Бистриці і Середнього Серету до Синюхи, на сході — до середньої течії Південного Бугу. В числі таких пам'яток можна називати Красноставку, Вишнопіль, Данилову Балку, Сабатинівку II, Олександрівку та інші, у межах Середнього Придністров'я — Флорешти, Брага і цілий ряд відкритих і неопублікованих.

Цілком природно, що, йдучи шляхом виявлення генетичних зв'язків Трипілья з місцевим неолітом, перш за все необхідно спитися на найдавніших пам'ятках східного, тобто буго-дністровського ареалу.

В окреслених вище межах східного ареалу найдавніші місця побутування становлять поселення з невеликими житлами типу напівземлянок, побудованих без значного використання глини. Однак, у цілім ряді пам'яток, хоч вони й зберігають архаїчний характер багатьох елементів культури, виявлено доволі складні глиняні житла. До їхнього числа можна віднести другий будівельний горизонт Сабатинівка II, Олександрівка і Данилова Балка, цебто ряд пам'яток Південно-Бузького басейну.

Не дивлячись на те, що на цих поселеннях вже трапляються вироби з міді, необхідно зазначити, що притаманна їм матеріальна культура ще переживає ознаки кінця епохи неоліту. З найбільшою, певно, переконливістю про неолітичні впливи в характері місцевої культури засвідчує така важлива категорія виробничих знарядь як вироби з каменю і кременю. Цілком неважко зробити висновок, що вивчений комплекс знарядь із кремнію першої фази розвитку Трипільської культури майже повністю повторює інвентар власне неолітичного віку, одержаного під час дослідження поселень на Південному Бугу.

Сокільці-Поліжок. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ОСНОВНІ ЛІНІЇ І ТЕЧІЇ У РОЗВИТКОВІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Вище ми розглядали початкову фазу трипільської культури у тому вигляді, в якому вона виступає на сході — в межах середньої частини Південно-Бузького басейну і на заході — переважно на території Молдавії. Своєрідність культури, властивої для східного і західного районів ранньотрипільського краю, зберігається і в наступні часи.

У тій частині розвиненого трипілля, яка відповідає станові Кукутені А (Ізвоар II, Румунія), відома характерним широким вжитком глиняного посуду з поліхромним розписом, існує помітна різниця між культурами східної, точніше прибузької трипільської й західної, що охоплює Дністровський басейн, румунську Молдавію і східну Трансильванію (Аріужд). Тут важливо відзначити, що в східній частині трипільської території, замість

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

рідкісного тут посуду з поліхромним розписом, розповсюджується розвинений глиняний посуд архайчних форм, оздоблений глибоким лінійним орнаментом. Є відмінності і в формах посуду. Прикладом, у складі інвентаря західних пам'яток розвиненої пори трипілля майже нема так званих біноклеподібних посудин, зате широковідомі низькі й високі трубоподібні підставки під посуд, глиняні ложки, переносні печі і другі форми. Різниця є і в орнаменті. В західній частині трипільської області поряд із звичним волютовим орнаментом і супроводжуваними його сюжетами основне місце посідає особливий кутастих стиль розпису, в якому використано різні варіанти меандрового рисунку боянського типу. В той же час на сході, перш за все на Південному Бузі, архайчний заглиблений орнамент продовжував зберігати своє значення і тоді коли на заході поліхромний розпис широко розповсюдився, а спіральноволотові композиції орнаменту домінують серед прикрас.

Можна стверджувати, що саме західна частина трипільського етнічного масиву в розвинену пору культури передавала східним племенам Трипілля досягнення балканських і трансильванських племен у **ділянці металургії міді, орного землеробства, житлового будівництва і керамічного виробництва.**

У період складання й розповсюдження старшого кукутенського культурного комплексу перегрупування відбуваються в трьох напрямках — східнотрансильванському, що зумовило формування культури аріуждського типу (культури); верхньодністровського, що призвело до появи пам'яток типу Городиці, і, нарешті, в напрямку Південного Бугу, що сприяло розселенню звідси частини трипільського населення на Середній Дніпро, в чуже середовище пізніших впливів дніпро-донецької культури й виникнення там власне трипільського варіанту.

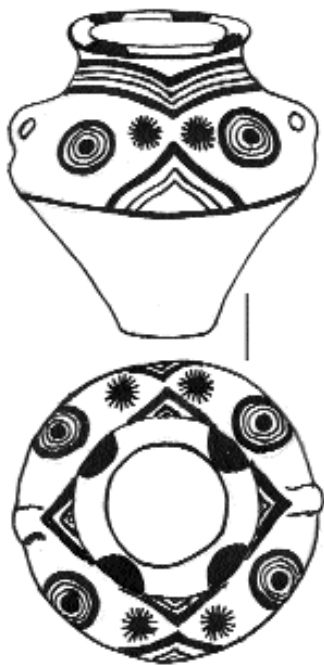
Етнокультурні перегрупування, що відбувалися у межах буго-дністровської частини трипільського ареалу, носили характер внутрішнього процесу, який не змінював етнічний склад місцевого населення, в той же час як на Верхньому Дністрі і Середньому Дніпрі сталися дифузії, витіснення й асиміляція місцевих племен.

Класична пора етнографічної своєрідності боянської культури на той час вже пройшла — процес її трансформації в гумельницьку, певно, не без деякого впливу раннього трипілля, зайшов досить далеко.

Необхідно наголосити про **паралельність і синхронність процесу розвитку трипілля і Бояна-Гумельниці.** Як показали дані радіо-карбонного аналізу Кукутені А (Хебетешті) і бояно-гумельницький етап (Вереш) належить до одного і того ж хронологічного періоду — середини IV тис. до н.е.

Щось подібне, але в менш територіальних масштабах, а також в результаті процесів, що проявлялися в західній частині трипільської області, мало місце і пізніше — у час виникнення культурного комплексу Кукутені В-Петрени. Немає сумніву, що на цей раз безпосередньо Подністров'я було тим центром, що підштовхував прогрес, розвиток якого наклав глибокий відбиток на культуру населення всієї трипільської території. На час поширення найдавнішого розписного посуду початок роздвоєння шляхів розвитку трипільської культури був очевидним фактом. Однак, з найбільшою яскравістю вона проявиться пізніше, коли на середньому Дніпрі з'являться пам'ятки типу Верем'я, що продовжили архайчну лінію розвитку, а на Подністров'ї і західніше -пам'ятки типу Жури-Городиці, які еволюційно продовжили лінію розвитку культури Петрешті-Аріужд-Кукутені А. Слід відзначити, що в межах всієї східної половини трипільського ареалу — на Середнім Подніпров'ї, на Побужжі і тільки частково на Середньому Подністров'ї — розвиток ускладнювався ще й тим, що в етноісторичний процес влився могутній східний компонент — ранні ланки давньоюмної культури. Звідси витікає, що кристалізація трипільської культури і її подальший розвиток, що сприяв виникненню ряду локальних етнокультурних течій, був складним процесом, у якому брали участь ряд прийшлих, досить відмінних один від другого етнокультурних складових, проте **автохтонний елемент незмінно домінував.**

У книзі "Неоліт України" доведено, що процес розвитку буго-дністровської культури був у достатній мірі складним і динамічним, а її трансформація в трипільську культуру неминує мусила мати характер стрибка,

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

що обумовлений був як значними історичними, економічними і культурними зрушеннями, так і участю в цьому процесі нових етнокультурних компонентів.

СУБСТРАТ БУГО-ДНІСТРОВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У цілком достатній мірі стало очевидним, що період формування трипільської культури був одночасно періодом формування цілого ряду нових етнокультурних ут-

ЕНЕОЛІТ УКРАЇНИ

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

ворень меншого територіального масштабу, аніж культура лінійно-стрічкової кераміки чи керешська. На заміну їм на історичній арені з'являються трипільська, боянська, хаманджійська, вінчанська, тиська, тобто південноєвропейські культури. Вони виникли в результаті особливого виду диференціації того південноєвропейського давньоземлеробського масиву, який на заході в балкано-дунайському ареалі був представлений старчевсько-керешською культурою, на сході — буго-дністровською, а на півночі — железовською, бюкською й, природно, пізніми впливами культури лінійно-стрічкової кераміки.

Ми маємо всі підстави вважати трипільську культуру початкового етапу спадкоємницею тієї території, що свого часу була охоплена **дотрипільською буго-дністровською культурою.** Йдеться, перш за все, про буго-дністровську частину Північно-Західного Причорномор'я, але й, можливо, про румунську Молдавію, де пам'ятки буго-дністровської культури почали тепер з'являтися. Раннє трипілля від неолітичної епохи перейняло невеликі, подовженої форми напівземлянки з глиняними печами на кам'яних цоклах, що супроводжують кухонні ями.

Система орнаменту ранньотрипільського посуду і у відношенні його технічних даних, і в характері самих орнаментальних схем у цілому може розглядатися як результат подальшого розвитку системи орнаментування посуду, виробленої впродовж багатьох віків розвитку буго-дністровської культури. Належить підкреслити стосовно технічних особливостей орнаменту. Починаючи від найдавніших витоків, його можна визначити як орнамент лінійно-прогладжений і лінійно-стрічковий, що утворює складні позитивно-негативні композиції, в яких один з симетрично розташованих елементів заповнюється наколами, сіткою, короткими лініями, а в пізніші часи — штампом.

Архайчні форми саме такого орнаменту і виражають істинну специфіку системи оздоблення посуду буго-дністровської культури, а у більш розвинених формах — найдавніший посуд трипілля.

Розглядаючи релігійно-ідеологічні уявлення епохи неоліту і енеоліту, можна встановити, що вони мають багато спільного. В обох випадках центральне місце посідає образ водно-сонячного дракона, змія, уособлюючого небесне чоловіче начало. За ним ідуть образи Великої Матері, певного роду Деметри, яка символізує землю й жіноче начало, а також другий жіночий персонаж, пов'язаний з колом скотарських і мисливських ідеологічних уявлень, — прототип Артеміді. Можна вважати доведеним, що така спадковість трипілля від буго-дністровської культури простежується не лише в техніці нанесення і в специфічних композиціях орнаменту, а також і в морфологічній близькості культової антропоморфної пластики. Особливо треба наголосити про **можливу генетичну залежність боянської культу-**

ри від буго-дністровської. Є підстави вважати, що на території Румунії та Болгарії названа культура не має глибоких генетичних коренів. Нарешті, важливо відзначити вірогідність наміченого генетичного зв'язку боянської культури з буго-дністровською, яка до певної міри могла обумовлюватися розселенням на Дунаї частини племен буго-дністровської культури.

Нове в історико-культурному обличчі раннього трипілля було обумовлене економічним розвитком населення того часу і в першу чергу розвитком системи землеробства. Основу економічного розвитку ранньої трипільської культури складають історико-культурні явища раннього мідного віку, які включають металургію міді, орне (ральне) землеробство, стрибок у розвитку скотарського господарства та ін.

Явища, що мали вирішальний вплив на формування історичної специфіки періоду від буго-дністровської культури до культури мідного віку — трипілля, є такі: перехід від мотичного землеробства

до орного; інтенсивний розвиток скотарства, і, зокрема, великої рогатої худоби; виникнення металургії міді; зародження патріархальних відносин; виникнення регулярного міжплеменного обміну; зміна форм кухонного посуду, що має багато спільного з давнім посудом керешського типу; широке розповсюдження каннелюрованого посуду, що має аналоги впливів того ж кола, до якого певною мірою прилягають боянська, хаманджійська і, нарешті, трипільська культури.

Буго-дністровська культура виникла на

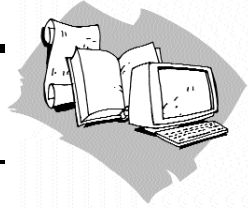

. V тис. до н.е.
Розкопки В. Даниленка

пограниччі двох світів — східного, мисливсько-скотарського, що лежить між Прикаспієм і Дніпром, і західного — землеробського, який охоплює Східне Середземномор'я і прилегло до нього балкано-дунайську частину південно-європейського ареалу.

Завершення процесу формування трипільської культури в загальноісторичному плані ознаменувалося стрімким і повсюдним переходом від неоліту до мідного віку, від мотичного землеробства до орного, від перших дослідів у розведенні домашніх тварин до придомного скотарства, а в плані етнокультурного розвитку до схрещення архайчних форм буго-дністровської культури з прогресивнішими формами балкано-дунайської матеріальної культури, що зберігає впливи старчевсько-керешсько-карановського культурного типу.

Володимир ДАНИЛЕНКО
(Скорочено. Переклад з російської і публікацію з підкресленнями в тексті підготував Олександр Фисун)

Господина освітянських посиденьок
Анастасія Безпальча

ПОСИДЕНЬКИ У ПАННОЧКИ НАСТІ НЕ ДИТИНА ДЛЯ ШКОЛИ, А ШКОЛА ДЛЯ ДИТИНИ!

Цього разу до мене на посиденьки завітала небайдужа людина — вчителька історії і права Козинської середньої школи на Київщині, Голова громадської організації Центр “Сучасна жінка” **Наталія ОВСІЄНКО**.

— **Пані Наталю, ось і закінчився ще один навчальний рік нового тисячоліття. Ми прийшли у XXI століття, а процес навчання залишається незмінним. Хоча нові часи вимагають зовсім іншого навчання. Як на Вашу думку?**

— Я вважаю, що у нашій країні існує освітня криза. Класно-урочна система та бальна система оцінювання — ось те, що заважає виходу з цієї кризи. Не дитина повинна бути для школи, а школа для дитини. А у нас все навпаки. Необхідна реформа навчання, яке буде передусім розвивати здатність людини до пошуку нових знань, до творчості. Тільки по-новому навчаючи дітей та молодь, наша держава зможе зробити інтелектуальний прорив у нове тисячоліття.

— **Отже, проблему розв’яже нова філософія освіти, нова освітянська політика?**

— Негативний наслідок навчального процесу — це те, що бальна система оцінювання збільшує число невротиків. Очікування опитування під час уроку, невмотивовані перевантаження, постійна стресова ситуація — все це веде не так до знань, як до звички уникати розв’язання проблем, боятися їх, до психологічного зриву та зневіри в собі і своїх силах. У нормі дитина спроможна справитися з емоційним конфліктом, а якщо ні, то це може спричинитися до неврозу, депресії, суїциду.

Я вважаю, що урок має передбачати вільну діяльність учня чи учениці, враховувати швидкість засвоєння матеріалу різними дітьми. Потрібно зменшити кількість предметів та уроків, ввести серед обов’язкових дисциплін предмети на вибір, серед яких учень чи учениця може вибрати цікаві для них, чи потрібні їм для майбутньої професії. Дитину потрібно поважати, розуміти її унікальність та особливість. Тоді навчання не буде йти конвеєром, де немає місця особистості, її правам. Тоді виникне процес співпраці педагогів із дітьми. Потрібен також новий, неформальний, живий зв’язок між учительством та учнями й ученицями. Сьогодні, на жаль, у навчанні немає позитивного, радісного, наповненого емоціями. Наша школа негуманна у ставленні і до дітей, і до вчительства. Вона часто буває жорстокою до дітей. У свій час, коли став Прем’єр-міністром України Віктор Ющенко, він був єдиним із прем’єрів, який звернувся до проблем школи, намагався щось змінити. Пам’ятаю його прекрасні слова на учительському з’їзді: “Сьогодні ми намагаємося побудувати школу, яку б полюбили і учні, і вчителі. Це велика місія”. На жаль, цю місію йому не дали виконати. Будемо

кожному уроці неефективна і завдає тортур дітям. Тому не потрібно виставляти оцінок на уроці. Урок — тільки для збагачення дітей знаннями. А контроль за знаннями після вивчення великих розділів програми слід робити шляхом тестування. У Росії, наприклад, уже вісім років іде подібний експеримент в одній із областей. І дуже успішний! Там навіть за балами шкільного тестування приймають без екзаменів у вузи.

— **Пані Наталю, у мене до Вас ще є запитання, яке мене завжди цікавило. У наших школах та вузах звично вгніздилася лекційна система викладання інформації. Однак лекцію можна просто надрукувати і роздати дітям чи студентам. Навіщо її щоразу читати заново?**

— Насте, ти правильно зрозуміла суть проблеми. Колиш, коли друковане слово було дорогим, тоді і необхідні були довгі лекції. У наш час це просто анахронізм. Матеріал по-

та... Бо у сучасній українській школі, як у тому, недоброї пам’яті, Советському Союзі — чого не кинешся, всього нема — ні тобі піратів, ні життєвих, потрібних знань. Зате поглянемо, який набір інформаційних предметів! Я, як людина, яка багато років працює з дітьми, з жахом спостерігаю, як цей потік сухих фактів виливається на дитячі голови. А останнім часом ще з подвоєною силою. У нових підручниках кожен автор і кожна авторка намагається у свою “нетленку” запхнути так багато, щоб, напевно, вже ніхто не засумнівався в його чи її компетентності. Підручники переобтяжені інформацією, фактами та деталями. Накопичення фактів — це дуже нудний процес для дітей та молоді. Тому виникає проблема з дисципліною. Починаються конфлікти, від яких страждають як учительство, так і діти. Знову ж таки, в результаті цієї кількості фактів, цифр, готових, розжованих і нудних істин діти не вміють самостійно мислити, говори-

це буває... А далі грали, і як грали! Все почалося з жарту, а закінчилося дуже серйозно — були серйозні промови, були рішення, а, головне, у дітей формувалася правова свідомість. З іншого боку, збільшувалася моральність, з’явилося правильне ставлення до жертв зґвалтування, знялися стереотипи, що “ґвалтують тільки тих, хто у коротких спідничках, хто поводить себе певним чином, звабливих, тому вона сама винна...” А наша “жертва” була маленька худенька дівчинка, що ходить у штанах, і вона сердито відстоювала свою честь і людську гідність. Після гри ми обговорювали те, що жертвою зґвалтування може стати будь-яка дівчина, тому потрібно вчитися себе поводити в певних ситуаціях, вміти захищати себе і відстоювати свої права в суді.

Виявляється, з дітьми можна обговорювати будь-які теми. І не нудними малозрозумілими лекціями з охорони здоров’я, які читають нещасні класні керівники, що, частіше за все, абсолютно не компетентні в подібних питаннях.

— **Отже, пані Наталю, наскільки я зрозуміла, необхідно максимально наближити навчання до реального життя?**

— Так, звичайно. Школа має формувати в дітях позитивні риси характеру і позитивні моделі поведінки. Якщо ми хочемо захистити дітей і молодь від тлінних впливів осіб і поглядів на життя, то передусім потрібно усвідомити, що ми не в силі вберегти їх від цих впливів. Можна, звичайно, сором’язливо промовчати, “заховати голову в пісок”, недочути незручного і складного запитання чи пропозиції. Можна просто сказати “ніззя...” і вмити руки — ми все зробили. А можна і потрібно розповідати шкільній молоді про статеві проблеми; про те, як вберегтися від СНІДу; про те, як розпізнавати прояви самогубства і як допомогти людині в цю хвилину; вчити, як сказати “НІ!” насильству, зґвалтуванню, п’янству і наркотикам. Цей шлях тяжкий, але іншого немає. При цьому дітям потрібно пояснювати не що потрібно робити, а як це зробити. А це можна здійснити тільки за допомогою нових форм навчання.

— **Які саме нові форми навчання мають запроваджуватися у школі?**

— Під час уроку потрібно використовувати різноманітні навчальні методики — тренінги, навчальні ігри, міні-лекції, дебати, обговорення проблеми, викладання нової теми учнями, реферати, інше.

— **Я все частіше зустрічаю це слово у нашому сьогоденні, але що таке тренінг?**

— Тренінг — це така форма навчання, що спирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу люди, крім одержання нової інформації, мають можливість відразу ж використовувати її на практиці, виробляючи нові навички. Тренінгова форма навчання базується на методичі участі, коли вся група є активною учасницею процесу навчання, тому люди можуть поділитися та обмінятися між собою своїми знаннями і проблемами, а також разом шукати оптимальне рішення.

Наша громадська організація — Центр “Сучасна жінка”, якраз і проводить навчальні тренінги. Особливо для освітян і шкільної та студентської молоді. Діти і молодь залюбки навчаються на тренінгах, їм до душі така форма подачі матеріалу. Я приведу висловлювання про тренінг підлітка з м. Василькова, яке мене вразило. Хлопець в анкеті нам написав: “Як я ставлюся до тренінгу? Я ставлюся до нього з любов’ю”. Цікаво, чи багато уроків отримують таку оцінку?

— **Цікаво, як швидко відкриваються люди на тренінгу, як легко засвоюється інформація?**

• Вільне спілкування виключає насильство над мисленням.

• Головне в ньому — чути і бути почутою, активна участь всіх, атмосфера доброзичливості і відкритості, відвертості.

• Нехай він стане популярною формою навчання!

• Мені подобається, бо можна розповісти про себе, про свої успіхи.

• Відвідуйте тренінг — і все буде гаразд у вашому житті — ось моя пропозиція усім людям, які хочуть пізнати себе й інших.

• Хай тренінги відбуваються частіше, бо вони доступніші, аніж уроки.

• На тренінгу люди відкриваються, і ми їх бачимо зовсім з іншого боку — відкриваються якості, про які ми й гадали не мали. Тренінг допоміг нам зрозуміти один одного та суть конфлікту, що назріває.

• Після тренінгу люди стають більш відвертими, добрішими, чуйнішими. Потрібно проводити їх частіше, бо вони виховують у тобі насамперед людину.

• Я зовсім по-іншому почала дивитися на життя.

— **Дякую, пані Наталю, за цікаву розмову. І до зустрічі! Адже Ви нам ще не розповіли більш детально про діяльність вашої громадської організації на тренер-**

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ

“Коли вчитель перетворюється в оповідача, тоді він негайно стає непотрібним, тому що роль оповідача може з величезним задоволенням грати гарна книга... обов’язки учителя не в тому, щоб розповісти учневі ті факти, які учень повинен запам’ятати, а в тому, щоб постійно зміцнювати і розвивати розумові здібності учня такими вправами, котрі всякої даної хвилини відповідали б розмірам його наявних сил і які з часом ставали б постійно більш важкими і більш складними”.

Я.-А. Коменський.
“Велика дидактика” (2,256)

Справа на фото: голова громадської організації
Центр “Сучасна жінка” Наталія Овсієнко

сивно і бездіяльно.

— **Пані Наталю, я пропоную нам порушити ще одну проблему школи, про яку так багато говорять в основному батьки дітей, — стосовно перенасичення інформацією шкільних програм у той час, як діти виходять зі стін школи, не знаючи тих важливих речей, які їм потрібні для дорослого життя. З цього приводу я згадую слова Гая Петронія. Я навіть записала їх: “Думаю, наші юнаки настільки дурні тому, що в школах із ними не говорять про життя, звичайне, а лише розповідають про піратів із ланцюгами, що сидять у засідці на морському березі; про тиранів, які виношують укази, за якими синам належить стати голови власним батькам; про оракулів, до яких звертаються під час епідемії і які радять принести в жертву трьох або більше невинних дітей...”**

— Так, проблеми освіти вічні. Але тій латинській молоді, що вчилася дві тисячі років тому, ще пощастило: пірати, тирані, невинні дітва-

магалися закласти у дитячі голівки: ти — людина, ти маєш права, і свої права потрібно захищати, бо інакше ці права — лише чорні букви на білому папері.

— **Пані Наталю, а можна на якомусь прикладі розповісти, як проходять ці уроки?**

— Будь ласка. Ось я пропоную класу — давайте спробуємо у вигляді рольової гри зрозуміти те, що таке суд і як проходять судові засідання. Яку ситуацію будемо розігрувати? Єхидний голосок із задніх парт: “Зґвалтування”. Всім одразу стає смішно, хоча ситуація зґвалтування не зі смішних, а з трагічних. Я згоджуюсь: “Що ж, нехай буде по-вашому. Розбираймо ролі.” Ролі негайно всі розхапали, навіть “жертва” відразу знайшлася. Готувалися дуже серйозно: “судмедексперт” студіював положення про судову експертизу, “суддя” прочитав удома Кримінально-процесуальний кодекс, щоб знати все про форму проведення такого судового засідання, інші діючі особи теж читали закони, розпитували старших, як

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ
“...щоб ті, що навчають, поменше б навчали, щоб ті, що навчаються, побільше б учили... щоб можна було довести їх до вершин наук без складнощів, нудьги, покорикувань та побиття, а ніби граючи та жартуючи”, щоб школи стали “воістину місцями ігор, будинками насолоди та задоволення”.

Я.-А. Коменський.
“Велика дидактика” (1,243)

знову чекати свого Вашингтона...

— **Якщо не буде оцінок і екзаменів, то яким же чином Ви пропонуєте оцінювати учнівські знання?**

— Я вважаю, що система опитування на

ДИТЯЧА СТЕЖИНКА ДО ХРАМУ

НОВЕ ВИДАННЯ

В и пам'ятаєте свою першу дорогу до Храму? Для нашого покоління, що виросло в часи воєнного атеїзму, вона проходила крізь заборону колядувати і пекти паски на Великдень, крізь уміння розпізнавати фальш офіційної ідеології, головним постулатом якої було гасло про опіум для народу, крізь відродження в душі одвічного прагнення до пізнання істини. І для багатьох ця дорога до Храму ставала і дорогою до України, справжньої, про яку не говорили з високих трибун та на газетних передовицях, але яка свято береглася у старовинних легендах та переказах, у поезії Тараса Шевченка, у німих свідченнях тих, хто пережив голодомор, репресії, але не скорився.

Сьогодні можна щиро порадіти за наших дітей, які змалечку можуть почути правду і про свій рід, і про історію своєї держави, і про Бога. Особливо за тих, для кого перша стежечка до Храму почнеться зі знайомства з книжкою Зірки Мензатюк "Наші церкви: історія, дива, легенди", що цього року побачила світ у видавництві "Соняшник".

Ця книжка по-своєму унікальна. Це — своєрідна щира, довірлива розмова з дітьми про історію України, визначні історичні та культурні пам'ятки, а разом з тим — і про суть християнства. Тут зібрані розповіді про найвідоміші церкви та монастирі в Україні, чудотворні ікони, найшанованіших українських святих. Є тут оповідки про найвизначніші київські святині: Софію, Михайлівський Золотоверхий, Успенський собори, інші Лаврські храми, Андріївську церкву; про карпатські дерев'яні церкви, споруджені без жодного цвяха, козацькі храми. І це не просто цікаві легенди й перекази, більшість із яких публікується уперше. Книга спонукає маленьких читачів замислитися над багатьма питаннями історії, вчить любити свою землю, як любили її великі майстри мину-

лого, а головне — виховує гордість за Україну, яка народила таких майстрів і таких патріотів.

Власне, сама книжка стала продовженням проекту, започаткованого дитячим журналом "Соняшник". За 11 років існування журналу його юні читачі і в Україні, і за кордоном неодноразово знайомилися з цікавими і пізнавальними оповідками Зірки Мензатюк. І з самого початку автори виношували ідею про випуск окремої книжки, яка стане у пригоді і вчителям народознавства, і юним громадянам України. Але втілилася ця мрія лише зараз, за підтримки ЗАТ "Оболонь" і його президента, депутата Верховної Ради України Олександра Слободяна.

Видання справді прекрасне, з чудовими фотографіями та ілюстраціями. "Наші діти заслуговують на найкраще, — переконана редактор видавництва "Соняшник" Леся Воронина. — Ми не маємо права виховувати націю жебраків, прищеплювати змалечку комплекс меншовартості, пропонуючи блаженські чорно-білі видання на жовтому папері. Діти не хочуть розуміти, чому ми такі бідні і що таке проблеми з економікою. Вони повинні відчувати, що тут, в Україні, їх люблять найбільше. Тоді і вони любитимуть Україну".

Цього ж навчає і дорослих, і юних читачів книжка "Наші церкви: історія, дива, легенди", і не тільки на фактах далекої історії. Один із розділів книжки називається "Сильна духом" і розповідає про скромну церкву в селі Мамаївка, що на Буковині. У вісімдесяти роки, коли більшість храмів по Україні були зачиненими чи переобладнаними під склади, мамаївці вирішили відродити свою церкву. "Прилаштували ікони на зачинених дверях і в дворі, просто неба, почали молитися. Вдень і вночі

не залишали церкви, а тим часом сільські посланці оббивали високі пороги. Котрогось дня автостраду перекирили, церкву оточила міліція з вівчарками, з гучномовцями, — стало таке, як судний день.

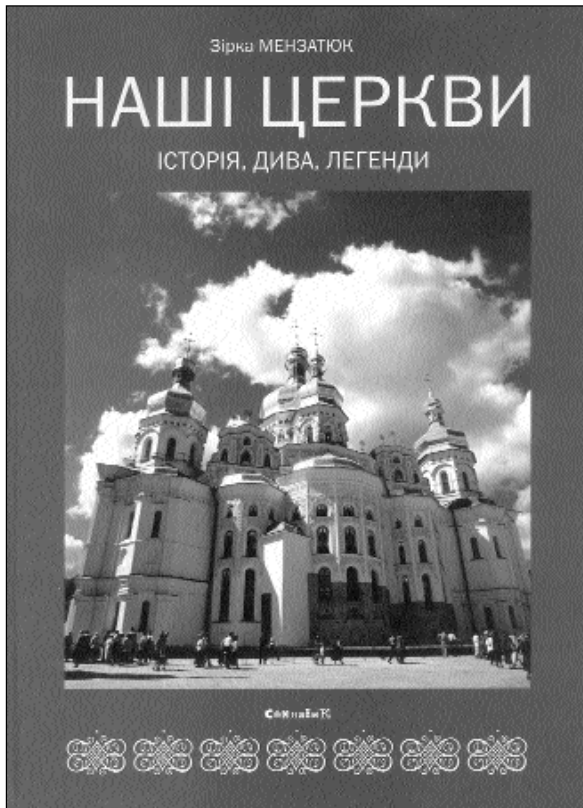
— Ми вже не сподівалися жити, — розповідають жінки. — Кажемо: стріляйте нас, бо поки живі, звідси не підемо! Таке нам поробилося, що якби й на правду стріляли — не пішли б! Поставали на коліна перед церковними дверима, молимося і плачемо.

Тільки ж час уже був не той, щоб розстрілювати ціле село. Дяка Богові, не сталінський. Начальству довелося врешті махнути рукою: ну їх, хай моляться!

... А коли б усі-всі села, всі громади в Україні та були сильні духом, як мамаївська?

То не знали б у світі держави, дужчої за Україну!

Наталка ПОЗНЯК

ВІРТУАЛЬНИЙ ПРОСТІР

ІСТОРІЯ НЕ ТЕРПИТЬ СЕЛЕКЦІЇ

Почну з констатації: наразі в російському віртуальному просторі з'явилась мережева бібліотека української літератури. Діло добре і корисне. Така собі соломинка для порятунку абітурієнтів, студентів та інших "гризунів" науки. Тексти творів — виключно за програмною схемою вступу до вузу. "Бесіди з внучкою про хліб" В. Бровченка, "Дай, Боже, здоров'я коро-ві" невідомого мені Бурдуляка, або ж "Прапо-роносці", з їх тріумфальними маршами через усю Європу. Все це поруч з Маланюком, Василем Баркою, Богданом-Ігорем Антоничем, іншим хрестоматійно-перфектним набором. Подібне сусідство, чи то на жаль, а чи на щастя, є невідворотним. Історія, якщо вона хоче бути правдивою, не терпить селекції. Вона фіксує. Йі цього — з головою... Ну і потім, про смаки не сперечаються. А ще відвідувача цього ресурсу в "рунеті" підкупає "гостьовик". Особливо імейл Степана Бандери. Очевидно, "мило" належить реально існуючому внукові українського Героя.

Гості пишуть про різні і по-різному. Один, наприклад, заламує руки: "Блін, нікак не могу найти реферат по теме: "Запорожская область в начале 50-65-х", інший жаліється: "Сайт дуже добрий, але, на жаль, не вдається "скачати" твір Михайла Стельмаха", ще інший не може втриматись від похвали: "Сайт ліхей. Самое главное, что здесь я смог найти биографии всех нужных писателей". Стосовно критично-конструктивних зауваг — найсуттєвішою мені здалась оця: "Дуже дивні емоції викликав цей сайт. На мить здалося, що українська — то цікава лише з історичного погляду мертва мова якоїсь далекої, давно не існуючої країни. Латина, чи старослов'янська. Для кого цей чудовий інтерфес? Якщо люди-ні потрібна українська література, то, будьте певні, зрозуміє українською. Наразі виходить, що я маю володіти російською, щоб дістатися до українського тексту. Нонсенс".

Вслід за автором цидули зауважу ще одну "бздур". Укрнет, попри всю свою державність, незалежність та академічну роздутість, і того не має.

Уляна ГЛІБЧУК

ОВАЛ —

ЧИТАЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ

«БЕЗ ОЗНАК»...

Євгенію Кононенко вважають модною письменницею. Спочатку "бавила" читача "малою прозою". Нещодавно один за одним видрукувала романи. "Імітація" та "Зрада". Мова про останній.

"Загальноприйнята система цінностей може бути облудною. Тільки прислухатися до власного сумління... У кожному з нас має бути закладений отой надчутливий детектор, який символізує: тут зрада!" На перший погляд така доволі гнучка інвектива письменниці може багато кому догодити. Треба тільки правдоподібно зімітувати промацування детектора... Та чи себе обдуриш? Зрештою, "опущені" не мають сумління. Отой надчутливий детектор, що його згадає пані Кононенко, у них перетворюється на "апендикс", сліпу кишку. Відстойник для надгризенних емоцій та скам'янілих почуттів.

Письменниця не вдавалась до історичних рефлексій на тему зради. Аналізувати "Александрійську" бібліотеку доносів? Отих таємних ієрогліфів, нікчемних каракулів, випикуваних у напівмареві простору, стиснутого довкола горла жабою заздрощів та малодушництва... Не займалась й антропологією. Портрет зрадника — відносна штука. Хто його зна, які профілі схилилися над папірцями доносів. Від свиноподібних до античних та по-інтелігентськи "трепетних" ніздрів... Натомість маємо "ідентифікаційний код" типового київського персонажа. Безпородний. Мов обтесана галька. "Бетонка", "дубльонка", сріблясте "рено" — замкнуте коло його жадан. Звідси і вогник пристрасті і "основний інстинкт". За двокімнатну "бетонку" готовий на вбивство. Який вже там архетип... Тіні і тлін благородства. Овал — "без ознак".

У. М.

ВІД ЯРМАРКУ РУКОПИСІВ ДО ФОРУМУ АВТОРІВ

Київ активно готується до IV Міжнародної книжкової виставки "Книжковий світ — 2002". Рік у рік ця виставка набуває все більшого авторитету та популярності серед видавців, книгорозповсюджувачів. Торік, наприклад, у ній взяли участь понад 200 учасників, у тому числі одинадцять — із країн близького та далекого зарубіжжя. А починали організатори цієї виставки, зокрема підприємство "МЕДВІН", з того, що проводили форуми українських видавців за власний рахунок. Два роки спонсорували "Дні української книги та преси" в семи регіонах України: Києві, Харкові, Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Запоріжжі, Сімферополі. У 1998-му організували разом із Держінформполітики акцію "Передамо нащадкам наш карб — рідну мову" на теплоході "Генерал Ватутін". Акція пройшла в Черкасах, Дніпропетровську, Запоріжжі, Миколаєві та Херсоні.

Розповідає генеральний директор виставкового підприємства "МЕДВІН" **Едвін Задорожний**:

— Ми навмисне починали зі сходу України. Книжка — це ідеологія країни. Але чотири роки тому українська книжка була у плачевному стані і, здавалося, нікому не потрібна. Саме підприємство "МЕДВІН" запропонувало тоді ще Міністерству інформації проводити книжкову виставку

для популяризації українських видань. Ми прагнули сказати, що українська мова, українська книжка, українська література та преса — є і буде. Сьогодні це підтверджує кількість учасників "Книжкового світу". Вона постійно збільшується. Однак це не означає, що українське книговидання подолало на своєму шляху всі труднощі. Основна проблема — оподаткування. В Росії податок на додану вартість видавництва не платили шість років, і не дивно, що російська книжка панує на нашому ринку. Здається, в уряді це зрозуміли. Проект закону про зменшення оподаткування з українських книговидавців зараз розглядається в Кабінеті Міністрів і буде переданий у Верховну Раду.

— **Чим буде характерна серпнева виставка?**

— Вона присвячена Дню незалежності. Ми прагнемо поєднати інтереси видавців, авторів та читачів. Практично всі виставки проводяться для видавців. Ми хочемо уникнути цього. Вперше в рамках виставки відбудеться форум авторів. У форумі візьмуть участь як прозаїки та поети, так і автори підручників та наукової літератури, художники-ілюстратори, журналісти. Серед них такі відомі письменники як Павло Загребельний, Володимир Яворівський, Андрій Курков, Оксана Забужко, Світлана Зоріна, упорядники

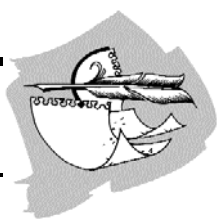
КНИЖКОВИЙ СВІТ

книжок літературного проекту "Текст + Контекст" Максим Стік, Віра Агеєва, Владислав Панченко, Людмила Таран. Три дні виставки буде присвячено шкільному підручнику та навчальній книзі, відбудуться дні дитячої та електронної книжки, а також день іноземної літератури.

Мабуть, найоригінальнішим заходом виставки буде ярмарок рукописів. Хочемо поєднати пропозицію з боку авторів та зацікавлення з боку видавництва. Йдеться не тільки про письменницькі рукописи, а й про рукописи авторів підручників та наукової літератури, початкуючих та досвідчених, усіх, хто шукає видавців.

Готуючи виставку, тісно співпрацюємо з Комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України, Національною спілкою письменників, Асоціацією українських письменників. Серед організаторів виставки — Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів, асоціація "Навчальна книга".

Відбудеться виставка з 28 по 31 серпня в експоцентрі "Спортивний", що в Національному університеті фізкультури і спорту (метро "Республіканський стадіон").

Олександр ШАРВАРОК

СЕРЕД СНІВ ЗОЛОТИХ, СЕРЕД ПОПЕЛУ Й САЖІ...

ТРИПТИХ

I
...і крик, і зойк, і сором, і ганьба...

II
...і вітру сплеск різкий, пірамідальний —
поміж учора й завтра знак прощальний,
і — дрож камінна в нелінях-дубах,
коли я тілом кору зігрівав...

III
...я себе запитую: дива
іще приходять лагідно і тихо?
чи ними хто наповнився, задихав,
немов удруге світ оцей зустрів,
коли цей світ дотла ще не згорів,
не щез під хвилиною,
не зник у павутинні?..

...і зайчик сонячний —
худий, худий, аж синій —
із фар авто до мене поспішив,
у вічі глянув — очі засліпив...

15.04.01

перелітуємо в яскрині
перезимуємо в числі
крило рахманної ріллі
одверне запах тліні
і тінь
безсмертної землі
подовжить наші тіні

1993

“Може, якось та хтось мені правду
розкаже...” —
так він думав колись серед юних образ,
серед снів золотих, серед попелу й сажі,
між фальцетів,
що часто зривались на бас,
між басами, що звіку ошуковують нас...

Загострилися дні,
і округлились поспіхом дати,
стало мультко від спогадів і порожнин.

(Правда тільки у Бога — її не дістати,
і покласти не можна мигцем на божник).

Сам собі висповідуйся —
ти не сторонній
благодаті і злу, торжеству і журбі...

...що ніхто не завважив тебе у короні —
то байдужки, бо й правда сама у собі;
що розп'яття і досі тебе оминає —
то байдужки, бо правда тебе розпинає,
і отут вона вся, де спинається серце...

...ти розкажеш її не для когось —
для себе...

1999

... за спілим гроном глоду
ще видно край вчорашнього життя —
він чимось дуже схожий на свободу,
приречену на тлін і забуття.

Сіяй, мій глоде, в сутінках осінніх!

... а зайде сонце, і загусне мла,
зберуться знову полудневі тіні
навколо мене, мовби круг стола.

Що їм сказати?
Глід уже поспів?
А я втомився чистити конюшні?..

...я заспівав чи, може, захрипів —
затанцювали тіні непорушні:
така гульба! Така безпечна гра
у невмируще після втрати лику!..

...глід багрянє, морщиться кора,
од віч сховавши таїну велику...

12.09.98

Заграє бубон метушливий, у танок
товариш вийде, вдаривши об поли,
а ти шукаєш вічної опори,
стоїш, мовчиш, вгрюзаєш у пісок —
ти од такої радості одвик!
“Печерне щастя...” —
подумки завважиш...

...але ж на що оперся твій товариш,
злітаючи над кучері трави?..

15.05.00

Від ярої юности до берегів
розважної зрілості мчав без озирку.
Було мені тепло в обіймах підзимку,
я щиро сміявся із гніву богів:
життя — це надовго, назавжди, навіки,
хоч би й хуртовини чи повени шал!..

...конечности досі не знає душа...
...та прагне сльоза під вологі повіки...

1999

ПАМ'ЯТІ СОЛОМІЇ ПАВЛИЧКО
Хоч як до вічності гукай,
життя завершується просто —
так скута кригою ріка
еднає час і простір,
щось від безсмертя однімає

в полум'ї золота і каганців
сутінок визолів барви

...от і дійшов пори
втрати і забави —
долі і гри...

11.09.00

Як наше слово прагне глибини,
як подумки блукає глибиною!
...а джерело увіч зажебонить
і сказане розплескає з водою...

Як наше слово прагне висоти —
зорю пирсне і сльозою зблисне!
...а зірка й до землі не долетить
і сказане закреслить незумисне...

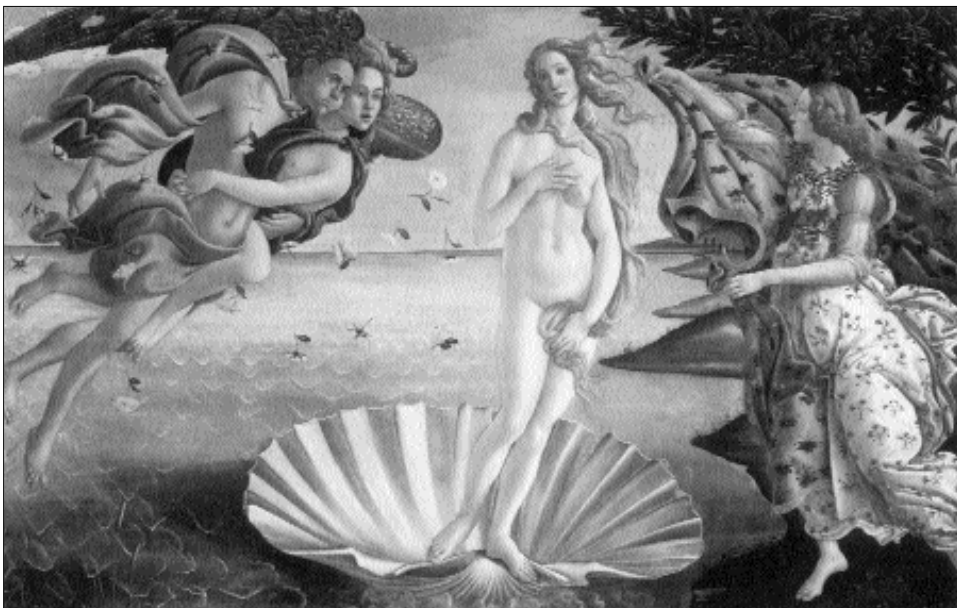
23.06.91

СТАНУТЬ ДАВНІ ДРУЗІ ВОРОГАМИ

I
не помирять
ні вино з Масандри ні пергамент
стануть давні друзі ворогами
байстрюками сиріт

II
зійдуться грані
крапне сльоза з ропи
де той останній
що друга собі купив

III
чоботи незнайомця брудні
ноги брудні хоч і мие в річці
каже що ворог мені
аж у наступному тисячоріччі
дякую правді в лице

і до безмежжя додає,
неначе те, чого немає, —
єдине, що насправді є.

воно наді мною схилюлось
хтось би злукавив а цей
тільки зламав мій стилос

1999

КАНІВ. Пейзаж
Буває так, що мимохіть
у розімлілому тумані
я спотикаюсь об рахманні
ознаки й обриси століть:
тут кручі, мов гірські орли,
на землю дивляться згори,
тут ще сопілка грає та
до жалю жаль гукає,
тут поцілунки нелукаві,
як це було ще до Христа,
тут мохом камінь оброста,
бо мох закоханий у камінь...

... тут Кайн з Авелем...
і Канів біблійні згадає літа...

26.05.00

Упорядковуй чи ні
ночі свої і дні
розповагом зануди —
прийдеш в нікуди!

Совість буди — не буди,
а не спостиш гріха,
там, де ти молодий,
радість іще глуха.

Стій! Зупинися! Оглянься!
Перед обличчя глянем —
зморшкують лице...

...був сподіванцем.
словообранцем,
будеш — в руці олівцем...

...чи мозолем на пальці...

5.10.00

РОБОТА

...робота завжди знайдеться...
он там
смітник торішній — це (затям!)
уже завершене життя...
а там
циганка стегна розлучає,
іде-пливе, перестрічає...
(це щось, напевне, означає,
та, не ословлене ніким,
судомить горло, наче дим
давненько спаленого збіжжя...)
...це—плин,
це — клич,
це — роздоріжжя,
і не сумісність, а — суміжжя...

8.10.00

Літак летить не швидше, ніж світанок,
ти поглядом підштовхуєш його —
багряного, неначе шурхіт шпанок,
і срібного, як росяний жаргон
близенько десь: он там, за Березанню,
а може, за обніжком темноти,
куди сьогодні дійдеш, але завтра
уже не доведеться йти...

1998

За кожний подих, подив кожний
плачу холодним потом самоти...

...мене страхає надлишок безбожних
так само, як і надмірок святих...

Рука руки давно не відчуває
і не болить від потиску, а десь
тотемний звір у погляді ховає
мене всього і світ оцей увесь.

31.12.99

На перетині вір
хрущ і звір
і розрадіть мене, й зрозуміють.

Я втомився від правди,
від крові офір,
переживши ганьби
і захоплення міру.

...а любови пісок
до сьогодні сухий,
він мене засипає, як мушлю —
висповідані мною великі гріхи
не струшу із душі,
не роз'ятривши душу...

28.05.99

...так, ми ішли...

У нас немає
того, що зроду-віку не було,
хіба що з непрочитаних романів
засяє давнім гонором село
назустріч світу і супроти світу —
такий нерозповсюджений мотив!..

...та ще слова погоничами міту
вряди-годи озвуться з темноти...

...так ми ішли
між стовбурами літер,
мов до живої пам'яті хрести...

26.12.99

З попереднього викладу ми вже знаємо, що будь-який об'єкт певного рівня досконалості (з певними, органічними для нього функціональними можливостями) здатен бачити і розуміти лише ті об'єкти, які мають функціональні можливості не кращі (не більші, не ширші) від даного.

Отже, кожна система (і не тільки людина) може вважати, що **реполь** більш високого рівня досконалості, ніж я, знаходиться за межами мого розуміння.

І ось один чоловік видобув із надр землі **камінь** — залізну руду — і зробив з неї вальцовану раму. Вставив у раму скло, що він його виплавив із піску, уцільнив цементом, який випалив з каменя. Потім насипав на дно **піску**, влив **води**, пустив у неї **рибок**, висадив **рослини**. Все зробив сам. Зробив акваріум. Побудував систему функціонування пов'язаних елементів різної досконалості. Власноруч створив **маленький світ**.

Радіє чоловік, що зробив таку чарівність. Кімната стала неначе поживавленою. Приємно зараз після тяжкої праці у вальціні сісти у тихому покої і подивитися на милих рибок, що плавають собі за склом туди і назад. Такий собі малий світ у великому помешканні. Малий світ у Безмежному Всесвіті. Чоловік може взяти і перенести цей цілий світ до іншої кімнати або на балкон.

Чоловік дивиться на акваріум з вершини своїх функціональних можливостей і розуміє рибок. Він уже багато чого дослідив з їхнього риб'ячого життя. Навіть прочитав у розумних книжках. Про рослини також, про воду, яка має бути чистою, не холодною, не захлавленою. Довідався навіть про пісок, про те, яким він має бути для рослин, щоб ліпше росли, і для рибок, щоб краще їм почувалося.

Чоловік реалізував свої можливості, можливості свого функціонального рівня. Використав свій рівень досконалості (себе як реполь, “заряджений” інтелектуальним полем) для будівництва світу з об’єктів, які він розуміє, бо вони розташовані на нижчих від нього рівнях досконалості. **Людина** реалізувала свої можливості згідно із **закономірністю** **однобічного спрямування** **можливостей** **самореалізації**, тобто зі своєї “гори” *розуміння* — **вниз**.

Рибка, яка плаває в акваріумі, також **розуміє** себе, рослини, спілкується з ними на свій спосіб, реалізує свої можливості розуміння життя згідно із тією самою **закономірністю** **однобічного спрямування** **можливостей самореалізації**, тобто зі своєї "гори" вниз. Рибка, що мешкає в акваріумі, очевидно, вважає, що світ — це акваріум і що вона, рибка, є вершиною цього видимого нею світу. І з точки зору рибки так воно і є, бо рибка не здатна розуміти знизу вгору від свого рівня досконалості, не здатна подолати свою межу можливостей самореалізації, не здатна уявити собі реполь більш високого рівня.

Рослина, яка вцепилася корінням за пісок, добре собі розвивається, пошукає нові пагони, радісно хапає відблиски променів сонця. Вона *розуміє* себе, воду, пісок, світло і тепло. Вона реалізує власні можливості в межах *функціональної досконалості свого рівня* згідно із *закономірністю* *однобічного спрямування* можливостей *самореалізації*, тобто можливостей розу-

І так є скрізь і завжди у цілому Всесвіті від його створення. Все на світі має *природні* (тобто такі, що дано *при народженні*), а отже — конструктивні) можливості бачення і розуміння видимого для себе світу на своєму рівні й дали вниз згідно із закономірністю *однобічного спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей розуміння у протилежному напрямку*. Коротко цю закономірність можна назвати так: **правило однобічного спрямування можливостей розуміння світу; або: правило органічного обмеження репольності**.

Додержання цього правила є принциповою умовою існування всіх систем, оскільки завдяки цьому утримується порядок і самозбереження Великого Всесвіту навіть тоді, коли б глупота якогось елементу (системи) нижчого ступеня досконалості спромоглася розвалити якийсь малий світ. Власне, ця закономірність утримує Світ і всі його малі світи від перетворення у балаган. Дотримання цього правила, як під час створення, так і в процесі подальшого удосконалення Світу, в кінцевому рахунку, завжди має сприяти позитивному розвитку кожного елемента, системи, рівня досконалості.

Перед кожною свідомою людиною, рано чи пізно, обов'язково постає запитання: який світ є більшим — видимий чи невидимий? Знаменитий французький мікробіолог Луї Пастер (створив вакцини проти холери, сибірської виразки, технологію вакцинації, спростував дотогочасну теорію самозародження мікроорганізмів) відповідає на це запитанням так: "Чим більше вивчаю природу, тим більше із подивом і едячністю замислююся над доробком Теорія".

Фр. ДЕССАУЕР

Кожен у розглянутому вище ряду об'єктів замикає *свій* світ, в якому присутні всі ті функціональні елементи, можливості самореалізації яких не перевищують функціональних можливостей даного об'єкта. Верхня межа кожного такого малого світу (як світку у Великому Світі) для відповідного об'єкта А проходить між цим об'єктом і об'єктом Б, який є більш функціональним у своїх можливостях самореалізації, тобто таким, що знаходиться на вищорозташованому ступені функціонування систем.

Для оснащеного більш досконалим полем об'єкта Б світ А є видимим і зрозумілим. Натомість для об'єкта А, який має поле нижчого рівня, світ Б є невидимим і неможливим для зрозуміння. Лише за умови такого ієрархічно-полюсового порядку розміщення об'єктів (і відповідних світів) у Всесвіті, жоден примітивніший світ А ніколи не подолає, ні збудує більш розвинутого (і, сподіваємося, більш морального) світу Б.

Відповідно, світ Б не спроможний завдати шкоди більш розвинутому (репольнішому) світові В, бо не здатен перейти межу між ними.

Тому щаслива рослина в акваріумі відчуває делікатний дотик риби, як дотик взагалі, а не конкретно риби. Рослина риби не бачить. І не тільки тому, що не має очей, в яких могла б відбитися гарна срібляста луска цієї риби. Натомість щаслива (як видається) риба бачить рослину в акваріумі, бачить якісь плями, тіні і світло за склом. Але що може риба знати про світ

за цим склом? Чи можна навіть вважати, що рибка бачить світ поза акваріумом? Бачити — означає розуміти. А що взагалі розуміє рибка про життя у кімнаті, де стоїть акваріум, про речі, об'єкти, явища за склом?

Чи здатна рибка відрізнити, хто стоїть за склом: господар дому, його дружина, мала дитина, або кіт, який давно чекає на те, щоб полишити його самого у кімнаті з акваріумом?

Очевидно, що для риби світ поза акваріумом є невидимим. І не тільки у сенсі оптичному, а передусім, у сенсі інтелектуальному, в сенсі можливостей пізнання. Репольному.

Мале дитя також не бачить, бо не розуміє, незважаючи на те, що дивиться. Багато дорослих людей не розуміють, здавалося б, цілком елементарних речей, навіть не усвідомлюють, що дивляться на них, бо дивляться не розуміючи. Як правило, ці люди не працюють над розвитком і вдосконаленням своїх *полів*, не намагаються використати *можливості*, надані їм Творцем.

Отже, бачити — це не тільки функція очей. Бачити — означає мати зв'язок через розум і серце зі світом відносно невидимим, відчувати і намагатися зрозуміти його, перетворюючи для себе цей умовно невидимий світ у світ зрозумілий, а отже — видимий. Принагідно варто нагадати, що **penitētia** — це **певне** сполучення польових (в тому числі інтелектуальних) можливостей розуміння Семи у його систем, зокрема й через вивчення характеру зв'язків між Творцем і Його

Коли б порівняти дві точки зору по обидва боки скла акваріуму — людини про рибу і риби про людину — то яка пропорція відповідала б у такому випадку порівняння їх інтелектуальних, фізичних, функціональних (репольних) можливостей? Тисяча до одного, мільярд до однієї десятої? В кожному разі, людина виступає в даному випадку як *творець* цього акваріумного світу, залишаючись у світі «надакваріумному», який не може бути зрозумілим (видимим) для всіх об'єктів (мешканців) акваріуму.

Сталося так, що мала дитина лишилася сама в кімнаті, дотупцяла до акваріуму і постукала дерев'яною іграшкою у скло. Шибка акваріуму тріснула, дитя злякалося і втікло в інший куток кімнати. Там, на килимі, забавилося возиком і одразу забуло про все.

А тим часом вода тихо витекла з акваріума через розбиту шибку. Чотири гарненькі рибки ще якусь хвилю конвульсивно стріпували хвостиками і вже потім лежали тихо.

В їхньому світі сталася катастрофа і майже увесь загинув. Цілий світ обсягом одного відра води. Для рибок іншого не було. Тепер вже не мають сенсу жодні дискусії про видимий і невидимий світи, або про те, чи взагалі можливо виготовити скло з піску (з точки зору риб).

Для риб не був видимий навіть світ kota, який знає цілий мікрорайон, особливо підвали будинків. Не був видимий для рибок світ дитини, яка, крім квартири, двору, парку і дитячого садка, ще трохи пам'ятає берег моря. де була з мамою влітку.

Якщо для рибок залишився невідомим реальний світ далеких країн, до яких час від часу їздить господар помешкання, то що вже казати про світ галактичних систем навколо далеких зірок, світло від яких долинає до Землі протягом десятків років і уловити які здатна далеко не кожна людина? Для рибок існував лише світ з одного відра води між прозорими стінами; і от вже його немає...

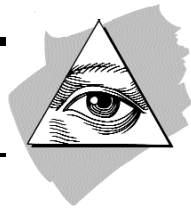
Пізно ввечері господар дому вишов на балкон, подивився на чорне небо, повне зірок. Раптом уявив собі, що він є рибкою, яка вдивляється через скло в інший світ, марно намагаючись зрозуміти неможливе. Подумав: щоб вийти за межі нашої людської шибки, щоб вийти за кордон наших можливостей пізнання, аби зрозуміти щось поза нашим акваріумом, обов'язково треба отримати благодать від Творця нашого "акваріума", нашого світу. Світу, який є набагато більшим від об'єму відра води, але також підпорядкований правилу *однобічного спрямування можливостей розуміння світу*, тобто *органічному обмеженню реальності*. Бо світ людини містить у собі відносно сталі пізнавальні межі, завдяки яким для людини більша частина світу є невидимую.

І, дивлячись у нічне небо, думав чоловік про те, що дуже хотів би бути поміченим з того, зовнішнього боку шибки. Думав про те, що життя людини на цьому світі є дуже коротким і що в нашому акваріумі дуже багато таких проблем, що їх, мабуть, навряд чи спроможні вирішити самі люди без допомоги Творця. Особливо враховуючи, що маємо забагато самовпевненості при великій короткозорості.

“Люди — це дуже зарозумілі риби”, — подумав собі чоловік на балконі, — **можуть не помітити того, що невидимий світ знаходиться поряд, а не тільки в інших галактиках. Можуть не повірити, що духовне поле сил (душа) людини може жити вічно і незалежно від тіла.**”

І тоді відчув, що хтось зацікавлений і добрий згори дивиться на нього. Добрий Творець Світу видимого і невидимого.

● Євген ГОЛИБАРД

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Слово *religia* (лат.) означає певний комплекс взаємопов'язаних **понять**: *re* — повернення, звернення, зворотне; *ligare* — пов'язувати; *liga* — зв'язок. Отже, релігія — це певне сполучення переважно духовних та інтелектуальних можливостей розуміння Світу через вивчення характеру зв'язків між системами різних рівнів, зокрема й між Творцем та Його створіннями.

1. MEMENTO MORI

Тобто, пам'ятай про смерть. Кожна народжена людина обов'язково помре. Це одна з небагатьох абсолютних істин цього світу: обов'язково! Причому, чим довше живе і чим довше зберігає здатність мислити, тим частіше ставить собі два запитання: для чого людина живе? Що буде після смерті?

Особливо гостро ці питання постають тоді, коли на наших очах помирає хтось із рідних, близьких нам людей, коли треба померлого обмити, передати, кілька разів перекладати, коли небіжчик упродовж кількох днів лежить у труні посеред хати, випромінюючи потужний фон постраху, паралізуючи свідомість, створюючи відчутний тиск на психіку і наповнюючи душі присутніх болем і тривогою, яка не підвладна людській волі.

Тризна, поминки, поминальний обід — це спроба вирватися з обіймів непогамованого тваринного страху, сумнівів і почуття провини перед померлим у середовищі тих, хто, як правило, виявляється непередбаченим до цієї зустрічі з абсолютною, очевидною, незмінною (природною!) істиною людського буття.

А це ж тільки зустріч на боці свідків. Бо потім, через певний час, кожен обов'язково (!) опиниться в ролі головної дійової особи цього одвічного спектаклю з останнім актом, що грається для нього персонально...

Класичний матеріалістичний світогляд стверджує, що смерть тіла — це абсолютний кінець усього сущого для померлого індивідуума: спектакль закінчено, впала завеса, а за нею — нічого.

Нині вже не тільки ідеалістичний (і не тільки суто релігійний) світогляд виходить з того, що матерія може бути живою (одухотвореною) і мертвою (бездуховною).

У сучасному світі існують сотні теорій (у тому числі й таких, що не мають нічого спільного з релігією), які по-своєму пояснюють явище духовності. Зокрема, й загальна теорія систем, біля джерел створення і удосконалення якої стояли такі стовпи мислення як Роджер Бекон (серед багатьох його винаходів слід нагадати про створення сучасного календаря, введення через триста років папою Григорієм III, та пороку — 1242 р., що поклато початок створенню вогнепальної зброї), Леонардо да Вінчі, П. К. Енгельмайер, В. І. Вернадський, Г. С. Альтшуллер, Едвард де Боно, В. М. Сідоров та інші.

Теорія систем — у її сучасному трактуванні — сприймає будь-який об'єкт як нерозривну цілісність трьох частин: машинної, апаратної і приладної. Машинна частина об'єкта (системи) приймає, перетворює, передає і використовує енергію; апаратна — приймає, перетворює, передає і використовує речовини; приладна — приймає, перетворює, передає і використовує інформацію.

Прикладом може слугувати не тільки суперсучасний літак чи підводний човен, а й звичайна електродріль або навіть середньовічна система автоматичного регулювання рівня води на річках Німеччини. І, звичайно, кожна жива істота, зокрема й людина.

Генріх Альтшуллер не вживав визначення **дух**, проте серйозно розширив поняття **поля** і ввів принципово нове поняття — **реполь** (речовина + поле сил), розглядаючи його, як складову частину, "молекулу" будь-якої функціонуючої системи. Наприклад, у функціонуючій системі **морський транспорт у Заполяр'ї** функціонуючим елементом є **криголам**, який використовує певну **енергію** і створює **поле сил**, завдяки чому стає можливим ламати лід, утворюючи прохід для каравану суден. Але й сам криголам являє собою систему **реполів**, тобто конструктивно-технологічних елементів, більше чи менше "заряджених" різними полями: механічними, гідравлічними, тепловими, акустичними, світловими, електричними, пневматичними, електронними тощо.

Якщо якийсь окремих елемент системи не оснащено полем (тобто цей елемент не має відповідного поля у своєму розпорядженні), то як він тоді зможе функціонувати? Навіщо він тоді взагалі потрібний? Жива здорова людина складається виключно з реполів, бо жодна її клітина не може бути мертвою, "незарядженою", непольовою.

Г. Альтшуллер сформулював вісім законів існування і розвитку систем, останній з яких — **закон збільшення репольності** — стверджує, що удосконалення всіх систем відбувається через розвиток польової частини **реполів**, тобто шляхом зменшення питомої частки, обсягу і ролі **ре-**

човин з одночасним збільшенням обсягу, підвищенням рівня, потужності і впливу **полів**.

В ідеалі це означає такий розвиток і функціонування систем, коли кількість речовин у реполях зменшується до нуля, натомість їх польове оснащення збільшується і удосконалюється: від механічних до теплових, далі — до електричних, електронних, оптичних і т.д., із залученням полів інформаційних.

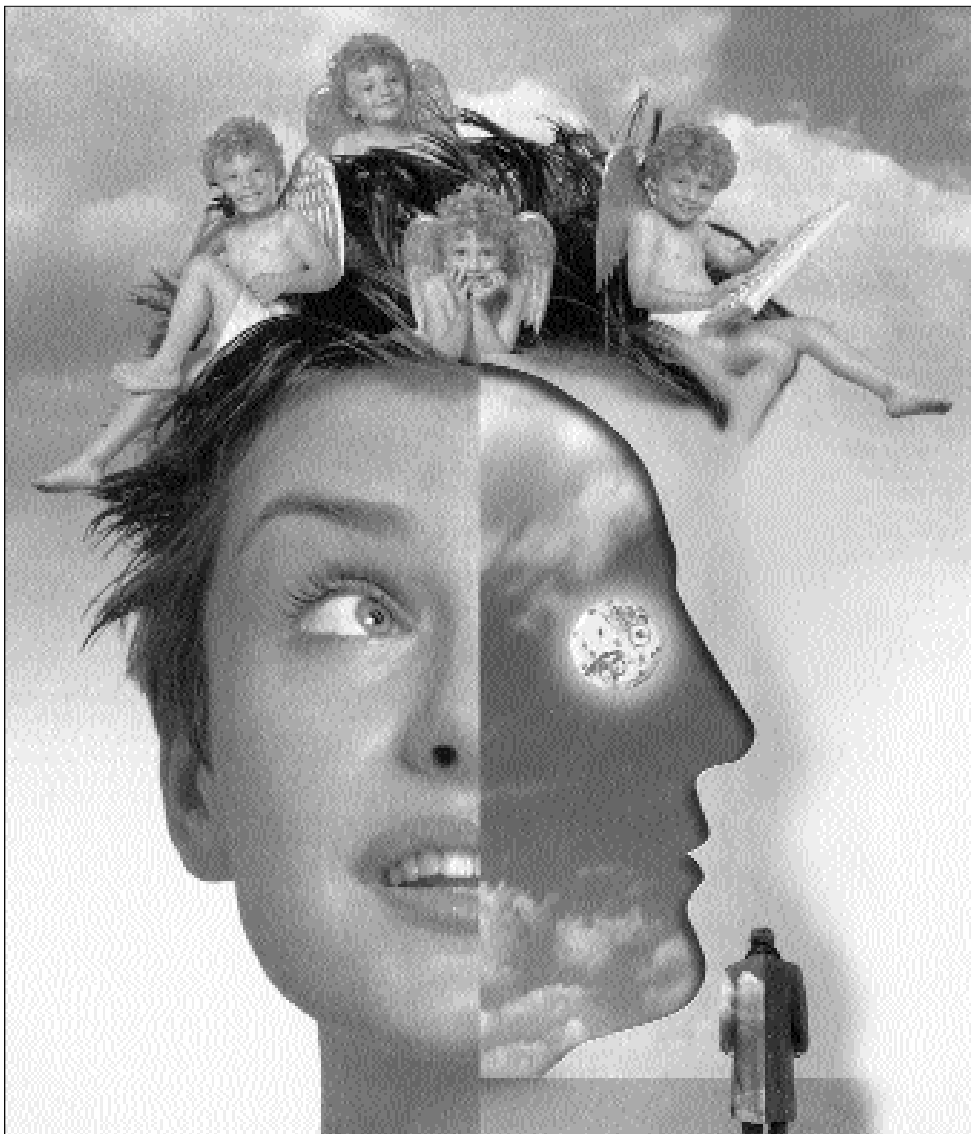
Бо що то є таке — ангел? Це такий системний об'єкт, у якому майже (або зовсім) відсутня **речовинна** складова конструкції, проте існує необхідна **енергетично-інформаційна** складова. В епоху стільникового зв'язку вже ніхто не сумнівається у можливості "безречовинного" існування інформаційно заряджених енергетичних полів і їх керованого переміщення у просторі. *Ангел — це досконалий реполь*, в якого, крім енергії і інформації, є також центр автономного функціонування і керу-

каталогу на початку 70-х років минулого ХХ століття подружжям вчителів Кириан зі Ставропілля.

А вже 1980 року, на першому всесвітньому конгресі з психотроніки у Празі, було повідомлено про створення американськими вченими атласу аури людини, підготовленого в процесі дослідження ефекту Кириан, у тому числі: під час фотографування різноманітних психічних станів людини, спровокованих у широкому діапазоні почуттів і емоцій на в'язнях-добровольцях.

Трапляються поодинокі особи, котрі від природи мають дар бачення людської аури. Вони стверджують, що аура відривається од тіла в момент смерті. Факт "відриву душі від тіла" підтверджено в численних описах вражень пацієнтів доктора Раймонда Моуді, який аналізував розповіді хворих, котрі пережили клінічну смерть, і розповів про це в свого часу популярній книзі "Життя після життя".

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

За сталінських часів мосі юності влаштовувалися дискусії на тему "Наука і релігія". Власне, це були не дискусії, а такі собі самодостатні (з точки зору їх авторів) риторичні монолози: "В чому полягає реакційна суть релігії і войовничого клерикалізму? Реакційна суть релігії полягає в тому, що!.."

вання, який ми називаємо свідомістю.

Не всі люди перетворюються в ангелів, але у всіх у момент смерті душа (поле) відірветься від тіла.

Чому? — питає. Тому, що у світі **реполів** існує можливість окремої взаємодії (спілкування) **полів** різних реполів. А отже, **поле сил** будь-якого об'єкта (системи) існує, за великим рахунком (або великою мірою), незалежно від **речовинної частини** цього об'єкта. Зв'язок між **речовиною** і **полем** об'єкта є тимчасовим. Рано чи пізно, але настає момент (або період), коли невидиме поле відділяється од видимої речовини; так само, як **теплове поле** нагрітого сонцем вдень пляжу відділяється від піску ввечері.

І чим примітивніший реполь, тим легше і швидше відділяється від нього поле.

Еманацію (випромінювання) душі можна побачити, якщо сфотографувати людину в певному частотному полі. Причому, в залежності від кольору і форми еманції, можна діагностувати стан душі конкретної людини. Цей фізичний ефект було відкрито і введено до міжнародного

Існує багато точок зору і теорій щодо комунікації в системі "цей світ — той світ". В молитві "Вірую" вимовляємо такі слова: "...Вірую в Святу Вселенську Апостольську Церкву, спілкування святих, тіл воскресіння..." Варто замислитися над останніми чотирма словами, особливо щодо **спілкування** (комунікації — кого з ким?) і **тіл** (у тому числі: інформаційно-енергетичних). Навіть якщо хтось переконаний, що тут маємо справу з комунікацією на дорозі з рухом в один бік, все одно треба пам'ятати, що на ній впевненіше почуваються ті душі, які не обтяжені гріхами.

"Memento mori!" — з посмішкою вітаються члени ордену камедулів. Тобто не гріши, тримай совість у чистоті, тоді й душа радітиме і не переживатиме трагедії смерті тіла, бо знатиме, що матиме вічне життя. Життя поля, яке відірвалося од обмежень, що їх накладає речовина. Життя в світі досконалих реполів.

Далі буде.

Євген ГОЛИБАРД

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

А ЩО КАЖУТЬ УЧЕНІ

"Дві речі свідчать мені про Бога: зірки наді мною і совість у мені."

Іммануїл КАНТ

"Я довго міркував і довго сумнівався, Чи є на Землю погляд з висоти; Чи може, все тече наосліп, без порядку І волі з неба брак у Всесвіті. Проте, розглянувши світил небесних ладність, Землі, морів і рік пристойність та порядність, Природи явища, дня й ночі перемену, Я визнав: нас створила Божа сила."

Михайло ЛОМОНОСОВ

"Науки — сестри релігії; в тому сенсі, що вони розкривають частину законів, які керують Всесвітом і життям людини. Таким чином, це сходинки, що ведуть до віри в Бога."

Г. Дж. СІЛЕЙ

"Тільки мале знання віддаляє від Бога; велике знання — знову наближає до Нього."

Френсіс БЕКОН

"Я — християнин. Це означає, що я вірю в Божественність Ісуса Христа, так само, як вірив Тихо-Браге, Копернік, Декарт, Ньютон, Лейбніц, Фертман, Паскаль, Гримальді, Ейлер... як всі великі астрономи і всі великі математики минулих віків."

Огюстен Л. КОШІ

"Невіра в Бога є, зазвичай, наслідком лінощів, нерідко — забобонів, але вона ніколи не може бути підставою для того, щоб пишатися собою з цього приводу."

Дж. РОМЕНС

"Нерелігійні — це, переважно, ті, чий науковий знання поверхові".

А. Г. САЙС

"Загальним враженням від моїх тривалих життєвих спостережень є те, що у великих людей обидві ці якості — знання і віра — пов'язуються одне з одним, причому, з такою інтенсивністю, яка зовсім не властива розумам обмеженим."

Г. В. ОКЛЕНД

"Матеріалістична концепція світу є характерним показником переконань вчених третього або четвертого сорту. Тоді, як найбільш обдаровані представники науки схильні скоріше до ідеалізму, ніж до матеріалізму; вони або благоговійно віруючі, або, як мінімум, шанобливо обережні в своїх вироках стосовно релігії."

В. Дж. КОЛЛІНС

"Якщо віра у Вище Начало є однією з суттєвих вимог, що ставляться перед релігійною людиною, то, в цьому сенсі, я сказав би, що більшість вчених — релігійні."

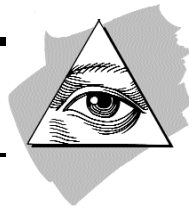
Нікола ТЕСЛА

"Християнство — це, якщо можна так висловитися, та атмосфера, в якій наука здійснює найкращу частину своєї праці."

Дж. П. МУНСОН

"Саме мої наукові праці з фізики привели мене до Бога, до віри."

Антуан Анрі БЕККЕРЕЛЬ

ТАМ, ЗА ГОРИЗОНТОМ...

Продовження.
Початок. у числі... за 2002 р.

2. НА ТАК ЗВАНІЙ
ЗДОРОВІЙ ГЛУЗД

Матеріалістичний світогляд пропонує дуже простий підхід до цієї проблеми і дуже просте її розв'язання, а саме: все, що кожна людина може запримити, відкрити, зафіксувати за допомогою своїх відчуттів, можливостей сприйняття або створених людиною відповідних приладів, — все це є матеріальним і насправді існує. Все інше, про що кожна людина не може стверджувати з цілковитою певністю, що воно існує (наприклад, тому, що не може побачити на власні очі), матеріалістичне знання називає містикою, тобто неіснуючим, вигаданим, фантастичним (водночас перевернувши поняття містицизму, трактуючи його примітивно і презирливо).

Бачимо, що світогляд матеріалістичний визнає світ не таким, яким світ є в його цілості, а визнає лише ту його частину, яка може бути зрозумілою для людини на даний момент; для людини, яка світу не створила, а прийшла в уже існуючий; для людини, яка ще сама не певна того, ким вона є і звідки взялася як різновид живого.

Отже, з матеріалістичної точки зору, виходить, що світ постійно збільшується за рахунок збільшення матеріалістичного знання людини. Але ж світ насправді не збільшується, а є таким, яким є. І що може означати для безмежного світу відомлення про чергове наукове відкриття, яке додає лише краплю знань в океані людського невігластва?

Чи є сенс у тому, щоб людина вважалася за вершину світового розуму, якщо людина нічого більше не знає у порівнянні з тим, що вона на цей момент зрозуміла? Кожне нове відкриття нагадує людині про це, вказує на відносність і обмеженість її знань. Та й ті знання, які має людина, вона не вміє використовувати для повної користі для себе. Але людина вперто тримається своєї облуди, побудованої на власному егоїзмі, не бажаючи погодитися з фактом обмеженості своїх можливостей пізнання, як можливостей функціональних.

Наберімося трохи терпіння і спробуємо уявити собі розвиток світу через його елементи, що вже реально існують. Адже, якщо світ створено одним Богом-Творцем, то, мабуть, залишилися якісь сліди, якісь свідчення про творення з **одного** творчого джерела, про притаманні йому, характерні для нього ознаки його творчої лабораторії, якісь засадничо однакові підходи до конструювання створених Ним об'єктів, чи хоча б якась універсальна тенденція або загальний закон, що поєднує ці об'єкти і бодай приблизно вказує на взаємозв'язок між ними.

Бо якщо світ творився **сам собою**, як про це стверджують прибічники еволюційної теорії, тоді в ньому не може бути однієї спільної і притаманної для кожного об'єкта цього світу ознаки, засади, характерної закономірності.

Для внесення ясності у це питання розглянемо функціональні можливості деяких матеріальних елементів, які стоять у певному ряду **досконалості речей видимого світу**: піщинка (пісок), крапля води (вода), рослина (трава, водорості, дерева), риба, звичайний домашній кіт, мала дитина, дорослий чоловік.

Піщинка і увесь пісок, незважаючи на те, що він, на перший погляд, є класичним прикладом мертвої природи, має своє життя і добре реагує на різні зовнішні сили (взаємодія з ними). Наприклад, може рухатися за подихом вітру або течією води. Піщинка спроможна притягати і утримувати молекули води, разом з водою формуючи плівку натягу.

Пісок реагує на зміни температури: збільшується в об'ємі під час нагрівання, або зменшується, віддаючи тепло. Отже, піщинка функціонує сама і співпрацює з іншими елементами дійсності на рівні своїх **функціональних можливостей**, незважаючи на те, що вона є звичайним маленьким камінчиком, який навіть **своєї форми самостійно не може змінити**. Бо таким є **світ** каменя.

Проте навіть піщинка вже може бути **репо-лем**, а отже, виконувати функції інструмента, виконавчого (робочого) органу. Наприклад тоді, коли нагріта сонцем велика кількість піщинок використовується як пляж, або коли мішечок з гарячим піском кладемо собі на хворе місце.

Крапля води (або багато крапель, наповнене відро води, дощ, ріка, море) **може змінювати свою форму**, може у великій кількості перетікати через дуже малий отвір. Може пройти крізь пісок у будь-якому напрямі, вміє не тільки змінювати об'єм під впливом температури, а й змінювати свій фізичний агрегатний стан у широкому діапазоні можливостей — газ (пара), рідина (вода), тверде тіло (лід) — вбираючи, акумулюючи і виділяючи багато енергії.

Ефекти взаємодії тепла і води є незмінними від сотворення світу, але лише 1807 року після народження Ісуса Христа відбувся перший у світі рейс пароплава, коли водяний **ре-поль** наочно продемонстрував свою здатність виконувати солідну роботу в технічному прогресі транспортних систем.

Крапля води вміє вже набагато більше порівняно з піщинкою або каменем. Крапля спроможна навіть змінити форму і розмір каменя ("крапля камінь точить"), але **не здатна рости і розмножуватися**. Такий є **світ** води.

Рослина здатна рости і розмножуватися. Рослина вміє проростати крізь пісок (навіть крізь асфальт тротуару) впертіше, ніж вода; може витягти багато води з великої глибини і передати її вгору на відстань до 40-50 метрів (плани в тропічному лісі). Рослини самостійно,

перетворення енергії і речовин з використанням інформації.

Явище фотосинтезу, згідно з яким сонячна (в тому числі фотонна) енергія перетворюється на рослинну масу, що постійно нарощується, забезпечує їжею все людство і всі живі організми від створення світу, було відкрито вченими досить недавно. Але це відкриття нічого не змінило в існуючому світі, Творець якого знав про це явище перед усіма віками і Сам заклав це явище в рослини.

У рослини, які переважно (і саме тому) стоять, не рухаються, не ходять, але живуть у міру своїх функціональних можливостей, на своєму рівні функціонування, що знаходиться над рівнями функціонування (світами) каменя і води. Бо **рівень функціонування** — це **світ систем**, які спроможні реалізувати свої мож-

поживу. Мають у собі маленький хімічний реактор (котел), в якому поживу можна акумулювати, розкладаючи її спочатку на потрібні субстанції, а потім випроковувати з них для себе необхідну кількість енергії, а також потрібну кількість необхідних речовин для власних зовнішніх і внутрішніх будівельних та ремонтно-регенеративних робіт, що відповідають вимогам даного біологічного виду.

Риба має значно більше функціональних можливостей, ніж рослина. "**Рибний**" **реполь** значно багатший на різні енергетичні та інформаційні поля. Риба спроможна користатися водою і рослинами, може розпізнавати своїх ворогів і уникати їх, може навіть зробити власне гніздо з камінців або піску.

Птах, за своїми функціональними можливостями, стоїть вище за рибу. Він вміє робити все те, що вміє риба, а крім того, ще може ловити рибу і збудувати своє житло (гніздо) у такому розумному місці (наприклад, видовбавши дупло), яке захистить його потомство від злого нападу.

Кіт, за своїми функціональними можливостями, перевершує птаха. Він вміє не тільки ловити рибу і птахів, а й **змінювати свою поведінку і наміри** залежно від конкретних умов життя, пристосовуючись навіть до людини, до її вимог. **Функціональна програма**, закладена Творцем у kota, є ще більш гнучкою, ніж та, що закладена в птахів і рибу, а отже передбачає можливість самонавчання і самовдосконалення на основі власного, індивідуального досвіду конкретного створіння.

"**Котячий**" **реполь** не тільки досконаліший (бо багатший і різноманітніший за рахунок вміщених у ньому речовинних субстанцій і інформаційно-енергетичних полів), ніж **реполи** птаха і риби, а й дає деяку можливість його самостійного розвитку.

Людина — функціонально найбільш досконале створіння з усіх існуючих на Землі. Людина вміє робити майже все те, що й інші розглянуті вище елементи визначеного нами ряду досконалості, але ще й набагато більше. Для прикладу можна навести хоча б такі функції, як створення нових елементів дійсності.

Людина не тільки насипає великі гори піску, землі й каміння, не тільки збирає великі води (в тому числі: будуючи великі греблі, штучні моря), не тільки вирощує нові версії рослин, рибу і тварин за допомогою селекції та генної інженерії, але також шукає сенсу в усьому тому, що вона розуміє, як і в тому, чого зрозуміти не може.

Причому, якщо рослини і тварини живуть і розвиваються, переважно, на основі закладених Творцем **обмежених генетичних програм**, то генетичні програми, закладені в людину, дозволяють їй удосконалюватися у величезному просторі інтелектуальних і фізичних можливостей. Людина може навіть будувати себе згідно із власною волею: може наростити м'язи на видатного культуриста, а може скинути надмір власного тіла; може витренувати ноги на витривалість марафонця, або розвинути мозкові клітини для виконання великих розрахунків чи вирішення складних завдань.

На відміну од тварин, птахів, рибу, рослин людина шукає нові поняття і нові знання для збільшення своїх функцій і розширення своїх можливостей у світі, про який вона так мало знає...

Ряд елементів, який ми розглянули, є низкою кількісно і якісно різних можливостей самореалізації **реполів**. Причому, **найхарактернішою ознакою**, як кожного з цих елементів, так і всього ряду, є **закономірність одностороннього спрямування можливостей самореалізації, оберненопропорційної щодо можливостей їх розуміння у протилежному напрямку**.

А це означає, що кожний об'єкт (елемент ряду), кожний (у тому числі біологічний) різновид, взагалі **будь-яка система на відповідному рівні функціонування має свою "стелю"**, закладену в цю систему вроджену межу, конструктивно зумовлену для даного виду кордон, стіну, що обмежує його можливості розуміння світу і себе самого, тобто несе в собі певне, характерне для даного об'єкта, **обмеження можливостей виконання відповідних функцій** та їх подальшого удосконалення. Отже, кожен нижчий світ не може самостійно переходити у світ вищий.

Людський реполь має досить високу "стелю" своїх можливостей, позаяк здатен не тільки самостійно збільшувати кількість і якість виконуваних функцій, а й керувати своїми речовинами і полями. Тим не менше, людина також має межу можливостей пізнання і розширення своїх функціональних можливостей. Історія людства свідчить, що ця межа поступово відсувається. Проте кожна спроба **перейти** цю межу завжди закінчувалася трагічно.

Далі буде.

ПРО БОГА, З РАЦІОНАЛЬНИХ ПОЗИЦІЙ

Свята Церква вчить нас, що віра в існування Бога — це дар Божий. Цей дар довіри до Творця, довіри дітей Божих до свого Отця небесного, дається як великий подарунок, як підстава для нашої повсякденної радості і не потребує жодних доказів. Разом з тим, цілком реально існують раціональні докази існування Бога.

за певною програмою, формують свій зовнішній вигляд і внутрішню структуру, відповідно до певного різновиду, враховуючи всі його генетичні ознаки.

Рослини западають у сон і прокидаються зі сну, квітнуть, вирощують плоди, дають насіння і вмирають переважно там, де живуть; як правило, протягом свого життя пов'язані із землею, але **не маючи можливості рухатися по ній**. Тим не менше, рослини живуть у спосіб очевидний, біологічний, демонструючи певні

ливості в існуючих для них умовах, обмежених даним **рівнем функціональних можливостей**.

Кожен рівень є **світом**, який вміщує в собі **світи примітивніші**, тобто світи того життя, яке відбувається на обмеженіших (нижче розташованих) рівнях функціональних можливостей. Саме тому світ рослин (**рослинних реполів**) містить у собі також світи води і піску.

Риба, птах, кіт, людина рухаються самостійно. Не мусять стояти в одному місці причеплені коренями до землі, тягнучи з неї

«...НАВІЩО ЛЮДИНА ЖИВЕ»

АВТОРИТЕТНО

"Чим більше наука здійснює відкриттів у фізичному світі, тим більше доходимо висновків, які можна розв'язати лише вірою. ...Як наука, так і релігія, збагачують мудрих."

Альберт ЕЙНШТЕЙН

"Кращі з фізиків завжди знаходили можливість глибоко пройнятися думкою, що наукова істина є, в певному сенсі, поглядом на Бога."

М. фон ЛАУЕ

"Релігія і природознавчі науки ведуть безперервну спільну боротьбу проти скептицизму, проти догматизму, проти забобонів; і об'єднуючи їх бойовий клич у цьому хрестовому поході проти невігластва завжди був і буде — до Бога!"

Макс ПЛАНК

"Усі, хто безоглядно і систематично на-

магалися витравити ідею Бога, здійснювали підлу і антинаукову справу. ...Я дійшов цих переконань по шляхах біології і фізики, і я впевнений, що жодному мислячому вченому неможливо не прийти до цього висновку."

Л. Д. НУЇ

"Теорія еволюції ніколи не була доведена і, на мій погляд, вона скоріше являється собою догму, ніж перелік наукових даних."

Р. РАСК

"Наука може дати людям рефрижератори або висадити людину на місяць, дати їй чудові автомобілі, але наука не може пояснити людині, навіщо вона живе."

Дж. П. ФРІДРІХ

"Знання — це сила! І ця сила — від Бога."

Роджер БЕКОН

Я БАЧИВ БОГА В ОБЛИЧЧЯ

Розмова з відкривачем Архітектури Всесвіту Миколою РУДЕНКОМ

— Жнива — у розпалі ... Ось і пригадайте п'ять хлібин, якими Христос нагодував п'ять тисяч прочан. Пам'ятаєте Євангеліє від Матвія? Так от — чому саме п'ять? — Микола Данилович Руденко запитально дивиться на мене, хоча й не чекає відповіді. — Сковорода запевняв, — і, як згодом я переконався, був тисячу разів правий, — що у біблійних притчах та міфах зашифровані закони Природи, які нам ще належить відкрити. Отже, коли із зібраного урожаю спечемо — умовно — п'ять хлібин, то одну маємо віддати селянинові, другою компенсуємо енергозатрати й гумус, третьою годуюмо тварин і птицю, четвертою — промисловість, а п'ятою — культуру та державний апарат. Отож три хлібини мають залишитися у хліборобстві, а дві — технарям і державотворцям. Там, де тоталітарна система претендувала на три хлібини, відбувалися катаклізми, голод, розруха — Космос її знищував. Але світопорядок автоматично підтримувався скрізь, де Заповідь не порушувалася. Так і складаються реальні, справді ринкові відносини. І тільки в цьому разі капітал відіграє належну йому роль рушія економіки, суспільства.

Потрібно прагнути створити таку економічну систему, де урядуватиме лише Сонце. І ніхто крім Сонця. Тобто — істинний капітал. Без жодних посередників (урядовців). Адже недарма Христос народився у яслах! І має цілковиту рацію народ, коли не стомлюється стверджувати: хліб — усьому голова. Зазвичай урожай одержуємо в зерні (60%) та соломі (40%). Цю пропорцію і мусимо зберігати, справедливо, як уже було сказано, розподіляючи сонячну енергію в суспільстві, бо вона — Любов нашого Творця.

Волюшкові очі Миколи Даниловича за скельцями окулярів раптом світліють, обличчя розпогоджується — він дивиться за вікно, в небесну синь, туди, де Свіість завжди непорочно чиста, бо належить Царству Небесному. Я не питаю, що саме приваблює погляд філософа. Нещодавно в одній з публікацій він поділився з людством своїм баченням Архітектури Всесвіту, застерігаючи: ні в людині, ні в Галактиці, ні в усьому Всесвіті не можна вбачати Царство Боже як щось фізичне. Бог — не фізична, а духовна сутність Всесвіту, хоча Він і володіє тілом...

Його бачення нагадує екран комп'ютера, за яким письменник працює щоранку по кілька годин: дивовижні формули, що й справді дивують фізиків довершеною, незвичайною архітектонікою Монад... Я навіть не сумніваюся, що, немов апостол Яків, Микола Руденко може сказати: я бачив Бога в обличчя... Власне, духовним зором, а не фізичним...

— Отже, суспільство zdegradувало настільки, що іншого виходу вже й не було?!

— Біда в тому, що бюрократична теорія вартості зробила родючий ґрунт усього лиш одним із засобів виробництва, тобто — заводським конвеєром. Але ж гумус — жива дитина Сонця! Звідси — і хліб, і виноградний сік, і — людство, якщо хочете! Чесно кажучи, працюючи над філософським романом "Формула Сонця", прагнув одного: допомогти суспільству перебудувати себе на засадах Людяності, Правди й Добра. Та в Системі вже не виявилось жодних внут-

рішніх ресурсів — катастрофа ставала неминучою. А що значить катастрофа в тоталітарній системі? Це ж мільйони понівечених дол, втрачені покоління!

ПОКЛИКАНИЙ УКРАЇНО

— *Задля того, щоб хоч якось зарадити цьому, Ви й очолили Українську Гельсінську групу правозахисників?*

— Іншого виходу в нас просто не було. До того ж група займалася олюдненням усього громадського життя, що ледь животіло — без любові, без жодного просвітку в душах. А приклад академіка Сахарова й генерала Григоренка давав надію на те, що врешті-решт усе залежить лише від конкретної людини. Розумієте, духовно духовно бачити Бога можна так само, як бачити Сонце. Адже Бог є Світло, яке не знає й натяку на пітьму!

— *Чому ж не всім дано бачити це світло?*

— Бо для цього потрібно мати світло в собі! Хто його має, той бачить. І таких людей усе більше в Україні, у світі... Можливо, саме в цьому й полягає основне завоювання еволюції, бо усвідомлення власної причетності до світа дає людині віру в безсмертя душі. А ця віра спроможна докорінно переродити і віру (себто, релігію), і світ. Я впевнений у цьому. Зрештою, свідчення про вічність життя, єдність видимого й невидимого світів, можна знайти і в Біблії, й у Б'єліватті — святій книзі, що шанується всім культурним світом так само, як і Біблія. Бог — геніальний скульптор, який невтомно трудиться над індивідуальністю й особистістю кожного з нас, — поняття ці ніколи не слід плутати.

Завдяки стражданням відбувається визрівання душі в тому разі, якщо ми духовно переживаємо цей процес, — у душі ще тут, на Землі, долучаємося до зусиль Отця. Змирившись зі створенням світу, наука покликана пояснити людині цю її роль. Та в будь-якому разі все залежить лише від нас — переконаний праведник не стане грішником, як би темрява не старалася спокусити його вічним спокоєм чи хуткоплинними перевагами ситості.

Спосіб мислення, праці, всього життя покликаний гармонізувати внутрішній світ людини задля досягнення промислу Божого — її духовної величі. Свідомо й цілеспрямоване трудження душі на цьому шляху — життя подвижника. Таке життя пройшов і заповідав нам один із духовних батьків української нації — Григорій Савич Сковорода, великий учений, філософ, етнопедогог, який ще очікує на осмислення своєї духовної спадщини. До речі, згадайте, як цей зразковий християнин непримиренно ставився до нечесних діячів церкви! А що б він сказав про цинізм московського ієрарха Олексія, котрий, освячуючи ракети, що руйнували Грозний, бідкався про страждання пастви в Україні? Коли доводиться мати справу з подібними вчинками, ситуаціями, напрошується висновок: істиною торгують за мій рахунок. А допускати це, виступаючи від імені самої Істини, й означає творити смертний гріх лжесвідчення.

Запам'ятайте, той, хто від Бога, не допустить ані бруд, ні темряви в стосунках із ближніми. Бо, прагнучи Світа, не допустить його ворогів у душу. Зрештою, тільки так і варто жити. Все інше — смерть.

СУПРОТИ БИСТРИНИ

Раптові осяяння Божою Благодаттю, що для віруючого філософа Григорія Сковороди, наприклад, було квінтесенцією його внутрішніх, духовних переживань, для письменника-фронтовика Миколи Руденка стало найбільшою несподіванкою усього його життя — до того ж такою, що, спалахнувши, мов блискавка, кардинально змінила сам спосіб осмислення світу. А розпочалося все з досить банального: розглядаючи закономірності суспільного поступу в його глобальних виявах, письменник збагнув, що Марксова модель капіталу ніяк не узгоджується з законом збереження й перетворення енергії! Але ж і вселюдський поступ можливий саме тому, що лиш одне пшеничне зерно породжує десятки й сотні

до самознищення в атомній війні. Та Бог дає змогу запобігти трагедії! Якщо в народі прокидається приспана, притлумлена репресіями й голодоморами совість, лихо його поминає. Совість — єдиний спосіб контакту з Богом. У тому листі М. Руденко заявив, що Природа відмовить імперії в подальшому існуванні. І причина не тільки у виснаженні надр Землі й духовному визиску — Господь Бог так любить людей, що надав їм право Вільного Вибору. А морально-етичні засади суспільства вели тільки до Чорнобиля. Адже кожна негативна енергія притягує собі подібну!

Незгода з "курсом партії" дорого коштувала філософу — десять років концтаборів за спробу донести до глухих Слово Боже. Але вже жодні тортури не могли збити його з путі, він і далі працював над тим, аби донести людям Істину — це Світло було непогасним у серці Миколи Руденка. Відомий письменник і правозахисник, Герой України, лауреат Національної премії ім. Т. Г. Шевченка і міжнародних премій, дійсний член Української Вільної Академії Наук (США), він докладно розповів про все у книзі спогадів "Найбільше диво — життя". Та головна книга його життя "Гнозис і сучасність" (Архітектура Всесвіту), що започаткувала новітню парадигму Світобудови з'явилася друком тільки торік — у тернопільському видавництві "Джура", хоча написана вона була ще в 90-х роках минулого століття.

ВІДКРИТТЯ СВІТОВОГО РІВНЯ

— *У чому ж полягає новизна Вашого погляду на Світобудову?*

— По-перше, я вважаю, що пізнання має ґрунтуватися на метафізичних (онтологічних) засадах, які виводжу з належного синтезування природничих та гуманітарних знань. Саме це дає мені змогу розглядати найгостріші проблеми космології, астрономії, фізики, математики, філософії та етики, поєднуючи фізичне й метафізичне в нерозривній єдності, що є Субстанцією. По-друге, аргументуючи об'єктивну потребу Гнозису, що є найзагальніші знання про Всесвіт, не прив'язуюся до жодної з відомих релігійно-філософських течій. Діалектика невичерпна, якщо вона тлумачиться як творчий метод метафізики, відтак фізичне знання переходить у гностичне, а фізика впритул наближається до метафізики, започаткованої ще Піфагором та Платоном. По-третє, я вважаю: пантеїзм саме через те і є справжнім Теїзмом, що визнав Богом Усесвіт як цілість. Я знайшов сталу величину для вимірювання небесних тіл — гравітаційний радіус, (радіус Монади), що, гадаю матиме визначальний характер для наукового світогляду в цілому.

Ось як концентрує концепцію М. Руденка професор, доктор економічних наук, голова наукового т-ва ім. Подолінського В. Шевчук: "Конкретним втіленням новітньої парадигми стає математичне формулювання третьої світової сталої (у доповнення до швидкості світла і т. зв. сталої Планка), яку Микола Данилович називає Силою Моносу, розкриваючи можливість її визначення на метagalактичному і кван-

товому рівнях. За Руденком, Сила Моносу є аргументом світової єдності — його формула імпульсу Монади, спільної і для Всесвіту й для атома, дає квант простору. Потверджуючи рівність між енергією, добутою з речовинної маси, та енергією фотона, вчений показує, як сила Моносу об'єднує макро- та мікркосмос, що стає підставою для створення засад теорії єдиного поля. Руденко спростовує гіпотезу "розбігання" галактик, потверджуючи справедливості теорії Монад, яку ґрунтує на універсальності фізичних законів існування Всесвіту як цілісності, що охоплює Буття від атому до Метagalактики. Вибудовуючи "каркас" Всесвіту, автор основоположним його началом вважає Світову Монаду... В його особі я вбачаю мислителя, що заслуговує на світове визнання".

Цієї ж думки тримається доктор фізико-математичних наук, професор М. Курик: "Особливо вразила мене формула Сили Моносу, яка записується так: $F = C^2/G$, де F — Сила Моносу, C — швидкість світла у вакуумі, G — гравітаційна стала... На мою думку, ця формула має світове значення — без неї космологія нагадує вершника без голови. Її неможливо спростувати — народжуючись зі співвідношення добре відомих сталих, вона усвідомлюється найбільшою сталою у світі."

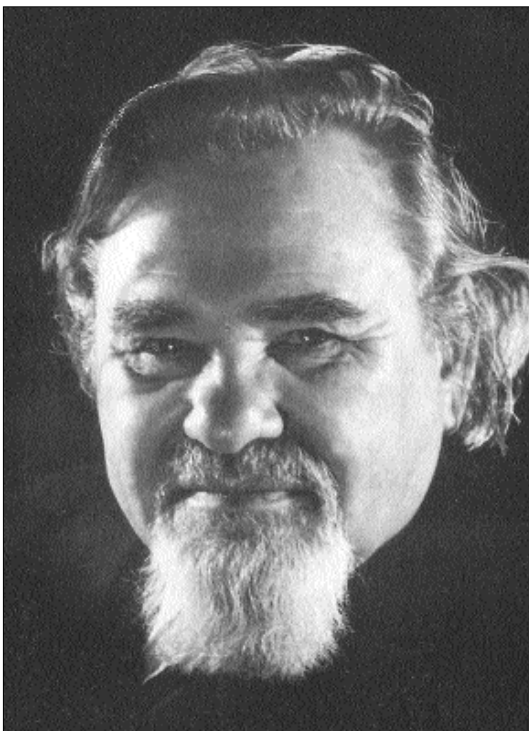
ПОКЛИКАННЯ УКРАЇНИ

... "На зоні" він був прикладом витримки й самовладання, а виїхавши чотирнадцять років тому разом із дружиною за кордон, М. Руденко став прикладом духовного подвижництва, прагнучи лиш одного — прислужитися своїй Україні на шляху до втілення в життя вселюдських ідеалів. Допомагало йому в цьому Слово. "Син Сонця — Фаєтон", "Формула Сонця", "Орлова балка", "У череві дракона" — феноменальні твори, які ще очікують на видання, бо, на превеликий жаль, відомі тільки професіоналам. Не поцінована належно й поезія мислителя, що є дивовижним сплавом чуттів і мислі.

Розвинувши філософське вчення про духовну вартість гумусу фарнцуза Кене й українця Подолінського, Микола Руденко переконує: праця — тільки інструмент істинного поступу, що триває у законі збереження й перетворення енергії, в п'яти продуктивних одиницях фотосинтезу, притаманних земній економіці. Так п'ять хлібин Христа входять у наше життя реальністю Його тіла, котре потребує догляду й поваги. Без належного ставлення до хліборобства, доводить філософ, майбутнє планети неможливе.

Як щоденним зимовим купанням він виликував себе від остеомиєліту, що терзав кістки внаслідок жажливої рваної рани від фашистської кулі, так уже майже сорок літ Пророк намагається протверезити, виликувати людство перед реальною загрозою самознищення. Для України ця загроза особливо актуальна тому, що, покликана бути світовою годувальницею, вона зрікається свого покликання задля ефемерних благ учорашнього дня.

...Після продуктивної вранішньої праці за столом він спускається крутою вулицею до скверу, де розпочинає традиційну мандрівку в осончений світ руху — по спіралі. Зовні маршрут скидається на коловий, та насправді кожен

ВОЛЬТЕР: «УКРАЇНА ЗАВЖДИ ПРАГНУЛА БУТИ ВІЛЬНОЮ»

Для кожного народу важливо, як його життя та історія сприймаються іншими народами. З іншого боку, вивчення зарубіжних джерел становить неабиякий науковий інтерес. Адже автохтони та іноземці зовсім по-іншому сприймають ту чи ту національну дійсність, і для повного та всебічного її відтворення це розмаїття джерел надзвичайно цінне. Тож я спробую показати Вам, читачу, як сприймали постать Івана Мазепи його сучасники в Західній Європі.

МАЗЕПА ОЧИМА ЗАХОДУ

На початку XVIII ст. спостерігалася неабияка зацікавленість Україною на Заході, пов'язана саме з діями гетьмана Мазепи та кульмінацією Північної війни, що відбувалася на теренах України. Про все це повідомляли у своїх реляціях дипломати й агенти різних держав, писала тогочасна західноєвропейська преса. Дещо згодом почали з'являтися мемуари й нотатки учасників і свідків подій, історичні праці й, нарешті, літературні твори, щоправда, переважно за межами XVIII століття.

Західноєвропейські джерела дають цінний і в основному об'єктивний матеріал для вивчення бурхливої та складної доби історії України. В сумі своїй вони переконливо спростовують офіційну версію «зради Мазепи», сфабриковану в канцелярії Петра I, і яка мало не до сьогодні супроводжує цю історичну постать. Зрада Мазепи, нагадаю, полягала в тому, що він начебто хотів «запородити Україну шведським і польським феодалом». Але при цьому було зроблено все, щоб не згадувався текст угоди Мазепи зі шведським королем Карлом XII і польським королем Станіславом Лещинським. У ній щодо державно-політичного статусу України говориться: «Україна з двох сторін Дніпра... має бути вічними часами вільною від усякого чужоземного володіння. Союзні держави ні під претекстом визволення її, чи опіки над нею не мають претендувати на абсолютну владу над Україною і військом Запорозьким... Цільність границь її, непопущеність законів... свято мають захищувати, аби Україна вічними часами тішилася своїми правами і вольностями без усякого ушкоду» — цитую за працею Грушевського «Шведсько-український союз 1708 р.»

Тільки віднедавна ми тут, в Україні, можемо говорити, що стратегічна мета Мазепи полягала в збереженні суверенності козацької України, а його «зрада» була відповіддю на політику царя щодо України, спрямовану на її повне поневолення. А між тим на це вказували ще сучасні Мазепі численні західноєвропейські джерела. Узагальнюючи їх, німецький історик Енгель писав у кінці XVIII ст., що «шведські історики не єдині, хто виправдав виступ Мазепи проти Росії».

Узагалі обсяг інформації в західних джерелах 1708 – 1709 рр. був вельми значним. Він був пов'язаний саме з переходом Мазепи на бік шведів, який став справжньою європейською сенсацією, і з битвою під Полтавою. Найбільше і найґрунтовніше про це писала німецька преса, тому що Північна війна мала пряме відношення до німецьких держав, і від її перебігу та розв'язки багато чого залежало в самій Німеччині. Цінною рисою німецької преси є те, що вона давала інформацію з перших рук, від свідків та учасників подій, тимчасом як преса інших західних країн передруковувала те, що з'являлося в німецьких часописах. Разом із тим, німецькі преси властива більша кон'юнктурність у висвітленні українських справ, що виразно проявилось в ставленні до Мазепи, якого німці почали таврувати після його переходу на бік шведів. Часто це відбувалося за прямо-

го тиску російського уряду, бо, як відомо, цар Петро надавав важливого значення формуванню європейської громадської думки на користь Росії і ще в ті часи заклав традицію дезінформації і в інтересах імперії.

Англійська преса на відміну од німецької відзначалася нейтральністю, а французька взагалі становить з нею різкий контраст, що пояснюється знову-таки політичною кон'юктурою і, водночас, національними традиціями. Французи не виявляли прихильності до Петра I та засуджували його дії на Україні. Так, офіційне урядове видання «Gazette de France» писало після Полтавської битви дослівно так: «страшний цар жадає крові України». Широко висвітлювалася інформація про зруйнування Батурина. Наведу вам заголовки французьких та нідерландських газет: «Жахлива різанина», «Плюндрування України», «Ціла Україна купається в крові», «Жінки й діти на вістрі шабель», «Всі мешканці Батурина без огляду на вік і стать вирізані, як наказують людські звичаї московитів». Тобто, реакція на розгром України, вчинений Петром I, була негативною, це було розцінено як варварська акція.

Принагідно згадаю, що за Мазепою пішли не всі козаки, що, до речі, ставив у провину нашому гетьманові французький король Людовик XIV. Він скептично поставився до союзу шведського короля з Мазепою, дізнавшись, що за тим пішла лише частина його війська. Людовик XIV також вважав, що Мазепа припустився помилки, не подбавши про належне укріплення Батурина. Отже, в Полтавській битві одні козацькі полки билися на боці шведів, а інші — на боці росіян. І український народ вів проти шведів партизанську боротьбу. Але це не завадило Петрові після перемоги під Полтавою вжити жорстких репресій проти України. Сучасний уже нам англійський історик Л. Р. Левіттер пише про цей похід російської армії на Україну, що «він своїми грабунками, підпалами та ґвалтуваннями нагадував радше карну експедицію, ніж союзне військо» (Наливайко Д. С. Очіма Заходу. К., Основи — с. 392).

Але повернімося до тогочасних західноєвропейських джерел. Після безпосередньої реакції в пресі, періодиці, а також дипломатичних реляціях, що часто мають суб'єктивний характер, почала з'являтися більш виважена та обґрунтована історична і мемуарна література про Північну війну та Полтавську битву. Вагоме місце в ній займає аналіз дій Івана Мазепи та причини його переходу на бік шведського короля. Практично всі праці засвідчують той факт, що безпосереднім поштовхом до союзу українського гетьмана з Карлом XII було рішення Петра I перетворити козацькі полки на регулярне військо, що позбавляло Україну збройних сил і загрожувало повною втратою автономії. На це вказує, зокрема, Йоган Норберг, капелан і духівник шведського короля в ґрунтовній праці «Історія Карла XII», написаній 1731 року, вже після смерті її протагоніста. Але цей факт підтверджують не тільки шведські історики. Про це пише, наприклад, протестантський чернець словацького походження Даніель Крман у своєму латиномовному творі XVIII ст. «Історія делегації до шведського короля»,

виданій угорською академією наук наприкінці позаминулого століття; англієць Джордж Перрі в книзі «Російська держава за нинішнього царя» (1716). Перрі був інженером, який 16 років провів у Росії, будуючи верфі й канали — улюблені дітища Петра I. Тим не менше, найповнішими у фактологічному відношенні є шведські джерела. Вельми цінним документом є щоденник Густава Адлерфельда, шведського історика, який постійно перебував поряд із Карлом XII. Адлерфельт загинув у Полтавській битві, і його рукопис дуже складними шляхами згодом потрапив до його вдови та сина. Син переклав французькою мовою і видав 1750 року в Амстердамі під назвою «Військова історія Карла XII». Зважаючи на статус Адлерфельда, його щоденник можна вважати, принаймні, у фактографічному відношенні, джерелом, що заслуговує на довіру. Наприклад, це стосується вельми важливої деталі, що шлях на Україну обрав сам Карл XII, а гетьман лише згодився з цим планом. «До цього рішення, — пише автор, — пристав і Мазепа, великий генерал козаків, який був дуже незадоволений царем і прагнув скинути царське ярмо та перейти під протекцію шведського короля» (там само, с. 402). Але ж ви пам'ятаєте текст угоди, який я наведу на початку?

Загалом із тогочасних західних джерел вимальовується привабливий образ Мазепи як людини високоосвіченої, інтелектуальної, зовсім не авантюриста, а розсудливого і врівноваженого правителя, доброго дипломата, патріота своєї козацької вітчизни, якого сувора необхідність штовхнула на ризикований крок.

Цікаво буде згадати два твори англійського письменника Даніеля Дефо, широко відомого завдяки своєму романові «Робінзон Крузо»: «Історію війн Карла XII» (1715) та «Неупереджену історію Петра Олексійовича, нинішнього царя Московії» (1723) — зверніть увагу на топонім і дату написання. Твори Дефо не є історичними працями, це, власне, публіцистика творів Дефо-журналіста, написані на основі статей про Північну війну, які він публікував з 1704 по 1707 рр. у журналі «Review of English Nation», це був тодішній рупор англійського уряду. У «Неупередженій історії Петра Олексійовича...» Дефо пише про Мазепу: «Мазепа не мав королівського титулу, але за владою він був рівний королю, в усякому разі в цьому відношенні він був рівний королю Августу» (там само, с. 409) — Август III був польський

король.

Особливий інтерес становить для нас «Історія Карла XII» (1731), великого французького філософа і письменника Вольтера. Річ не просто в тому, що один із розділів праці відведено подіям в Україні. Насамперед, це твір просвітницької історіографії, і саме в ньому намітилася провідна концепція історії України, яка згодом значно поширится в західноєвропейській історіографії та літературі XVIII ст., а в останній його третині стане визначальною. А концепція така, що минуле й сучасне України західноєвропейські просвітники розглядали насамперед як драматичну й повчальну історію мирного й працелюбного народу, що зазнав поневолення з боку сусідніх феодальних монархій і протягом століть наполегливо виборював свободу. «Україна завжди прагнула бути вільною» — ця фраза з вольтерівського твору, власне, вже перетворилася на крилату.

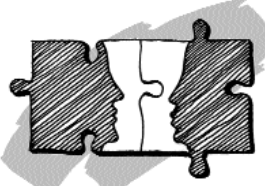
«Історія Карла XII» знаменита й тим, що це перший історичний твір Вольтера, яким сам він дуже пишався і незмінно відносив до своїх кращих творів. Адже йому вдалося сказати чимало нового, маловідомого, а то й зовсім невідомого своїм сучасникам. Через свого приятеля Мезона Вольтер мав зв'язки з Григорієм Орликом, і це було одним із джерел написання книги. Стосовно нашої центральної теми, тобто союзу Мазепи з Карлом XII, то Вольтер теж тлумачить його як протидію політиці Петра I на Україні, спрямовану на ліквідацію її автономії та повне підпорядкування царській адміністрації. Для справедливості треба сказати, що підхід Вольтера до України значною мірою змінився в його пізнішій праці «Історії Росії за Петра Великого» (1763), написаній на замовлення Катерини II за матеріалами й заготовками, які надсилювалися з Петербурга. Відтак у цій другій книзі уже відчутний вплив офіційної імперської політики щодо України. Дуже різко відгукнувся на цей вольтерівський твір Жан-Жак Руссо. Він був вільний від будь-яких ілюзій щодо «освіченого абсолютизму» російських царів.

Але фактом залишається і те, що успіх мала саме «Історія Карла XII», адже цей твір було перекладено майже всіма європейськими мовами. Ще одна безперечна заслуга, про яку не можна не сказати. Саме Вольтер популяризував романтичний образ Мазепи, що в XIX столітті став уже надбанням європейської літератури та мистецтва. Ось як, за Вольтером, Мазепа став гетьманом: «Він народився у Подільському воеводстві; виховувався як паж Яна Казимира, при дворі якого набув обізнаності в красному письменстві. Коли було викрито любовний зв'язок, який він мав у молодості з дружиною одного польського магната, розгніваний чоловік звелів прив'язати його, зовсім голого, до дикого коня і відпустити в такому стані на всі чотири сторони. Кінь, приведений перед тим з України, примчав Мазепу туди, напівмертвого від утоми й голоду. Місцеві селяни виходили його. Він довго залишався серед них і через певний час відзначився в багатьох походах проти татар. Вищість у освіті забезпечила йому велику повагу серед козаків; його репутація, що зростала з дня на день, спонукала царя призначити Мазепу гетьманом України» (Voltaire. Histoire de Charles XII, roi de Suede — Paris, s.d. P. 181-182) Літературний домисел, а не історичний факт. Але цей потужний образ — дикий кінь, що мчить прив'язаного Мазепу на Україну, долю якої він вершить, — справив вплив на літературу й мистецтво.

Цей романтичний сюжет розробляли Байрон, Гюґо, Меріме; Лист, Делякрук, Верне, у XX столітті до нього зверталися Райнер-Марія Рільке та Бертольд Брехт.

Таким чином, відбулася дуже цікава й символічна трансформація: якщо в історії і політології Іван Мазепа — постать драматична і контрверсійна, то в європейській культурі образ Мазепи став беззаперечним художнім топосом.

● **Олена ПОНОМАРЕВА,**
кандидат філологічних наук

ЯК САМОМУ ВИГОТОВИТИ ВІТРЯК?

У багатьох може виникнути запитання: "А навіщо взагалі в наш час надпотужних АЕС, ТЕС та ГЕС ця патріархальщина — майструвати власний малопотужний вітровий електрогенератор або просто вітряк?"

А таки треба! І причин для цього є багато. Назву лише деякі, головні.

По-перше, на нинішньому зламі історії України "вовки в овечих шкурах" у черговий раз обдурили український народ — "прихватували" його багатства, розграбували вичент національну електроенергетику, і скоро ТЕС взагалі перестануть працювати, а АЕС та ГЕС без ТЕС будуть не в змозі забезпечити потреби в електриці промисловості та населення, і тому будуть великі перебої в енергопостачанні, особливо сіл. Окрім того, для реанімації ТЕС "прихватузатори" мають намір підвищити (і вже підвищують) ціни на електрику.

По-друге, занадто зацентрована енергосистема України має той великий недолік, що втрати електроенергії в ній перевищують 20 %, а вітряк на шляху до споживача зменшує ці втрати в середньому на 4 %.

Уряди країн Західної Європи давно усвідомили переваги децентралізації електроенергетики, а тому розгортають грандіозну програму виробництва "балконної" вітро-техніки, сонячних батарей та деяких інших малопотужних технічних засобів для генерування електрики безпосередньо у споживача.

Уряд України аналогічних кроків не здійснює і не планує, дешева і високоякісна малопотужна вітро-техніка в достатній кількості та асортименті в продажу на українському ринку з'явиться не скоро, а тому кожен умілець, насамперед той, що живе в селі, щоб убезпечити себе од відсутності світла та іншого сучасного комфорту, що дає електрика, може виготовити вітряк своїми руками, бо це доступно кожному, хто знає устрій трактора чи автомобіля.

Отже, Ви надумали мати власного вітряка і відчуваєте, що можете змайструвати його самі. І коли Ви самостійно розпочнете виготовляти вітряка, перед Вами постане ряд питань, на які Ви не знаєте правильної відповіді. Найголовнішим при виготовленні вітряка є вибір способу перетворення кінетичної енергії вітрового потоку в обертальну — вала електрогенератора та узгодження потужності електрогенератора з потужністю вітрового двигуна — пристрою, що перетворює енергію вітру в енергію обертання вала електрогенератора.

Звісно, в межах короткої газетної статті немає змоги наводити теоретичні обґрунтування параметрів вітряка, а тому Вам, читачу, доведеться приймати на віру те, що далі буде наведено. Отже, з великої кількості способів перетворення енергії вітрового потоку в енергію обертання вала одним із найкращих є застосування горизонтально-вісьового ротора з лопатями, що мають профіль крила літака (пропелер). Коефіцієнт корисної дії енергії вітру в механічному обертанні вала пропелером може досягати 0,35–0,45. Практично в усіх інших способах перетворення енергії вітру цей показник у 1,5–5 разів менший. Найкраще було б мати трилопатевий ротор, але конструкція і виготовлення його в домашніх умовах є складними, а тому пропонуємо дволопатевий ротор, який можна виготовити із цільного соснового (без сучків) бруса.

Зважаючи на те, що найбільш

доступним електрогенератором на селі може бути автомобільний (потужністю до 250 Вт) або тракторний (потужністю до 750 Вт), розміри пропелера розраховані на його навантаження електрогенератором в діапазоні 250–750 Вт. Конкретні розміри такого пропелера наведені на рисунку.

Після виготовлення пропелера із бруса за потрібним профілем на передню (товстішу) кромку його необхідно наклеїти епоксидним клеєм склотканину (для захисту від абразивного зносу і пошкодження), далі відшліфувати та покрити про-

комплект ротора (пропелер, підшипники, колесо з клинчастим ободом) кріпиться на рамі, що має вигляд паралелепіпеда, в нижній її частині. У верхній частині рами через натяжні (великого діаметру) гвинти кріпиться електричний генератор, на вихідному кінці вала якого встановлено мале колесо клинчастопасової передачі. Розрахунки швидкості обертання ротора (пропелера) засвідчують, що число обертів його при досягненні номінальної потужності становитиме близько 400–450 об/хв. Для того, щоб автомобільний чи тракторний електрогенератор міг заряджати

вання на зміни напрямків вітру. В разі дії штормових вітрів (швидкість понад 20 м/с) доцільно вітряк (пропелер) вивести з-під вітру, для чого "хвіст" вітряка кріплять на рамі шарнірно з пружиною. При досягненні швидкості вітру 20 м/с пружина розтягується настільки, що пропелер стає в положення паралельно "хвосту" і вітру, а через це перестає генерувати електроенергію і сприймати вітрове навантаження. В такому положенні аварія вітряка неможлива і небезпеки людям від нього немає.

Виготовлений таким чином вітряк необхідно встановити на щог-

шований на відстані 4–7 метрів від вісі щогли (залежно від висоти щогли).

Для ефективної роботи вітряка дуже важливим є правильний вибір місця його встановлення. Найкращими для цього є найвищі місця на наявній ділянці, краї ярів, урвищ, береги водойм. Необхідно, щоб вибране місце було максимально відкритим, усі перешкоди, що вищі за вітряк, повинні бути на відстані од нього у 10–20 разів більший за відстань між верхньою точкою перешкоди і кінцем лопаті ротора в крайньому нижньому її положенні.

Електричний кабель від генератора, через трубчасту вісь гондоли та щоглу, спускають униз щоглу з 1–1,5-метровим запасом до клемного з'єднання. Після клем до акумулятора треба під'єднати алюмінієвий чи мідний дріт такого діаметру, щоб втрати генерованої енергії на опір у ньому були мінімальні, особливо це важливо при значній відстані вітряка від акумуляторних батарей. Зарядка акумуляторних батарей буде здійснюватись ефективніше в разі включення в електричну схему (між генератором і акумулятором) конденсаторної батареї ємністю не менше 10000 мікрофарад. Ще кращим варіантом є використання суперконденсаторів (іоністорів), які дозволяють значно зменшити кількість акумуляторних банок і розширити діапазони струму заряду і розряду акумулятора.

Накопичена в акумуляторах електрика може використовуватись безпосередньо (як постійний струм) для потреб освітлення та роботи деяких побутових приладів. Однак для холодильника (морозильника) та ряду іншої хатньої електропобутової техніки потрібен змінний струм, для чого систему видачі струму необхідно комплектувати інвертором. Інвертори невеликої потужності серійно випускаються в Україні, а, в принципі, їх можна виготовити і самому.

Вітряк потужністю 250 Вт за рік виробить 500–800 кВт/год, а потужністю 750 Вт — 1200–1500 кВт/год електроенергії. Втрати на перетворення і передачу можуть становити 10–20 %, а тому виробленої вітряком електроенергії буде достатньо лише для забезпечення мінімальних побутових потреб (світло, радіо, телевізор, холодильник). Якщо ж Ви маєте сичкарню, зварювальний апарат, водяний насос, то потужності вітряка буде не достатньо, щоб усе це забезпечити електрикою. Можна, звичайно, виготовити і встановити ще один чи декілька вітряків, але, може, буде простіше встановити більш потужний інвертор (наприклад, на 3000 ВА) та акумуляторну батарею великої ємності, яку за потреби можна буде заряджати в нічний час з електромережі за пільговим "нічним" тарифом, що становить 3 коп/кВт/год.

Усвідомлюючи актуальність і важливість масового руху сільчан "за свій вітряк", а також те, що в межах короткої газетної статті можуть бути недостатньо висвітлені окремі особливості конструкції вітряка чи електричної схеми системи накопичення і видачі електроенергії, автор зобов'язується проконсультувати кожного, хто до нього звернеться з цього приводу або з приводу розрахунків параметрів більш потужного вітряка.

Борис КОРОБКО

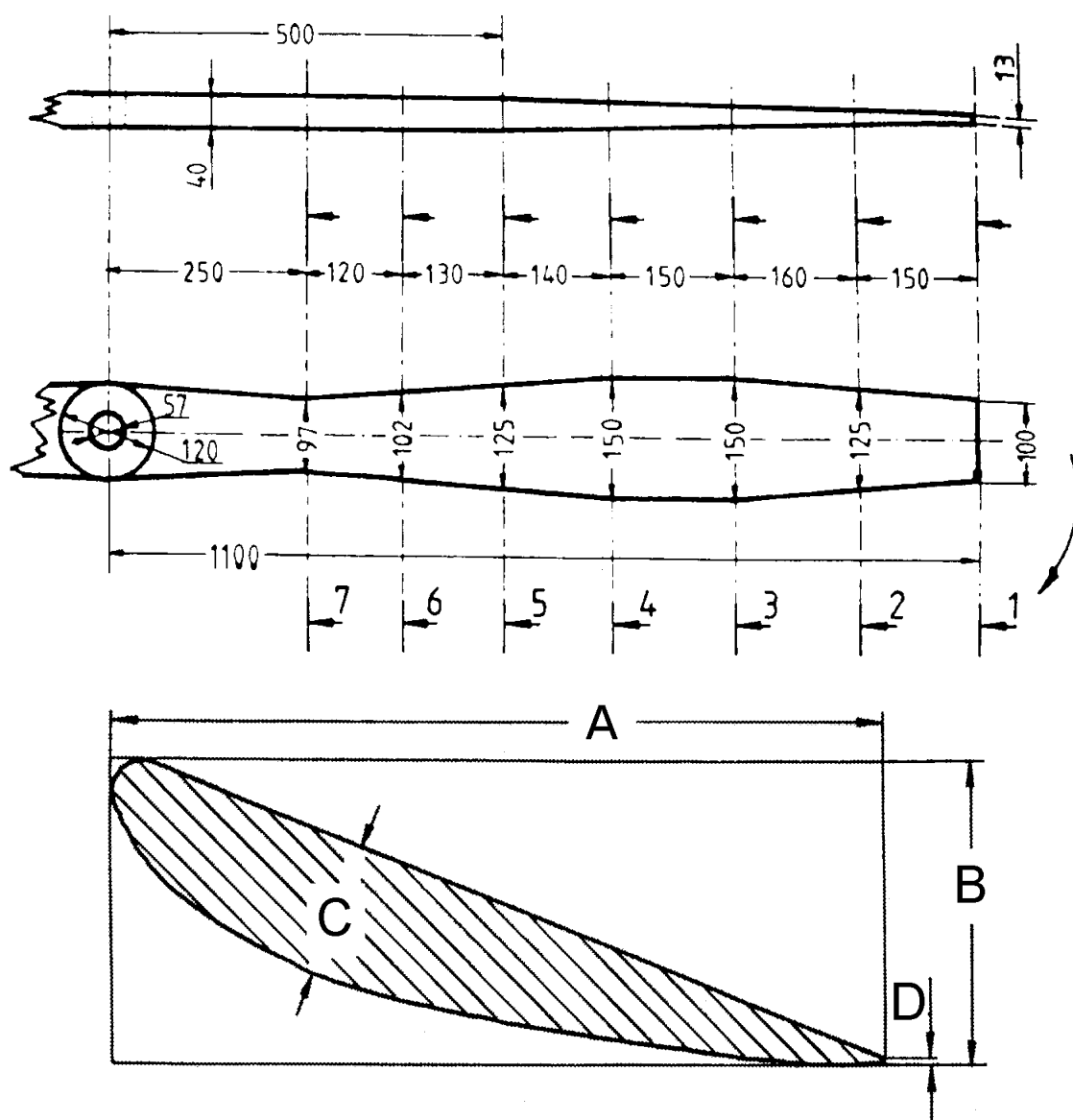

Рисунок. Габаритні розміри пропелера та його перетинів (1–7) у мм

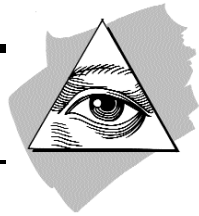
Номери перетинів	1	2	3	4	5	6	7
A	100	125	150	150	125	102	97
B	13	20	26	33	40	40	40
C	6	9	12	14	16	18	20
D	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5	2,0

пелер вологостійким лаком. Готовий пропелер кріпиться на кінці вала ротора. Для цього на вал приварюється шайба з отворами для шурупів. З протилежного боку пропелера гайкою притискається ще одна шайба таких самих розмірів, через отвори в якій такими самими шурупами додатково кріпиться пропелер на валу. На вал ротора насаджуються також 2 підшипники. Бажано, щоб один із них був конічно-роликівим. На протилежному від пропелера кінці ротора кріпиться колесо з ободом для клинчастого пасу із зубцями (пас може бути без зубців, але його потрібно буде частіше і сильніше натягувати і міняти на новий).

акумулятор, потрібно, щоб число обертів електрогенератора становило не менше 1500 об/хв. Тобто, передавальне число клинчастопасової передачі має становити 4:1 (діаметр колеса передачі на валу ротора має бути у 4 рази більший від діаметра колеса на валу електрогенератора). Враховуючи прийнятну конструкцію трансмісії, яку, між іншим, бажано закрити зверху і з боків від дощу і снігу, необхідно, щоб орієнтація пропелера була на вітер, тобто в робочому положенні пропелер має бути попереду щогли, а не за щоглою. Для цього до рами варто прикріпити "хвіст", площа і плече важеля якого мають бути достатніми для швидкого реагу-

лу, на який він має обертатися для того, щоб відслідковувати напрямки вітру. Для цього до рами гондоли (комплект вітряка без щогли) приварюють трубчасту вісь, а в кінцевій верхній частині щогли монтують чавунну втулку — підшипник ковзання (хоча в принципі можна застосувати і роликіві чи шарикові підшипники), в який встановлюють вісь гондоли.

Нижня кінцева частина трубчастої щогли через фланцеве з'єднання приєднується до фундаменту або металевій плити розміром не менше 1,2 х 1,2 м. На щоглі, на довжину лопаті нижче від вісі пропелера, кріпляться 3–4 тросові розтяжки, нижній кінець яких розта-

ІСТОРІЯ, ЩО ПОЛИШАЄ ПРИКРЕ ВРАЖЕННЯ

Нещодавно довелося побувати у краєзнавчому музеї Білої Церкви — місті, що святкує 750 літ. Колекції тут досить багаті, як для провінційного музею, але не про них мова. Мова про те, як цим багатством розпоряджається нинішнє керівництво музею, якою є експозиція, в якій спосіб тут відображені головні етапи історії України та українського народу. Із прикрістю доводиться констатувати, що ця експозиція — у своїй історичній частині — за духом мало чим відрізняється від тієї, що існувала в музеях СРСР. Історія України тоді була представлена коучо й неповно, а на перший план виходила історія “старшого брата”, нерідко притягнута за вуха.

Так і тут. Славна козацька історія Білої Церкви та Білоцерківщини показана вкрай недостатньо. Національно-визвольна війна 1648 — 1658 рр. штучно обмежується — як і в часи СРСР — Переяславською радою. Отже виходить, що наші предки билися не за волю й незалежність, як кожен нормальний народ, а нібито за те, щоб “возз’єднатися” з московитами. Через це штучне обмеження не показані в експозиції, хоча б у карті-схемі воєнних дій, ні похід української армії Богдана Хмельницького під Львів і взяття нею Любліна у 1655 р., ні участь українських козаків, насамперед корпусу київського полковника Антона Ждановича, у взятті Кракова, Варшави та інших польських міст у 1656 — 1657 рр. Що це не випадковість, а свідомо позиція, переконливо свідчить стаття кандидата історичних наук Б. Кашкіна “Біла Церква як один із центрів визвольної війни 1648 — 1654 років”, вміщена у виданому цим же музеєм журналі “Юр’ївський літопис” (№ 1 за 1996 р.), що відбиває рівень наукової кваліфікації працівників музею. Автор дотримується тієї ж хибної періодизації кардинального явища української історії. Характерно, що ця слабенька з наукового погляду стаття завершується згадкою про присягу білоцерківців московському цареві і авторським висновком. Дану присягу Кашкін розглядає як “...логічне завершення важливих подій, започаткованих у Білій Церкві ще в 1648 році, на по-

чатку визвольної війни”.

Ідемо далі. Трагічна доба Руїни представлена стисло, обмаль даних про антиколоніальне повстання Семена Палія початку XVIII ст., епіцентр якого був якраз на Білоцерківщині та Фастівщині, про гайдамацький рух. Це теж не випадковість. У статті В. А. Козаченко “Сврейське населення Білої Церкви у XVII — на поч. XX ст.”, вміщений у тому ж музейному збірнику, говориться про знищення євреїв повстанцями Богдана Хмельницького та гайдамаками. Про причини цього антагонізму автор майже нічого не говорить, очевидно вважаючи повстанців погромниками та релігійними фанатиками. Так, наприклад, сказано, що один з ватажків (Ващило) керувався гаслом “знищення жидівського народу та захисту християнства”. Але ж причини антагонізму набагато глибші! Аби зрозуміти його, треба принаймні згадати про трагічний стан українських трудящих, до якого його довели панівні кола Речі Посполитої.

Зате в експозиції музею майже вичерпно показана історія роду Браницьких. Хто такі Браницькі? Польські магнати, власники Білої Церкви у XVIII — XIX ст. Король Станіслав-Август за “заслуги” графа Франциска Браницького подарував йому Білу Церкву й Білоцерківщину. Це той самий Браницький, який виявив особливу жорстокість у гоніннях православних, придушенні Коліївщини та Київщини та Білоцерківщини; той самий, що замучив сла-

Костел св. Іоанна Хрестителя на Замковій горі

ного Гонту; той самий, що влаштував бенкети для шляхти під “музику” з криків та зойків катованих гайдамаків! І цього ката України представлено як благодійника та цивілізатора краю! Браницькі, бачте, вміли збагачуватися (за чужий рахунок!), навіть заснували в Білій Церкві пивзавод. Нібито козаки пива не вміли варити без польських графів, нібито це графи, а не їхні піддані, варили пиво. Нібито багатства Браницьких спалили на них з неба, а не здобувалися тяжкою підневільною працею наших предків, котрих польська та російська влада перетворила з вільних козаків у кріпаків. Отже, все подано за прописами польської великодержавно-шовіністичної історіографії про нібито цивілізаторську роль Речі Посполитої в Україні.

Не вдовольняючись браницькіаною на першому поверсі музею, їм відвели ще й додатковий стенд, а на другому поверсі вивісили на цілу

стіну портрети Браницьких на додачу з портретом Яреми Вишневецького — ще одного ката України. І жодного слова про фатальну роль цих колонізаторів для українського народу і самої Білоцерківщини, яка з козацького полку Української держави — Гетьманщини стала вотчиною польських та московських поміщиків!

Рід Браницьких завдяки шлюбу графа Франциска породичався з руйнівником Січі Г. Потьомкіним та Енгельгардтами (тими самими, чиїм кріпаком був Тарас Шевченко), здобув із царських рук чимало земель на Черкащині та в колишніх володіннях знищеної Запорозької Січі. Тут музейники Білої Церкви відкрили для себе ще одне джерело натхнення — російську історію. Є тут місце декабристам (до речі, один з їхніх вождів — Пестель — мріяв про виселення іноземців з “окраїн” до Сибіру й переселення сюди кондових московитів, про чер-

ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ

говий поділ України між Москвою та Варшавою), Пушкіну й Воронцовій, але не знайдете й згадки про Кирило-Мефодіївське товариство. Немає нічого про цілу галерею видатних особистостей української історії XIX — поч. XX ст., пов’язаних з Білоцерківщиною. Знайшовся лише куточок, свого роду “гетто”, для портретів Великого Кобзаря, Нечуя-Левицького, Кирила Стеценка та ще деяких видатних діячів української історії, котрим, щоб не було так сумно, дали в сусіді видатного єврейського письменника Шолом-Алейхема, який, однак, жив на Полтавщині та в Києві, а в Білій Церкві був, по суті, проїздом.

Після згадки про Першу світову війну експозиція перескакує ...до Другої світової війни, яку величають “Атєчественнай”. Ані слова про Центральну Раду, про УНР, про Симона Петлюру, про визвольні змагання українського народу, які охопили всю Білоцерківщину! Ані слова про голодомори 1921, 1933 та 1947 рр., ані слова про криваві сталінські репресії! Немає, кажуть, грошей, немає площі, щоб хоч стисло розкрити ці надзвичайно важливі сторінки історії України...

Ось така музейна експозиція! Вона є своєрідною ілюстрацією до існуючої нині ситуації в Україні, коли влада дбає не про українську мову, а про російську, коли вона святкує ювілей не Білоцерківської чи Конотопської битви, а ювілей царських губерній та Переяславської ради, коли вшановується не Петлюра, а московський сатрап В. Щербицький, котрий заради своєї посади та партківки погнав на чорнобильський першотравень 1986 року київських діточок. Ганьба!

● **о. Юрій МИЦИК**, завідувач кафедри історії Національного університету “Києво-Могилянська Академія”, доктор історичних наук, професор

«СТЕЦЕНКІВ ВЕЛИК-

Як ми вже повідомляли, в Національній опері України відбувся урочистий ювілейний концерт “Стеценків Великдень”, що проходить у межах ювілейних заходів до 120-річчя від дня народження видатного українського композитора, диригента, педагога, священника і державного діяча Кирила Григоровича Стеценка (24.05.1882 — 29.04.1922). Сьогодні подаємо враження музикознавця.

Музична діяльність композитора відіграла помітну роль у процесі розвитку української музики початку XX ст., вона сприяла активізації творчого пошуку багатьох композиторів того часу, кристалізації національного стилю. Замислюючись над майбутнім української музики, М. В. Лисенко говорив про Стеценка: “Ось хто мене замінить після смерті”.

Життя талановитого композитора обірвалося надто рано. За сорок років К. Г. Стеценко створив низку визначних творів, що й нині мають величезний вплив на митців молодшої генерації. Це кантати “Рановранці новобранці” (сл. Т. Шевченка, 1904), “У неділеньку, у святую” (сл. Т. Шевченка, 1918), хори “Веснонько-весно” (сл. О. Коваленка, 1911), “Хмари” (сл. М. Воронного, 1911), духовні твори — Літургія на св. Івана Златоуста (1907, 1910), Всеношна (1921), Панахида, присвячена незабутній пам’яті М. Лисенка (1918—1922), дитячі опери та моноопера “Іфігенія в Тавриді” за однойменною драмою Лесі Українки (1920—1921), чудові солоспіви на слова Т. Шевченка, Лесі Українки та Олександра Олеся.

Концерт відкрили голова Національної Спілки композиторів України М. Степаненко, голова Всеукраїнського товариства “Просві-

та” ім. Тараса Шевченка П. Мовчан та онук композитора — Кирило Стеценко. Надзвичайно м’яко й елеґійно було виконано молитви “Святий Боже”, “Упокой, Спасе наш”, “Зі святими упокой” (з “Панахиди”), церковні гімни “Хваліть ім’я Господнє” (зі “Всеношної”), “Благослови, душе моя, Господа” (з Літургії) у виконанні хору “Фрески Києва” (керівник О. Бондаренко). Камерність звучання і ліризм — своєрідні риси виконавської манери хору — якоюсь мірою збіднюють духовні твори композитора на сцені оперного театру, де немає акустики церковного склепіння. Кращі солоспіви в і в и К. Стеценка прозвучали у виконанні Л. Кондрашевської, Петра і Павла Приймаків, І. Даць, Р. Майбороди, Л. Канюки.

У тріо “О, не дивуйсь” (Л. Кондрашевська) в супроводі фортепіано (Е. Пірадова) і скрипки (К. Стеценко) композитор застосував незвичні для української музики того часу засоби музичної інтерпретації — багатоплановість музичних звучань, щедру поліфонічну фактуру та різнометрові зіставлення, які вдало інтерпретували виконавці.

Привернув увагу переповненого залу виступ молодіжного фольклорного ансамблю “Дай Боже!” під керівництвом О. Мельник. Тут прозвучали номери з фольклорного

дійства “Великдень” та дитячої опери “Лисичка, Котик і Півник”. Цікаво, що вік учасників ансамблю коливається від 2 до 22 років. Щирість і природна артистичність наймолодших учасників захоплювала, незважаючи на деяку динамічну переважаність і об’ємність виконуваних фрагментів. Найбільш цікавий епізод — запальний танець із бубном, що своїми елементами нагадує давній великодній звичай — ведення кривого танцю на подвір’ї церкви. У виконанні всіх учасників колективу цей танець — своєрідний “степ по-українськи”, де характерні українські притупування занадто перебільшуються шляхом акцентування.

Один із найвизначніших творів українського класичного солоспіву “Плавай, плавай, лебедонько” (сл. Т. Шевченка) відтворює глибину переживань людини. Тонке інтерпретування твору Г. Солоничною було дещо “перевантажене” супроводом квінтету (К. Стеценко, Б. Галасюк, Г. Нужа, С. Цюпка, Т. Столяр). Оригінальний твір Стеценка написано для голосу і фортепіано, тому ускладнення супроводу шляхом більшої інструменталізації видається надуманим і “громіздким” як для ніжно-ліричної мелодії солоспіву.

Найбільш драматичний номер концерту — фрагменти з музики до поеми Т. Шевченка “Гайдамаки” у виконанні В. Бокача, А. Паламаренка, Державної капели ім. Л. Ревуцького (керівник Б. Антків) та Державного естрадно-симфонічного оркестру (керівник В. Здоренко) у постановці диригента І. Гамкала. Та показ саме картини “Гонта в Умані” — розправи гайдамаків із панством — без пояснення вибору саме цього епізоду видається непродуманим. Адже страшна різани-

КУЛЬТУРНА ПОДІЯ

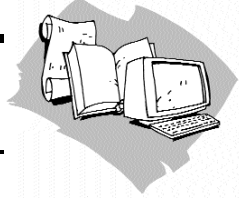
на, море крові і трупів, на тлі яких гайдамаки святкують свою перемогу, — жаклива сторінка нашої історії. Незважаючи на це, хотілося б зазначити, що у виконанні В. Бокача (Пісня Кобзаря) та А. Паламаренка (читець) яскраво відчутні ті контрасти, що їх намагалися передати Т. Шевченко у поезії та К. Стеценко в музиці. Це — “до нестями веселі пісні посеред моря людської крові” (за А. Луначарським).

В антракті у фойє театру було представлено тематичну експозицію Центрального Державного музею-архіву літератури і мистецтва України, що складалася із унікальних фото, автографів творів, раритетних видань; а також можна було послухати виступ кобзаря Е. Драча.

“Іфігенія в Тавриді” — один із найоригінальніших творів в українській оперній музиці. Психологічні переживання героїні через музичну декламацію вияскравлені у виконанні відомої української співачки Людмили Давимуки.

Хотілося б побажати всім нам — побільше таких концертів та акцій, адже вони засвідчують творчі спроможності національного мистецтва. А ювілейні заходи з нагоди 120-річчя від дня народження К. Г. Стеценка тільки починаються, попереду ще фестивалі “Серце України”, ювілейні концерти у Львові, Рівному, Житомирі та ін. містах України, наукові конференції, присвячені постаті Кирила Стеценка, випуск компакт-дисків із записами виконання “Панахиди”, “Всеношної” та “Літургії”, моноопери “Іфігенія в Тавриді”, випуск телеверсії фольклорного дійства “Великдень” тощо.

Світлана МАКОВІЙЧУК

РОЗСТРІЛЯНА ГЕОЛОГІЯ

ХТО ВІДКРИВАВ УКРАЇНСЬКУ НАФТУ

Дніпровсько-Донецька западина є основною нафтогазоносною провінцією України, де видобувається 90% нафти і газу в нашій державі. Розташована вона між Дніпром і Дінцем, тому і названа Дніпровсько-Донецькою западиною. Охоплює Чернігівську, Сумську, Полтавську, Дніпропетровську, Харківську і Луганську області. В геологічному відношенні це прогин до 20 км, вповнений осадовими породами, які здатні вміщати і віддавати нафту і газ.

Відкрита ця нафтогазоносна провінція українським геологом, професором Федором Остаповичем Лисенком (1887–1937) — завідувачем відділу нерудних копалин Інституту геології УРСР в результаті геологічних досліджень Роменської структури.

дружина проф. Лисенка. Лікар за професією, Марія Дорофіївна Лисенко-Михалевич була засуджена на 8 років каторги і вислана в Коми АРСР. Квартира і все майно були конфісковані. Малолітній син Євген пішов поміж люди... Наукові звіти і опубліковані роботи проф. Лисенка були вилучені з бібліотек і знищені. Будь-які посилання на дослідження Лисенка були заборонені. Знищено було також підготовлений до друку рукопис монографії Ф. О. Лисенка про нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини. Його помічника і заступника І. Т. Шапеку відсторонили од подальших робіт по розвідці нафти на Роменській структурі, а підготовлену Шапекою докторську дисертацію заборонили захищати. У подальшому І. Т. Шапеку взагалі вигнали з Інституту геології АН УРСР.

На нафтовій конференції 1938 р. відомий партійний діяч, віце-президент АН УРСР О. Шліхтер охарактеризував проф. Лисенка і всіх, хто вів з ним розвідку нафти в Ромнах як підлих ворогів народу, буржуазних націоналістів, фашистських троцькістсько-бухаринських вирождів, шкідників, які не заслуговують на пам'ять і місце у вітчизняній науці, і розпорядився: вважати, що "Питання про нафту на території УРСР вперше було підняте проф. Н. С. Шатським". І з цього часу всі дослідники, які вивчають геологію і нафтогазоносність Дніпровсько-Донецької западини, слідом за О. Шліхтером повторюють помилкове твердження про те, що нафта на Лівобережжі України була відкрита завдяки теоретичним обґрунтуванням професора із Москви Н. С. Шатського.

Вивчення фактичних матеріалів з Дніпровсько-Донецької западини показують, що Н. С. Шатський не мав жодного відношення до пошуку нафти на Роменській структурі. Протягом усього часу, коли вивчався Роменський район — з 1928 р. і до отримання там промислового притоку нафти в 1937 р. — Н. С. Шатський ніколи не приїжджав в Україну, не цікавився ходом розвідувальних робіт, не видавав жодних рекомендацій і тільки тоді, коли в Ромнах отримали нафту, а всіх дослідників, які мали пряме відношення до розвідки нафти, розстріляли чи вислали на каторжні роботи до Сибіру, а також довідавшись, що Шліхтер назвав його першовідкривачем нафти, Шатський приїхав у 1938 р. в Україну, щоби захопити лаври першовідкривача нафти в Дніпровсько-Донецькій западині. Більше того, в Геологічному інституті АН СРСР (Москва) був оформлений стенд, на якому стверджувалося, що проф. Шатський показав українським спеціалістам, де треба шукати в Україні нафту і своїми теоретичними розробками орієнтував малопідготовлених українських фахівців на вирішення їх геологічних проблем...

Слід відзначити, що перші згадки про нафту на сході України, тобто в Дніпровсько-Донецькій западині, висловив ще в 1903 р. професор Київського університету П. Я. Армашевський. Та його ім'я було під заборону, оскільки він був убитий російськими більшовиками, які під проводом Муравйова захопили Київ у 1919 р. і почали репресії проти української інтелігенції, звинувачуючи її в сепаратизмі і націоналізмі. Більшовики в Україні розпочали масові вбивства еліти. Першою жертвою серед професорів-геологів став П. Я. Армашевський. І перший президент Академії наук Української Народної Республіки, видатний геолог, вчений зі світовим іменем, академік В. І. Вернадський різко

засудив більшовизм, який вбивствами і терором стверджував свою владу в Україні. В 1919 р. Вернадський писав: "Внаслідок здійснення "червоного терору" — історія тієї габриєльської фрази ніколи не забуде — у кривавих застінках більшовицької інквізиції загинув відомий вчений, професор мінералогії університету Святого Володимира П. Я. Армашевський. Хворий, майже 70-річний старець, який давно відійшов од суспільного життя, був схоплений і додому не повернувся. До останніх літ він жив своєю працею; залишилися незакінченими його роботи. Ще недавно він розказував мені про плани, які він думав завершити на схилі свого життя. Йому не спадало на думку можливість його вбивства... Жертвою законів Божих і людських помученицьки судилося загинути Петру Яковичу Армашевському. Не можна забувати цього злочину".

За таких умов В. Вернадський не став чекати репресій у Києві і подав у відставку з посади Президента Академії наук Української Народної Республіки. Він переїхав спершу до Криму, в Сімферополь, де зайняв посаду ректора Таврійського університету, а коли більшовики захопили Крим, емігрував у Францію, де працював професором Сорбонни упродовж 1922–1925 рр. В. Вернадський повернувся потім в СРСР, але працювати в Україні йому не дозволили і решту свого життя він провів у Москві, а Україна втратила одного з найбільших вчених ХХ ст.

Репресії проти української інтелігенції в СРСР набули особливо широкого розмаху наприкінці 30-х років. Тоді практично всі провідні вчені в області геологічних наук були розстріляні або ж депортовані до Сибіру. Репресії зазнали: віце-президент АН УРСР академік М. Г. Світальський (розстріляний у 1937 р.), професор С. В. Оплоков (розстріляний у 1937 р.), професор Р. Р. Виржиківський (розстріляний у 1937 р.), професор Ю. Г. Дубяга (розстріляний у 1937 р.), доцент К. А. Жуковський (розстріляний у 1937 р.), професор Ф. О. Лисенко (розстріляний у 1937 р.), професор П. К. Нечипоренко (розстріляний у 1937 р.), кандидат геол.-мін. наук П. І. Василенко (розстріляний у 1937 р.), канд. геол.-мін. наук І. А. Лепікаш (розстріляний у 1937 р.) та інші. Очікуючи арешту і розстрілу і перебуваючи в постійному страху, не виніс потрясіння і закінчив життя самогубством у 1936 р. професор В. І. Крокос. Ряд учених були заарештовані і заслані до Сибіру, де і загинули. Це професор М. І. Безбородько, професор О. І. Галака, Я. Х. Лепченко, Ф. М. Полонський, О. О. Цитович та інші. Деякі вчені від страху залишили Україну і влаштувалися працювати по інших республіках СРСР, — серед них М. Бурчак-Абрамович, проф. П. Чирвинський, М. Фрейд та інші.

ЯК РАДЯНСЬКА ВЛАДА РОЗВИВАЛА НАУКУ

Розстріли, депортації та втечі вчених створили в наукових інститутах і вузах України вакуум, для заповнення якого розсилались гінці в різні райони СРСР, переважно в наукові центри Росії. За запрошеннями приїжджали в Україну і займали керівні посади в науці і вузах недостатньо компетентні спеціалісти, — перспективні вчені ніколи не покидають своїх лабораторій і інститутів. Пошуками кар'єри деінде займаються ті, що не змогли проявити себе в рідних стінах і яких там ніхто не затримує. І вийшло так: провід-

них учених України розстріляли або ж депортували до Сибіру, а натомість приїхали малокваліфіковані фахівці, які зайняли пости директорів і завідувачів кафедр і лабораторій. У результаті рівень геологічних наук в Україні катастрофічно упав. Проте це не завадило партійним органам стверджувати, що Російська Федерація суттєво допомогла Україні в 30–40-і роки геологічними кадрами, в результаті чого в Україні були створені умови для подальшого прогресу науки і освіти в галузі наук про Землю.

ПОВЕРНІМО ЇМ ПАМ'ЯТЬ

Верховний Суд Союзу РСР своїм визнанням № 44-018112-6 Військової Колегії Верховного Суду СРСР від 28 листопада 1956 р. постановив вирок від 3 вересня 1937 р. стосовно Лисенка Федора Остаповича скасувати, справу припинити через відсутність складу злочину. Проте і досі ім'я проф. Лисенка знаходиться під заборону. І хоча завдяки його відкриттю нафтоносності Дніпровсько-Донецької западини Україна отримала прибутки в мільярди доларів, в Інституті геологічних наук НАН України, де він працював, немає навіть його портрета на стенді видатних учених. Робиться все, щоб ім'я проф. Лисенка залишилося невідомим, забутим. Більше того, організатори наукової конференції "Теоретичні та прикладні проблеми нафтогазової геології та геофізики", яка відбулася в Києві 24–25 лютого 2000 р. і проводилася Академією наук України, відмовились опублікувати в працях конференції мою статтю про Ф. О. Лисенка. Виявилось, що значно легше надрукувати матеріали про українського вченого в закордонних виданнях, аніж у працях НАНУ. Так, Європейська Асоціація геовчених та інженерів включила в програму Міжнародної конференції, що відбулася 29 травня—2 червня 2000 року в Глазго (Великобританія), мою доповідь про проф. Лисенка, надала мені можливість виступити і опублікувала матеріали. А в Україні, як не дивно, осіб, репресованих органами НКВД, до цього часу визнають злочинцями і вважають за краще уникати будь-яких згадок про них...

Проф. Лисенко правильно проводив пошук нафти та газу на Роменському куполі в Дніпровсько-Донецькій западині. Його роботи виявилися справді раціональними і ефективними. Для порівняння пошлюсь на пошук нафти в Західному Сибіру і в Другому Баку. В цих регіонах промислово нафту отримали після 25 років напружених робіт. Було пробурено багато десятків непродуктивних свердловин, доки не отримали позитивних результатів. Лише в Україні всіх відомих геологів, які відкрили нафту, репресували, розстріляли і заставрували як "ворогів народу", шкідників, троцькістсько-бухаринських вирождів, підлих агентів фашизму, які не заслуговують пам'яті. І всі ці негативні оцінки геологів виходили від академіка О. Шліхтера, людини зовсім не компетентної в геології та в пошуках нафти, далекої від науки. Я переконаний, що якби в радянський період не були розстріляні всі провідні українські геологи, а видатний геолог ХХ ст. академік В. І. Вернадський не виїхав би з України, а розвивав науку у себе на батьківщині, то ми тепер не страждали б від нестачі нафти. Використовуючи своє службове становище віце-президента АН УРСР, О. Шліхтер в часи жорстокої реакції, всупереч фактам, принизив українську академічну науку. Шляхом доносів на чесних учених О. Шліхтер заробив собі авторитет і кар'єру в радянські часи, його іменем названо вулицю в Дніпропетровському районі м. Києва, а на престижному будинку на вул. Терещенківській в м. Києві досі висить меморіальна дошка, яка стверджує, що в цьому будинку проживав видатний учений. А розстріляні у Биківні за доносом О. Шліхтера видатні вчені, які багато зробили для України, не мають ні могили, ні пам'ятника, ні належної пам'яті...

Василь СОЗАНСЬКИЙ,

кандидат геолого-мінералогічних наук,

- провідний науковий співробітник Відділення морської геології Національної

Безумовно, видиму історію творять вольовими зусиллями поодинокі пасіонарії — чи то люди, чи то народи. Однак, у глибинах містичних ядер націй і рас відбувається невидима для поверхового бачення робота й боротьба, спрямована до реалізації самобутньо-універсальних надзавдань тих чи тих людських спільнот. Активність окремих сміливців завжди була критерієм реальної спроможності ідей у їх практичному стосунку до споконвічної боротьби світла й темряви, як сказав би Ю. К., лівоарійських та правоарійських складників земних расоутворень. Ось тут і важливо розрізнити етногенезу та культурутворення від мутагенези та цивілізаційно-громадських згромаджень. 12 років я утримувався від наскрізної закономірності одного тупикового сюжету світової історії... Чому загинула Атлантида, занепади цивілізації Сумерії, Єгипту? Чи тому, що належали до лівоарійського крила, як вважає Канигін?

Сценарій, який я стисло продемонструю у цьому коротенькому відступі, використовувався для підриву багатьох воєнних культурної самодостатності. Візьмемо для прикладу духовно-аграрну колонізацію між Тигром і Євфратом. Праукраїнці створили тут вільну спілку демократичних поселень — щось на зразок пізніших міст-полісів у Греції. Столицею однієї з провінцій було місто Кіш. Упродовж століть розвивалось містобудування, ремесла, а в селах — глинобитне будівництво, хліборобство. На високому рівні були книгодрукування і духовність — культ науки, освіти і релігії був яскраво богонадхненним, звичай прості й доцільні. У суспільстві панували стриманість і гармонія.

Культіві споруди-зікурати, які мали триступінчасту структуру, були водночас обсерваторіями. Бібліотеки повнилися все новими й новими табличками із безцінними шедеврами науки та літератури. Між іншим, прищельці геть вирубали дубові гаї

— тверда порода потрібна була їм, насамперед, для виготовлення друкарських форм. Чи не тому першодрукарів називали “дубсари”?..

З якогось часу до цього ареалу культури примикають із півночі кочові племена прасемітської заквашки, які, маючи регу-

дьянську війну між північними й південними шумерами. Обезкровлені братовбивчою різнею, генетично і світоглядно деградовані “нові шумери” потрапляють під владу своїх недавніх васалів. Настає так звана гадська (у грецькій транскрипції — акадська) держава. Через сімде-

ності та несумісності різномовних — ніколи не знайде спільної мови мутоване “людство”... Принагідно зауважу, що поділ народів на молоді і старі досить-таки умовний. Народи “старіються” від аморальності, тобто через занепад духовних вартостей... Розглядаючи атлантичну спадщину, Ю. Канигін відсікає від неї Україну, мовляв, ми молодші, отже й здоровіші. Бо й Атлантида, на його думку, розплідник сатанізму. Згоден! Але треба уточнити: відколи і чому? Адже спершу там був рай земний, часи так званого золотого віку... Хто зруйнував моральність Атлантиди?.. Не треба ховати правду, Юрію Михайловичу: все ті ж блукаючі діти морок, які й зробили з прабатьківщини людства розплідник сатанізму, як згодом за подібними сценаріями розклали Сумерію (Гадська держава, Вавилон) та Єгипет (від Йосипа до Мойсея). Про античну Грецію та Київську Русь волю промовчати... Коли римляни руйнували Картаген, вони руйнували... руйну: Картаген розклали інші сили і тенденції.

Слушно відзначаючи пошуки автора не як історичні, а як філософські, Микола Руденко в передньому слові до цієї книжки не виходить за межі анотації. Протестуючи супроти лінійності мислення, Ю. Канигін сам аж надто схематично та прямолінійно ділить людські спільноти на праві й ліві і тут же поправляється, мовляв, на всяк народ може знайти... Справді! А звідки воно приходить чи то пак **находить**? Від кого? Сяких-таких (й не таких) суперечностей у “Віхах...” багацько.

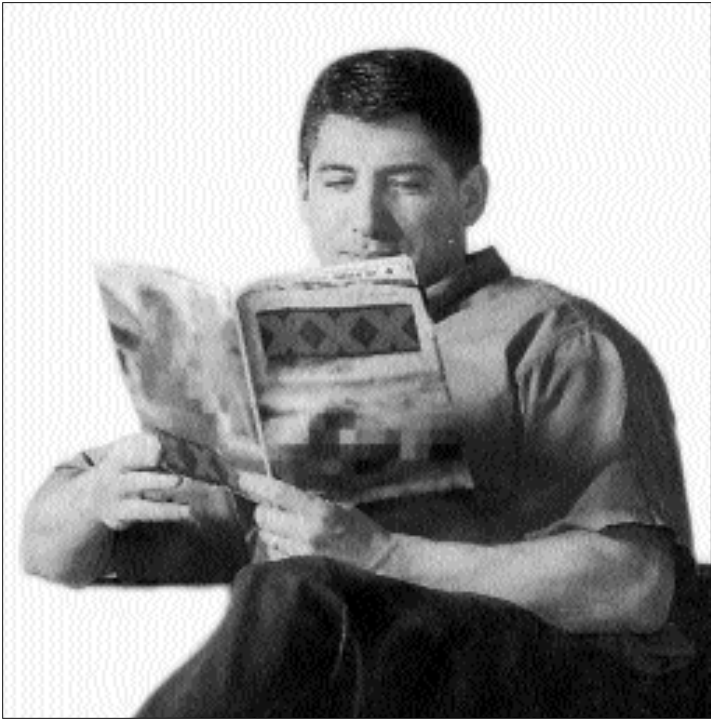
Скажу тільки, що знання — відкривається. На часі найбільше одкровення в історії людства. Учені довго бились над розгадкою етноніма “юні” і ніяк не могли його локалізувати, бо це й не етнонім, а ознака великої спроможності (якості) древніх етносів до оновлення: українство — вічно юний феномен людської популяції, успадкований від **орійської раси. Весна обов'язково** прийде!

вої експозиції до 11-ї річниці Незалежності України — у Бібліотеці української літератури в Москві, де представлена історична література, присвячена різним етапам української державності — Київський Русі, козацькій державі, Українській Народній Республіці, Українській Державі гетьмана Скоропадського, Карпатській Україні, і, звичайно, сучасній Україні.

Юрій КОНОНЕНКО

СТАРІ ВІХИ І НОВІ МІХИ

Нотатки з нагоди прочитання книжки Ю. Канигіна «Віхи священної історії»

лярну армію, не наважуються вступати у відкритий двобій... Але за сотні років, завдяки політиці мішаних шлюбів, вони підтримують етногенетичну матрицю поселення, а паралельно перепишують у книгозбірнях на свій копил найцінніші глиняні таблички..., провокуючи грома-

сят три роки вона розвалюється сама від себе — яскрава паралель із СРСР! Після ударної п'ятирічки розрухи і беззладдя на руїнах Акаду постає Вавилон — ця усесвітня блудниця, столиця безбожництва та богоробства. Сумнозвісна вавилонська вежа впала від амораль-

У Культурному центрі України в Москві відкриттям книжкової виставки “Україна 1991—2002. Держава. Влада. Суспільство” розпочато заходи, присвячені Дню Незалежності України. Для експонування представлені видання з історії, політології, економіки та права, які всебічно відображають непростий шлях становлення Української держави після проголошення її незалежності, зокрема: “Новітня Україна 1991—2001” (видавництво Міжрегіональної Академії управління персоналом), “Світ відкриває Україну” М. Сороки (ви-

КНИЖКОВІ ВИСТАВКИ

давництво “Київська правда”, редакція газети “Урядовий кур'єр”), “Політична система сучасної України” (Парламентське видавництво), “Україна. Утвердження незалежної держави” (видавничий дім “Альтернативи”) та інші.

За традицією, як й кожного місяця, одночасно у Культурному центрі оновлено експозицію нових українських книг. Представлено кращі новинки таких видавництв

України, як “Веселка”, “Вища школа”, “Дніпро”, “KM Academia”, “Критика”, “Либідь”, “Мистецтво”, “Наукова думка”, “Основи”, “Пульсари”, “Смолоскип”, “Україна”, “Український письменник”, “Факт” (Київ), “Лілея-НВ” (Івано-Франківськ), “Степова Еллада” (Кіровоград), “Надстир'я” (Луцьк), “Каменярь”, “Класика” (Львів), “Акта”, “Майдан” (Харків). А 12 серпня відбулося відкриття ще однієї книжко-

ЗЕМНЕ ДОЛАЮЧИ ТЯЖІННЯ

Ця книжка — “Не суди” — привернула мою увагу відразу, а потім і її роздуми про долю України. Не випадково головний редактор історико-краєзнавчого журналу “Карпатський край” та літературно-мистецького часопису “Тиса”, член Спілки письменників України Василь Кухта, характеризує цю збірку, наголосив, що Василь Білич “закликає громаду приборкати біль і гнів, але водночас відмовитися од сліпої віри в те, що все, так би мовити, само по собі налагодиться”, а також відзначив, що в низці віршів живе справжнє зерно поезії. Аж тут читаю невеличку замітку Богдана Яхвака з м. Ужгорода в газеті “Слово Просвіти”, ч. 23 (139) за 7–13 червня 2002 року, в якій йшлося про те, що “в Україні надзвичайно багато талановитих людей”, про яких

слід розповідати і “більше друкувати їх поезій”... Тому й вирішив — напишу.

Мушу зізнатися, що до того часу я вже мав можливість познайомитися з новими віршами В. П. Білича, що ввійшли до збірки “Три чесноти”. Як стверджує літературознавець Іван Губаль, “вірші злободенні, хвилюють своєю думкою, інтонацією, відгукуються на події нашого життя... читаються легко, в них чиста, гарна рима...” І це справді так — поетові щастить поділитися з читачем найтоншими порухами душі.

Врожайним видався нинішній рік — вже оприлюднено дві збірки. Щодо першої — “За першим порухом душі” в міськрайгазеті “Вісті Хустщини” вміщено відгук М. Штефуци: “Збірка Василя Білича... — своєрідне вікно у світ,

адже поет зумів реалізувати творчий потенціал і показати читачу ще одну... іскринку свого таланту, познайомивши нас із поезіями російських поетів (Федір Тютчев, Афанасій Фет, Анна Ахматова, Дмитро Кедрін, Сергій Остров, Варлам Шаламов, Едуард Асадов, Юлія Друніна), з англійських і німецьких (Вільям Шекспір і Генріх Гейне), з поетів Сходу (Ібн Сіна і Омар Хайям).

Стосовно збірки “Земне долаючи тяжіння” (шостої за останні сім років), то, образно кажучи, на останній ще добре не висохла друкарська фарба і її, певно, ще буде позитивно оцінено і читачем, і літературними критиками.

Мені ж, колезі В. П. Білича, який, до всього, ще й прекрасний економіст, до вподоби його поезія пошуку свіжої, образної і досто-

ЦВІТ ЛОМИ-КАМЕНЮ

Ритми моря настільки органічно перелилися в її поезії, що вже й не уявляла свого життя без Ялти; то ж і залишилася тут, і стала справжньою ялтинкою, а точніше — постійною і повноважною представницею Поділля в чарівному куточку південного берега Криму. Море, прекрасне за всякої пори, подеколи лише нашіптує теми, а трапляється — настійно вимагає живого, темпераментного втілення. Так і соціальні нурти, й затишша впливають на творчий настрій — почуваєшся справдешнім альбатросом на цих вселенських вітрах. Але знає: мусить не тільки вистояти, але й відстояти своє право на слово, на власну думку, на місце під цим спекотним сонцем. Адже за тобою — вся Україна.

А взагалі ця звичка бути відповідальною за все на світі й вирізняє поета з-поміж усіх інших людей. Саме тому й стара верба на шляху до дому, й ця птаха, що немов супроводжує її, постійно просяться у вірші: “Коли стане зайвий останній листок, як спогад останній, — на мокрий пісок впаде він безбарвний і майже зотлілий. І дерево витягне згорблене тіло до неба, до птиць, до бентежних зірок...”

І сама собі здається інколи піднебесним створінням, і тужить — не знати за чим. І цвіт ломикаменю, спалахнувши на стежці з Ай-Петрі, приходить у сні чи новою темою, чи старим віршем, чи новою експозицією в музеї... Це її життя. Так, мабуть, їй судилося.

Вона пише важко й рідко — надто багато всляких клопітких справ у директора Ялтинського музею Лесі Українки, адже не тільки творчі, але й господарчі проблеми доводиться розв'язувати. А їх із кожним роком усе прибуває... І нікуди від них не дітися — мусиш, бо й сама національна культура нині пушена на самоплив. От і благає Всевишнього Світлана Кочерга: “Не відпускай, о Господи, в привиддя, немає правди в щедрих дивідендах. Хай донесе свій борг останній видих по всіх щаблях — до плах димінундо”.

До речі, останнє слово вжито аж ніяк не задля рими. “Димінундо” — так вона навіть назвала одну зі своїх поетичних книг, а означає це слово, що є музичним терміном, поступове ослаблення звуку. Декаданс? Не скажіть. По-перше, потрібно мати неабияку мужність, аби назвати книжку маловідомим музичним терміном, а по-друге, саме так відчуває вона час теперішній. Настрій, музичний супровід часу, робота, клопоти побутові й господарчі, що перевисають аж у далеке, але ж яке рідне Тернопілля, — усе це в ній живе єдиним вулкановим згустком, єдиним подихом. Адже в усьому має за приклад її, визначну людину й Поета — Лесю Українку.

Остап СВИТЛИК

менної відповіді на важливі запитання: хто ми, чий батьків діти, які чесноти є у нас і як нам жити в даний час, що бажаємо бачити у дні прийдешні, як зберегти у душі красу і не піддаватися негативним впливам... А ще втішає його віра в торжество добра, сили духу... Взяти хоча б декілька рядочків із його заспіваного вірша останньої збірки: “Земне долаючи тяжіння, До чистих прагнучи небес, Шукай в собі таке терпіння, Щоб після кожного падіння жаги запал не загас, не щез”.

Про творчість Василя Білича, як і про нього особисто, можна чимало розповідати, та, певно, краще прочитати його вірші, які найкраще дають уявлення і про автора, і про його поезію.

Олексій ЧУПРИНА

ЧИ ВЗЯТИ ВВІЧЛИВІСТЮ ЦИТАДЕЛЬ МАЙБУТНЬОГО ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ?

SOS! РЯТУЙТЕ НАШІ ДУШІ!

Дев'ятого липня термометр зашкалював за 30° за Цельсієм, тож у стольному граді нашому плавився не лише асфальт, а й спрямлювалися мізки чиновників усіх рангів, — у когось то й куріли, загрожуючи небезпекою найвищим громадянам, ну, мало не так, як у 1986-му розвал чорнобильського реактора.

— Не наближайся, бо тобі ж, сіромасі, гірше буде!..

Жінки, одначе, створіння рушучі й безоглядні, отож просто з редакції знана читаючим людом письменниця й журналістка рушила до твердині майбутніх ескулапів — національного столичного медуніверситету. Після кількадечних дзвінків за телефоном Приймальної комісії, де короткі глузливі гудки цілодобово переконували, що номер цей надається виключно дурникам, іншої ради не було. Хоч і спека, і пульс у добродійки до двохсот ударів за хвилину розігнався, справа честі дорожча за здоров'я, — так недалекоглядно вирішила вона.

Рушаймо й ми слідом за нашою героїнею!

І що то за інтерес вів її до престижного вузу?! Може, донька чи внучка намагалися прорватися в омріяні студентські коридори чи якесь журналістське розслідування визрівало у задумах напівпритомної від спеки панійки?!

— Женичина, ви не упадете, вам плохо? — розговуючи другу таблетку валідолу, почувла в пекельно розжареному катафалку тролейбуса № 5. Вона дякує — “віддавати кінці” у тролейбусі не входить у її робочі плани.

То хто ж такі — донька чи внучка?! Із таким зосередженим виглядом хіба що за рідню підеш на амбразуру... клопотатися!

А ні ж бо! Ось уже кілька років редакція опікувалася малою чорнобильяною, котра з невеселим діагнозом “саркома” лежала в онкоінституті в одній палаті з журналісткою, а потім... А потім усією чесною громадою редакція умовляла усно й письмово київські благодійні фонди й банки пожертвувати донецькі бідних батьків на опромінення й рятівні тортури хіміотерапії. І світилися тоді надією змучені тернові очі худесенької, зовсім облісолої Марійки, і мама її тулилася на краєчку лікарняного вузького ліжка, навіть не витираючи ночами видимі лише Богу ручай сліз.

Та облишимо цей ліричний відступ! Життя, як кожен по собі знає, смугасте: за сумною смугою йде весела, за чорною — червона...

Дівча закінчило школу із золотою медаллю ще й дитячу медичну академію на периферії, кучерики відросли норомі, і навіть співбесіду приймальної комісії пройшло з достатком для зарахування рівнем знань. Єдине, що в спеку далеко від рідної домівки несла

було дочекатися жаданих списків, де її прізвище засвідчувало б факт переможного вступу... Та й то сказати: інваліду 2-ї групи після екзаменів на атестат зрілості і неабияко-

го напруження під час перевірки абітурієнтських знань хіба обов'язково мурдуватися у чеканні в чужому місті? Прийде лист — виклик з вузу, — тоді приїжджай уже прямо на навчання!..

Та спробуй дочекайся, коли не можеш повірити в своє щастя! І дзвіночок з Волині у київську редакцію нашої давньої протези не забарився: мовляв, вітайте, але... списків не дочекалася, хвилююся, а в приймальній комісії день у день телефон не відповідає...

І то правда, що не відповідає. Бо їх, нетерплячих, сотні, а він один. Не розриватися ж йому, як у Смольному у вікомні дні!.. Отож аби щось про долю нашої підшефної чорнобильянки дізнатися, і вирушила в напрямку медцитаделі в передінфарктному стані від спеки наша колега.

Але... скоро лише казка мовиться — до вузівських пенатів, бач, не так просто дістатися. Пікети хлопчиків-янгольят, чи то пак, медбратчиків у білих халатах кружкома рішуче завертали сивеньку пані від підступів до під'їзду. Виявляється, сам ректор у вузівських хортах порядок наводить!

— Ось машина його стоїть — зачекайте на вулиці, поїде — тоді зайдете.

Валідол скінчився ще в тролейбусі, але жінка покірно вийшла із затінку, де на стільчиках нудьгували майбутні ескулапи... щоб уже дійти до кондитерії на пательні не захищеного деревами тротуару. Коли б лише на цьому асфальті ноги не витягти, — подумала собі. — Бо ці янгольята точно не до-

поможуть — ректора їм треба стерегти...

Аж ось і годинка зминула у роздумах про вічне, і наша журналістка (до речі, авторка зо двох десятків поважних книжок у товстих палітурках і член Національної Спілки письмен-

успішно пройшла співбесіду й прийнята до вузу, почав, агресивно наступаючи, вимагати в жінки посвідчення. Після блискучої, на підвищених тонах, словесної перестрілки цей представник Приймальної комісії заманив нашу колегу до вахтерської кімнатки при вході і — чисто тобі на секретному об'єкті! — негайно зажадав документів.

Покопирсавшись у сумочці, журналістка зрозуміла, що бій програно (певно, неофіційним особам сюди зає) — редакційне посвідчення, як на зло, лишилося в іншій планшетці, а є лише паспорт (не фальшивий, не шпигунський) та ще ксерокс її власної статті “Інтелект нації — метафора чи реальність?”

— Ось бачите: і там, і там прізвище те саме — мос, я не син лейтенанта Шмідта, — спробувала вона пожартувати.

Та з гумором після 30° за Цельсієм у цього пінкертонна було так само погано, як із мамерами та етикою.

Хапаючись за соломинку, ошелешена несподіваною участю в коридорі з явно неадекватним торо, — вона для певності, що він її таки розуміє, перейшла на російську і з сумнівною надією запитала, хто ж він такий і як його прізвище.

— Леонид Андреевич Шевнюк, секретарь Приемной комиссии, — гордо відповів хазяїн каптерки.

Бідний, думала вона, у нього, мабуть, мізки плавляться від спеки і від цих “претенденток”. А вона йому — “інтелект”, “нація”! — він же й не глянув, ось списує дані паспорта. Нащо? Невже простим громадянам України сюди заказано, і що він таке верзе при цьому?!

— Какая девочка! Кто она вам? У нас таких (!) девочек знаете сколько?! Да вы от себя, или от редакции?.. Кто вы такая вообще?! Какая редакция? Кто ваш начальник? Имя! Я с вами разберусь!..

Ой, злякалася! Нещасний зовсім втратив глузд від спеки — не бачить, що це не арена кориди, а вона — не бик, якого йому конче слід заколоти із садистським ревом. Убивати слід красиво, як янгольи в білих халатиках. Із чемними усмішками тореро. По-американськи: keep smiling!

А ще він, бідний, гадки не має про журналістську запам'ятованість (чи просто про совісну пам'ять?), про ймовірність обуреного монологу священної корови, що її не повинна торкнутися й тінь підозри. Розбиратися з журналістами можна на суді честі, пане як вас там... А якби прийшла до вас колгоспниця чи просто чорноробка із заводу, то що — й у каптерці розмови не удостоїли?! І хлипала б цілу ніч у подушку не знати за що скривджена жіночка, бо вона з простолюду, тобто... ніхто?!

І дуже закортіло нашій героїні порадитися з читачами і з редакцією: а чи варто на поріг національних святинь пускати таких тореадорів з етичною недостатністю, з артеріальною гіпертензією, з гіпертрофованим відчуттям власної значимості, незмінності і хамовитою розгнуданістю безкарного церберства?..

А що скажете на це, люди добрі?!

● **Світлана ЙОВЕНКО**

ЗА МАТЕРІАЛАМИ МОЗ

ЛИШЕНЬ У КИЄВІ МАЙЖЕ ПІВМІЛЬЙОНА ПРИВАТНИХ АВТОМАШИН

Не тільки дослідження вчених, але й сама медична статистика доводить, що відпрацьовані гази містять досить складну суміш, котра налічує близько 300 надзвичайно шкідливих сполук. Аби уявити все це предметніше, досить знати, що двигун лиш одного легковика викидає щороку 800 кілограмів окису вуглецю, 40 кг окислу азоту й понад 200 кг різних вуглеводнів, поглинаючи при цьому понад чотири тонни кисню!

А ось як відпрацьовані гади авто і ТЕЦ діють на людський організм:

Оксид вуглецю СО не дає змоги адсорбувати кисень кров'ю, що послаблює розумові здібності, пригальмовує рефлексії, викликає сонливість, може стати причиною втрати свідомості, ба, навіть і смерті. Свинець, котрий міститься в усіх газових викидах, впливає на кровоносну, нервову й сечостатеву системи, відкладається в кістках та інших тканинах, отже небезпечний впродовж тривалого часу. Оксиди азоту NO, NO₂, N₂O₄ здатні підвищувати вразливість організму до вірусних захворювань. Альдегіди, вуглеводні, сірчані сполуки та пилові частки не тільки збільшують кількість легеневих і бронхіальних захворювань, але й вельми подразнюють слизисті оболонки носа, горла й очей людини, її дихальні шляхи. Наслідки — досить непередбачувані.

Якщо знаєш, звідки біда, мусиш їй запобігти, — вважає корейська народна мудрість. Ми добровільно прирікаємо себе на тяжкі страждання, не задумуючись над тим, чим дихаємо. А слід би і задуматися! Бодай заради своїх дітей.

«ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

СКАРБНИЧКА

АМОСОВА»

Видатний хірург і вчений, мудрий філософ і письменник Микола Михайлович Амосов завжди прагнув зрозуміти світ. Звідси — кібернетика, пошуки сенсу життя, моделей світу — від клітини до Розуму. Він і сьогодні, незважаючи на вік, у пошуках вічної істини, якої ще нікому не вдалося досягти і яку йому щастить фіксувати у наукових працях, книгах.

Із новою книгою “Енциклопедія Амосова”, котра щойно побачила світ у видавництвах “Сталкер” (Донецьк) та “АСТ” (Москва), вчений прийшов на зустріч зі студентами, яка днями відбулась у Національному університеті “Києво-Могилянська академія”. Зініціювала цю зустріч студентська колегія НаУКМА. Учений і сьогодні переконаний, що точкою відліку в будь-яких прогнозах суспільства може бути тільки людина, що глобалізація — це сучасний (і планетарний!) етап визрівання цивілізації.

Микола Михайлович із задоволенням, упевнено відповідав на запитання, якими його буквально засипало студентство.

ПОВІДОМЛЕННЯ ДЖОЗЕФА КАРТЕРА

У Конгрегаційній залі Староакадемічного корпусу Києво-Могилянської академії, зустрічаючись зі студентами, археологами, журналістами, директор Інституту класичної археології, професор Техаського Університету (США) Джоозеф Колман Картер зробив цікаві повідомлення про реалізацію міжнародного проекту “Античне місто Херсонес”. Мета цього проекту — охопити провідні навчальні заклади світу, а внаслідок наукових досліджень Херсонеса, які проводить Інститут археології НАН України та Інститут класичної археології Техаського університету, — найцікавіші археологічні знахідки занесено у списки пам'яток, що перебувають під охороною ЮНЕСКО.

Зустріч у Могилянці засвідчила дієвість міжнародного проекту “Античне місто Херсонес” та плідність творчої співдружності магістерської програми “Археологія та давня історія України” Національного університету “Києво-Могилянська академія” з Інститутом класичної археології Техаського університету (США), закладеною угодою ще 2000 року.

Із минулого року до розкопок Херсонеса залучено магістрів НаУКМА, студентів Національного університету імені Тараса Шевченка. Цього року 12 студентів Могилянки проходять там асистентську археологічну практику, що дасть змогу майбутнім археологам отримати сертифікат Техаського університету на право досліджень.

Прес-центр НаУКМА

«ДУША ЖАДАЛА БУДЬ-КОГО»

Історія мистецтва, не лише естрадного, зафіксувала безліч фактів дивовижної поведінки фанатів. Ще й досі згадують, як одна з найзаповзятіших шанувальниць Бориса Романовича Гмирі з'їла чималий шмат снігу зі слідом свого кумира, внаслідок чого мало не померла від запалення легень.

Улюблених артистів їхні поціновувачі вітають не лише квітами на сцені та поза нею. Найчастіше чергують біля службових входів до театрів, концертних залів, мало не ночують поблизу осель популярних митців, розмальовують стіни під'їздів портретними графіті та зізнаннями в палкій любові. Таку образотворчу самодіяльність, приміром, мені випало бачити в парадних будинків Софії Ротару, Валерія Леонтьєва, Василя Зінкевича... Через нарікання та скарги сусідів "куди треба" — декому із зірок доводиться власним коштом наймати консьержів та охоронців, робити ремонт у під'їзді. Тож захоплення не стільки творчістю, скільки особистістю митця нерідко стає для нього справжнім випробуванням, тягарем, особливо коли шанувальники перетворюються на ідолопоклонників, переступаючи етичні межі спілкування з об'єктом свого обожнювання. Тоді артистам починають набридати телефонними дзвінками, приставанням на вулиці, несанкціонованим фотографуванням тощо. Інколи фантазії фанатів набувають потворних форм. Так, у Таїсії Повалій об'явилася "рідна сестра", у Павла Зіброва — "колишня дружина". Часом "офанатілі" дівчата оголошують, що чекають дитину від свого кумира, хоч той насправді, як мовиться, їх ніколи й у вічі не бачив. Неможливість особистого контакту із "зіркою" в її симпатиків, буває, провокує розвиток маніакальних станів, що призводить до агресивних дій. Для прикладу згадаймо хоч би вбивство Джона Леннона або зазіхання на життя його колеги по зірковому квартеті "Бітлз" Джорджа Гаррісона, нині вже покійного. Або, навпаки, марні зусилля щодо взаємності спричиняють суїцидні вчинки.

У середовищі фанів існує навіть спеціалізація з відповідним красномовними назва-

ми — "групи", "крихти", жаби" тощо. Наприклад, так звані "ужиткові" полюють на сувеніри від кумира: годяться шматки одягу, біжу-терія, запальнички, недопалки — одне слово, все, що можна знайти, випросити, дістати, навіть вкрати. Фактично це фетишисти. Вони обмінюються "сувенірами", купують їх і продають. Інший різновид несамовитих шанувальників дістав назву "наслідувачі". Ці прагнуть зовні й у звичках уподібнитися до об'єкту захоплення. З них нерідко утворюють прибуткові "шоу двійників". Ще одна група — "тихі". Такі збирають автографи, фотографії, вирізки з газет і журналів, пишуть уподобаній "зірці" зворушливі послання, листуються одне з одним, організують фан-клуби. Це найбезпечніші для митця прихильники, яких він вряди-годи заохочує — дарує квитки та контрамарки, афіші, касети, компакт дисків своїми записами, погоджується на творчі зустрічі в згаданих фан-клубах. Виконавця у гастрольях, як правило, супроводжує своєрідний почт з представників різних фан-гуртів, між якими часто-густо виникають сутички через ревності. Тож артистові додається проблем, адже правоохоронці звинувачують саме його в поганому впливі на аудиторію. "Я знаю ціну відповідальності людини на сцені, перед якою шаленіють сотні тисяч фанатів. Ця відповідальність виснажує, вимотує, вбиває душу і тіло," — зізналася всесвітньо відома американська поп-зірка Мадонна. До слова, саме з-поміж найпалкіших шанувальників вона й формує свою команду обслугову-

Обирає передусім освічених, кмітливих, метких і, певна річ, відданих їй душею й тілом.

Певний зиск від своїх фанатів мають і наші популярні артисти, поблажливо дозволяючи декотрим наблизитися до свого оточення. Потім представники цієї "еліти" стають домогосподарками, няньками і гувернантками "зіркових" нащадків, секретарями, нарешті, просто людьми на побігеньках. Зазвичай біля "поп-дів" можна помітити в статусі "подруги" чи костюмерки таку собі непоказну жіночку чи дівчину "без особистого життя" й власної сім'ї. Ця людина, мало не безоплатно виконуючи всілякі доручення свого кумира, безроздільно присвячує себе йому і його справам, чим щиро пишається, адже відчуває себе особою, наближеною до "імператора".

Зрозуміло, артистам далеко не байдуже ставлення до них аудиторії, суспільства, адже від цього, зрештою, залежить кар'єра, добробут. І щоб шанувальників ставало більше, застосовуються різні методи принадування та маніпулювання свідомістю — насамперед для нівелювання критичного ставлення до сценічної діяльності артиста. Він, до речі, може цим і не перейматися, бо то головний біль його продюсера, в чию залежність — фінансову та психологічну — часом потрапляє й сам "кумир".

У процесі ж масової фасцинації (з англ. Fascination — причаровувати, зваблювати, захоплювати) суто рекламно-піарівськими засобами відбувається обробка, "промивання" мізків публіки, внаслідок чого вона стає

ДЯК, ВІН ЖЕ РОКЕР

ляв. Ніби рок тихим буває... На останнє кишенькове "бабло" — гроші (сленг) — ред., — що залишилося від купівлі уживаних інструментів, Міхал з друзями орендували приміщення на околиці міста — спеціально для музикування.

Далі був успіх у межах району — "Фата-Моргана" перемагала на місцевих фестивалях, давала сольники на одному з найгнорівіших майданчиків Чорткова — в клубі залізничників, гастролювала по району. Цілком серйозний гастрольний тур — хлопці клеїли афіші, публіка — від 10 до 50 — платила гроші за квитки, дарувала музикантам квіти і кричала "біс!". Особливо вдячним був сільський слухач — після концерту артистам навіть приносили макітри з варениками. Що дало привід одному місцевому виданню написати: "Фаті-Моргані" платять гонорар харчами". Хлопці тоді на пресу образилися: ми ж цілком серйозно працюємо.

ПОШЛИ РОКЕРА БОГУ МОЛИТИСЯ...

Але це ще не привід, аби взагалі відмовлятися од спілкування з журналістом. Доказом чого є ця розмова з рокером-дяком.

— Мишко, викладачі в училищі знають про твоє захоплення роком?

— Декотрі знають, декотрі — ні. У будь-якому випадку одне другому не заважає.

— Нічого собі не заважає — пам'ятаю, хтось з вищого духовенства якось назвав рок "сатанинською музикою".

ТАЛАНТИ І ШАНУВАЛЬНИКИ

примітивним натовпом і починає слухняно саме обожнювати запропонованого, власне нав'язаного ідола, бажає бачити, чути його повсякчас, прагне певним чином наблизитися до нього, ототожнюючи себе з ним. Через те, що ставлення до творів у репертуарі виконавця, переважно музично неосвіченими слухачами, висловлюється на рівні понять "подобається", "класно", "суперово" тощо, їм як поживу для обсмоктування періодично підкидають іншого ґатунку, сказати б, доступнішу інформацію — здебільшого дещо про особисте життя "зірки", придбання нею автомобілів, нерухомості, коштовностей, модного одягу і т. ін. Усе це стає приводом для паблісіті, тобто безоплатної реклами в ЗМІ. Причому такий фактаж з'являється цілком у дусі "монтажу атракціонів" (з лат. attraho — принада, зваба), описаного ще 1923 року кінорежисером Сергієм Ейзенштейном у журналі "ЛЕФ". Сутність принципу полягає в тому, аби на тлі щоденного інформаційного тиску на аудиторію видати потужніший сигнал, що збігається з поняттям "сенсація" і не може лишитися поза увагою.

Функцію такого сигналу здатні виконувати якийсь "хепенінг", незвичайна подія, нехай навіть уявна. Недарма ж у якості новин викидається в інформаційний простір стільки роздмуханих, несуттєвих фактів, а то й навмисних вигадок. З урахуванням того, що "брехня застрягає в пам'яті надійніше, ніж правда" (Еріх Марія Ремарк). Цей прийом навіть точну назву має — "нюзмейкінг", і ним широко користуються в політиці, шоу-бізнесі. Задля ошукування довірливого народу, чия душа, перефразовуючи поета, жадає лідера, героя, призивника, ідола, керівника. І вона їх одержує. В особі нікчемних президентів, прем'єр- і просто міністрів, а також бездарних поп-"дірок" і безголосих "співочих ректорів".

Юрій ТОКАРЕВ

ОСОБИСТІСТЬ

ном перестрибнув з першого класу до третього, потім, щоправда, школу покинув. Дуже заповновав групу "Кіно" і Джиммі Хендрікса. Років у 16 мені купили справжню гітару, професійну. Тоді все й почалося — ми з друзями грали по весіллях і ресторанах. Між іншим, непогана професійна школа.

— Як ти потрапив до духовно-катехітичного училища?

— У середній школі я відверто нудгував. Як і в ПТУ потім — віддали мене вчитися на кухаря, аби вчився. Професія потрібна, та не моя. Я співати і грати люблю. В училищі це теж люблять, до того ж голос там ставлять — дай Боже. На сцені це теж придалося.

Звісно, можна надутися власним снобізмом і зневажливо говорити — мовляв, який там у вас рок у місті з 40 000 населення — суцільна самодіяльність. То й на здоров'я. Але за "фатаморганістів" можу поручитися — ці люди знають, що таке професійна музика. Ми навіть альбом записали — в домашніх умовах, але ж треба з чогось починати. Так, інструменти у нас не "ямахівські" і навіть не "роландовські", але достатньо якісні. І звук пристойний — струни для моєї бас-гітари мені аж з Нью-Йорка на замовлення привозили.

— Переконав. Що будеш далі робити — все життя розвиватися між рокерською тусовкою і служінням Богу?

— Що буде далі, тільки Бог і знає. А служити йому можна і на рок-майданчику — чому б і ні? У наших композиціях, хоч і важкуватих, нема нічого, що ображало б християнську мораль.

Утаємничені кажуть, що Міхал має заповітну мрію — зіграти сольний концерт на руїнах середньовічного замку в Чорткові. І щоб навколо було темно, освітлення — тільки факели, а публіки — бодай кілька сотень. Чомусь здається, що ця мрія колись та збудеться — Бог допомагає романтикам.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

ЩО В МАВЗОЛЕЇ, ЩО НА БЕССАРАБЦІ

Чудасія з цим Олегом Костянтиновичем — до кімнати, де спокійно і сумно сидять серйозні люди, влітає із таким радісним криком, неначе справжнього долара знайшов на тротуарі: “Еврика! Тепер справа піде зліва!”

Ситуація, очевидно, добре відома широкому загалові: труп лежить на площі під кремлівською стіною і ніяк не хоче перетворюватися на мощі, а тим більше — на святі, хоча навколо вовтузиться ціла інституція, яка постійно вивчає стан “об’єкта”, час від часу припиняючи потік відвідувачів і замикаючи контори з трупом на його профілактичний, поточний або капітальний ремонт.

“...Ленін жив, Ленін буде жити!” — вигукнув поет у пафосі комуністичних емоцій, коли ще й соціалізмом не пахло, а новий вождь замінив померлого, за яким, організувавши “самогубство”, невдовзі відправили й поета, котрий саме тоді писав поему “Плохо”.

Між іншим, поему цю досі “не знайшли” (навіть для вузького загалу літературознавців). Подейкують, що лежить вона небальзована на одному зі стелажів Луб’янки, бо зміст твору не тільки зберігає свою актуальність, а й набуває нової злободенності, надаючи їй додаткового інформаційного приводу...

НА ГОРОДІ — БУЗИНА, А В КИЄВІ...

А в Києві, виявляється, навіть серед дуже відомих осіб трапляються такі, котрим не обов’язково знати суть і обставини, якщо є непереборне бажання поставити себе понад ними. Не можу стверджувати, чи до таких осіб належить голова Адміністрації Президента України, заслужений юрист України, голова партії СДПУ(о), кавалер ордена “За заслуги” І ступеня, дійсний член Академії економічних наук тощо Віктор Володимирович Медведчук. Проте саме з його подачі, з його переконання, з його “Позовної заяви до Печерського суду про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної (немайнової) шкоди” таке припущення могло б випливати.

Чому? — запитаєте. Тому що саме на адресу Центрального правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка отримано вищезазначену Позовну заяву. В заяві так і написано:

Відповідачі:

- 1) Видавництво Київ — Броди: Просвіта, м. Київ, Музейний провулок, 8
- 2) Чобіт Дмитро Васильович, м. Київ, (далі — адреса)
- 3) Орлюк Сергій, м. Київ, Музейний провулок, 8 ...

Воно б годилося радіти з того, що один із найвищих і найбільш титулованих посадовців України, в офіційному документі, поставив громадську організацію, яка розташована за вказаною адресою, на перше місце. Для організації це велика честь. Во здоровіє. Шкода тільки, що закінчується Позовна заява зовсім не во здоровіє, бо Позивач вимагає:

“Стягнути з відповідачів на мою користь (тобто на користь громадянина В. В. Медведчука — **П. О.**), як відшкодування моральної (немайнової) шкоди:

— з видавництва Київ — Броди “Просвіта” 400 000 гривень;...” Далі йдуть цифри стягнень із трьох інших відповідачів.

Бачите, “Просвіта” й тут на першому місці. А всього пан голова президентської Адміністрації вимагає стягнути на його користь 1 млн. грн.

І хоча проголошений Марксом привид концтабірному комунізму давно не тиняється Європою, проте його збанкрутілі послідовники (збанкрутілі ідеологічно, але не комерційно — бо щодо бізнесових результатів, то тут усе якраз навпаки) не вгамовуються, користуючись кожною нагодою підняти свої прапори колюрою крові замучених і розстріляних ними десятків мільйонів людей.

Кожен червоний прапор (з робітничо-селянським інструментом на ньому) відкрито і нахабно горлає: “Дайош гулаґ!”

Запитайте у будь-кого з тих, хто тримає цей прапор, — чого він хоче? Відповідь чітко, як на піонерській лінійці: “Ми ещю верньомся! Победа будет за нами!”

Щоправда, реалізувати задумане в умовах суверенної України стає все проблематичнішим, а тут ще брати-слов’яни Польщі, Болгарії, Чехії, інших держав суттєво попусували імідж табору, зліквідувавши не тільки комуністичні партії, а й подальші можливості обдурювати народи своїх країн, щоб привид трупа не вештався по Європі.

Під час “перестройки” деяка частина прогресивної громадськості на теренах колимо-євразійського безмежжя було трохи повимагала поховати труп по-людськи, по-Божому, а не робити з нього постійну шоу-

презентацію. Тим більше, що перед тим, як стати вождем, він мав п’ятірку з Закону Божого в гімназійному атестаті. Але інша частина з відомства навпроти цілком слушно врезоніла: “А куди подіти мавзолей? Крім того, як тоді далі бути без цього символу “великого могутчого” та ще й “нерушимого”? А головне — це ж саме він, “вождь мірового пролетаріата”, сказав, що “победа комунізму неісбежна!” То що, закопати труп разом із “победой”?

До того ж — ми комунізм “строїли”? “Строїли!” От тільки трохи “не достроїли”. А чому? Бо було багато ворогів. Переважно “внутренні”. Декого ми, звичайно, усунули. Але все-таки мало розстрілювали. Якби більше, то й побудували б. Тепер треба “достроїть”. Не біда, що в Україні немає Колими. Немає Колими в Україні, але це ще не означає, що не може бути України на Колимі. Тим більше, що й досвід “освоєння” Колими українцями вже деякий є. Так що “не впервой”!

Отож тоді й було допущено помилку, що не всю Україну туди, а тільки декого. Тепер маєте — “незалежність”...

Але не так все погано.

РЕПЛІКА З ПРИВОДУ

“При одержаних за цей же час дивідендах і відсотках у сумі 5 млн. 881 тисяча 898 гривень, Віктору Володимировичу від Верховної Ради була надана ще й матеріальна допомога у сумі 1 тисяча 393 гривні, що може свідчити: ця особа і копійки на свою користь не пропустить”.

На цей вислів автора книги ображений Віктор Володимирович нижче зазначає:

“Не відповідає дійсності весь вислів (підкреслення моє — **П. О.**). Сума згаданої матеріальної допомоги була включена до загальної суми заробітної плати, а не надавалась окремо. Я розписався в відомості за всю суму, і отримав її як заробітну плату. Про надання матеріальної допомоги я не просив і мені про це нічого не було відомо.”

Гадаю, що багато хто з вас, шановні читачі, також не хотів би нічого знати про те, чого це ваша зарплата раптом підскочила удвічі. Причому, без жодного прохання. А особливо, якщо б кожен з вас мав отих майже 6 мільйонів доходу всяких там дивідендів та інших відсотків, чесно нагороджених вами під час юридичного служіння вірою і правдою рідному народові. Так що гр. В. Медведчука цілком можна зрозуміти. Не зрозуміло тільки, у чому Позивач тут вбачає образ?

Але якщо, в даному разі, як стверджує голова президентської Адміністрації, “Не відповідає дійсності весь вислів”, тоді твердження автора книги про оті майже 6 млн. грн. доходу Віктора Медведчука є наклепом! Тоді, тим більше, незрозуміло — чому Позивач проігнорував у своєму поясненні суму, що майже в 4200 разів більша від тієї, яку він так своєрідно прокоментував?

Але повернемося до “Просвіти”. Ще 15 лютого 2002 року прес-служба ВУТ “Просвіта” розповсюдила для ЗМІ і в Інтернеті таку інформацію:

“Вийшла друком книга Дмитра Чобота “Нарцис”, у якій зазначається, що вона видана “Просвітою” м. Броди Львівської області. Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка та Львівське обласне об’єднання “Просвіта” доводять до відома, що ніякого відношення не мають до цього видання.”

Здавалося б, все ясно. Проте ціл-

ком несподівано у Центральному правлінні “Просвіти”, що у Музейному провулку, 8, отримують “Судову повістку у справі кримінальній, цивільній, про адміністративне правопорушення (потрібне підкреслити).”

Не підкреслено, а отже, невідомо, що є потрібним. Але далі вже відомо, що суд “Викликає вас як відповідача на 15:30 14.08.02...”

Кого викликає? “Видавництво Київ — Броди: Просвіта”. Але такого видавництва по Музейному провулку немає і ніколи не було. І тому ВУТ “Просвіта” пише до Печерського суду:

“...У зв’язку з розглядом справи у Печерському районі м. Києва 14 серпня 2002 року щодо причетності “Просвіти” до виходу книги Дмитра Чобота “Нарцис” повідомляємо, що Центральне правління Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка не має ніякого відношення до видання книги Дмитра Чобота “Нарцис”. Про вихід цієї книжки ми дізналися із засобів масової інформації. Одразу Центральне правління “Просвіти” в установленому порядку подало спростування до засобів масової інформації.”

Але таке пояснення виявилось недостатнім. І вже наступного дня Центральне правління ВУТ “Просвіта” вимушене пояснювати знову:

“...1) Видавництво Київ — Броди, Просвіта — не є структурним підрозділом ВУТ “Просвіта”; за адресою м. Київ, Музейний провулок, 8 таке не зареєстровано.

2) Орлюк Сергій, м. Київ, Музейний провулок, 8 в реєстрі ВУТ “Просвіта” не числиться і ніякого відношення до “Просвіти” не має...”

Які ж висновки напрошуються з цієї, не дуже гарної з багатьох боків, поки що не історії?

По-перше. У контексті зазначених вище претензій голови президент-

Фото Володимира

А ВИ КАЖЕТЕ...

хочемо, а нас хочуть. Не дай Боже, — знову ліві сили окрадену збудять на Соловках.

І тут влітає радісно розхристанний Олег Костянтинович: “Браття! Як вони вже так кохають свого трупа і хочуть будувати той клятий ком..., то нехай ці коміки, тобто дуже ліві, доведуть це в умовах, коли їм ніхто не заважає будувати.”

Схема проста: всі коміки збираються разом, нікого, крім своїх, до себе не пускають (а це вони вміють), отримують від начальника тієї країни (в якій демонструють їхнього вождя) шматок порожньої території, десь ближче до Чукотки, і там собі спокійно будують. Труднощів вони, як відомо, не бояться, а ворогів там не буде. Коли збудують, тоді й напишуть на воротах свого табору улюблений вислів комуністичного корифея: “Практика — критерій істини!”

Тільки щоб не забули вони побудувати там туалети із золота, як це обіцяв їхній вождь. Щоправда, добре поінформовані скептики стверджують, що не тільки туалети, а й ванни, опорядженні золотом, вже побудовано. І не треба далеко ходити...

Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ

ської Адміністрації якось не дуже віриться у кілька разів повторювані Президентом слова про необхідність підтримки громадянського миру і спокою. Особливо, якщо його “права рука” вважає за доцільне піднімати ображений голос, спрямований проти невідомого адресата невизначеної причетності.

По-друге. Щонайменше викликає подив сам факт Позовної заяви. Звичайно, кожен громадянин має право звертатися до суду з вимогою захисту його честі. І, в даному разі, це особиста справа пана В. Медведчука і його інтенції. Але саме в цьому випадку скандальний суспільний резонанс може тільки посприяти додатковому розкредитуванню книги Д. Чобота, а за тим — збільшенню негативних емоцій перед запланованими на вересень виступами опозиції.

Чи не пов’язаний факт подачі позову з очікуваними подіями і тим, що в нещодавній (з приводу трагедії у Львові) заяві СДПУ(о), підписаній Віктором Медведчуком, попереджено про “жертви, які можуть виникнути під час актів громадянської непокори або псевдонаціональної революції”?

По-третьє. Працівники ВУТ “Просвіта” — не юристи. Але про захист ображеної честі дещо знають також. Наприклад, про зустрічний позов до того, хто офіційно вимагає від тебе через суд мало не півмільйона гривень без жодних на те підстав!

По-четверте. Мабути, комусь дуже заважає ВУТ “Просвіта”, якщо такий серйозний пакет претензій подається до суду без жодної перевірки на достовірність відношення цієї шанованої громадської організації до виданої книжки, її авторів та наведеної в ній інформації. Тоді чи не слід розглянути цей позов до суду як початок наступу на громадську організацію, яка послідовно відстоює національно-демократичні принципи розвитку України, відверто і критично реагує на всі прояви антиукраїнської діяльності корупційних сил у нашій державі?

Очевидно, найближчим часом ми отримаємо відповіді хоча б на деякі з поставлених запитань і обов’язково поінформуємо наших читачів.

Петро ОСТАПЧУК